

Nr 103

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående yrkesutbildningen på jordbrukets område; given Stockholms slott den 9 mars 1962.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Eric Holmqvist

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framläggs i fråga om yrkesutbildningen på jordbrukets område förslag till utbildningsgång, som bygger direkt på den obligatoriska skolan och som möjliggör för blivande yrkesutövare inom jordbruket att i skolmässiga former förvärva vidgade yrkeskunskaper genom att successivt genomgå förberedande och grundläggande yrkeskurser, specialkurser, arbets- och driftsledarkurser samt lantmästarkurs. I anslutning härtill förordas, att de nuvarande lantbruks-, lantmanna- och jordbruksskolorna ombildas till en enhetlig skoltyp, benämnd lantbruksskola. I fråga om lanthushållsskolorna framläggs förslag till viss anpassning av utbildningen efter utvecklingens krav. Den gemensamma benämningen på lantbruksskolor, lanthushållsskolor och trädgårdsskolor föreslås bli lantbrukets yrkesskolor. Omläggningen avses skola ske från och med den 1 juli 1963.

Lantbruksstyrelsen skall enligt förslaget tills vidare vara central tillsynsmyndighet för lantbruksundervisningen. Inom varje län föreslås skola inrättas en för lantbrukets yrkesskolor gemensam regional styrelse. Vid Alnarpinstitutets lantbruksavdelning föreslås nuvarande ämnes- och speciallärarbefattningar i de vid lantmästarkursen fem viktigaste fackämnena skola utbytas mot lektorstjänster. För att handha den praktiska utbildningen

vid lantbruksskolorna förordas tjänster som undervisningsassistent, för vilka skall krävas lantmästarexamen. Vidare framläggs förslag till ordnad pedagogisk grundutbildning för lärarpersonalen vid lantbrukets yrkesskolor.

I anslutning till omläggningen av yrkesutbildningen på jordbrukets område föreslås i propositionen lönegradsuppflyttningar m. m. för vissa tjänster vid lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå samt lantbrukets yrkesskolor.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
9 mars 1962.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Holmqvist, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter frågan angående *yrkesutbildningen på jordbrukets område* samt anför därvid följande.

Inledning

Genom beslut den 30 juni 1955 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst nio sakkunniga för att verkställa utredning rörande yrkesutbildningen inom jordbruket. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades såsom sakkunniga landshövdingen R. N. Johansson, tillika ordförande, byråchefen O. A. P:son Arnegren, numera ledamoten av riksdagens andra kammare K. Boo, rektorn Signe Borlind, förbundsordföranden F. Edblom, rektorn N. F. Ekerot, numera byråchefen R. Hjorth, numera sekreteraren i Svenska lantarbetareförbundet G. Nilsson samt byråchefen C. G. F. Söderqvist. Med stöd av särskilt bemyndigande utsågs därjämte genom beslut den 8 november 1955 direktören S. J. G. Zachrisson att vara ledamot av kommittén. Sedan Johansson genom beslut den 3 oktober 1955 erhållit begärt entledigande från uppdraget, utsågs samma dag dåvarande generaldirektören i lantbruksstyrelsen C.-H. Nordlander att vara ledamot, tillika ordförande, i kommittén. Denne entledigades på egen begäran genom beslut den 4 december 1959, varvid samtidigt byråchefen i lantbruksstyrelsen K. G. Ericsson förordnades att vara ledamot, tillika ordförande, i kommittén.

De sakkunniga, som antagit benämningen 1955 års lantbruksundervisningskommitté, har avlämnat ett den 8 mars 1961 dagtecknat betänkande angående *lantbrukets yrkesskolor* (SOU 1961: 13).

Över betänkandet har *remissyttranden* avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, statens lönenämnd, lantbruksstyrelsen efter hörande av samtliga hushållningssällskaps förvaltningsutskott samt styrelserna för samtliga lantbruksundervisningsanstalter med annan huvudman än landsting eller hushållningssällskap, domänstyrelsen, skogsstyrelsen, skolöversty-

relsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen, jordbrukets upplysningsnämnd, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning, skogs- och lantbruksakademien, förvaltningsutskotten vid landstingen efter hörande av styrelserna för lantbruksundervisningsanstalter med landsting som huvudman, Svenska landstingsförbundet, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Hushållningssällskapens förbund, Riksförbundet Sveriges 4 H, Förbundet Vi Unga, Svensk husdjurskötsel, Svenska svinavelsföreningen, Sveriges fjäderfäavelsförening, Svenska fåravelsföreningen, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetareförbundet, Svenska lantbrukstjänstemannaförbundet, Sveriges lantmästareförbund, Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund, Svenska lantmannaskolornas lärareförening, Svenska lanthushållslärarinnornas förening, Svenska facklärarförbundet samt Tjänstemännens Centralorganisation. Vidare har 1957 års skolberedning, trädgårdsnäringsutredningen, Småbrukarnas riksförbund, Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund samt Sveriges yrkesfruktodlares riksförbund beretts tillfälle att yttra sig.

I detta sammanhang torde få anmälas, att skrifter inkommit från styrelsen för Tvillingsta lantmanna- och lanthushållsskolor angående den framtida undervisningsverksamheten vid dessa båda skolor, från Stockholms läns och stads hushållningssällskap angående statsunderstöd för att bedriva jordbruksundervisning å egendomen Berga i Västerhaninge socken, från 1955 års lantbruksundervisningskommitté angående läsårsdaglön vid lantbrukets skolor samt från lantbruksstyrelsen angående vissa anställningsvillkor m. m. för lärare vid lantbruksundervisningsanstalterna. Vidare torde få anmälas en av lantbruksstyrelsen på uppdrag av Kungl. Maj:t utarbetad långsiktig plan för den fortsatta upprustningen och utbyggnaden av lantbruksundervisningsanstalterna samt en av särskild sakkunnig på uppdrag av 1955 års lantbruksundervisningskommitté utförd undersökning angående lantmannaskoleutbildningens roll i det moderna jordbruket.

Beträffande det närmare innehållet i betänkandet, remissyttrandena och nyssnämnda skrivelser torde få hänvisas till dessa.

I. Lantbruksundervisningens nuvarande former

Den lägre lantbruksundervisningen har tidigare varit föremål för en allmän översyn dels av 1936 års lantbruksundervisningskommitté, dels av de år 1945 tillkallade sakkunniga för yrkesutbildning inom jordbruk och skogsbruk. I anledning av nämnda utredningars förslag genomfördes vid 1939 och 1949 års riksdagar den nu gällande ordningen för yrkesundervisningen inom jordbruket.

För lantmannaskolornas del innebar beslutet vid 1939 års riksdag bl. a., att dessa skolor organisatoriskt skildes från folkhögskolorna. Vidare påtog

sig staten en större andel än tidigare av kostnaderna för skolornas verksamhet. Införande av statsbidrag till byggnader och föreskrift om att till varje skola skulle höra ett lämpligt skolordjursbruk, utgjorde vidare betydelsefulla reformer inom jordbrukets yrkesutbildning.

Vid 1949 års riksdag genomfördes en del ändringar i undervisningen vid lantmannaskolorna i syfte att göra densamma mera praktiskt inriktad. Bl. a. beslöts att en ny huvudkurs, kallad praktisk-teoretisk sommarkurs, skulle införas. Vidare utvidgades möjligheterna att erhålla statsbidrag till byggnader, varjämte bestämdes att statsbidrag skulle kunna utgå till anskaffande av materiel till maskinundervisning.

Vid lantbruksskolorna genomfördes av 1939 års riksdag en viss förlängning av huvudkurserna. Vidare framhölls, att lantbruksskola i likhet med lantmannaskola i allmänhet borde vara försedd med skolordjursbruk.

I särskild bilaga till lantbruksundervisningskommitténs betänkande har lämnats en förteckning över de lantbruksundervisningsanstalter, som var i verksamhet år 1961.

Lantmannaskolor. Antalet lantmannaskolor är f. n. 48, varav 38 ägs av landsting, fyra av hushållningssällskap och sex av föreningar.

Huvudkurser vid lantmannaskola är enligt stadgan för lantbruksundervisningsanstalter vinterkurs, fortsättningskurs till vinterkurs, längre kurs, helårskurs, praktisk-teoretisk sommarkurs, maskinskötarkurs samt ettårig ladugårdsförmanskurs. Lantbruksstyrelsen kan medge, att huvudkurs av annan längd än som anges i stadgan får anordnas. Specialkurser av olika slag, exempelvis för utbildning av kontrollassistenter, ladugårdsskötare m. fl., anordnas vid ett flertal skolor vid sidan av nyssnämnda huvudkurser. Skolorna äger ganska stor frihet vid uppgörande av undervisningsplanerna, vilka emellertid alltid skall fastställas av lantbruksstyrelsen.

I fråga om de olika kurs typernas omfattning och inriktning under senare år må följande anföras.

Vinterkurser (minst 125 arbetsdagar) anordnas varje år vid så gott som samtliga lantmannaskolor. Särskild skogslinje finns vid tolv lantmannaskolor (Ökna, St. Segerstad, Ingelstorp, Osby, Ingelstad, Sötåsen, Lillerud, Rättvik, Nytorp, Torsta, Vindeln och Vojakkala) och trädgårdsundervisning förekommer vid fyra lantmannaskolor (Önnestad, Osby, Umeå och Vindeln).

Vid två lantmannaskolor (Svalöv och Hörby) anordnas förutom ordinarie vinterkurser även kurser uppdelade på två vintrar, s. k. tvåvinterskurser. Undervisningen vid dessa kurser omfattar sammanlagt ca 200 dagar under två vintrar. Vid lantmannaskolan i Sänga-Säby (jordbrukets föreningsskola) har undervisningen vid vinterkursen en speciell karaktär, i det att ekonomiska samt närings- och socialpolitiska frågor jämte föreningskunskap upptar huvudutrymmet, medan de vid lantmannaskolorna eljest förekommande fackämnena helt utesluts.

Vid fortsättningskurs till vinterkurs (minst 125 arbetsdagar) skall förekomma såväl teoretisk undervisning som praktiska övningar i jordbruksgöromål. Ibland ingår även kontrollassistentutbildning. Vid åtskilliga skolor anordnas s. k. fortsättningskurser med hemkontakt. Eleverna i dessa kurser praktiserar större delen av kurstiden på sina hemgårdar och

Tabell 1. Antal elever vid lantmanna-, lantbruks- och jordbruksskolor under perioden 1954/55—1960/61 samt antal kurser och antal elever per kurs 1960/61

	Antal elever							1960/61	
	1954 /55	1955 /56	1956 /57	1957 /58	1958 /59	1959 /60	1960 /61	Antal kurser	Antal elever per kurs
1. Lantmannaskolor									
Vinterkurs och därmed jämförlig sommarkurs.....	1 505	1 574	1 575	1 635	1 658	1 473	1 475	46	32
Fortsättningskurs (inkl. fsk. med hemkontakt)	159	214	258	340	359	433	403	24	17
Längre kurs	103	104	130	104	121	101	96	7	14
Prakt.teor. sommarkurs	138	200	238	307	337	310	318	28	11
Maskinskötkurs	74	100	112	138	175	132	139	10	14
Helårskurs	108	92	113	100	132	126	145	15	10
Ladugårdsförmanskurs.....	26	43	38	38	46	44	53	13	4
Summa elever	2 113	2 327	2 464	2 662	2 828	2 619	2 629	—	—
2. Lantbruksskolor									
Tvåårskurs									
yngre avd.	55	37	32	36	37	51	58	5	12
äldre avd.	69	47	33	30	29	45	47	4	12
Ettårskurs	71	83	76	73	68	60	59	5	12
Ladugårdsförmanskurs.....	43	24	29	19	26	27	15	4	4
Maskinskötkurs	24	24	58	30	50	49	54	4	14
Summa elever	262	215	228	188	210	232	233	—	—
3. Jordbruksskolor									
Tvåårig kurs för pojkar									
yngre kursen	49	29	28	26	28	33	34	2	17
äldre kursen	47	40	23	27	26	26	25	2	12
Ettårig kurs för pojkar.....	15	13	14	12	21	13	12	1	12
Ettårig kurs för flickor.....	27	26	28	28	28	29	29	2	15
Summa elever	138	108	93	93	103	101	100	—	—
Summa elever vid lantmanna-, lantbruks- och jordbruksskolor	2 513	2 650	2 785	2 943	3 141	2 952	2 962	—	—
Index, 1954/55 = 100	100	105	111	117	125	117	118	—	—

erhåller där vägledning genom besök av lärare från vederbörande lantmannaskola fem å sex gånger under kursen. Vistelsen vid skolan omfattar endast två till tre veckor av kurstiden.

Vid l ä n g r e k u r s (minst 250 arbetsdagar) skall undervisningen omfatta vad för vinterkurs är föreskrivet samt därutöver åsyfta fördjupning och utvidgning av elevernas kunskaper i de ämnen, som ingår i vinterkursen. Kontrollassistentutbildning ingår oftast i längre kursen.

Vid h e l å r s k u r s skall förekomma såväl teoretisk undervisning som praktiska övningar. Den teoretiska undervisningen skall i huvudsak omfatta vad för vinterkurs är föreskrivet samt därutöver åsyfta fördjupning och utvidgning av elevernas kunskaper i vinterkursens läroämnen.

Vid p r a k t i s k - t e o r e t i s k s o m m a r k u r s (minst 125 arbetsdagar) som i första hand ger förberedande yrkesutbildning i jordbruk för yngre elever, skall huvudvikten läggas på att genom praktiskt arbete, övningar och demonstrationer ge eleverna kunskap i olika arbetsuppgifters rätta utförande. Den teoretiska undervisningen skall avse att i anslutning till den prak-

tiska undervisningen ge eleverna elementära insikter främst i jordbrukslära, husdjurslära, arbetslära, maskin- och redskapslära, skogshushållning och trädgårdsskötsel.

Vid maskinskötkurs skall förekomma såväl teoretisk som minst 60 arbetsdagars praktisk undervisning.

Vid ettårig ladugårdsförmanskurs skall meddelas såväl teoretisk som praktisk undervisning. Vid den praktiska undervisningen skall eleverna turvis utföra eller delta i alla i en ladugård förekommande arbeten.

Antalet elever och kurser under perioden 1954/55—1960/61 framgår av tabell 1 på föregående sida.

För att vinna inträde som elev vid lantmannaskola, fordras som regel följande.

Inträdessökande skall ha genomgått folkskola eller förvärvat motsvarande kunskapsmätt, under minst ett år ha varit sysselsatt med lantbruksarbete och ha fyllt 18 år. Skolans styrelse äger dock att i särskilda fall medge inträde åt den, som fyllt 17 år, och lantbruksstyrelsen kan medge inträde även åt yngre sökande.

Inträde vid fortsättningskurs förutsätter, att vinterkurs genomgåts eller att vederbörande på annat sätt förvärvat motsvarande kunskaper. Beträffande inträdesåldern gäller vidare för praktisk-teoretisk sommarkurs att sökande som regel skall ha fyllt 16 men ej 18 år och att sökande till ettårig ladugårdsförmanskurs skall ha fyllt 19 år.

Medelåldern vid vinterkurserna är f. n. omkring 21 år. Antalet elever i 18 års ålder och även i 17 års ålder är dock relativt stort, särskilt i mellersta och norra Sverige. Antalet elever i de lägre åldrarna har under senare år ökat betydligt i vinterkurserna.

Under 1950-talet har ett flertal lantmannaskolor vid sidan av nämnda kurser anordnat fortsättningsskolekurser i jordbruk för elever från skoldistrikt med sjuårig folkskola. Kurserna har i regel pågått sex till åtta veckor och omfattat 30 veckotimmar. Antalet kurser uppgick under denna tioårsperiod till ca 200 med ett sammanlagt elevantal av ca 3 000.

Lantbruksskolor. Antalet lantbruksskolor är f. n. fem. Av dessa är två statsägda, medan två har hushållningssällskap och en enskild stiftelse som huvudman.

Vid lantbruksskola kan följande slag av huvudkurser anordnas, nämligen tvåårig kurs för utbildning av jordbruksförmän, ettårig kurs för allmän praktisk-teoretisk jordbruksutbildning, ettårig kurs för utbildning av ladugårdsförmän, maskinskötkurs (omfattande minst 60 arbetsdagar) samt ettårig arbetsledarkurs. De tre förstnämnda kursformerna förekommer vid samtliga skolor, maskinskötkurser vid Ulvhäll och Bollerup. Ettårig arbetsledarkurs — en kursform, som tillkom genom beslut vid 1949 års riksdag — har inte anordnats vid någon skola.

Såväl den tvååriga kursen för utbildning av jordbruksförmän som den ettåriga kursen för allmän praktisk-teoretisk jordbruksutbildning avser att ge en teoretisk utbildning, som i huvudsak omfattar vad som är föreskrivet för lantmannaskolas vinterkurs, ehuru med särskild inriktning på förhållande-

na vid större jordbruk. Den övriga delen av kurstiden upptas av praktiskt arbete och arbetsinstruktioner. Lantbruksskolornas ladugårdsförmanskurser och maskinskötarkurser överensstämmer i fråga om undervisningens uppläggning och omfattning med motsvarande kurser vid lantmannaskola.

Antalet elever och kurser vid lantbruksskolorna under perioden 1954/55—1960/61 framgår av tabell 1 på s. 5.

För att vinna inträde vid lantbruksskola fordras i fråga om allmäntheoretiska förkunskaper att ha genomgått folkskola. Minimiåldern för inträde — undantag kan i vissa fall medges — är 19 år i fråga om ladugårdsförmanskurs och arbetsledarkurs samt 18 år för övriga kurser. Praktikfordringarna är ett år, varvid dock förutsätts specialpraktik i djurskötsel för ladugårdsförmanskurs.

Jordbruksskolor. Dessa skolor är speciellt avsedda för ungdom i den ålder, då de nyss lämnat folkskolan. Antalet jordbruksskolor är f. n. två, nämligen Gålö i Stockholms län och Sorsele i Västerbottens län. Ytterligare en sådan skola i Pålhem i Norrbottens län har upphört med utgången av år 1961. Skolan i Gålö meddelar uteslutande jordbruksundervisning för gossar, medan skolan i Sorsele, förutom sådan utbildning, även meddelar undervisning i lantbruk för flickor. För skolan i Gålö är hushållningssällskapet och för skolan i Sorsele landstinget huvudman.

Kurserna vid yrkesskolorna är för gossar ett- eller tvååriga och för flickor ettåriga. Undervisningen vid skolorna skall reglementsenligt fortgå minst 300 dagar årligen.

Antalet elever och kurser vid jordbruksskolorna under perioden 1954/55—1960/61 framgår av tabell 1.

Antalet inträdessökande har vid Gålö- och Sorsele-skolorna varit betydligt större än platstillgången.

Gålö-skolan tillkom ursprungligen närmast av arbetsmarknadsskäl. Den skola har nu till uppgift att ge ungdom från befolkningsgrupper utanför jordbruket praktisk-teoretisk utbildning i jordbruk. Av de från Gålö-skolan under femårsperioden 1951—55 utbildade eleverna har omkring 75 procent därefter ägnat sig åt jordbruk.

Lanthushållsskolor. Antalet lanthushållsskolor är f. n. 43, varav 34 ägs av landsting, en av hushållningssällskap, sex av enskild förening eller stiftelse och två av bolag.

De vid lanthushållsskolorna förekommande huvudkurserna är halvårskurs om minst 154 dagar och årskurs om minst 308 dagar. Vid skolor med halvårskurs anordnas i regel två sådana per år. Några skolor anordnar årskurs jämtes med två halvårskurser.

Vid vissa skolor anordnas även andra typer av kurser, såsom fem månaders yrkeskurser för hemvårdarinnor, sex månaders trädgårdskurser och sex veckors feriekurser för skolungdom. Dessutom anordnas vid vissa skolor i socialstyrelsens regi tre månaders prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor.

Tabell 2. Antal elever vid lanthushållsskolorna perioden 1954/55—1960/61 samt antal kurser och antal elever per kurs 1960/61

	Antal elever							1960/61	
	1954 /55	1955 /56	1956 /57	1957 /58	1958 /59	1959 /60	1960 /61	Antal kurser	Antal elever per kurs
Halvårskurs (vinter- eller vårkurs)	858	912	909	994	1 050	1 122	1 171	35	33
Halvårskurs (sommar- eller höst- kurs)	821	875	935	991	1 083	1 070	1 160	37	31
Årskurs	162	157	162	166	152	160	194	8	24
Summa elever	1 841	1 944	2 006	2 151	2 285	2 352	2 525	—	—
Index, 1954/55 = 100	100	106	109	117	124	128	137		

Antalet elever och kurser under perioden 1954/55—1960/61 framgår av tabell 2.

Antalet sökande till lanthushållsskolorna är avsevärt större än antalet tillgängliga platser.

För inträde vid lanthushållsskola fordras att ha genomgått folkskola samt att ha fyllt 17 (i undantagsfall 16) år. Medelåldern bland eleverna är som regel något över 19 år.

Rådgivnings- och upplysningsverksamheten bland jordbrukare. Vid vissa skolor anordnas utöver här redovisade kurser även kortare kurser i olika ämnen. Dessutom medverkar skolornas lärare i viss omfattning i hushållningssällskapens rådgivningsverksamhet. Omvänt medverkar sällskapens tjänstemän genom föredrag och demonstrationer i skolornas undervisning.

Tabell 3. Lantmannaskolornas kursverksamhet

År	Antal kurser	Antal deltagare
1954/55	65	1 244
1955/56	65	969
1956/57	58	955
1957/58	71	1 020
1958/59	72	1 270
1959/60	83	1 204

I tabell 3 redovisas endast de kurser, som betraktats som skolornas egna och för vilka redovisning lämnats av skolorna direkt till lantbruksstyrelsen. I betydande utsträckning har, vid sidan av nu angivna kurser, till skolorna förlagts även sådana kortare kurser, för vilka hushållningssällskapen svarat för redovisningen men för vilka skolornas lärare och materiella resurser utnyttjats.

Skoljordbruk. Lantbruksskolorna är försedda med skoljordbruk av betydande storlek (300—500 ha). Av de 48 lantmannaskolorna är 46 försedda med skoljordbruk. Flertalet av dessa jordbruk är av storleksordningen 20—

100 ha. Till åtskilliga av skoltjordbruken hör också betydande skogsarealer. Sålunda har 22 skolor mer än 100 ha skog.

Av lantushållsskolorna är 16 försedda med egna i regel mindre skoltjordbruk. I den mån lantmannaskolor och lantushållsskolor är samförslagda, kan lantushållsskolorna utnyttja lantmannaskolornas jordbruk för sin undervisning.

II. Behovet av lantbruksundervisning

A. Kommittén

Lantbruksundervisningskommittén erinrar inledningsvis om att det i direktiven för utredningen framhållits, att utvecklingen på näringslivets olika områden och inte minst inom jordbruket och skogsbruket ställer allt större krav på yrkesutövarna och att en vidgad och förbättrad yrkesutbildning därför är en förutsättning för ett fortsatt framåtskridande. Samtidigt gäller att endast en mindre del av de blivande jordbrukarna f. n. genomgår yrkesutbildning. Särskilt är detta fallet i fråga om småbrukarna. Vidare är det endast mera undantagsvis som lantarbetare skaffar sig teoretisk utbildning i jordbruk.

Frågan om jordbrukets framtida behov av yrkesutbildning bör enligt kommittén också ses mot bakgrunden av den fortsatta strukturella utvecklingen inom jordbruksnäringen. Enligt gjorda prognoser skulle antalet företagare i jordbruket minska med 8 000—10 000 per år, samtidigt som rekryteringen av företagare uppskattas till 2 000—4 000 per år. Denna bild av den framtida utvecklingen inom jordbruket utgår från mer eller mindre osäkra antaganden men den torde likväl enligt kommittén vara den mest sannolika under de närmaste tio åren.

De förväntade strukturförändringarna i det framtida jordbruket kan emellertid inte, framhåller kommittén, tas till intäkt för en inskränkning av lantbruksundervisningen. Vid lantmannaskolorna kan emottas inte fullt 2 000 elever. Det beräknade framtida rekryteringsbehovet av företagare inom jordbruket kommer således alltför att bli större än de nuvarande skolornas utbildningskapacitet. Med hänsyn härtill bör enligt kommittén yrkesundervisningen i jordbruk utbyggas och förstärkas både i kvantitativt och kvalitativt hänseende. Till angivna siffror över nya företagare bör vidare läggas det beräknade rekryteringsbehovet av lantarbetare. Antalet lantarbetare är f. n. ca 30 000. Med hänsyn till att även behovet av lantarbetare minskar relativt snabbt, beräknar kommittén rekryteringen av dessa till 500—1 000 per år.

Lantbruksundervisningskommittén anför vidare bl. a. följande.

Intresset för lantbruksundervisning har enligt tillgänglig statistik varit vida större bland dem, som tillträtt jordbruk i storlekar över 15 ha än bland dem, som tillträtt mindre jordbruk. Även om totala antalet jordbruk minskar, har man likväl att räkna med en ökning i storleksgruppen över 15 ha. Strukturförändringen torde därför inom överskådlig framtid inte kom-

ma att påverka skolornas rekryteringsunderlag i negativ riktning. Än viktigare torde vara, att behovet av yrkeskunskap för yrkesutövarna vid de bestående brukningsenheterna måste oavsett enheternas storlek bli allt större.

Dessa krav på yrkeskunnande kommer med all sannolikhet att i framtiden medföra, att en väsentligt större del av blivande företagare och anställda i jordbruket skaffar sig grundläggande yrkesutbildning än vad hittills varit fallet. En utbildning, som i regel begränsas till en vinterkurs om fem månader, kan enligt kommitténs uppfattning inte anses tillfyllest för flertalet företagare och anställda. Ungdomen bör därför ges möjlighet att anslå längre tid för yrkesutbildning än vad som f. n. är fallet. Detta medför i sin tur ökade anspråk på skolornas utbildningskapacitet.

En mycket omfattande utbyggnad av yrkesutbildningen sker inom andra arbetsområden. I en tid, då allt större krav i lönsamhetshänseende ställs på det svenska jordbruket, finner kommittén det synnerligen angeläget, att resurser skapas för en gedigen yrkesutbildning i jordbruk, något som i hög grad är ägnat att medverka till att jordbruket även i fortsättningen kan hävda sin ställning jämsides med andra näringsgrenar.

Kommittén erinrar också om att både i Sverige och våra grannländer Danmark och Norge framlagts resultat av undersökningar, som visar, att ett klart positivt samband föreligger mellan yrkesutbildningen och det ekonomiska utbytet vid det egna jordbruket. Likaså framhålls att ännu större stimulans till yrkesutbildning skulle ges, om myndigheterna i högre grad än hittills varit fallet betraktade yrkesutbildning som merit, exempelvis i samband med vissa statliga åtgärder för jordbrukets rationalisering.

Så kunde vara fallet vid beviljande av statliga lån och bidrag för förvärv av jordbruksfastighet. Kommittén avser inte härmed föreslå, att genomgången yrkesutbildning skall utgöra villkor för statens stöd, men anser att sådan utbildning bör betraktas som en värdefull merit för den, som söker lån eller bidrag, och att detta bör klart uttalas i bestämmelserna om statligt stöd i denna form.

Vad gäller behovet av utbildningen av lantarbetare anför kommittén i huvudsak följande.

För den anställde är värdet av yrkesutbildning mest uppenbart, i den mån den leder till att han får en högre lön än han eljest skulle erhållit. En differentiering av timlönen för yrkesutbildad och icke yrkesutbildad arbetare tillämpas redan enligt lantarbetaravtalet. Denna lönedifferentiering är av betydelse såsom stimulans till yrkesutbildning. Det är vidare av vikt, att det mera klart definieras, vilka slag av yrkesutbildning som ger rätt till benämningen yrkesutbildad i avtalet. Förekomsten av mindre kvalificerade arbeten avtar efterhand i jordbruket, samtidigt som arbetarstammen reduceras numerärt. De arbetsuppgifter, som utförs av den kvarvarande arbetarstammen, är av den art, att en gedigen grundutbildning erfordras. Alla möjligheter att stimulera blivande lantarbetare av olika kategorier att skaffa sig sådan utbildning vid lantbrukets skolor bör därför tillvaratas.

I detta sammanhang framhåller kommittén, att det är viktigt, att jordbrukets egna organisationer — både företagarnas och de anställdas — utnyttjar sin opinionsbildande förmåga för att främja yrkesutbildningen på lantbrukets område. Upplysningar om de utbildningsmöjligheter och utbildningsvä-

gar, som finns inom lantbruksundervisningen, kommer i framtiden i stor utsträckning att ges i den obligatoriska skolans yrkesvägledning. Det är enligt kommitténs uppfattning för jordbrukets del synnerligen angeläget, att dess intressen här tillgodoses genom en saklig och effektiv yrkesvägledning och studierådgivning. Även lärarpersonalen vid lantbrukets skolor bör utnyttjas i detta syfte.

B. Yttranden

Remissinstanserna framhåller överlag, att utvecklingen inom jordbruket ställer ökade krav på en gedigen yrkesutbildning hos näringsutövarna. Med hänsyn härtill rekommenderas en rad olika åtgärder för att stimulera yrkesutbildningen. Flera remissinstanser har berört kommitténs förslag, att genomgången yrkesutbildning skall betraktas som värdefull merit för den, som söker statliga lån och bidrag vid förvärv av jordbruksfastighet, och därvid uttalat sitt gillande av förslaget. Detta anses motiverat med hänsyn till det positiva samband, som konstaterats föreligga mellan yrkesutbildning och ekonomiskt utbyte av jordbruksdriften. En bättre yrkesutbildning medför sålunda ett minskat risktagande för staten som långivare. För att stimulera yrkesutbildningen framhålls i övrigt behovet av ökad yrkesorientering och upplysning om utbildningsmöjligheter bland ungdomen. Ur remissyttrandena torde följande få återges.

Lantbruksstyrelsen, som i likhet med kommittén understryker det stora behovet av utbildning på lantbrukets område, anför i fråga om åtgärder för att få till stånd en ökad anslutning till yrkesutbildningen bl. a. följande.

Då gjorda undersökningar visat, att det råder ett klart positivt samband mellan yrkesutbildning och ekonomiskt resultat vid det egna jordbruket, borde detta i och för sig vara ett tillräckligt motiv för den enskilde att skaffa sig yrkesutbildning. I likhet med kommittén anser dock styrelsen, att det skulle stimulera till ökad yrkesutbildning, om i högre grad än hittills varit fallet sådan utbildning tillgodoräknades vederbörande som merit vid ansökan om lån eller bidrag för förvärv av jordbruksfastighet eller för rationaliseringsåtgärder. Enligt gällande bestämmelser för att erhålla jordbruks-egnahems- och driftslån skall den sökande bl. a. äga erforderlig yrkeskunskap. Styrelsen vill för sin del understryka, att vid prövning av den sökandes yrkeskunskap värdet av genomgången yrkesskola även bör beaktas.

Lantbruksstyrelsen framhåller vidare vikten av att ökade resurser ställs till förfogande för upplysning om verksamheten vid lantbrukets yrkesskolor, varvid särskilt lönsamheten av förbättrad utbildning understryks. Dessutom betonas värdet av förbättrad yrkesorientering i enhetsskolan, ökad upplysning inom jordbrukar- och ungdomsföreningar samt i press, radio och TV.

Sveriges lantbruksförbund anser, att kommittén borde ha gjort en mera systematisk genomgång av vilka möjligheter som kan komma i fråga för att stimulera intresset för yrkesutbildning inom jordbruksområdet. En intervjuundersökning bland dem, som inte genomgått yrkesutbildning, synes enligt förbundet ha kunnat ge viktiga upplysningar i fråga om vilka åtgärder som

behöver vidtas för att öka dessa gruppers intresse för utbildning. Förbundet påpekar vidare, att studiehjälpen till eleverna är av väsentlig betydelse för vissa elevers möjligheter att delta i undervisningen.

Riksförbundet Landsbygdens folk instämmer helt i kommitténs förslag att genomgången yrkesutbildning bör betraktas som en värdefull merit för den, som söker statliga lån och bidrag i samband med förvärv av jordbruksfastighet under förutsättning att inte någon speciell utbildningsgång särskilt premieras. Yrkesutbildning kan nämligen, framhåller förbundet, förvärvas även via korrespondenskurser och andra former av självstudier, enskilt eller i studiecirkel, samt via korta kurser, föreläsningar etc.

Svenska lantarbetsgivareföreningen anför bl. a. följande.

Den snabba utvecklingen på teknikens och forskningens områden samt ändrade ekonomiska och strukturella förhållanden ställer ökade krav på gedigen yrkesutbildning hos de inom jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring verksamma. Utvecklingen ger tydlig anvisning om nödvändigheten av förbättrade insikter i fråga om produktionsteknik samt arbets- och företagsekonomi. Inte minst gäller detta jordbruket, inom vilken näring stora svårigheter möter att åstadkomma dels en lämplig produktionsavvägning, dels fortsatt produktivitetshöjning. Orsaken till att de skärpta kraven på yrkesutbildning inte har medfört någon ökning av antalet elever vid lantbrukets yrkesskolor torde enligt föreningen vara dels att utbildningsorganisationen och kursformerna inte anpassats efter utvecklingen, dels att yrkesutbildningens betydelse inte tillräckligt uppmärksamats av de yrkesverksamma.

Svenska lantarbetareförbundet framhåller, att förbundet sedan länge haft en klart positiv inställning till yrkesutbildningen inom jordbruket och propagerat härför bland sina medlemmar. Förbundet anför fortsättningsvis bl. a. följande.

Orsaken till att anslutningen från lantarbetarhåll trots detta varit ringa är att lantmannaskolorna framställts som skolor för jordbrukets företagare och inte som yrkesskolor även för lantarbetare. Förbundet väntar sig emellertid en förändring i förhållandet mellan skolorna och lantarbetarna i den mån kommitténs förslag genomförs. Av stor betydelse härvidlag är även den attityd, som de nuvarande lantmannaskolornas rektorer och lärare visar gentemot de inom jordbruket anställda. Med undantag för några numerärt små grupper har det hitintills visat sig omöjligt att i lantarbetaravtalet få infört en lönesättning, som premierat dem, som har utbildning eller långvarig praktik. Detta har medfört, att flertalet lantarbetare inte haft någon omedelbar ekonomisk vinst av yrkesutbildning. Förbundet vill vidare understryka behovet av en saklig och effektiv yrkesvägledning och propaganda, inriktad på att få ett tillräckligt antal lämpade ungdomar att intressera sig för yrkesutbildning i jordbruk. Det synes föreligga ett starkt behov av ett samlande organ för denna verksamhet, eventuellt under lantbruksstyrelsens ledning. I detta organ skulle företagarnas och de anställdas organisationer ha ett betydande inflytande.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening delar kommitténs uppfattning att de strukturförändringar, som sker i allt snabbare takt inom jordbruket, ställer ökade krav på yrkeskunskap såväl hos företagarna som de anställda

och motiverar sålunda en förbättrad yrkesutbildning. Av undersökningar, som utförts såväl i vårt land som i grannländerna framgår tydligt, att det finns ett starkt positivt samband mellan yrkesutbildning hos företagaren och företagens lönsamhet. Föreningen understryker vidare, att yrkesutbildningen hos sökande av statlig lånegaranti vinner ökat beaktande på det sätt kommittén föreslagit. Detta motiveras bl. a. av de med lånen förknippade riskerna. Liknande synpunkter framförs även av *skogs- och lantbruksakademien* samt *jordbrukets upplysningsnämnd*.

III. Lantbruksundervisningens allmänna uppläggning

A. Kommittén

Lantbruksundervisningskommittén lämnar i detta avsnitt en översikt över den av kommittén förordade utformningen av olika kurstyper och av den planerade utbildningsgången inom den framtida lantbruksundervisningen. Det framhålls, att en del av dessa förslag är avsedda att genomföras på längre sikt och att under en övergångstid nuvarande kursformer bör kunna tillämpas vid sidan av den nya organisationen.

Kurstyper. Förberedande yrkesutbildning efter genomgången folkskola lämnas f. n. vid lantmannaskolornas praktisk-teoretiska sommarkurser, vid jordbruksbetonade fortsättningsskolekurser och i enhetsskolans jordbruksgren. Dessutom finns i mindre omfattning möjlighet att direkt efter folkskolan påbörja jordbruksutbildning vid jordbrukets yrkesskolor.

Vid sidan om den yrkesutbildning i jordbruk, som i framtiden eventuellt kan komma att äga rum i den obligatoriska skolan, bör enligt kommittén finnas praktisk-teoretiska sommarkurser av i huvudsak samma typ som nu. Vidare bör klart yrkesbestämda elever kunna direkt efter enhetsskolans åttonde klass fortsätta i en praktisk-teoretisk kurs av den typ, som f. n. anordnas vid jordbruksskolorna. En sådan kurs, som motsvarar första årskursen av den tvååriga kursen vid dessa skolor och som i fortsättningen benämns förberedande praktisk-teoretisk yrkeskurs, bör alltså kunna utgöra sista året i den obligatoriska skolan.

För den egentliga yrkesutbildningen, av kommittén benämnd *grundläggande yrkesutbildning*, finns f. n. fem olika utbildningsvägar, nämligen

- 1) lantmannaskolornas vinterkurs, som kan kompletteras med fortsättningskurs,
- 2) längre kurs,
- 3) helårskurs,
- 4) lantbruksskolornas ettårskurs och
- 5) andra årskursen vid jordbruksskolor.

I framtiden synes enligt kommittén endast tre kurstyper behöva förekomma, nämligen

Schema över kommitténs förslag till utbildningsgång i lantbruksundervisningen

Alder

22

21

20

19

18

17

16

Lantmästarkurs		Vidareut- bildning
Arbets- och driftsledarkurs	Ladugårdsför- manskurs	
Praktik och specialiserad vidareut- bildning		
Grundläggande yrkeskurs		Grundläggande yrkes- utbildning
Praktik eller någon form av skolmäs- sig förberedande yrkesutbildning		Förberedan- de yrkesut- bildning
Den obligatoriska skolan		

Anm. Flertalet av eleverna i arbets- och driftsledarkursen, ladugårdsförmanskursen och lantmästarkursen kommer att vara äldre än som framgår av schemat, då värnpliktsjänstgöringen i allmänhet kommer att fullgöras före inträdet i dessa kurser.

dels en huvudsakligen teoretisk kurs, i regel omfattande minst fem månader, vilken föreslås benämnad grundläggande yrkeskurs,

dels en tio veckors kurs, avsedd för redan yrkesverksamma jordbrukare och lantarbetare, benämnad kortare grundläggande yrkeskurs,

dels en praktisk-teoretisk helårskurs, utformad i huvudsak såsom de nuvarande lantbruksskolornas ettårskurs. Denna kurs benämns i fortsättningen grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs.

De jordbrukare och anställda i jordbruket, vilka inte genomgår arbets- och driftsledarkurs, bör ha möjlighet att komplettera sin utbildning inom vissa specialområden. Sådan kompletterande undervisning föreslås komma att ske vid specialkurser i bl. a. växtodling, allmän djurskötsel, maskinskötsel och företagsekonomi.

Under senare år har tendenser förmärkts att söka få till stånd särskilda skolor för olika former av specialundervisning såsom t. ex. fjäderfäskolan vid Lida (numera nedlagd) och fruktodlingsskolan i Urshult. Erfarenheten har enligt kommittén visat, att det är svårt att på förhand bedöma elevunderlaget i sådana specialskolor och att de på grund av sin ringa storlek lätt får ekonomiska svårigheter. Olika former av specialutbildning inom lantbruket bör därför enligt kommitténs mening knytas till redan befintliga skolor på samma sätt som skett med fjäderfäundervisningen vid Hörby lantmannaskola.

Lantbruksskolornas tvååriga kurs för jordbruksförmän och ettårig kurs för ladugårdsförmän föreslår kommittén skola ersättas med dels en ettårig arbets- och driftsledarkurs, dels en sex månaders ladugårdsförmanskurs. Driftsledarkursen vid Alnarpsinstitutet föreslås skola benämnas lantmästarkurs.

Utbildningsgång. F. n. finns ingen klar samordning mellan olika utbildningsformer inom lantbruksundervisningen. Kommittén har sökt att få till stånd ett sammanhängande system för utbildningen och en utbildningsgång med en någorlunda klart formulerad målsättning för utbildningen på olika stadier. Kommittén anför härom bl. a. följande.

Efter förberedande yrkesutbildning (t. ex. praktisk-teoretisk sommar-kurs) följer grundläggande yrkeskurs om minst fem månader. Genomgång av grundläggande yrkeskurs skall som regel fordras för inträde i specialkurs, i arbets- och driftsledarkurs och i ladugårdsförmanskurs. Vidare skall genomgång av arbets- och driftsledarkurs med goda vitsord eller vid inträdesprövning ådagalagda motsvarande kunskaper fordras för inträde i lantmästarkurs.

Lantbruksundervisning och skogsundervisning. Kommittén erinrar om att på skogsbrukets område en omfattande utbyggnad av yrkesundervisningen f. n. pågår och att denna till stor del vänder sig till samma kategori ungdomar som lantbruksundervisningen, nämligen till blivande innehavare av jordbruk med skog. Det kan därför inte undvikas, att det uppstår en viss konkurrens om ungdomarna.

Enligt kommitténs mening är det inte tänkbart, att någon större del av jordbruksungdomen kommer att genomgå en långvarig utbildning vid olika skolor i både jordbruk och skogsbruk. Så långt det är möjligt, bör därför en samordning komma till stånd mellan den undervisning, som sker i jordbrukets skolor och vid skogsbruksskolorna eller eljest i skogsvårdsstyrelsernas regi.

Regional samordning. Kommittén framhåller, att flera av de föreslagna kurserna inte kan anordnas vid alla skolor. Detta är exempelvis fallet beträffande vissa specialkurser, för vilka en skolas normala rekryteringsområde i regel ger otillräckligt elevunderlag. Detta är även f. n. förhållandet i fråga om vissa andra kurser och en följd därav har varit, att flera skolor i ett och samma område anordnat kurser av samma slag med endast ett fåtal elever i varje kurs. Om dessa problem skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt, måste en organiserad regional samordning av undervisningsverksamheten komma till stånd. Kommittén föreslår därför, att inom varje län inrättas regionala skolstyrelser.

Mellan å ena sidan lantbruksundervisningsanstalterna och å andra sidan hushållningssällskapen förekommer sedan gammalt en nära samverkan. En dylik samverkan synes kommittén angelägen även i framtiden. Belastningen på såväl lärare som lokaler är inom lantbruksundervisningen störst under vinterhalvåret, under vilken tid ifrågavarande resurser i regel är fullt utnyttjade. Under sommarhalvåret är beläggningen på skolorna vanligtvis läg-

re, varför varken lärarpersonalen eller förläggningsmöjligheterna kan helt utnyttjas. Det är enligt kommittén angeläget, att resurserna vid såväl skolor som hushållningssällskap tillfullo utnyttjas för rådgivnings- och upplysningsverksamheten och att en rätt avvägning av möjligheterna på dessa verksamhetsområden görs. Liksom i fråga om samarbetet mellan skolorna är det för samverkan mellan skolor och sällskap av vikt, att vissa organiserade former kommer till stånd.

Undervisningsanstalternas benämning. F. n. finns olika benämningar för de skolor, som ombesörjer yrkesundervisningen på jordbrukets område, nämligen lantbruksskolor, lantmannaskolor och jordbruksskolor. En gemensam beteckning skulle enligt kommittén ha den fördelen, att hela skolsystemet för allmänheten framstår som en enhet. Detta skulle även underlätta de olika skolornas utnyttjande för de kurser och andra utbildningsformer, som vid en viss tid är mest behövliga och lämpliga. Kommittén föreslår därför, att samtliga tre nu befintliga skoltyper i framtiden kallas **l a n t b r u k s s k o l o r**. Kommittén föreslår vidare att i stället för det nuvarande sammanfattande begreppet lantbruksundervisningsanstalter i framtiden används benämningen **l a n t b r u k e t s y r k e s s k o l o r** som gemensam beteckning på lantbruksskolor, trädgårdsskolor och lantbruksskolor.

B. Yttranden

Remissinstanserna uttrycker sig överlag erkännansamt över att kommittén lyckats få till stånd en sammanhängande utbildningsgång, som direkt anknyter till den obligatoriska skolan och som ger möjlighet till etappvis genomförda studier fram till lantmästarexamen. Vidare har åtskilliga remissinstanser med tillfredsställelse noterat, att även lantarbetarnas utbildningsbehov beaktats. Kommitténs förslag att ombilda nuvarande lantmannaskolor, lantbruksskolor och jordbruksskolor till en enhetlig skoltyp benämnd lantbruksskola liksom förslaget att benämna lantbruksskolor, trädgårdsskolor och lantbruksskolor lantbrukets yrkesskolor tillstyrks så gott som utan undantag av remissinstanserna. Av vad som anförts av remissinstanserna torde följande få återges.

Sålunda understryker *statskontoret*, att kravet på genomgången grundläggande yrkesutbildning för tillträde till specialiserad vidareutbildning inte synes vara påkallad för alla slags specialkurser samt att — särskilt med tanke på äldre sökande — dispens från sådant inträdesvillkor bör kunna meddelas efter liberala grunder.

Lantbruksstyrelsen tillstyrker i princip de av kommittén framlagda förslagen angående en förbättrad undervisning vid lantbrukets yrkesskolor. I likhet med åtskilliga övriga remissinstanser, såsom *Svenska landstingsförbundet*, *Hushållningssällskapens förbund*, *Sveriges lantbruksförbund*, *Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut* samt *Svenska lantarbetareförbundet*, anser lantbruksstyrelsen det vara särskilt värdefullt, att kommittén för såväl jordbrukare som vid jordbruket anställda utstakat en klar utbildningsgång, som direkt anknyter till den obligatoriska skolan.

Skogsstyrelsen, som i ärendet hört samtliga *skogsvårdsstyrelser* i landet, anför att flera skogsvårdsstyrelser ansett, att kommitténs förslag i jämförelse med nuvarande förhållanden innebär förbättringar i form av klarare utbildningsgång och en förstärkning av resurserna för utbildningen. De föreslagna åtgärderna anses visserligen vara ett steg i rätt riktning men otillräckliga för att fylla kravet på en för lantbruket fullgod och med andra näringar jämförlig utbildning. Det hävdas även, att antalet alternativ på olika utbildningsstadier samt antalet möjliga kombinationer alltså är för stort för att erforderlig stadga skall kunna uppnås i utbildningsgången. *Skogsstyrelsen* ansluter sig för egen del till dessa synpunkter.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser, att yrkesutbildningen inom jordbruket bör rikta sig i lika mån till företagare och anställda. Lantarbetarnas antal kommer under 1960-talet enligt gjorda beräkningar att ytterligare starkt decimeras, vilket kommer att medföra ökade krav på mångsidigt yrkeskunnande hos de kvarvarande. Yrkesutbildning åt lantarbetare enligt kommitténs riktlinjer torde bli nödvändig för att näringen skall få tillgång till kvalificerad arbetskraft och styrelsen hälsar därför med tillfredsställelse, att denna fråga beaktats. *Jordbrukets upplysningsnämnd* uttrycker sin belåtenhet över att kommittén sökt bringa reda i benämningarna på jordbrukets olika undervisningsanstalter. Att kommittén stannat för att föreslå, att de tre nu befintliga skoltyperna i framtiden skall benämnas lantbrukskolor, förefaller enligt nämnden lyckligt inte minst med hänsyn till att även lantarbetarna bör intresseras för yrkesutbildning.

Hushållningssällskapens förbund har funnit en särskild fördel med kommitténs utbildningsförslag vara, att det omfattar och inbegriper alla, som avser att ägna sig åt jordbruk, d. v. s. både egna företagare och anställda. Invändningar kan enligt förbundet måhända göras mot att grundutbildningen enligt det föreslagna systemet kommer att äga rum vid en lägre ålder än f. n. Detta kan emellertid inte förringa fördelarna av att yrkesutbildningsorganen inom jordbruket i likhet med vad fallet är inom andra näringar får möjlighet att på ett tidigt stadium och i direkt anknytning till den obligatoriska skolan ta hand om ungdomarna. *Sveriges lantbruksförbund* anser den föreslagna utbildningsgången med en anknytning till den obligatoriska skolan nödvändig för att lantbruket med framgång skall kunna konkurrera med andra näringar vid ungdomens yrkesval.

Riksförbundet Landsbygdens folk finner det angeläget, att de olika skolorna ges möjligheter att variera kurstyperna med hänsyn till lokala önskemål. Jordbruksnäringen bedrivs under så skiftande betingelser och med så varierande inriktning i olika delar av landet, att det är nödvändigt, att undervisningen och utbildningen anpassas därefter. Det är också nödvändigt, att de enskilda skolorna ges möjligheter att pröva nya former för utbildningen, såväl beträffande kursernas längd som innehåll.

Svenska lantarbetsgivareföreningen framhåller, att utredningens förslag i sin allmänna uppläggning är ett steg i rätt riktning för att främja yrkesutbildningen och att det torde komma att omfattas med ett positivt intresse av såväl blivande företagare som arbetstagare.

Svenska lantarbetareförbundet anser den av kommittén föreslagna utbildningsgången vara lämpligt avvägd, dels därför att den ger möjlighet till en obruten studiegång från grundutbildningen t. o. m. lantmästarkursen, dels därför att eleverna inte behöver bestämma hela utbildningsgången redan från början. De kan avbryta efter vissa kurser och ändå anses färdigutbildade på det stadium de då befinner sig.

Beträffande yttrandena från *landstingens förvaltningsutskott* kan nämnas, att förvaltningsutskottet i Skaraborgs län framhållit vikten av att utbildningsgången inte fastlåses så starkt, att en person, som önskar komma in i den vid mera mogen ålder, uteslängs.

IV. Förberedande yrkesutbildning

A. Kommittén

Med förberedande praktisk-teoretisk utbildning avser lantbruksundervisningskommittén utbildning i jordbruk inom enhetsskolans ram, praktisk-teoretiska sommarkurser vid lantmannaskolorna, första årskursen i tvååriga praktisk-teoretiska kurser vid jordbruksskolor samt den yrkesutbildning i jordbruk, som meddelas i de fortsättningsskolekurser, vilka f. n. anordnas vid en del lantmannaskolor.

Allmänna synpunkter. Kommittén är övertygad om att ett ökat behov av förberedande praktisk-teoretisk jordbruksutbildning i skolmässig form kommer att uppstå och anför härom följande.

Detta framgår bl. a. av den ständigt stegrade efterfrågan på elevplatser i lantmannaskolornas praktisk-teoretiska sommarkurser. Antalet ansökningar till jordbruksskolorna har också under senare år varit vida större än antalet elevplatser. En utveckling i denna riktning kan av flera skäl väntas fortgå i samma eller t. o. m. i ökad takt. Samtidigt som jordbruksbefolkningens andel procentuellt minskar, kommer inslaget av jordbruksintresserade ungdomar från icke jordbrukarhem att öka. Möjligheterna för dessa ungdomar att direkt erhålla anställning i ett mekaniserat jordbruk blir allt mindre. En förberedande jordbruksutbildning i skolform är därför många gånger nödvändig för att bereda dem möjlighet att erhålla fortsatt praktisk utbildning genom anställning hos jordbrukare. En efter hand förbättrad utbildning i arbetsteknik även för undomar, som växer upp i jordbrukarhem torde komma att aktualiseras i framtiden. Denna utbildning bör med fördel kunna meddelas i förberedande yrkeskurser i direkt eller nära anslutning till den obligatoriska skolan.

Med hänsyn till att ovisshet ännu rådde, huruvida det i grundskolans högstadium skulle ingå en yrkeslinje i jordbruk eller ej, ansåg sig kommittén böra inte endast redovisa förslag rörande uppläggningsen av den enligt nu gällande riktlinjer avsedda jordbruksundervisningen i enhetsskolan utan även klarlägga de alternativa möjligheter till förberedande yrkesutbildning i jordbruk, som blir nödvändiga, därest — som skolberedningen tänkt sig — jordbruksgrenen i enhetsskolan skulle komma att slopas. De olika former

av skolmässig förberedande jordbruksutbildning, som tillskapas, bör så långt möjligt överensstämma, eftersom de kommer att utgöra facklig förutbildning till en relativt ensartad grundläggande yrkesutbildning i jordbruk.

Kommittén räknar med att ett stort antal av eleverna i de grundläggande yrkeskurserna genomgått en teoretisk linje i den obligatoriska skolan och därefter skaffat sig yrkespraktik vid föräldrarnas jordbruk. Även dessa elever bör enligt kommittén ges möjlighet att genomgå förberedande praktisk-teoretisk utbildning i skolor. I detta syfte bör de nuvarande praktisk-teoretiska sommarkurserna bibehållas och ytterligare utbyggas i takt med efterfrågan på dylika kurser.

Elever i enhetsskolan bör enligt kommittén också ha möjlighet att fullgöra det nionde årets skolplikt genom att delta i förberedande yrkesutbildning i jordbruk vid yrkesskola.

Vissa av de lantbruksskolor, som anordnar förberedande yrkeskurs, bör som en omedelbar fortsättning på denna anordna en grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs. På så sätt får eleverna möjlighet att genomgå en tvåårig praktisk-teoretisk utbildning vid samma skola, motsvarande den utbildning, som f. n. meddelas vid skolor av Gålö-typ, vilket ur pedagogisk synpunkt innebär betydande fördelar. Denna utbildningsväg bör i första hand stå öppen för klart yrkesbestämda elever i den obligatoriska skolan och bör vara av särskild betydelse för elever från städer och tätorter. Den bör dock även stå öppen för elever, som gått en teoretisk utbildningslinje i enhetsskolans sista klass.

Om jordbruksutbildning inte kommer att ingå i den framtida obligatoriska skolan, blir de ungdomar, som avser att ägna sig åt jordbruk och som vill gå en yrkeslinje, i första hand hänvisade till den mekaniska grenen. Denna gren kan dock inte, framhåller kommittén, ersätta enhetsskolans jordbruksgren, eftersom den endast ger förberedande yrkesutbildning på det mekaniska området och inte ger utbildning i samtliga arbeten, som förekommer inom jordbruket. De elever, som sedan skall fortsätta sin grundläggande yrkesutbildning, måste skaffa sig fortsatt yrkespraktik inom jordbruket eller någon form av skolmässig förberedande jordbruksutbildning.

Som ett alternativ för dem, som är klart yrkesinriktade på jordbruk, bör därför enligt kommittén möjligheter finnas att liksom hittills fullgöra det nionde skolåret i en lantbrukets yrkesskola. Om de av skolberedningen framförda tankegångarna skulle komma att förverkligas, anser kommittén det synnerligen angeläget, att denna möjlighet bibehålls.

Lantbruksskolorna behöver således, vid en utveckling som den antydda, få ökade resurser att tillgodose behovet av förberedande yrkesutbildning för elever, som fullgör sitt obligatoriska nionde skolår. Även för ungdomar, som i den obligatoriska skolan väljer teoretiska utbildningslinjer och uppskjuter yrkesutbildningen, bör enligt kommitténs mening ökade möjligheter finnas att vid sidan om yrkespraktik på föräldrarnas jordbruk eller hos andra jordbrukare genomgå förberedande yrkesutbildning vid lantbruksskola. Resurserna behöver successivt utökas i förhållande till den efterfrågan, som kommer att uppstå i takt med enhetsskolans fortsatta utbyggnad.

Vid sidan av åtgärder att öka lantbruksskolornas resurser i fråga om förberedande yrkesutbildning måste dessutom särskilda anordningar vidtas i syfte att förbättra praktikmöjligheterna inom jordbruket. Om jordbruksgrenen i enhetsskolan slopas, måste därutöver åtgärder vidtas för att få till stånd en kraftig förstärkning av yrkesorienteringen i jordbruks- och skogsyrkena i åttonde klassen. I detta syfte förordar kommittén en kraftig utbyggnad av den statsunderstödda klubbverksamheten på jordbrukets område.

Enhetsskolans förberedande yrkesutbildning. Lantbruksundervisningskommittén framhåller, att en eventuell utbildning i jordbruk i den obligatoriska skolan bör vara en förberedelse till egentlig grundläggande yrkesutbildning i lantbruksskolorna och sålunda bör utformas med tanke på den fortsatta undervisningen och dennas uppläggning. Enligt de av skolöverstyrelsen utfärdade anvisningarna skall för jordbruksgrenen ca 75 procent av den för yrkesämnen tillmätta tiden utnyttjas för övningar och praktiskt arbete. Denna avvägning mellan teori och praktik förefaller kommittén ändamålsenlig. Om undervisningen görs allsidig och kvalitativt tillfredsställande, bör de, som genomgått densamma, ha möjlighet att fortsätta i grundläggande yrkeskurs vid lantbruksskola utan att behöva skaffa sig ytterligare jordbrukspraktik före inträdet.

Kommittén erinrar om att vid vissa av de 9 y-kurser i jordbruk, som anordnats vid lantmannaskolorna, utbildningen har påbörjats så snart som möjligt efter det ordinarie läsårets slut, d. v. s. i mitten eller senare hälften av juni månad. Detta har gjort det möjligt för eleverna att delta i flertalet under vegetationsperioden förekommande arbeten och framstår sålunda för kommittén som en godtagbar lösning. Att sommaruppehållet härigenom blir starkt förkortat, torde uppvägas av dels att utbildningen den första tiden till övervägande del är praktisk, dels att eleverna efter kursens slut kan komma ut i förvärvsarbete under vårmånaderna, då det i regel råder efterfrågan på arbetskraft inom jordbruket.

Om den praktisk-teoretiska utbildningen i jordbruk, som hittills planerats i enhetsskolans yrkeslinje, skall bli kvalitativt tillfredsställande fordras tillgång till välutrustade skoljordbruk och lämpliga förmän, som kan handleda eleverna i praktiskt arbete.

I den mån skoldistriktet genom att anskaffa skoljordbruk anordnar förberedande yrkesutbildning i jordbruk, är det enligt kommitténs mening angeläget, att detta sker i samråd med de för lantbruksundervisningen ansvariga myndigheterna. Det är ur jordbrukets synpunkt av allra största vikt, att den förberedande utbildning i jordbruk, som kommer att ordnas inom enhetsskolan, utformas på ett sådant sätt, att den verkar lika tilltalande för eleverna som motsvarande utbildning inom andra yrkesområden.

Kommittén erinrar i detta sammanhang om att flera hushållningssällskap numera har tillgång till egna gårdar. Åtskilliga av dessa är utrustade med lämpliga lokaler för såväl undervisning som förläggning av elever och har i regel välutrustade jordbruk. Då förberedande yrkesutbildning i jordbruk anordnas ute i länen, bör därför även uppmärksammas möjligheterna att förlägga utbildning till dessa gårdar.

Andra former av förberedande yrkesutbildning. Under 1950-talet har vid 24 lantmannaskolor anordnats fortsättningsskolekurser i jordbruk för elever från skoldistrikt med sjuårig folkskola. Antalet kurser uppgick under nämnda tioårsperiod till ca 200 med ett sammanlagt elevantal av 3 000. Kurserna har i regel omfattat sex till åtta veckor och undervisningen har handhåfts av lantmannaskolornas lärarpersonal och förmännen vid skoljordbruken.

Andra former av praktisk-teoretisk utbildning, som kan anses motsvara förberedande yrkesutbildning, meddelas dels i praktisk-teoretiska sommarkurser vid lantmannaskolorna, dels i första årskursen av praktisk-teoretiska tvåårskurser vid jordbruksskolorna.

De praktisk-teoretiska sommarkurserna har omfattats med stort intresse och under senare år anordnats i alltmera ökad omfattning. Under sommaren 1959 anordnades sålunda dylika kurser vid inte mindre än 28 lantmannaskolor med sammanlagt över 300 elever. Det är enligt kommitténs uppfattning angeläget, att de praktisk-teoretiska sommarkurserna bibehålls. Det torde också komma att bli behov av att sådana kurser anordnas vid flera skolor än vad som f. n. är fallet. Särskilt gäller detta om enhetsskolans högstadium kommer att sakna förberedande yrkesutbildning i jordbruk. Kommittén har inte funnit anledning föreslå någon ändring av den nu tillämpade kurstiden om 21 veckor. Kursen bör dock, för det fall utvidgad undervisning i något ämne, exempelvis skogsbruk, skall ingå i densamma, förlängas med några veckor. Kommitténs förslag till undervisningsplan för den praktisk-teoretiska sommarkursen framgår av betänkandet s. 40.

Elevtillströmningen till jordbruksskolorna har under senare år varit mycket stor. Sålunda uppgår antalet ansökningar till den i närheten av Stockholm förlagda Gålö jordbruksskola årligen till tre à fyra gånger antalet tillgängliga platser. Vid skolan antas i de tvååriga kurserna så gott som uteslutande elever från icke jordbrukarhem, vilka, i avsaknad av praktiskt yrkeskunnande, skulle haft stora svårigheter att finna lämpliga praktikplatser på annat sätt.

Kommittén anser det angeläget, att utbildning av det slag, som erbjuds i de tvååriga kurserna bibehålls och utbyggs i takt med efterfrågan. Detta bör ske, genom att till en och samma lantbruksskola förläggs såväl förberedande som grundläggande praktisk-teoretisk yrkesutbildning, varigenom möjligheter erhålls att under två på varandra följande läsår genomgå såväl förberedande som grundläggande yrkesutbildning vid samma skola. Sådan utbildning bör anordnas även vid andra skolor än de nuvarande jordbruksskolorna och ingå som ett led i lantbruksskolornas ordinarie kursverksamhet. De nuvarande jordbrukets yrkesskolor bör helt inordnas under samma bestämmelser, som gäller för övriga skolor, och även de benämnas lantbruksskolor.

Praktik vid enskilda jordbruk. Den övervägande delen av den praktiska utbildningen i jordbruk sker genom praktik på föräldragården eller hos andra jordbrukare. Även vid en utökning av antalet elevplatser i praktisk-teo-

retiska kurser vid lantbruksskolorna, kommer det alltid att finnas behov av praktikplatser vid enskilda jordbruk. Med ökad mekanisering inom jordbruket minskas behovet av arbetskraft. Det har bl. a. på grund härav blivit allt svårare att finna lämpliga praktikantplatser hos enskilda jordbrukare, samtidigt som praktiken tenderat att bli mindre allsidig och inriktad endast på vissa av de arbeten, som förekommer inom jordbruket. Jordbrukarnas obenägenhet att anställa ungdomar är förklarlig, då de med nuvarande arbetslöner inte är betjänta av yrkesovan arbetskraft, som kan befaras vålla ökade kostnader för bl. a. maskinunderhåll.

Lantbruksundervisningskommittén anser det inte vara erforderligt att vid sidan av den utbildningsgång, som förordats i det föregående, uppbygga en helt sidoordnad i huvudsak praktisk inriktad utbildning för lantarbetare. Kommittén hyser den uppfattningen, att utbildningsvägarna för blivande jordbrukare och i jordbruket anställda i huvudsak bör vara gemensamma.

Utbildningen bör så långt möjligt förläggas till särskilt utvalda gårdar, i det följande benämnda *praktikgårdar*. För ungdomar, som genomgår praktisk utbildning vid enskilda jordbruk, har kommittén använt den gemensamma benämningen lantbrukselever, oavsett om denna utbildning i tiden är förlagd före eller efter genomgången grundläggande yrkeskurs. Kommittén anför vidare.

Möjligheterna att intressera jordbrukare att åta sig praktisk utbildning av ungdomar skulle kunna ökas genom att bevilja statsbidrag för verksamheten med ett visst belopp per lantbrukselev och månad. Kommittén erinrar i detta sammanhang om att statsbidrag (bl. a. grundbidrag om 2 000 kr. per lärling) utgår till de hantverksmästare, som åtar sig att svara för lärlingsutbildning.

En ersättning till de jordbrukare, som åtar sig att svara för praktisk utbildning, kan enligt kommittén betraktas som en viss kompensation från det allmännas sida för de besvär och olägenheter, som är förenade med utbildningen. Både företagare och anställda får i viss mån eftersätta produktivt arbete för handledning av ungdomarna. Jordbrukarna får dessutom tillhanda hålla kost och logi, vilket i våra dagar utgör en betydande belastning på de hushåll, som skall svara härför.

Kommittén föreslår, att statsbidrag till ersättning åt de jordbrukare, som åtar sig att svara för den praktiska utbildningen, utgår med 100 kr. per lantbrukselev och månad. Statsbidrag skall kunna utgå om vederbörande lantbrukselev fyllt 16 men ej 18 år. Den statsunderstödda utbildningen bör för varje lantbrukselev omfatta minst sex och högst tolv månader. Beträffande den statsunderstödda praktikutbildningens utformning anför kommittén bl. a. följande.

Den praktiska utbildningen bör stå under ledning och överinseende av lantbruksstyrelsen. Den lokala ledningen och administrationen av densamma bör under styrelsens överinseende omhändertas av de regionala skolstyrelserna. Åt lärare vid lantbrukets yrkesskolor bör uppdras att handha den omedelbara ledningen och tillsynen av den praktiska utbildningen. Uppläggnings- och utformningen av utbildningen bör såväl centralt som lokalt ske i samråd med arbetsmarknadens organisationer.

Praktikgårdarna bör utses av den regionala skolstyrelsen och godkännas av lantbruksstyrelsen. Kommittén vill understryka angelägenheten av att urvalet sker med omsorg, så att verksamheten vinner förtroende. Verksamheten bör till en början bedrivas i form av försöksverksamhet. Det torde vara lämpligt att på detta försöksstadium räkna med ca 300 elevplatser om tolv månaders längd (3 600 elevmånader) årligen. Erfarenheten får sedan visa, i vilken takt verksamheten kan utbyggas.

Den föreslagna omfattningen av den statsunderstödda praktiska utbildningen kommer emellertid enligt kommittén inte att vara tillräcklig för att bereda alla dem, som så önskar, möjligheter till sådan utbildning. Den regionala skolstyrelsen bör genom medverkan av skolornas rektorer och lärare anvisa lämplig jordbrukspraktik även på andra gårdar. Kommittén föreslår vidare att statsbidrag bör utgå även till traktamenten och resekostnadsersättning enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet åt de lärare vid lantbrukets yrkesskolor, som skall ha hand om den omedelbara ledningen och tillsynen av praktikutbildning. De för ändamålet anslagna medlen bör disponeras av lantbruksstyrelsen och av styrelsen utbetalas till vederbörande jordbrukare och till de lärare vid lantbrukets yrkesskolor, som anlitats i verksamheten.

B. Yttranden

Utformningen av den förberedande yrkesutbildningen i jordbruk är i hög grad beroende av om grundskolan kommer att inrymma en särskild jordbrukslinje eller inte. Eftersom denna fråga tagits upp i annat sammanhang har den i förevarande remissyttranden behandlats förhållandevis ofullständigt. I den mån frågan berörts av remissinstanserna, har de närmast redovisat den uppfattningen, att den väsentliga delen av också den förberedande jordbruksutbildningen bör förläggas till lantbruksskolorna, dels emedan lantbruksskolorna har bättre avpassade resurser för jordbruksutbildning, dels emedan en blivande jordbrukare väl anses behöva den något mera omfattande allmänna utbildning, som de teoretiska linjerna i den obligatoriska skolan ger. Samtidigt är dock de remissinstanser, som berört frågan, angelägna att betona, att en sådan lösning medför, dels att yrkesorienteringen i jordbruk i årskurs 8 måste byggas ut, om jordbruksnäringen skall få tillfälle att rekrytera dugande yrkesutövare i tillräcklig omfattning, dels att ökade anspråk kommer att ställas på lantbruksskolornas förberedande yrkesutbildning.

Flera av remissinstanserna såsom *lantbruksstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *Sveriges lantbruksförbund* och *Riksförbundet Landsbygdens folk* framhåller vidare att, även om en jordbrukslinje inom den obligatoriska skolan inte kommer till stånd, en klart yrkesbestämd elev bör få fullgöra sitt nionde skolar i form av förberedande yrkesutbildning i lantbruksskola.

De remissinstanser, som yttrat sig i förevarande fråga, har i allmänhet inte haft något att erinra mot den av lantbruksundervisningskommittén föreslagna utformningen av lantbruksskolornas förberedande yrkesutbildning.

Landstingets förvaltningsutskott i Kalmar norra framhåller emellertid, att förberedande praktisk-teoretiska kurser i husdjursskötsel bör kunna anordnas även på vintern, och *landstingets förvaltningsutskott i Jämtlands län* anser, att de praktisk-teoretiska sommarkurserna bör kunna begränsas till fyra månader.

Till belysning av remissinstansernas inställning till den mera allmänna utformningen av den förberedande jordbruksutbildningen må följande anföras.

Skolöverstyrelsen framhåller bl. a. följande.

De resultat, som erhållits från försöksverksamheten med en jordbruksgren av årskurs 9 y förlagd till försöksskolan eller till lantmannaskola, ger förhoppning om kvalitativt tillfredsställande resultat vid utformning i större skala och under vederbörligt hänsynstagande till varierande geografiska betingelser. Ett påtagligt villkor för ett gott resultat, när undervisning i yrkesämnen meddelas i den obligatoriska skolans regi, synes dock vara, att skolan kan erbjuda de fullgoda utbildningsmässiga förutsättningar, som ett väl utrustat skoljordbruk innebär. För de elever, som inte erhållit förberedande yrkesutbildning inom jordbruksområdet i den obligatoriska skolans regi, bör möjlighet finnas till direkt anknytning till lantbruksskolorna via praktisk-teoretisk sommarkurs.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser det synnerligen viktigt, att utbildningsintresset hos ungdom, som vill ägna sig åt jordbruk, tas till vara och att olika praktikmöjligheter öppnas i direkt anslutning till avgången från den allmänbildande skolan.

Riksförbundet Landsbygdens folk anför bl. a. följande.

Den ökade rörligheten inom yrkeslivet torde komma att medföra, att jordbrukaryrket i allt större utsträckning kommer att väljas av ungdomar från icke jordbrukarhem. Detta medför ett ökat behov av förberedande praktisk-teoretisk yrkesutbildning. Med hänsyn till de svårigheter, som enskilda jordbrukare har att bereda anställning åt helt orutinerade ungdomar, är det nödvändigt att i långt större utsträckning än hittills ordna den förberedande jordbruksutbildningen i skolform.

Skogs- och lantbruksakademien delar utredningens uppfattning, att den jordbruksintresserade ungdomen på ett tidigt åldersstadium bör erhålla praktisk-teoretisk jordbruksutbildning i direkt anslutning till nionde skolåret. Denna förberedande utbildning sker enligt akademiens mening bäst vid skolor med så pass stora och allsidiga skoljordbruk, att eleverna vid sidan av den teoretiska undervisningen kan få en tillräckligt omfattande och mångsidig praktisk utbildning.

Jordbrukets upplysningsnämnd anser, att en blivande jordbrukare inte nödvändigtvis skall välja jordbruks- eller skogsutbildning i den obligatoriska skolan. Det kan mycket väl finnas fullt godtagbara motiv för att vederbörande väljer någon av de andra linjerna.

Beträffande frågan om i vad mån den förberedande jordbruksutbildningen bör förläggas till lantbruksskolor eller den obligatoriska skolan anför av de remissinstanser, som tagit ställning i denna fråga, bl. a. följande.

Svenska landstingsförbundet instämmer i lantbruksundervisningskommitténs uppfattning, att den förberedande yrkesutbildningen inom enhetsskolans ram i betydande omfattning bör kunna förläggas till lantbrukets skolor, men framhåller, att kostnaderna för denna förberedande yrkesutbildning bör belasta den obligatoriska skolan och inte överföras på huvudmännen för lantbrukets skolor.

Jordbrukets upplysningsnämnd anser, att den förberedande yrkesutbildningen bäst skulle kunna tillgodoses i lantbruksskolorna efter den obligatoriska skolgångens slut. Dessa skolor bör därför rustas upp och byggas ut efter behov.

Skogs- och lantbruksakademien förordar, att den förberedande yrkesutbildningen sker först efter fullbordad genomgång av den obligatoriska skolan, eftersom undervisningen då bättre kan inriktas på de tillämpade ämnen. Härvid förutsätts en viss utökning av de praktisk-teoretiska kurserna.

Svenska lantarbetsgivareföreningen betonar, att praktisk-teoretiska kurser efter genomgången enhetsskola torde ha större förutsättningar att ge en effektiv förberedande utbildning än en jordbrukslinje i enhetsskolan.

Sveriges lantmästareförbund hävdar, att jordbruksundervisningen i enhetsskolan bör överföras till jordbrukets yrkesskolor. För utbildning av lantarbetare är en sådan undervisning av större värde än en eventuell utbildning i mekaniska linjen inom den obligatoriska skolan. Lantarbetaren sysslar visserligen till stor del med maskiner men av minst lika stor betydelse är, att han har viss kännedom om de kemiska, fysikaliska, biologiska och ekonomiska grundfaktorer, som ingår i jordbruksdriften. Vidare framhålls, att jordbrukets maskinproblem är synnerligen speciella och inte kan täckas av den allmänna mekaniska linjen.

Svenska facklärarförbundet finner det i likhet med *Riksförbundet Sveriges 4 H* ändamålsenligt, att den förberedande jordbruksutbildningen förläggs till enhetsskolan utom i de distrikt eller kommuner där lantbruksskola finns inrättad. Betydelsen av att eleverna under nionde skolåret får tillhöra enhetsskolans gemenskap bör inte underskattas och vidare finns enligt förbundets uppfattning anledning räkna med att en förberedande utbildning i lantbruk inom enhetsskolans ram kan komma att väcka ungdomarnas intresse för lantbruksutbildning. Beträffande praktikutbildningen anser förbundet, att den förberedande yrkesutbildningen bör meddelas i skolmässiga former. Praktik vid enskilda jordbruk bör sålunda endast förekomma i rena undantagsfall. De kommunalägda jordbruken torde med fördel kunna utnyttjas för praktik.

Beträffande frågan om yrkesorientering i jordbruk framhåller *skolöverstyrelsen*, att denna orientering i årskurs 8 bör förstärkas, oavsett om en särskild jordbrugsgren blir representerad i den obligatoriska skolan eller inte. Att så få elever hittills haft praktisk yrkesorientering inom dessa yrkesområden beror framför allt på bristen på praktikplatser med tillräckligt instruktiv verksamhet.

Enligt *Jordbrukskarungdomens förbund* måste jordbruket och skogsbruket beredas ett väsentligt utrymme i yrkesorienteringen och yrkesutbildningen inom enhetsskolan.

Riksförbundet Sveriges 4 H framhåller, att det blir en krävande uppgift för en rad frivilliga organisationer och lantbrukets yrkesskolor att sörja för en effektiv yrkesorientering och upplysning bland enhetsskolans elever för att trygga rekryteringen till lantbruket, om den nuvarande jordbruksutbildningen inom enhetsskolan slopas.

Förbundet Vi Unga betonar, att ett intimt samarbete bör råda mellan skolorna och de ungdomsorganisationer, som i sin verksamhet arbetar med yrkesorientering och förberedande yrkesutbildning inom jord- och skogsbruk. Särskilt gäller detta enhetsskolans förberedande yrkesutbildning, som på ett utmärkt sätt kan kompletteras med egna ekonomiska företag i deltagarnas hem och fritidsstudier inom ungdomsorganisationernas ram.

Den av lantbruksundervisningskommittén föreslagna ersättningen till praktikantvärdar med 100 kr. per elevmånad för elever i åldern 16—18 år har tillstyrkts av lantbruksstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, skogs- och lantbruksakademien, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund, Hushållningssällskapens förbund, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Svensk husdjursskötsel och Svenska lantmannaskolornas lärareförening. Förslaget har avstyrkts av statskontoret, jordbrukets upplysningsnämnd och Svenska lantarbetareförbundet.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att lärarnas medverkan — för att inte försvåra praktikantvärdarnas möjlighet att disponera elevarbetskraften — bör begränsas till viss tillsyn och inte avse den omedelbara ledningen av praktiken. Vid valet av elevgårdar är det enligt styrelsen lämpligt, att hushållningssällskapets tjänstemän, som känner jordbrukarna, får medverka.

Enligt *arbetsmarknadsstyrelsen* blir förpraktiken av betydelse framför allt för ungdomar, som inte kommer från jordbrukarhem. Desto viktigare blir kravet på rätt handledning under praktiktiden. En förutsättning härför torde vara, att till praktikgård inte utväljs större brukningsenhet än att lantbrukseleven kan få möjlighet till allsidig erfarenhet av förekommande arbetsuppgifter under företagarens personliga övervakning. Kommitténs förslag att statsbidrag skall utgå till jordbrukare, som åtar sig den praktiska utbildningen, förutsätter ledning och inspektion genom de för lantbruksutbildningen ansvariga organen. Styrelsen vill inte motsätta sig de föreslagna statsbidragen, då dessa kan komma att bidra till ökad tillgång på lämpliga praktikgårdar, och finner bidragsbeloppet av 100 kr. per elevmånad vara skäligt.

Svenska lantarbetsgivareföreningen samt *skogs- och lantbruksakademien* finner det välmotiverat med ett bidrag till praktikantvärdar men ifrågasätter, om det föreslagna bidraget är stort nog för att stimulera till åsyftat åtagande. Skogs- och lantbruksakademien framhåller vidare, att den inte kan biträda förslaget, att yrkesskolornas lärare skall handha den omedelbara

ledningen av utbildningen, eftersom ett dylikt arrangemang skulle medföra en inskränkning i elevvärdens frihet att disponera arbetskraften och därmed öka svårigheterna att finna önskat antal praktikgårdar. Yrkesskollärarens uppgift vid praktikgårdarna bör inte omfatta annat än viss tillsyn.

Riksförbundet Landsbygdens folk finner den av kommittén föreslagna ersättningen till praktikantvärdarna fullt berättigad och anser, att en sådan ersättning verksamt skulle bidra till att få fram lämpliga praktikgårdar.

Sveriges lantbruksförbund framhåller, att det f. n. föreligger stora svårigheter att erhålla lämpliga praktikgårdar. Detta torde bero på att många jordbrukare till följd av den starka mekanisering och den höga arbetstakt, som numera råder inom jordbruket, inte alltid anser sig betjänta av den yrkesovana arbetskraft, som praktikanterna i regel utgör. Det av kommittén föreslagna statsbidraget på 100 kr. per elevmånad synes kunna väsentligt öka intresset att anställa elever. Även *Hushållningssällskapens förbund* anser, att de förslag, som kommittén lagt fram för att underlätta för ungdomarna att skaffa sig praktisk utbildning inom jordbruket innebär möjligheter till en önskvärd förbättring av praktikmöjligheterna.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening stöder mycket starkt kommitténs förslag om praktikantutbildning men önskar, att den anslagsberättigade åldern höjs till 19 år.

Svenska lantarbetareförbundet avstyrker det föreslagna systemet med statliga bidrag till praktikantvärdar och anför i anslutning därtill följande.

Om sådana bidrag ändå införs, vill förbundet starkt understryka nödvändigheten av de begränsningar i fråga om ålder och utbildningens längd, som kommittén föreslagit. Bestämmelser måste därtill utfärdas, hur det skall förfaras, när elevpraktik avbryts på grund av den ena eller den andra partens vållande, exempelvis så att en minsta anställningstid fastställs för att bidrag över huvud taget skall utanordnas. Det måste också förutsättas, att ett verkligt anställningsförhållande föreligger. Eftersom det blir fråga om ett arbetsgivare-arbetstagarförhållande, bör arbetstagarparten därför beredas ett betydande inflytande vid urvalet av praktikgårdar. Eleverna måste också ha något organ, dit de kan vända sig för att få klagomål prövade, om de inte anser förhållandena på arbetsplatsen eller utbildningen vara tillfredsställande. I en sådan instans skall givetvis arbetsmarknadsorganisationerna vara representerade.

Förbundet anmäler också sin tveksamhet beträffande förslaget, att tillsynen över elevpraktiken skall utövas av lantbruksskolornas lärare. Med den ömtåliga ställning dessa har såsom företrädare för ortens lantbruksskola och med deras naturliga strävan att stå i gott förhållande till jordbrukarna tror förbundet, att det för lärarna kan bli besvärande att, om så erfordras, tillvarata elevernas intressen gentemot elevvärdarna.

Inte heller *jordbrukets upplysningsnämnd* kan finna det rimligt, att ersättning av allmänna medel ges till praktikvärdarna för praktiktjänstgöring.

V. Grundläggande yrkesutbildning

A. Kommittén

Lantbruksundervisningskommittén föreslår tre olika former av grundläggande yrkeskurser, nämligen

- 1) grundläggande yrkeskurs, omfattande minst 21 veckor och utformad i huvudsak såsom den nuvarande vinterkursen vid lantmannaskolorna,
- 2) kortare grundläggande yrkeskurs, omfattande ca tio veckor och avsedd för redan yrkesverksamma jordbrukare och lantarbetare,
- 3) grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs, omfattande 42 veckor och utformad i huvudsak såsom den nuvarande ettårskursen vid lantbrukskolorna.

Vid de två förstnämnda kurserna skall huvudsakligen teoretisk undervisning meddelas, medan i sistnämnda kurs — såsom benämningen på kursen anger — även skall ingå praktisk undervisning.

Allmänna synpunkter. Minimialdern för inträde i de nuvarande lantmannaskolornas vinterkurser är 18 år, med rätt för skolans styrelse att anta elev, som fyllt 17 år. Därutöver har lantbruksstyrelsen möjlighet att medge skolans styrelse att, då särskilda skäl föreligger, anta även elev, som ej fyllt 17 år. Dessa möjligheter att anta yngre elever har under senare år av vissa skolor utnyttjats i relativt stor omfattning.

Trots att det har vissa fördelar att få arbeta med ett något äldre elevmaterial, har lantbruksundervisningskommittén kommit till den slutsatsen, att minimialdern för inträde i lantbruksskolornas grundläggande yrkeskurs bör sänkas till 16 år och att undervisningen bör anpassas för elever i 16—18 års åldern. Till stöd härför framhåller kommittén följande.

Elever i denna ålder kan lättare avvaras i arbetet på hemgården, vilket på lång sikt bör kunna medverka till att ett större antal blivande jordbrukare än hittills varit fallet kommer att skaffa sig grundläggande yrkesutbildning. Genom sänkningen av inträdesåldern blir det möjligt att undvika längre uppehåll i utbildningen mellan den obligatoriska skolan och den grundläggande yrkesutbildningen. Ett sådant uppehåll leder lätt till att många jordbrukarungdomar antingen inte skaffar sig någon yrkesutbildning eller i stället för yrkesutbildning i jordbruk väljer annan yrkesutbildning, som ges i omedelbar anslutning till den obligatoriska skolan, och som följd härav övergår till andra näringsgrenar.

För inträde i grundläggande yrkeskurs i jordbruk bör enligt kommitténs förslag utom uppnådd minimialder fordras, att inträdessökande avslutat sin obligatoriska skolgång samt att han antingen har minst ett års jordbrukspraktik eller har genomgått praktisk-teoretisk sommarkurs eller — därest sådana utbildningsmöjligheter kommer att finnas i framtiden — förberedande yrkesutbildning i den obligatoriska skolans jordbruksgren. För inträde i grundläggande yrkeskurs med utvidgad undervisning i skogshushållning skall fordringarna på jordbrukspraktik kunna begränsas till ett halvt år el-

ler lärlingskurs vid skogsbruksskola eller under en övergångstid ett halvt års allsidig skogspraktik.

På längre sikt är det enligt kommitténs uppfattning angeläget, att den grundläggande yrkeskursen utvidgas till att omfatta ett läsår om ca 35 veckor. Kommittén har i föreliggande sammanhang dock stannat för att föreslå en minimitid om 21 veckor, men förutsätter, att skolorna och tillsynsmyndigheten, efter hand som praktiska möjligheter härför föreligger, vidtar åtgärder för en successiv förlängning av kurstiden.

Grundläggande yrkeskurs. Lantbruksundervisningskommittén har inte funnit anledning framlägga förslag om en generell linjedifferentiering efter elevernas förkunskaper i den grundläggande yrkeskursen. För det fall elevgrupper med sinsemellan relativt olikartade förkunskaper i vissa allmänna läroämnena eller fackämnena skulle bli företrädade i yrkeskursen, bör efter anvisningar från tillsynsmyndigheten parallellundervisning i dessa ämnen kunna anordnas.

För de något äldre ungdomarna, som i allmänhet kan förutsättas vara mera mogna och ha grundligare praktisk erfarenhet av jordbruk än sina yngre kamrater, kan studierna med fördel bedrivas i något hårdare takt i de tillämpade fackämnena. Speciellt i lantbruksekonomi kan studierna bli något mera omfattande. Det synes i sådana fall vara motiverat att genomföra en uppdelning av elevmaterialet genom parallellundervisning. Detta förutsätter dock, att antalet yngre resp. äldre elever vid de enskilda skolorna är så stort, att uppdelningen med hänsyn till antalet elever i varje avdelning kan försvaras ur främst ekonomiska synpunkter.

Med tanke på de skiftande jordbruksförhållanden, som råder i olika delar av vårt land, är det nödvändigt, att möjligheter till lokal anpassning av lärostoffet finns. Undervisningen i yrkeskursen i såväl de naturvetenskapliga ämnena som de grundläggande delarna av fackämnena bör dock vara av i stort sett samma omfattning i samtliga yrkeskurser i landet. Undervisningen skall vidare vara allsidig och egentlig specialisering i studierna ske först i den vidareutbildning, som följer efter den grundläggande yrkeskursen. Till ledning för skolorna i deras planering av undervisningen i yrkeskurserna bör genom tillsynsmyndighetens försorg utarbetas en normalplan.

För det fall väsentlig utvidgning av lärostoffet i något eller några ämnen anses önskvärd, bör detta ske genom förlängning av kursen. En sådan förlängning är exempelvis aktuell i de delar av landet, där skogsbruket är av stor betydelse och där man sålunda eftersträvar att ge eleverna yrkesutbildning i både jordbruk och skog. Vid skolor med utvidgad undervisning i skogshushållning omfattar vinterkursen redan nu i allmänhet 25 veckor. I betänkandet redovisas på s. 177—180 undervisningsplaner för 21 resp. 25 veckors grundläggande yrkeskurser.

Kommittén är, som nyss anförts, av den uppfattningen, att de nuvarande 21 veckors kurserna är för korta och att en successiv förlängning av kurstiden bör eftersträvas. Ett par exempel på försök att utöka kurstiden och att ytterligare effektivisera studierna utgör tvåvinterskurser och fortsättnings-

kurser med hemkontakt. Kommittén har funnit anledning att något närmare beröra dessa kursformer.

Försök med tvåvinterskurser har gjorts vid vissa lantmannaskolor i södra Sverige. Kursformen är närmast att betrakta som en längre kurs, vilken omfattar fyra till fem månader under vardera två på varandra följande vintrar. Genom uppdelningen på två vintrar har man möjliggjort för eleverna att få den utbildning, som en längre kurs ger, utan att de för den skull behöver vara borta från förvärvsarbetet under den för jordbruket mest arbetsbråda perioden. En ur administrativ synpunkt betydande nackdel är, att kursformen medför ett ökat lärarbehov under endast en kort period av läsåret, eftersom undervisningen i hög grad koncentreras till en del av vinterhalvåret.

Tvåvinterskursen utgör ett betydelsefullt led i här nämnda strävan att förlänga den grundläggande utbildningen och ytterligare effektivisera studierna. Ett ännu bättre resultat i detta avseende bör emellertid enligt kommittén kunna uppnås genom att inrätta en grundläggande yrkeskurs, som pågår från januari till december med ett längre uppehåll under sommarhalvåret enligt det förslag, som framlades redan av 1936 års lantbruksundervisningskommitté. En sådan kurs har jämförd med tvåvinterskursen den fördelen, att vegetationsperioden kan utnyttjas för studier, t. ex. i form av hemkontakt under kursuppehållet, samtidigt som den inte ökar toppbelastningen under vissa perioder av läsåret. Även om avbrott i studierna sker under den för jordbruket mest arbetsbråda perioden, bör en effektiv studietid om sex till sju månader kunna erhållas.

Kommittén förordar, att försöksverksamhet med en kurs, som pågår från januari till december, igångsätts på föranstaltande av tillsynsmyndigheten. Den nuvarande tvåvinterskursen bör antingen inordnas i denna kursform eller helt slopas och ersättas med grundläggande yrkeskurs, kombinerad med därpå följande specialiserad yrkesutbildning.

Ett ökat antal skolor i södra och mellersta delarna av landet har under senare år tagit upp en ny kursform benämnd fortsättningskurs med hemkontakt. Sådana kurser anordnas av ett tiotal skolor. Härom anför kommittén i huvudsak följande.

Hemkontakten utgör en fortsättning på den ordinarie vinterkursen och sker i form av fyra till fem besök av skolans lärare i elevens hem eller på hans arbetsplats. På eleven ankommer att under lärares överinseende i praktiken omsätta så mycket som möjligt av de i lantmannaskolan förvärvade kunskaperna och att genom studier, som löper vid sidan av arbetet, och genom diskussioner med de besökande lärarna ytterligare fördjupa sitt kunskande. De i hemkontakten deltagande eleverna samlas någon eller några gånger under sommaren till skolan för demonstrationer, varjämte avslutning sker genom en en till två veckors kurs, förlagd till skolan, varvid utförda sommararbeten redovisas. Lantbruksstyrelsen har fastställt närmare anvisningar och föreskrifter rörande uppläggnings av hemkontaktkurserna.

Mot dessa anvisningar och föreskrifter har kommittén inte funnit anledning till erinringar. Erfarenheterna av kursformen är goda och kommittén vill för sin del förordna en fortsatt utbyggnad av grundläggande yrkeskurs med hemkontakt. Lärarnas insatser under hemkontakten begränsas i stort sett till ett antal besök på elevernas hemgårdar eller arbetsplatser. Kostnaden

för lärarnas resor har hittills helt fått bäras av skolornas huvudmän. De övriga kostnaderna för denna kursform, till vilka statsbidrag utgår, är förhållandevis låga. Kommittén finner med hänsyn härtill rimligt, att statsbidrag för framtiden även utgår till en del av resekostnaderna.

Angående de i den grundläggande yrkeskursen ingående ämnena och deras omfattning torde i huvudsak få hänvisas till betänkandet s. 50—53. I det följande återges endast vad kommittén anför beträffande omfattningen av undervisningen i skogshushållning.

I de nuvarande vinterkurserna har undervisningen i skogshushållning efterhand fått en allt större omfattning vid en del skolor. Detta gäller givetvis i första hand inom områden, där skogsbruket är av stor betydelse. Vid vissa skolor på slättbygden har däremot ifrågavarande ämne helt slopats eller begränsats till en mera allmän orientering. Med tanke på den snabba utbyggnad av skogsutbildningen, som f. n. genomförs inom skogsvårdsstyrelsernas ram, kan det vid ett ytligt betraktande framstå som naturligt, om skogsundervisningen vid lantbruksskolorna efter hand inskränks.

Kommittén har efter ingående överväganden kommit till den slutsatsen, att en relativt omfattande undervisning i skogshushållning även framgent bör meddelas vid lantbruksskolorna inom de områden, där skogsbruket är av stor betydelse. Flertalet mindre skogsägare bedriver skogsbruk i direkt kombination med jordbruk. Skogen ingår härvid som en driftsgren vid sidan av växtodling och husdjursskötsel. Det är därför naturligt, att de blivande jord- och skogsägarna får undervisning i skogshushållning i direkt samband med undervisning i nämnda ämnen. Särskilt viktigt framstår detta med tanke på den driftsekonomiska planläggningen.

I fråga om innehållet och omfattningen av undervisningen i skogshushållning anför kommittén bl. a. följande.

Den undervisning i skogshushållning, som skall ges i den grundläggande yrkeskursen, borde helst till omfattning och innehåll motsvara den undervisning, som meddelas på skogshushållningslinjen i andra årskursen vid skogsbruksskola. Med tanke på den begränsade kurslängden, ca 25 veckor, är detta inte genomförbart utan en alltför långt gående minskning av de övriga ämnenas omfattning. Med hänsyn härtill bör undervisningen i skogshushållning begränsas till 300—400 timmar. Genom att undervisning i både jordbruks- och skogsämnena meddelas i samma kurs vinnns en del tid, eftersom de allmänna läroämnena kemi, geologi och botanik har anknytning till båda ämnesområdena. Detta gäller i viss utsträckning även maskinläran. På så sätt kan den för undervisning i skogshushållning anslagna tiden utnyttjas mera effektivt och bör kunna ge de blivande företagarna inom det kombinerade jordbruket och skogsbruket en för deras framtida verksamhet i stort sett tillräcklig grundläggande yrkesutbildning även i detta ämne.

Det bör ankomma på lantbruksstyrelsen att i samarbete med skogsstyrelsen utarbeta de anvisningar, som erfordras för den utvidgade undervisningen i skogshushållning vid lantbruksskolorna.

Det är önskvärt, att elever i övriga yrkeskurser erhåller viss orientering i skogshushållning. Omfattningen av denna bör begränsas så, att den inte kommer att uppfattas som skogsutbildning i egentlig mening. För en sådan orientering torde omkring 70 timmars undervisning vara tillfyllest.

Kortare grundläggande yrkeskurs. Lantbruksundervisningskommittén framhåller, att många uppmärksammar behovet av yrkesutbildning först, när de varit verksamma i yrket ett antal år. Dessa jordbrukare och lantarbetare kan i regel inte hänvisas till förenämnda grundläggande yrkeskurs. Dels är de betydligt äldre än de övriga eleverna, dels har de i allmänhet inte möjlighet att anslå någon längre sammanhängande tid till yrkesutbildning.

I syfte att bereda nämnda kategorier möjlighet att erhålla en grundläggande yrkesutbildning, vars främsta målsättning skall vara att ge eleverna tillräckliga teoretiska kunskaper i jordbrukets fackämnen för att de skall kunna tillägna sig undervisningen i specialkurser inom olika ämnesområden, bör enligt kommittén vid sidan av övriga yrkeskurser anordnas kortare grundläggande yrkeskurser.

Med hänsyn till att flertalet av deltagarna kommer att utgöras av familjeförsörjare med fast anställning, bör enligt kommitténs mening kursen endast omfatta omkring tio veckor samt förläggas till de för jordbruket minst arbetsbråda perioderna.

Beträffande uppläggningsen av undervisningen i denna kortare grundläggande kurs, m. m. anför kommittén i huvudsak följande.

Undervisningen i kursen skall avse att ge en orientering om jordbruksnäringen och en bild av jordbruksföretaget som en enhet. Den skall omfatta huvuddragen av jordbruksläran, husdjursläran och lantbruksekonomin. Den teoretiska undervisningen bör i så stor utsträckning som möjligt anknytas till praktiska förhållanden och belysas med exempel, hämtade från elevernas egen arbetsmiljö.

Undervisningens omfattning i de olika ämnena framgår av betänkandet s. 181.

En viss minimiålder, förslagsvis 25 år, bör enligt kommittén uppställas som fordran för inträde i den kortare yrkeskursen för att ungdomar inte skall lockas att välja denna kortare utbildningsväg. Undantag från detta krav bör dock av tillsynsmyndigheten kunna beviljas i speciella fall.

För att göra det möjligt även för lantarbetare, som har försörjningsplikt mot familj och som under kurstiden måste avstå från sin arbetsförtjänst, att genomgå den kortare grundläggande yrkeskursen föreslår kommittén, att stipendier till deltagare i ifrågavarande kurs skall utgå enligt de bestämmelser, som gäller för kurs, anordnad med medel ur anslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m.

Praktisk-teoretisk yrkeskurs. Vid lantbrukets skolor finns f. n. ytterligare några kursformer, som ger ungefär samma teoretiska utbildning som lantmannaskolornas vinterkurser. Så är fallet med de ett- och tvååriga kurserna vid de nuvarande lantbruksskolorna samt den tvååriga kursen vid jordbruksskolorna.

Ettårskursen vid lantbruksskolorna har i viss utsträckning utnyttjats av ungdomar, som efter teoretiska studier i realskolor, folkhögskolor eller gymnasier önskat få både praktisk utbildning i skolmässig form och teoretisk fackutbildning. Lantbruksundervisningskommittén anser, att behov av motsvarande kursform kommer att finnas även framdeles och föreslår, att vid

de framtida lantbruksskolorna skall, i den utsträckning tillsynsmyndigheten finner lämpligt, kunna anordnas grundläggande praktisk-teoretiska yrkeskurser, utformade i huvudsak i överensstämmelse med lantbruksskolornas nuvarande ettårskurser. Kommitten anför härom vidare följande.

För inträde i grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs bör fordras, att inträdessökande antingen genomgått förberedande yrkesutbildning eller har ett års praktik i jordbruk. I fråga om det teoretiska kunskapsstoffet bör överensstämmelse föreligga mellan denna kurs och grundläggande yrkeskurs om 21 veckor. Den praktiska undervisningen bör omfatta praktiskt arbete och praktiska arbetsövningar, vari även bör ingå mera komplicerade och krävande arbeten, exempelvis inom maskinområdet. Eleverna bör också göras förtrogna med den planering och de arbeten, som ingår i driftsledningen av ett jordbruk. Betonas bör dock, att här inte är fråga om arbetsledarutbildning utan om en grundläggande yrkesutbildning.

Förslag till kursplan för den grundläggande praktisk-teoretiska yrkeskursen återfinns i betänkandet på s. 183.

B. Yttranden

Den av lantbruksundervisningskommittén förordade sänkningen av inträdesåldern vid lantbruksskolorna från 18 till 16 år och vid lant-hushållsskolorna från 17 till 16 år godtas tämligen enhälligt av de remissinstanser, som yttrat sig i frågan. Till belysning av vad som i yttrandena anförts i denna fråga må följande återges.

Lantbruksstyrelsen, som intet har att invända mot sänkningen av inträdesåldern, framhåller bl. a. följande.

Den grundläggande yrkeskursen, som enligt kommittén skall motsvara den tidigare vinterkursen, kan inte kunskapsmässigt förväntas lämna samma resultat med yngre elever som med nuvarande något äldre. Detta gäller speciellt i de ekonomiska ämnena. Kursen måste dessutom få en betydligt mera praktisk utformning, vilket i och för sig kan vara nyttigt och riktigt. Man måste också göra allt för att stimulera eleverna till vidareutbildning vid en något högre ålder och efter kompletterad praktik.

Skogsstyrelsen anser det lämpligt, att utbildningen i såväl jordbruk som skogsbruk inleds i 15- eller 16-årsåldern. Därigenom kan yrkesutbildningen påbörjas vid samma ålder som är normalt inom andra yrkesgrenar, vilket torde vara en förutsättning för en god rekrytering.

Riksförbundet Landsbygdens folk framhåller, att bl. a. sänkningen av in-tagningsåldern till den grundläggande yrkesutbildningen medför, att denna utbildning kommer att minska i betydelse ur yrkesutbildningssynpunkt för blivande jordbrukare. Den anknytning till enhetsskolan, som åstadkommes är emellertid så värdefull, att riksförbundet likväl tillstyrker, att förslaget genomförs.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening godtar den föreslagna sänkningen av inträdesåldern med hänsyn till att härigenom erhålls en organiserad utbildningsgång med direkt anknytning till den obligatoriska skolan.

Detta arrangemang förutsätter dock enligt föreningen, att blivande jordbrukare skaffar sig specialiserad yrkesutbildning. Vid så unga år, som det här blir fråga om, är det nämligen svårt att intressera eleverna för de biologiska sammanhangen och helt omöjligt att vinna förståelse för de drifts-ekonomiska och företagsekonomiska sambanden.

Svenska lantushållslärarinnornas förening ansluter sig till kommitténs förslag om sänkt inträdesålder vid lantushållsskolorna från 17 till 16 år med hänsyn till att risk annars föreligger, att många ungdomar på grund av inträde i förvärvsarbetet inte får tillfälle att genomgå lantushållsskola.

Skolöverstyrelsen har under försöken inom den obligatoriska skolan ofta kunnat konstatera olägenheter av att elever efter avslutad skolgång i 16-årsåldern nödgats vänta ett eller två år på möjligheten att få tillgodogöra sig den yrkesutbildning, som de avsett att genomgå.

För jordbrukarungdomar innebär kommitténs förslag om inträdesålder en uppenbar fördel, då dessa bättre kan avvaras i arbetet på hemgården i 16-årsåldern än i 18-årsåldern, vilket hittills måst ske i stor utsträckning för genomgång av kurs vid lantmannaskola. Dessa ungdomar kan under sådana omständigheter väntas i större utsträckning än hittills verkligen skaffa sig yrkesutbildning inom ett område, där yrkesutövningen blir alltmer komplicerad och krävande.

Sänkningen av inträdesåldern förordas av *landstingens förvaltningsutskott* i alla län utom i Blekinge, Hallands och Värmlands län, där man betecknar sänkningen som tveksam. Av *hushållningssällskapen* tillstyrker flertalet en sänkning av inträdesåldern. Hushållningssällskapen i Uppsala, Blekinge och Älvsborgs läns norra del samt Kalmar läns norra del tillstyrker dock med tvekan, medan sällskapen i Hallands och Norrbottens län avstyrker.

Den av lantbruksundervisningskommittén föreslagna uppläggningsen av undervisningen inom den grundläggande yrkesutbildningen har i allmänhet lämnats utan erinran av remissinstanserna. *Lärarkollegiet vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning* anser dock, att den grundläggande yrkeskursen om 21 veckor med hänsyn till elevernas lägre ålder och mindre mognad bör innehålla mera övningar och demonstrationer än vad som framgår av timplanen. Kollegiet framhåller vidare, att elever med studentexamen eller med avbrutna gymnasiestudier bör beredas tillfälle att genomgå grundläggande yrkesutbildning i kurser anpassade till deras ålder och kunskaper. *Svenska lantarbetsgivareföreningen* är av den uppfattningen, att arbetsteknik och arbetsplanering bör ges en framskjuten plats även i den grundläggande yrkesutbildningen. *Hushållningssällskapens förbund* förordar, att undervisning i fårskötsel skall ingå i bl. a. den grundläggande yrkeskursen. *Landstingets förvaltningsutskott i Kalmar läns norra del* framhåller, att svenska inte bör vara obligatoriskt ämne i den grundläggande yrkeskursen och att de naturvetenskapliga ämnena bör infogas i näraliggande fackämnen.

Några remissinstanser ifrågasätter möjligheterna att rekrytera elever till en till 35 veckor förlängd grundläggande yrkeskurs, som skulle omfatta betydande delar av vegetationsperioden. *Svenska lantmannaskolornas lärareförening* framhåller sålunda, att knappheten på arbetskraft — särskilt under sommarhalvåret — gör, att man sannolikt måste räkna vinterhalvåret som den egentliga studietiden. Under sådana förhållanden borde det enligt föreningen vara riktigt att bibehålla den nuvarande tvåvinterskursen, fortsättningskurs på vintern eller övre vinterkursen. Dessa tre något olika kurstyper skulle mycket väl kunna tänkas sammansmälta till en enda, förslagsvis kallad övre vinterkurs. En sådan övre vinterkurs för något äldre elever torde behövas och bör också kvalificera för inträde vid lantmästarkursen på Alnarp.

Även *landstingets förvaltningsutskott i Kalmar läns södra del* och *hushållningssällskapet i Jönköpings län* finner en utökning av den grundläggande yrkeskursen från 21 veckor till 25 veckor tveksam. *Riksförbundet Sveriges 4 H* framhåller å andra sidan, att den föreslagna grundläggande yrkeskursen bör utökas från 21 till förslagsvis 30 veckor för att undvika en allför komprimerad undervisning.

Den av kommittén föreslagna kortare grundläggande yrkeskursen om tio veckor för redan yrkesverksamma personer hälsas med tillfredsställelse av remissinstanserna, som anser, att denna kurs bör verkamt kunna bidra till att höja yrkeskunnigheten inom jordbruket. *Skolöverstyrelsen* finner det sålunda angeläget, att berättigad uppmärksamhet ägnas åt ändamålsenlig vuxenutbildning.

Möjligheter bör skapas att tillgodose yrkesutbildning åt sådana personer, som har mångårig yrkespraktik eller har övergått från andra näringsgrenar till jordbruket men av olika skäl varit förhindrade att delta i förberedande eller grundläggande yrkesutbildning. Kortare yrkeskurser, korrespondensstudier e. d. kan här ifrågakomma.

Arbetsmarknadsstyrelsen finner det synnerligen värdefullt, att utbildningsmöjligheter genom kortare grundläggande yrkeskurser erbjuds redan verksamma jordbrukare och lantarbetare, som inte längre på grund av sin ålder rimligen kan följa den förutsatta utbildningsgången. Styrelsen betonar, att en förutsättning för att dessa kurser skall bli frekventerade i önskvärd omfattning är, att utbildningsbidrag utgår enligt de grunder, som kommittén föreslår och inte enligt det allmänna studiehjälpsreglementet.

Skogsstyrelsen ifrågasätter, om inte en allmänt lagd kombinerad jord- och skogsbrukskurs, avsedd för elever i 25-årsåldern och förlagd till lantbruksskolorna borde anordnas.

Svenska lantarbetareförbundet framhåller, att den föreslagna kortare grundläggande yrkeskursen om tio veckor torde fylla ett verkligt behov och anför i anslutning härtill bl. a. följande.

Den föreslagna tiden om tio veckor synes dock vara alltför lång för redan yrkesverksamma personer. Förbundet anser det vara möjligt att under exem-

pelvis åtta veckor medhinna erforderlig undervisning. Med hänsyn till att deltagarna i den kortare grundläggande yrkeskursen kommer att beträffande vissa personliga förhållanden, såsom ålder, försörjningsplikt o. d., överensstämma med deltagare i arbetsmarknadsstyrelsens omskolningskurser, bör enligt förbundets uppfattning stipendierna vara desamma som arbetsmarknadsstyrelsens omskolningsbidrag. Härigenom åstadkoms dels följsamhet med löneutvecklingen, dels överensstämmelse med närmast motsvarande slag av utbildning för andra yrkesgrupper.

Skogs- och lantbruksakademien finner förslaget om en tio veckors grundläggande kurs för personer över 25 år vara ett gott uppslag men tillråder en uppdelning av kurstiden på två eller tre perioder, vilket skulle underlätta en större anslutning till dessa kurser. *Lantbruksstyrelsen* förordar att den föreslagna tio veckors kortare grundläggande yrkeskursen tillkommer. *Svenska lantarbetsgivareföreningen* påpekar, att en särskild förkortad grundläggande yrkeskurs om tio veckor bör ge goda möjligheter att snabbt höja yrkeskunnigheten. *Riksförbundet Landsbygdens folk* ifrågasätter, om inte denna typ av utbildning skulle kunna kombineras med någon form av förberedande självstudier. Speciell uppmärksamhet bör här också ägnas möjligheterna att erhålla studiehjälp, eftersom eleverna i regel torde vara familjeförsörjare. I övrigt må i denna fråga nämnas, att *landstingets förvaltningsutskott i Norrbottens län* och *hushållningssällskapet i Kalmar läns norra del* vill ha möjlighet till uppdelning av tioveckorskursen.

Skogsutbildningens omfattning vid lantbruksskolorna och denna utbildnings avgränsning gentemot skogsbruksskolorna diskuteras förhållandevis utförligt av remissinstanserna. Lantbruksundervisningskommitténs förslag att en relativt omfattande undervisning i skogshushållning även framgent bör meddelas vid lantbruksskolorna inom områden, där skogsbruket är av stor betydelse, godtas av flertalet remissinstanser, som yttrat sig i denna fråga. Hit hör lantbruksstyrelsen, skogs- och lantbruksakademien, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Hushållningssällskapens förbund, Svenska lantarbetsgivareföreningen och Svenska lantmannaskolornas lärareförening. En avvikande uppfattning i denna fråga har skogs- och domänstyrelserna, vilka motsätter sig, att lantbruksskolor i skogrika områden inför utvidgad skogsundervisning. Till belysning av vad remissinstanserna anfört i denna fråga må följande återges.

Lantbruksstyrelsen understryker vikten av att eleverna får tillräcklig undervisning i skogshushållning i den grundläggande yrkeskursen inom de områden, där skogsbruket har stor betydelse. Ämnet skogshushållning har vid de flesta skolor en i hög grad arbetsteknisk inriktning. Styrelsen anser, att ämnet i större utsträckning än hittills bör ges en företagsekonomisk prägel.

Skogs- och lantbruksakademien anser det lämpligast, att eleverna inom de områden av landet, där skogsbruket är en viktig driftsgren vid sidan av växtodling och husdjursskötsel erhåller undervisning i skogshushållning i direkt samband med undervisningen i jordbruksämnena. Akademien påpekar dock att utbildningen i skogshushållning bör läggas upp så, att den inte konkurre-

rar med skogsvårdsstyrelsernas lokala kurser, vilka synes akademien såväl utmärkt upplagda som väl frekventerade.

Sveriges lantbruksförbund delar kommitténs uppfattning att utvidgad skogsundervisning skall kunna meddelas i den grundläggande yrkeskursen och anför i anslutning härtill bl. a. följande.

Kombinationen jordbruk-skog är den helt dominerande driftsformen inom lantbruket i stora delar av vårt land och det är därför väsentligt, att de blivande lantbrukarna i dessa områden erhåller en yrkesutbildning, som är anpassad efter detta förhållande. Den konkurrens om eleverna, som synes ha uppstått mellan lantbrukets och skogsbrukets skolor, är emellertid olycklig, eftersom en blivande jord- och skogsbrukare behöver kunskaper i båda ämnesgrupperna. Därtill är det synnerligen nödvändigt, att eleven får möjlighet att lära sig att kombinera de två rörelsegrenarna på ett sådant sätt, att verksamheten totalt sett ger bästa ekonomiska resultat. F. n. synes målet för undervisningen på lantmanna- och skogsbruksskolorna vara att öka utbytet av de två rörelsegrenarnas ekonomi var för sig. Angivna förhållanden föranleder lantbruksförbundet att understryka önskemålet om ett intimare samarbete mellan de ansvariga instanserna på jordbruks- och skogsbruksundervisningens område såväl centralt som regionalt och lokalt. Särskilt viktigt är naturligtvis samarbetet vid planering av ny- eller tillbyggnad av skolor på dessa områden, då alternativ med gemensamma förläggningar alltid bör övervägas.

Riksförbundet Landsbygdens folk understryker kraftigt vikten av att det starka ekonomiska sambandet mellan jord och skog kommer till ett klart uttryck i undervisningen. Framför allt i skogsbygderna bör undervisningen läggas upp med tanke på att jordbruksföretagen är en kombination av jord- och skogsbruk. Den på sina håll iakttagna tendensen att särskilja skogs- och jordbruksutbildningen kan komma att medföra ett omotiverat konkurrensförhållande och bör därför motverkas.

Hushållningssällskapens förbund har intet att erinra emot att undervisningen i skogsskötsel får ett större utrymme vid lantbruksskolorna än vad hittills varit fallet men framhåller, att en dylik omläggning kommer att innebära, att gränsdragningen mellan lantbruks- och skogsbruksskolornas verksamhet blir än mera oklar.

Enligt förbundets mening är det därför angeläget, att härmed sammanhängande spörsmål klarläggs och att mera bestämda riktlinjer för skogsundervisningens ordnande dras upp. En tänkbar lösning synes vara — om man inte går in för en mera direkt samordning och samförläggning — att lantbruksskolorna svarar för de blivande jordbrukarnas grundutbildning i skogsskötsel, medan skogsbruksskolorna får hand om den på skogsbruk specialiserade vidareutbildningen samt skogsarbetarutbildningen.

Svenska lantarbetsgivareföreningen anför bl. a. följande.

Med hänsyn till att kombinerad jordbruks- och skogsdrift dominerar i flertalet län, är det önskvärt, att den grundläggande yrkeskursen i normalfallet anordnas med en orientering i skogshushållning, som omfattar väsentligt mer än föreslagna 70 timmar. Skogsbrukets roll såsom en av det samlade jordbruksföretagets olika driftsgrenar bör särskilt beaktas. Denna orientering om

skogshushållning bör läggas upp så, att den väcker elevens intresse för att tillgodose behovet av skoglig utbildning i därför lämpliga kurser. Det är vidare angeläget att frågorna om skogsundervisning prövas i samråd med skogsvårdsstyrelserna.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening ifrågasätter, om man måste räkna med antingen 70 eller 340 timmars skogsundervisning. Föreningen menar, att också ett mellanting av exempelvis 100—200 timmar bör kunna komma i fråga.

Skogsstyrelsen och *domänstyrelsen* framhåller, att det bör finnas särskilda skolor för jordbruks- resp. skogsyrkesutbildning. Skogsbruket kräver för den egentliga skogsarbetarutbildningen och för utbildningen av rena skogsbrukare tillgång till en väl utbyggd i alla avseenden effektiv organisation. Enligt skogsstyrelsen bör lantbruksskolorna lägga huvudvikten vid jordbruksundervisning, i erforderlig utsträckning kompletterad med koncentrerad eller orienterande skogsutbildning, under det att skogsbruksskolorna såsom hittills bör ägna sig helt åt skoglig yrkesutbildning. En konsekvens av denna uppläggning torde, framhåller skogsstyrelsen, vara att utvidgad skogsundervisning vid lantbruksskolorna inte i första hand bör ifrågakomma inom geografiska områden, där skogsbruket dominerar.

VI. Specialiserad yrkesutbildning

A. Kommittén

Lantbruksundervisningskommittén erinrar om att jordbruket f. n. karaktiseras av en alltmer ökad specialisering och av att arbetet på större gårdar mer än tidigare utförs av specialarbetare. Dessa specialiseringssträvanden medför behov av särskilda kurser, som ger blivande jordbrukare och anställda möjlighet att inom bestämda ämnesområden utvidga och fördjupa de kunskaper, som de inhämtat i den grundläggande yrkeskursen. Sådan utbildning förekommer redan nu i viss utsträckning i anslutning till vinterkurserna. På husdjurs- och maskinområdena anordnas f. n. specialiserad vidareutbildning i form av kontrollassistentkurser resp. maskinskötarkurser. Till sistnämnda kurser har efterfrågan på elevplatser varit stor och en successiv utbyggnad av antalet kurser har skett under de senaste åren.

Vidareutbildning bör enligt kommittén sättas in, sedan eleverna efter grundläggande yrkeskurs förvärvat ytterligare praktisk erfarenhet och genom denna kommit till klarare insikt om inom vilket område av jordbruket som de i framtiden särskilt vill ägna sig åt. Denna utbildning bör enligt kommitténs mening utformas och anknytas till de grundläggande yrkeskurserna på ett sådant sätt, att det för de flesta av eleverna i dessa kurser framstår som naturligt att senare fortsätta studierna inom något för dem aktuellt ämnesområde. I fråga om behovet av specialiserad yrkesutbildning anför kommittén vidare.

Den blivande jordbrukaren behöver främst skaffa sig ökade kunskaper i företagsekonomi och redovisningslära. Anställda i specialbefattningar, såsom maskin- och traktorskötare eller djurskötare, behöver utvidgade och fördjupade kunskaper i maskinlära resp. djurskötsel. Vid sidan härav torde finnas ett inte obetydligt behov av speciell yrkesutbildning för jordbrukare, vilka inriktar sig på specialodlingar av olika slag, t. ex. fältmässig odling av olika grönsaker, eller som bedriver fjäderfäskötsel e. d.

Behovet av specialiserad vidareutbildning bör enligt kommitténs mening fyllas genom kortare specialkurser, för vilkas uppläggning de nuvarande maskinskötarkurserna bör utgöra förebild. Genomgången grundläggande yrkesutbildning bör efter en övergångstid utgöra formellt kompetenskrav för tillträde till dylik utbildning. Undantag från denna regel bör dock göras, då det gäller starkt specialiserade kurser, t. ex. fjäderfäkurser. Kommittén anför, att den är medveten om att vissa svårigheter kan uppstå att uppehålla nämnda krav även för mera jordbruksbetonade kurser, såsom maskinskötarkurser och djurskötarkurser. Om undervisningen i specialkurserna skall kunna hållas på en hög nivå och ge en verklig vidareutbildning, måste eleverna i dessa kurser emellertid ha samma grundläggande kunskaper. Under en övergångstid torde det dock bli nödvändigt att ge dispens för nämnda inträdesvillkor. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att meddela anvisningar härför.

I fråga om organisationen av vidareutbildningen anför kommittén bl. a. följande.

Varje enskild specialkurs bör omfatta en tid av ca tio veckor. En kurs av denna längd synes i allmänhet tillräcklig för ett begränsat ämnesområde. Hänsyn måste också tas till att kurserna kommer att genomgås i en ålder, då eleverna i regel inte kan avvaras i arbetet på hemgården någon längre tid. Möjlighet bör finnas att genomgå flera specialkurser i följd under samma läsår. Detta bör underlättas genom att skolorna, när så befinns lämpligt, kombinerar flera specialkurser till en sammanhängande kurs.

De nuvarande fem månaders fortsättningskurserna bör slopas, när specialkurser inrättats i tillräcklig omfattning.

Det är uppenbart, framhåller kommittén, att inte alla skolor kan ordna specialkurser inom alla tänkbara ämnesområden. Enligt kommitténs bedömande torde specialkurser i företagsekonomi och maskinskötsel komma att fånga det största intresset. Kurser i dessa ämnen bör därför anordnas vid flertalet lantbruksskolor. I fråga om övriga specialkurser måste ett samarbete etableras, i första hand mellan skolor inom ett och samma län men i många fall också över länsgränserna. Planeringen bör syfta till dels att ett tillräckligt antal specialkurser i olika ämnen kommer till stånd, dels att inte ett alltför stort antal kurser anordnas i vissa ämnen, så att antalet elever i varje enskild kurs blir för litet. En riktig planering på detta område förutsätter ett intimt samarbete mellan skolstyrelserna och tillsynsmyndigheten.

Kommittén föreslår, att specialkurser anordnas i växtodling, djurskötsel, maskinskötsel och företagsekonomi.

Kursen i *växtodling* är i första hand avsedd för blivande eller redan verkssamma jordbrukare. Kurstiden bör omfatta åtta till tio veckor och förläggas till de för jordbruket minst arbetsbråda perioderna.

Djurskötsel. Den nuvarande specialiserade kursverksamheten på detta område omfattar i huvudsak kurser för utbildning av ladugårdsskötare och svinskötare. Ladugårdsskötarkurserna omfattar tre månader och svinskötarkurserna sex månader. Dessa kurser har endast i ringa omfattning genomgått av blivande djurskötare. Orsaken härtill torde enligt kommittén främst vara dels den relativt långa utbildningstiden, dels att möjligheter saknas att med stöd av gällande avtal erhålla högre lön efter genomgången sådan utbildning.

De nuvarande kurserna i djurskötsel bör enligt kommittén ersättas av specialkurser i *nötkreatursskötsel* och *svinskötsel*, omfattande ca tio veckor med övervägande teoretisk undervisning. Kurserna bör anpassas för såväl jordbrukare som anställda djurskötare och bör, med tanke på de sistnämnda, ge lämplig utbildning för framtida anställning som yrkesutbildad djurskötare (ladugårdsskötare, svinskötare).

För inträde i djurskötarkurs bör, utöver grundläggande yrkesutbildning i form av 21 veckors yrkeskurs eller tio veckors förkortad yrkeskurs, fordras minst ett års praktik i ladugård eller svinstall.

I *fjäderfäskötsel* har under senare år specialkurser anordnats vid lantmannaskolan i Hörby. Kommittén förordar, att kurser med samma uppläggning som de förut föreslagna kurserna i djurskötsel om ca tio veckor, anordnas med specialinriktning på fjäderfäskötsel.

Andra områden inom djurskötseln, där specialutbildning torde komma i fråga, är *fårskötsel* och *pälsdjursuppfödning*. Behovet av utbildning på dessa områden är emellertid enligt kommittén mera begränsat än inom övriga här nämnda ämnesområden, varför kurser torde kunna ordnas i mån av behov och utformas i samråd med tillsynsmyndigheten. Kravet på genomgången yrkeskurs anses här inte böra uppställas som fordran för inträde.

Maskinskötsel. Särskilda kurser i maskinskötsel anordnas f. n. som huvudkurser vid de nuvarande lantmanna- och lantbruksskolorna. De har omfattats av betydande intresse och synes fylla ett stort behov. Kommittén anser, att dessa kurser bör bibehållas och anordnas i ungefär samma former som hittills. Specialkurserna i maskinskötsel bör omfatta ca tolv veckor. Kurserna bör anpassas för såväl blivande jordbrukare som anställda inom jordbruket. De bör med tanke på de sistnämnda ge kompetens för anställning såsom yrkesutbildad maskinskötare.

Företagsekonomi. De företagsekonomiska problemen har, särskilt under de sistförflutna åren, blivit alltmer aktuella inom jordbruket. Det är därför enligt kommittén angeläget, att såväl egna jordbrukare som arbetsledare får möjlighet att skaffa sig utvidgade kunskaper i lantbruksekonomi och redovisningslära. Den egentliga utbildningen i lantbruksekonomi bör ges i en specialkurs, avpassad för något äldre elever med erfarenheter av driftsekonomska frågor inom jordbruket. Kommittén föreslår, att denna kurs omfattar ca tio veckor och att den inriktas på att ge eleverna fördjupade kunskaper i lantbruksekonomi, såväl allmän lantbruksekonomi som driftsekonomi med driftskalkylering.

Den närmare utformningen av specialkurserna redovisas i betänkandet på s. 59—61 och 185—194.

Skogshushållning. Kommittén framhåller, att anledning inte finns att vid lantbruksskolorna ordna specialkurser i skogshushållning. Detta bör dock inte hindra, att skogskurser förläggs till lantbruksskola i län, där skogsundervisningens lokalresurser bäst tillgodoses på detta sätt.

Övriga specialkurser. Specialkurser bör enligt kommitténs mening, i mån av behov och om tillräckligt elevunderlag kan påräknas, kunna ordnas även i andra ämnen än nu angivna, såsom i husdjurskontroll, trädgårdsodling, fruktodling m. fl. ämnen.

Kontrollassistentutbildning anordnas f. n. dels som del i fortsättningskurser och längre kurser, dels i form av fristående kurser, som omfattar åtta veckor. För inträde i kurserna fordras genomgången vinterkurs. Med hänsyn till att kontrollföreningarnas organisation f. n. är föremål för översyn synes det enligt kommittén inte påkallat att föreslå någon ändring av nuvarande utbildningsmöjligheter. Utbildning av kontrollassistenter bör sålunda tills vidare meddelas i en åtta veckors specialkurs med samma utformning som den nuvarande utbildningskursen.

Kommittén anför vidare, att en ny kontrollverksamhet håller på att växa fram, nämligen gödsvinskontroll, och att det därför är troligt, att ett behov av specialkurs inom en nära framtid kan uppkomma, avseende utbildning av assistenter inom denna verksamhet.

Kommittén framhåller, att den endast gett vissa exempel på specialområden, inom vilka vidareutbildningskurser är erforderliga. Till följd av de snabba förändringar, som sker inom jordbruket, torde det komma att föreligga ett ständigt behov av nya typer av specialkurser. Det anges därför vara av största vikt, att tillsynsmyndigheten ges möjligheter och befogenheter att medge förändringar, avsedda att smidigt anpassa utbildningen till skiftande förhållanden.

B. Yttranden

Remissinstanserna är eniga om att specialkurser med i huvudsak den utformning lantbruksundervisningskommittén föreslagit bör tillkomma. I yttrandena framhålls över lag, att specialkurserna kommer att bli en värdefull form för fortsatt utbildning särskilt för dem, som genomgått den grundläggande yrkeskursen vid tidig ålder. De spörsmål, som främst behandlats av remissinstanserna, är inträdesfordringarna samt kursernas längd och ämnesinriktning.

Beträffande inträdesfordringarna till specialkurs ifrågasätter statskontoret, om det är nödvändigt att kräva genomgången grundläggande yrkesutbildning. Särskilt för äldre sökande bör enligt statskontoret dispens från sådant inträdesvillkor kunna meddelas efter liberala grunder.

Även *Svensk husdjurskötsel* anser, att inträdesfordringarna till de specialiserade djurskötarkurserna bör vara tämligen liberala under en relativt lång övergångsperiod.

Svenska lantarbetareförbundet framhåller, att möjligheter till dispens från grundläggande yrkesutbildning bör finnas särskilt under övergångstiden, som bör vara ganska lång. Dispens bör även kunna erhållas från det av kommittén föreslagna kravet på minst ett års praktik i djurstall för inträde till djurskötarkurs. Antalet nu yrkesverksamma inom jordbruket, som kan antas ha behov av specialkurser men inte kan förväntas genomgå grundläggande kurs, är enligt förbundet stort. Det kommer säkerligen även att under överskådlig tid finnas jordbrukare och lantarbetare, som först vid mera mogen ålder kommit till insikt om behovet av att fördjupa sitt kunnande inom ett speciellt område utan att kunna genomgå eller ha behov av en grundläggande kurs.

I fråga om specialkursernas längd framför åtskilliga remissinstanser önskemål om att även kortare kurser skall kunna anordnas. *Lantbruksstyrelsen* ifrågasätter sålunda, om inte en avkortning eller eventuellt en uppdelning av kurserna bör ske med hänsyn till att något äldre redan yrkesverksamma jordbrukare och jordbruksanställda kan ha svårigheter att vara hemifrån under längre tid. *Skogs- och lantbruksakademien* anser, att skolorna, där så lämpligen kan ske, bör söka kombinera flera specialkurser till ett sammanhängande helt, så att intresserade elever kan genomgå flera dylika specialkurser i ett sammanhang. Akademien tillråder vidare, att specialkurserna delas upp i perioder om två å tre veckor för att därigenom stimulera till ökad elevtillslutning. *Riksförbundet Landsbygdens folk* framhåller, att möjligheter till förkortning av kurstiden genom förberedande självstudier bör finnas.

Svensk husdjursskötsel anför, att det för såväl egna jordbrukare som anställda djurskötare i flertalet fall torde vara praktiskt och ekonomiskt ogenomförbart att lämna gården eller anställningen för en kurs om hela tio sammanhängande veckors teoretisk undervisning, även om statsbidrag utgår för beivrande av sådan kurs. Föreningen anser, att man här borde pröva undervisning i s. k. kombinerade kurser. Vistelsen vid skolan skulle vid sådana kurser kunna inskränkas till tre veckor.

Svenska svinavelsföreningen framhåller, att en förlängning av specialkurserna i bl. a. svinskötsel till tio veckor skulle vara synnerligen olämpligt och liktydigt med att möjligheterna för yrkesverksamma personer att delta, eftersom dessa inte kan undvaras i skötseln av det egna jordbruket. Den teoretiska utbildningen vid de nuvarande svinskötarkurserna omfattar en månad. Föreningens erfarenhet av denna kursverksamhet är, att stora svårigheter alltid föreligger att anskaffa elever på grund av att jordbrukarna och deras söner inte kan undvaras i skötseln av det egna jordbruket.

Svenska lantarbetsgivareföreningen finner de för skilda ämnesområden föreslagna specialkurserna vara en utomordentligt värdefull form av komplettering efter genomgången grundläggande yrkeskurs och därpå följande praktik. För att specialkurserna skall passa för så många som möjligt bör de emellertid vara relativt korta och inte längre än att de kan förläggas till

fältarbetenas vinteruppehåll. Den föreslagna tolv veckors maskinskursen torde vara alltför lång för sydsvenska förhållanden.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening befarar, att en tid om tio veckor kommer att vara alltför lång, då det gäller redan yrkesverksamma företagare. Föreningen föreslår därför, att specialkurserna i växtodling och företagsekonomi delas upp på två vintrar.

Även *landstingens förvaltningsutskott i Östergötlands, Hallands, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands och Norrbottens län samt Kalmar läns norra del* förordar, att specialkurserna görs kortare. Av *hushållningssällskapen* har önskemål om kortare specialkurser framförts från *Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Jämtlands och Västerbottens län*.

Sveriges fjäderfäavelsförening ställer sig å andra sidan frågande till kommitténs förslag att minska kurstiden till tio veckor. De hittills hållna s. k. huvudkurserna i fjäderfäskötsel vid fjäderfäskolan i Hörby har, framhåller föreningen, omfattat tre månader och utbildningsresultatet har varit gott. Kursen har varit väl efterfrågad och elevanskaffningen har inte medfört några svårigheter.

Beträffande frågan om inom vilka ämnesområden specialkurser skall få anordnas framhåller *lantbruksstyrelsen*, att, även om viss begränsning av antalet kurstyper kan vara önskvärd, styrelsen dock bör vara oförhindrad att, när så påkallas, anordna specialkurser i olika ämnen. Som exempel nämner styrelsen fyraveckorskurser i byggnadsvård, som nyligen anordnats. Ämnet byggnadslära synes genomgående enligt styrelsen vara underdimensionerat i de förslag kommittén framlägger. Enligt den jordbruksekonomiska undersökningen ökar varje år den arbetstid, som jordbrukarna själva använder till byggnadsreparationer. Det är därför motiverat att byggnadslära och speciellt praktisk byggnadsvård får tillräckligt utrymme i de undervisningsplaner, som kan komma att fastställas.

Sveriges lantmästareförbund anser, att specialkurser snarast bör anordnas i alla berörda fackämnen. Särskilt framhålls att kurser bör ordnas i djurskötsel, om inte bristen på kvalificerade djurskötare skall bli en allvarligt begränsande faktor i produktionen.

Svenska lantarbetareförbundet framhåller, att pälsdjursuppfödningen numera är en viktig gren i vårt näringsliv och att behovet av utbildning även föreligger inom detta område. Förbundet tillstyrker därför vad kommittén föreslagit i detta hänseende och tillägger att, när specialkurs av detta slag anordnas, samarbete bör sökas med organisationerna för företagare och anställda inom branschen.

Svenska fåravelsföreningen hemställer, att fårskötselns behov av specialiserad vidareutbildning beaktas särskilt inom områden, där naturliga förutsättningar föreligger, t. ex. där betydande arealer bör lämna traditionell jordbruksdrift. Till stöd härför anför föreningen bl. a. följande.

Fårskötseln är en av de få animaliegrenar, där överproduktion inte hotar. Det finns gott om utrymme på den svenska marknaden för fårkött, pälsskinn och ull. Genom minskning av antalet mjölkkor och genom jordbrukets ratio-

nalisering, som medför att ca 500 000 ha jordbruksjord kommer att få annan användning än jordbruk i traditionell mening, har förutsättningarna för en rationell fårskötsel radikalt förändrats under senare år. Fårbeståndet beräknas ha ökat med ca 30 procent från år 1958 till år 1961. I vad mån det skall lyckas att tillvarata den gynnsamma konjunkturen för fårskötseln och åstadkomma en ännu mera konkurrenskraftig produktion inom detta område beror i sista hand på de enskilda jordbrukarna men också på jordbrukets rådgivare. Bristande erfarenheter och kunskaper om fårskötsel försvårar i hög grad hushållningssällskapens rådgivningsverksamhet. Om fårskötselns nyorientering skall få en förnuftig utveckling, är sålunda behovet av specialkurser relativt sett betydligt större inom fårskötseln än inom övrig husdjurskötsel.

Hushållningssällskapens förbund framhåller, att nu förefintligt intresse för ökad fårskötsel många gånger inte kunnat omsättas i praktiska åtgärder på grund av otillräckliga yrkeskunskaper.

Sveriges fjäderfäavelsförening framhåller bl. a. följande synpunkter och önskemål.

Utvecklingen går mot större och mera specialiserade enheter också inom fjäderfäområdet. För att rationellt kunna sköta dessa större enheter krävs emellertid ökade kunskaper. Det undervisningsbehov, som härigenom uppkommer, har inte kunnat tillgodoses enbart genom de specialkurser, som ordnas vid fjäderfäskolan i Hörby, eller genom den kursverksamhet, som ordnas genom föreningen i samarbete med hushållningssällskapen. Inom de områden av landet, där fjäderfäskötseln har stor betydelse, bör undervisning i fjäderfäskötsel ingå i den grundläggande yrkeskursen. Föreningen har intet att erinra emot att ämnena kemi och anatomi strukits i undervisningsplanen. Däremot finner föreningen minskningen av ämnet avels-, ras- och exteriörlära betänklig. Enligt föreningens mening krävs en kurstid i detta ämne om minst 30 timmar. Skulle kurstiden av någon anledning fastställas till endast tio veckor bör avelsläran omfatta minst 25 timmar.

Lantbruksstyrelsen och *arbetsmarknadsstyrelsen* framhåller, att utbildningshjälpen till elever, som genomgår specialkurser, bör utgå enligt samma grunder som gäller för elever i kortare grundläggande yrkeskurser, eftersom även dessa kurser kommer att genomgåas i en ålder, då eleverna redan länge varit yrkesverksamma.

VII. Utbildning av arbets- och driftsledare samt ladugårdsförmän

A. Kommittén

Vid sidan av specialkurserna föreligger enligt lantbruksundervisningskommittén behov av mera omfattande vidareutbildning såväl inom jordbruksdriften i sin helhet som inom djurskötseln. Redan nu anser många blivande jordbrukare, att de behöver mera ingående kunskaper i ett jordbrukskötsel, än vad som ges i lantmannaskolornas vinterkurser. Vissa av dem genomgår därför längre kursen eller fortsättningskurs. Andra går till de nu-

varande lantbruksskolornas ettårskurser eller tvåårskurser. Vidare blir åtskilliga av dem, som genomgått den nuvarande driftsledarkursen vid Alnarp, jordbrukare.

Kommittén räknar med att många jordbrukare inte kommer att nöja sig med den ytterligare påbyggnad på den grundläggande yrkesutbildningen, som en eller två specialkurser ger, utan att de i stället föredrar en längre och mer omfattande vidareutbildning. Vid större företagsenheter inom jordbruket sysselsätts vidare ett antal arbetsledare och driftsledare, såsom rättare, bokhållare, befallningsmän, ladufogdar, inspektorer och förvaltare. Alla dessa befattningshavare behöver en mera omfattande teoretisk yrkesutbildning i jordbruk än vad som motsvaras av grundläggande yrkeskurs, åtföljd av en eller ett par specialkurser.

Kommittén föreslår därför, att ettåriga arbets- och driftsledarkurser anordnas vid sidan av specialkurserna. För utbildning av ladugårdsförmän och ladugårdsföreståndare bör vidare enligt kommittén anordnas ladugårdsförmanskurser.

Arbets- och driftsledarkurs. Utbildning av arbetsledare för jordbruket sker f. n. vid lantbruksskolornas tvåårskurser.

Minimiåldern för inträde är 18 år, varjämte krävs genomgången folkskola och minst ett års praktik inom jordbruk. Eleverna är i regel över 20 år och har flerårig erfarenhet av jordbruksarbete redan vid inträdet i kursen. Samtidigt som antalet elever i sådana kurser under senare år minskat, rekryteras en ökande andel av arbetsledarna bland personer, som genomgått lantbruksskolas ettårskurs eller bland elever i lantmannaskolornas kurser.

Kommittén framhåller, att en avgörande orsak till den minskade elevtillströmningen till lantbruksskolornas tvååriga kurser torde vara, att omfattningen av de meddelade praktiska och teoretiska kunskaperna inte motiveerar en så lång utbildningstid som två år. Mot dessa kurser riktas sålunda den invändningen, att alltför lång tid ägnas åt praktisk utbildning och att den teoretiska undervisningen är av alltför ringa omfattning. Kommittén föreslår, att de nuvarande tvååriga kurserna för utbildning av jordbruksförmän skall upphöra och ersättas med ettåriga arbets- och driftsledarkurser med högre inträdesfordringar.

Minimiåldern för inträde i arbets- och driftsledarkurs bör vara 19 år. Sökande skall vidare ha genomgått grundläggande yrkeskurs eller därmed jämförbar utbildning samt ha minst två års yrkespraktik i jordbruk eller därmed jämförbar annan praktik. Praktiken bör vara fullgjord efter genomgången grundläggande yrkesutbildning. För det fall den sökande har flera års praktik före inträdet i grundläggande yrkeskurs, bör det ankomma på tillsynsmyndigheten att avgöra, i vilken utsträckning denna praktik skall få tillgodoräknas för inträde i arbets- och driftsledarkurs.

Den närmare utformningen av arbets- och driftsledarkursen framgår av betänkandet s. 65—66 samt av kommitténs förslag till undervisningsplan s. 195. Enligt denna plan skall kursen omfatta en tid av 42 veckor. Rutinmäs-

sigt praktiskt arbete skall inte ingå i kursen. Den teoretiska undervisningen skall i stället kompletteras med demonstrationer och övningar.

I fråga om den utbildningsstandard, som arbets- och driftsledarkursen bör ge, samt om skogsutbildningens roll i denna kurs anför kommittén bl. a. följande.

Elevernas teoretiska kunskaper bör efter genomgången arbets- och driftsledarkurs komma att ligga över den nivå, som uppnås i nuvarande längre kurser vid lantbruks- och lantmannaskolor, men torde inte nå upp till den nuvarande driftsledarkursens nivå. En sådan utbildning, sedermera kompletterad med kontinuerlig fortbildning, har bedömts som tillfredsställande för flertalet arbets- och driftsledare inom jordbruket.

Från representanter för lantbrukstjänstemannakåren har framhållits vikten av att en driftsledare vid det kombinerade jord- och skogsbruket också har tillfredsställande kunskaper i ämnet skogshushållning. Av arbetsgivarna uppställs ofta krav i detta hänseende, som inte kan fyllas av den, som endast har jordbruksutbildning. Kommittén är klar över betydelsen av att eleverna i arbets- och driftsledarkurs får möjligheter att erhålla undervisning i skogshushållning, men har inte ansett sig böra föreslå, att ämnet skall ingå i arbets- och driftsledarkursen.

Enligt kommitténs mening bör lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen i stället i samarbete utforma en kurs i skogshushållning, vilken bör kunna förläggas till någon skogsbruksskola och i vilken de elever, som så önskar, kan fortsätta sin utbildning omedelbart efter arbets- och driftsledarkursens slut.

Kommittén framhåller, att det är svårt att med säkerhet beräkna det erforderliga antalet elevplatser i de föreslagna arbets- och driftsledarkurserna, samt nämner bl. a. följande.

Antalet anställda arbets- och driftsledare (befallningsmän, ladugårdsfogdar, inspektorer, bokhållare, förvaltare och rättare, kan för år 1960 uppskattas till ca 2 400. Det årliga rekryteringsbehovet för befattningshavare av denna typ uppskattas till ca 60. Antalet blivande lantmästare, som kommer att genomgå arbets- och driftsledarkursen, har beräknats till ca 25 per år. Utöver dessa kategorier kommer kursen att genomgås av ett antal blivande jordbrukare. Hur många sådana som kommer att bevista kursen är dock mycket svårt att förutse.

Med hänsyn till det nu anförda har kommittén funnit anledning till en viss försiktighet och föreslår, att till en början endast tre å fyra arbets- och driftsledarkurser anordnas, var och en beräknad för 20—30 elever. Utbildningen bör i första hand förläggas till lantbruksskolorna i Alnarp, Bollerup och Ulvhäll. Dessa skolor är försedda med jordbruk av lämplig storlek och med allsidig driftsinriktning.

Om behov i framtiden skulle uppstå av flera elevplatser i arbets- och driftsledarkurs än vad som kan åstadkommas vid de här föreslagna skolorna, bör enligt kommitténs uppfattning utan större svårigheter ytterligare en eller flera sådana kurser kunna anordnas vid någon av de lantbruksskolor, som har skoljordbruk av tillräcklig storlek och som i övrigt lämpar sig här för.

Ladugårdsförmanskurs. Beträffande de nuvarande förhållandena anför lantbruksundervisningskommittén bl. a. följande.

Utbildningen av ladugårdsförmän sker f. n. i ettåriga praktisk-teoretiska kurser för ladugårdsförmän, som anordnas vid såväl lantbruksskolor som lantmannaskolor. Undervisningen består till största delen av rutinmässigt praktiskt arbete i djurstallarna. Den teoretiska undervisningen uppgår endast till ca 400 timmar.

Antalet elever i kurserna har varit lågt, både totalt och per kurs. Mot de ettåriga ladugårdsförmanskurserna har från elevernas sida framhållits, att alltför lång tid ägnas åt praktiskt arbete. Från arbetsgivarnas sida framhålls å andra sidan ofta den gedigna praktiska utbildningen och att den därigenom förvärvade arbetsrutinen utgör ett värdefullt resultat av den i kurserna meddelade undervisningen.

Liksom i fråga om den övriga arbetsledarutbildningen har kommittén även här funnit anledning rikta uppmärksamheten på den otillräckliga omfattningen av den teoretiska undervisningen. Några inträdeskrav på teoretisk förutbildning i jordbruk finns inte. Detta medför, att en avsevärd del av den för teoretisk undervisning anslagna tiden måste ägnas åt undervisning i grundläggande ämnen, vilket i sin tur inkräktar på studiet i fackämnena, i första hand husdjurslära.

Det är enligt kommittén uppenbart, att de ettåriga ladugårdsförmanskurserna inte kan behållas i sin nuvarande form vid sidan av djurskötarkurserna, som bör ge tillräcklig utbildning för skötare av besättningar, som endast sysselsätter en anställd. Mer utbildning än vad djurskötarkurserna ger behövs dock för förmän i de större kreatursbesättningar, som sysselsätter två eller flera anställda. Kommittén föreslår därför, att sexmånaderskurser för utbildning av ladugårdsförmän skall anordnas. För inträde i kurserna bör fordras, att sökande genomgått grundläggande yrkeskurs om minst 21 veckor samt att han har minst två års praktik i djurskötsel, fullgjord efter yrkeskursen. Den teoretiska undervisningen i ladugårdsförmanskursen bör enligt kommittén kompletteras med övningar och demonstrationer samt arbetsövningar under lärares ledning. Praktiskt arbete i den form, som hittills förekommit, bör däremot inte ingå i kursen.

Med hänsyn till den vikt, som bl. a. arbetsgivarna tillmätt den i de nuvarande ladugårdsförmanskurserna ingående skolmässiga praktiska utbildningen, föreslår kommittén, att de praktikplatser, som genom den föreslagna omläggningen av ladugårdsförmansutbildningen kommer att friställas vid berörda lantbruks- och lantmannaskolor, i stället utnyttjas för en på utbildning av ladugårdsförmän inriktad praktisk utbildning i djurskötsel. Enligt kommitténs förslag bör årligen två kurser med vardera 15 elever anordnas för ladugårdsförmän. Med hänsyn till det stora behovet av åskådningsmateriel och övningsobjekt i undervisningen får inte antalet elever i varje kurs vara alltför stort. Då stora fördelar synes vara förenade med att olika former av arbetsledarutbildning förläggs till samma skolor, föreslår kommittén, att kurserna förläggs till Bollerups och Ulvhälls lantbruksskolor.

B. Yttranden

De remissinstanser, som yttrat sig i ämnet, anser överlag, att den föreslagna utformningen av driftsledarutbildningen är någorlunda väl lämpad för arbets- och driftsledare vid större jordbruk. Däremot ifrågasätter åtskilliga remissinstanser kursens lämplighet för blivande egna jordbrukare bl. a. med hänsyn till att dessa normalt inte har möjlighet att ägna sig åt studier under sommarhalvåret. Inte heller ämnesvalet med en stor del av tiden anslagen till psykologi och arbetsledning anses vara det mest ändamålsenliga för blivande egna jordbrukare, som i stället anses behöva bättre utbildning i bl. a. driftsekonomi. Jordbrukarna har nämligen numera anställd arbetskraft endast i begränsad omfattning. Flertalet av de remissinstanser, som yttrat sig beträffande arbets- och driftsledarutbildningen, har framfört synpunkter av i huvudsak denna innebörd. Hit hör lantbruksstyrelsen, lärarkollegiet vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning, Riksförbundet Sveriges 4 H, landstingets förvaltningsutskott i Kalmar läns södra del, hushållningssällskapen i Malmöhus län och Kalmar läns södra del samt lantmannaskolorna i Vilan, Hörby, Skurup och Svalöv. Dessa har i sina yttranden framfört olika förslag för att tillgodose de egna jordbrukarnas utbildningsbehov på denna nivå. I stort går dessa förslag ut på att den s. k. andra vinterkursen, som f. n. finns vid några skolor, skall bibehållas och utformas som en 21 veckors jordbrukarkurs, lantbrukskurs eller förkortad driftsledarkurs. Till belysning av remissinstansernas uppfattningar om den föreslagna arbets- och driftsledarutbildningen må följande anföras.

Lantbruksstyrelsen framhåller sålunda bl. a. följande.

Den föreslagna arbets- och driftsledarkursen synes med den utformning lantbruksundervisningskommittén gett den vara bäst lämpad för blivande arbetsledare vid större jordbruk och inte för blivande egna jordbrukare. En mycket stor del av tiden är nämligen anslagen till ren arbetslära och psykologi. Detta kan i och för sig vara bra, men särskilt i södra och mellersta Sverige kommer säkert ett behov av utvidgad undervisning i de rena fackämnena att vara av större betydelse för blivande egna jordbrukare. Dessa har säkert inte tid att ägna ett helt läsår åt ytterligare skolutbildning och kan inte heller väntas vara intresserade av en så omfattande kurs i arbetsledning och psykologi. Styrelsen vill därför föreslå, att vid vissa skolor anordnas en 21-veckors kurs, förslagsvis kallad »övre yrkeskurs» eller »jordbrukarkurs». För inträde till denna kurs bör fordras genomgången grundläggande yrkeskurs. I en »jordbrukarkurs» borde en allmän breddning och fördjupning av kunskapsstoffet åstadkommas främst i de tillämpade ämnena, varvid tyngdpunkten skulle läggas på företagsekonomiska frågor. God plats bör finnas för övningar och självständigt arbete. En annan möjlighet, som framförts till lantbruksstyrelsen från vissa skolor, är att differentiera arbets- och driftsledarkursen i två kurstyper, en för blivande arbetsledare och en för blivande jordbrukare. Båda kursformerna bör dock enligt lantbruksstyrelsen kunna godtas som grund för lantmästarkursen.

Lärarkollegiet vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning föreslår, att de naturvetenskapliga ämnena får större plats på schemat och att undervisningen i de tillämpade ämnena som regel skall ta sikte på familjejordbru-

kens problem. Detta motsvarar i stort sett den av kommittén föreslagna möjligheten att kombinera specialkurserna till en sammanhängande kurs. En sådan kurs kan lämpligen benämnas lantbrukskurs. Kollegiet framhåller vidare, att ett stort antal lantmästare i framtiden kommer att erhålla anställning som instruktörer, yrkeslärare, tjänstemän i ekonomiska föreningar m. m. För blivande sådana befattningshavare är en mindre specialiserad undervisning bättre lämpad än den på det större jordbrukets problem mera inriktad arbets- och driftsledarutbildningen.

Även *Stockholms läns och stads hushållningssällskap* samt *styrelsen för lantmannaskolan i Sänga-Säby* anser, att arbetsorganisation och arbetsledning fått alldeles för stort utrymme i förhållande till de tekniska och företagsekonomiska ämnena. Jordbrukets nuvarande struktur och arbetsförhållanden är, framhålls det, sådana att antalet anställda är få. Företagsledaren måste därför snarare vara god företagsekonom än arbetsledare.

Riksförbundet Sveriges 4 H föreslår, att man som alternativ till arbets- och driftsledarkurs vid ett antal lantbruksskolor anordnar en andra årskurs, anpassad främst för blivande jordbrukare. Även *Kalmar läns södra landstings förvaltningsutskott* vill bibehålla den nuvarande tvåvinterskursen eller övre vinterkursen. Förvaltningsutskottet anser, att en sådan andra vinterkurs behövs för något äldre elever.

Malmöhus läns hushållningssällskap framhåller, att vid sidan av arbets- och driftsledarkurserna bör för blivande jordbrukare anordnas kurser av fem till sju månaders längd, benämnda lantbrukarkurser. Enligt *Kalmar läns södra hushållningssällskap* bör den nuvarande andra vinterkursen bibehållas med hänsyn till att man under överskådlig tid måste räkna med att vinterhalvåret förblir den viktigaste studietiden för ifrågavarande elever.

Styrelserna för lantmannaskolorna vid Vilan, Hörby, Skurup och Svalöv anser, att lantbruksskolorna även i fortsättningen bör få möjlighet att anordna 21 veckors kurs som påbyggnad på grundläggande yrkeskurs. Denna lantbrukarkurs (= nuvarande fortsättningskurs) bör jämte två specialkurser ge kompetens för inträde i lantmästarkursen.

I övrigt kan beträffande arbets- och driftsledarkursens utformning anföras, att *lantbruksstyrelsen* i princip godtar, att praktiskt rutinarbete inte skall ingå i arbets- och driftsledarkursen. Styrelsen anser dock, att det skulle vara till fördel för utbildningen, om mer plats kunde ges för rent praktiska arbetsövningar, vissa arbeten i djurstallar samt träning i praktisk arbetsledning. Även i övrigt anser styrelsen, att undervisningsplanen för denna kurs är i behov av ytterligare överarbetning.

Även *skogs- och lantbruksakademien* samt *Sveriges lantmästareförbund* vill, att den teoretiska undervisningen i arbets- och driftsledarkursen kompletteras med praktiska övningar och exkursioner för att kompensera bortfallet av det nuvarande praktiska arbetet.

Svenska lantarbetareförbundet anser, att inträdesåldern till arbets- och driftsledarkursen, 19 år, är väl låg. Förbundet föreslår, att minimiåldern för inträde i stället fastställs till 21 år.

De som önskar skoglig utbildning på arbetsledarnivå kan,

framhåller *skogsstyrelsen*, erhålla denna vid någon av de förmanskurser om tolv veckor, som f. n. anordnas av vissa skogsvårdsstyrelser. Det synes inte osannolikt, att även andra kurser på samma nivå inom kort tillkommer vid skogsbruksskolorna, varigenom större valmöjlighet kan erbjudas jordbrukets arbetsledarpersonal i fråga om skoglig undervisning.

Svenska lantbrukstjänstemannaförbundet understryker skogsutbildningens stora betydelse för många lantbruksbefäl. Förbundet vill visserligen inte föreslå som villkor, att elever vid arbets- och driftsledarkurser skall ha genomgått särskild skogskurs, men betonar vikten av att eleverna även skaffar sig skogsutbildning.

I fråga om arbets- och driftsledarkursens förläggning framhåller *Svenska lantmannaskolornas lärareförening*, att arbets- och driftsledarkursen, förutom till skolorna vid Alnarp, Bollnäs och Ulvåsa, även bör kunna förläggas till övriga väl utbyggda skolor. Föreningen menar, att helt vanliga jordbruk av någorlunda storlek torde kunna lämpa sig minst lika bra om inte bättre som demonstrationsjordbruk.

Sveriges lantmästareförbund är av den uppfattningen, att rekryteringsunderlaget för lantmästarkursen från arbets- och driftsledarkurserna är alldeles för litet. Förbundet anser det därför önskvärt, att flera arbets- och driftsledarkurser inrättas, företrädesvis i något differentierad form, bl. a. för dem som avlagt studentexamen eller bedrivit gymnasiestudier m. m. och som med hänsyn till den större studievanan inte torde behöva genomgå hela utbildningsgången.

Även *Södermanlands läns hushållningssällskap* ifrågasätter, om arbets- och driftsledarkurser vid enbart tre skolor kommer att räcka för rekrytering av elever till lantmästarkursen.

Beträffande den föreslagna *ladugårdsförmansutbildningen* kan nämnas, att *föreningen Svensk husdjursskötsel* ifrågasätter, om inte efterfrågan på ladugårdsförmän blir större än de 30 ladugårdsförmän per år som kommittén räknat med. Föreningen föreslår därför, att ytterligare någon utöver de två av kommittén föreslagna skolorna planeras som reservplats för en utökad utbildning av ladugårdsförmän.

Lantbruksstyrelsen anser, att i ladugårdsförmanskursen bör inläggas en del praktiska arbetsövningar, bl. a. med hänsyn till de goda erfarenheter av den praktiska träning, som erhålls i den nuvarande ladugårdsförmanskursen.

VIII. Utbildning av lantmästare

A. Kommittén

Utbildningens nuvarande utformning. Den nuvarande ettåriga driftsledarkursen för utbildning av lantmästare vid Alnarp inrättades år 1933 enligt beslut av 1931 års riksdag. Beträffande de nuvarande förhållandena må följande anföras.

För inträde fordras bl. a. att ha fyllt 22 år, att ha genomgått lantbrukskola eller lantmannaskolas längre kurs, att äga insikter i modersmålet och matematik, motsvarande minst betyget godkänd i realexamen samt att ha med goda vitsord deltagit i praktiskt jordbruksarbete under minst tre år, vari dock må inräknas den tid, då vederbörande genomgått lantbruksskola.

F. n. får intas 60 elever per år. Antalet sökande har under åren 1955—1959 varit sammanlagt 620 eller i medeltal 124 per år. De antagna elevernas praktiktid har i medeltal under de senaste tio åren uppgått till nära sex år. Elevernas medelålder har under samma tid varit 26,4 år. Av eleverna har 15 procent avlagt studentexamen och 42 procent realexamen eller gått någon ring i gymnasiet. Återstoden har genomgått folkhögskola, tenterat eller på annat sätt styrkt sig äga erforderliga allmänteoretiska kunskaper. Alla elever har dessutom genomgått lantmannaskola eller lantbruksskola.

Kursen pågår från den 1 november till senast den 24 oktober påföljande år och omfattar ca 45 effektiva undervisningsveckor. Undervisningen omfattar ca 1 400 timmar.

Kommitténs förslag till utformning av lantmästarutbildningen. Lantbruksundervisningskommittén anser, att det alltjämt behövs en kvalificerad jordbruksutbildning på ungefär samma nivå som den nuvarande driftsledarkursen, d. v. s. mellan den utbildning, som meddelas i lantbruksskolorna, däri inberäknad arbets- och driftsledarkursen, och agronomutbildningen. Ifrågavarande utbildning bör liksom hittills vara förlagd till Alnarp.

De från driftsledarkursen utexaminerade benämns lantmästare. För att undvika förväxlingar med de tidigare föreslagna arbets- och driftsledarkurserna föreslår kommittén för berörda utbildning benämningen lantmästarutbildning. Den hittillsvarande driftsledarkursen bör av samma skäl i fortsättningen benämnas lantmästarkurs.

Lantmästarnas sysselsättningsområde har vidgats under senare år. Härom anför kommittén följande.

En undersökning, som gjordes år 1950 visade, att över 70 procent av de dittills utexaminerade lantmästarna var sysselsatta i jordbruket som egna företagare eller som anställda arbets- eller driftsledare. Under perioden 1949—1959 har motsvarande tal minskat till 58 procent. Samtidigt har ett ökat antal lantmästare sökt sig till befattningar som instruktörer m. m. vid hushållningssällskap, lantbruksnämnder, lantbruksundervisningsanstalter och vid förberedande yrkesutbildning i jordbruk inom enhetsskolan. Ett betydande antal har också anställning i jordbrukets föreningsrörelse eller vid företag, som driver handel med jordbruksprodukter och -förnödenheter.

Enligt kommitténs uppfattning kommer antalet platser för lantmästare i andra befattningar än som arbets- och driftsledare vid jordbruk att ytterligare öka. Flera än f. n. torde sålunda exempelvis komma att sysselsättas inom särskilt den förberedande yrkesutbildningen vid lantbruksskolorna och inom rådgivnings- och upplysningsverksamheten. Inom föreningsrörelsen liksom inom jordbrukets övriga organisationer har även under senare år anställts ett ökat antal lantmästare. De företag, som köper och säljer jordbrukets produkter och förnödenheter, anställer också allt flera personer med lantmästarutbildning. Å andra sidan bör den av kommittén föreslagna ar-

bets- och driftsledarkursen i många fall i stället för lantmästarkursen kunna utgöra lämplig utbildning för driftsledare vid medelstora och större jordbruk. I anslutning härtil anför kommittén bl. a. följande.

Även i framtiden torde det dock komma att finnas ett betydande antal blivande egna företagare och anställda driftsledare, vilka vill ha en grundligare och mera omfattande teoretisk utbildning i jordbruk än vad som kommer att ges i en grundläggande yrkeskurs och en därpå följande arbets- och driftsledarkurs. Det har från en del håll ifrågasatts, om inte de båda utbildningsbehoven skulle bäst tillgodoses, om lantmästarutbildningen differentierades genom en ganska långt gående linjeuppdelning. Kommittén anser emellertid, att en sådan differentiering skulle medföra en inte önskvärd begränsning av kompetensområdet och försvåra en övergång mellan olika framtida verksamhetsområden. Många av eleverna torde vidare vid kursens början inte ha bestämt sig för om de skall bli egna företagare eller söka anställning som driftsledare, instruktörer, yrkeslärare etc.

Kommittén har i föreliggande sammanhang också diskuterat ett förslag från lantbruksavdelningskollegiet vid Alnarpsinstitutet om att efter en för alla elever gemensam grundkurs införa en specialisering under kursens två sista månader. En sådan uppläggning av undervisningen skulle ge eleverna möjlighet att erhålla fördjupade kunskaper inom det ämnesområde, som intresserar vederbörande mest med hänsyn till de förväntade framtida arbetsuppgifterna. Möjligheter härtil bör emellertid enligt kommitténs mening i viss utsträckning kunna erhållas, utan att en specialisering av utbildningen under sista delen av kursen genomförs. Detta bör kunna ske genom att de, som så önskar, genom självstudier och enskilt arbete tränger djupare in i något av de ämnesområden, som ingår i kursen. Kommittén förordar sålunda, att lantmästarutbildningen även i fortsättningen meddelas i en för alla elever gemensam kurs, som ger en utbildning lämpad för såväl olika tjänstemannagrupper som innehavare av och driftsledare vid större egendomar.

Särskilt med tanke på de olika tjänstemannagrupperna är det av vikt, att vid undervisningen i lantbruksekonomi mer än hittills uppmärksammas de driftsekonomiska problemen vid familjejordbruken. Detta kan ske genom att de speciella driftsekonomiska förhållandena vid dessa jordbruk tas upp till behandling och får exemplifiera undervisningen i driftsekonomi och driftskalkylering.

Kommittén framhåller, att lantmästarkursen skall ge grundliga kunskaper i de naturvetenskapliga ämnen, som är av särskild betydelse för jordbruket.

Kunskaper i dessa ämnen är av vikt både för undervisningen i och för förståelsen av fackämnena på såväl det biologiska och tekniska som det ekonomiska området. Undervisningen i lantmästarkursen bör vidare i väsentligt större omfattning än i arbets- och driftsledarkurserna ägnas åt inte endast att fördjupa de rent praktiskt tillämpbara delarna av fackämnena utan även att belysa de naturvetenskapliga orsakssammanhangen. På lantmästarna kommer i framtiden att i högre grad än f. n. ställas stora krav på

kunnande såväl i fackämnena som i de naturvetenskapliga ämnena. Detta gäller, oavsett om de ägnar sig åt undervisning och rådgivning eller anställs i olika befattningar vid organisationer eller företag med anknytning till jordbruket. I samtliga fall blir det i stor utsträckning fråga om att fungera som förbindelselänk mellan jordbruksforskningen och det praktiska jordbruket.

De ökade kraven på lantmästarnas teoretiska utbildning får enligt kommittén inte medföra, att kraven på praktiska erfarenheter och kunnande eftersättes. En bidragande orsak till att lantmästarna kunnat förstärka sina positioner inom jordbruket och kommit att bli synnerligen användbara på olika områden, är deras gedigna praktiska kunnande.

I detta sammanhang anmäler kommittén, att den inte ansett sig ha anledning att gå närmare in på ett av Svenska lantbrukstjänstemannaförbundet framlagt förslag att inrätta ett lantbrukets gymnasium. En utbildning av detta slag torde enligt kommitténs mening knappast kunna utgöra ersättning för den nuvarande lantmästarkursen utan får betraktas som ett ytterligare alternativ vid sidan av denna kurs. Kommittén erinrar om att hela frågan om gymnasieorganisationen är föremål för utredning av en nyligen tillsatt särskild kommitté.

Med tanke på det mål, som uppställts för lantmästarutbildningen, är det uppenbart, framhåller kommittén, att för inträde i lantmästarkurs bör i fråga om allmän-teoretiska förkunskaper krävas kunskaper i ämnena svenska, matematik, fysik, kemi, biologi samt engelska av samma omfattning som i den nuvarande realexamen. De, som genomgått någon av enhetsskollans yrkeslinjer, måste därför komplettera sina kunskaper i dessa ämnen. Av facklig förutbildning bör enligt kommittén krävas genomgången arbets- och driftsledarkurs.

Inom kommittén har såsom ett alternativ diskuterats att anordna lantmästarutbildning såsom en tvåårig sammanhängande kurs vid sidan av arbets- och driftsledarkursen.

Därvid skulle samma inträdeskrav med avseende på facklig förutbildning uppställas som för arbets- och driftsledarkursen, d. v. s. genomgången grundläggande yrkesutbildning samt minst två års jordbrukspraktik efter yrkeskursen. En tvåårig sammanhängande utbildning skulle ur pedagogisk synpunkt medföra åtskilliga fördelar. Undervisningen i de naturvetenskapliga ämnena skulle då kunna läggas i början av kursen, varefter undervisningen i fackämnena skulle kunna ges i ett sammanhang. Detta skulle medge ett rationellt utnyttjande av studietiden och en god disposition av lärostoffet. En fördelning av undervisningen på två läsår med endast en sluttentamen skulle också ge en lugnare studietakt än vad som blir fallet när samma kunskapsstoff genomgås i två på varandra med vissa års mellanrum följande kurser, som var för sig utgör ett avslutat helt.

Skälen för att, liksom hittills, låta den egentliga lantmästarutbildningen bli ettårig har emellertid kommittén funnit överväga och den förordar därför denna lösning. De erfarenheter, som vunnits av den hittillsvarande uppbyggnaden av lantmästarkursen, är goda. Eleverna behöver inte ta definitiv

ställning till frågan om de skall välja den mera omfattande lantmästarutbildningen, förrän de genomgått arbets- och driftsledarkursen. Många kommer dessutom att efter arbets- och driftsledarkursen skaffa sig mer omfattande praktiska erfarenheter som arbets- och driftsledare m. m. vid jordbruksföretag eller från anställningar vid skolor, hushållningssällskap etc.

I fråga om inträdeskraven anför kommittén följande.

Även personer, som inte genomgått arbets- och driftsledarkurs, men som skaffat sig motsvarande kunskaper genom att de genomgått ett antal av de av kommittén i kapitel VII föreslagna specialkurserna eller på annat sätt inhämtat kunskaper, som kan anses motsvara de i arbets- och driftsledarkursen meddelade, bör kunna vinna inträde i lantmästarkursen. Något avkall i fråga om kravet på allmäntheoretiska kunskaper bör inte göras. Sökande, som inte genomgått arbets- och driftsledarkurs, bör för att styrka, att de har kunskaper i fackämnena, som svarar mot de i arbets- och driftsledarkursen meddelade, genomgå muntliga och skriftliga inträdesprov. Beträffande övriga sökande bör inträdesfrågan avgöras med utgångspunkt från betygen i dels de allmänna teoretiska ämnena, dels arbets- och driftsledarkursens ämnen. Goda vitsord om praktisk duglighet och ledaregenskaper bör också tillgodoräknas. Den lägsta tänkbara åldern för inträde med hänsyn till här uppställda inträdeskrav är 20 år. Kommittén föreslår därför, att minimiåldern för inträde i lantmästarkursen fastställs till 20 år. Då värnplikten bör vara avslutad före inträdet i lantmästarkursen, kommer eleverna i allmänhet inte att kunna påbörja sin utbildning förrän de uppnått minst 21 års ålder.

Då arbets- och driftsledarkursen skall utgöra kompetenskrav för inträde i lantmästarkursen, kommer eleverna att ha betydligt mera omfattande teoretiska förkunskaper i jordbrukets fackämnen än som erhålls i någon av de lantmanna- resp. lantbruksskolekurser, som fordras för inträde i den nuvarande lantmästarkursen. Avslutad lantmästarutbildning kommer därför att ge betydligt större fackkunskaper än den nuvarande utbildningen, även om lantmästarkursen görs något kortare än nu. Kommittén föreslår därför, att lantmästarkursen skall omfatta 42 veckor. För ytterligare redogörelse om utformningen av undervisningen i lantmästarkursen hänvisas till betänkandet s. 77—79.

För att undervisningen i lantmästarkursen skall kunna hållas på en hög nivå, är det, framhåller kommittén, av vikt att kvalificerade lärare kan knytas till densamma. Med hänsyn till undervisningens nivå bör för lärarna i huvudämnena jordbrukslära, husdjurslära, lantbruksekonomi, maskinlära och lantbrukskemi med lantbruksbiologi inrättas lektorstjänster.

Antalet elevplatser i lantmästarkursen bör enligt kommittén tills vidare begränsas till högst 60. Det torde liksom hittills böra ankomma på Kungl. Maj:t att för varje år bestämma det antal elever, som får antas i lantmästarkursen. Om behovet av lantmästarutbildning för framtiden skulle bli så stort, att det inte kan tillgodoses med här föreslagna kurser i Alnarp, bör ytterligare en lantmästarkurs anordnas i mellersta Sverige, exempelvis i Ultuna.

Ledamoten av kommittén *herr Edblom* har i *särskilt yttrande* förordat en utökning av antalet lantmästarkurser samt sammanhängande utbildningsgång för dem, som redan vid inträdet i arbets- och driftsledarkursen är inriktade på lantmästarexamen. Till stöd för sin uppfattning har *herr Edblom* anfört bl. a. följande.

Den av kommittén förordade uppläggningsen av lantmästarutbildningen synes emellertid vara mest lämpad för dem, som söker sig till denna utbildningsväg i avsikt att bli tjänstemän på olika områden, men mindre lämpad för blivande egna företagare. I detta avseende synes kommitténs förslag lida av samma svagheter som den nuvarande ordningen, som även sammanhänger med den alltför begränsade intagningen av studerande. Genom den starka begränsningen av antalet intagna elever har detta antal inte kommit att stå i rimlig proportion till antalet sökande och därmed efterfrågan på en utbildning av detta slag. Detta har dels medfört en strävan efter högre betyg och andra kvalifikationer än vad som normalt skulle motsvara de formella kraven, dels att många ansökt om inträde under flera år. I den sålunda skapade onormalt hårda konkurrensen är det sannolikt att många sökande, som avsett att bli egna företagare, varken haft möjligheter eller velat offra tid och arbete på att öka sina intagningskvalifikationer i samma utsträckning som övriga sökande. I realiteten har de därmed avstängts från en utbildning, som de med hänsyn till de växande kraven i olika avseenden i övrigt bedömt vara erforderlig som grund för sin yrkesutövning. Sannolikt utgör dessa förhållanden en del av förklaringen till den minskning av andelen utexaminerade lantmästare, som varit sysselsatta i jordbruket som egna företagare eller som anställda arbets- eller driftsledare. Det är önskvärt, att uppläggningsen av utbildningen för framtiden undanröjer dessa verkningar och ger fritt tillfälle för kvalificerade sökande att skaffa sig den utbildning de anser erforderlig.

Med hänsyn till dessa förhållanden är det sannolikt att behovet av en utbildning av detta slag är större än som kan tillgodoses med det av kommittén föreslagna högsta antalet elevplatser. Av denna anledning bör omfattningen redan från början beräknas efter ett större antal elever.

Beträffande lantmästarkursens uppläggning i övrigt har kommittén diskuterat alternativet, att kursen anordnas som en tvåårig sammanhängande kurs vid sidan av arbets- och driftsledarkursen. Man har även pekat på de pedagogiska fördelarna av en sådan uppläggning och att denna skulle medge ett rationellt utnyttjande av studietiden. I sitt ställningstagande har emellertid kommittén frångått detta alternativ, då man ansett skälen för att göra den egentliga lantmästarutbildningen som en ettårig påbyggnad på arbets- och driftsledarkursen överväga. Bl. a. har man pekat på att eleverna med en sådan uppläggning inte från början behöver ta ställning till frågan om den mer omfattande lantmästarutbildningen. Det är sannolikt, att detta kommer att passa bra för dem, som av olika anledningar önskar gå fram etappvis och söka sig fram på olika vägar och utnyttja olika möjligheter. Det är emellertid lika sannolikt att denna ordning är klart otillfredsställande för dem, som från början har en klar inriktning och som så snabbt och effektivt som möjligt vill fullfölja den önskade utbildningen. Detta kan t. ex. ofta vara fallet med dem, som avser att bli egna företagare, men i stor utsträckning även sådana, som har en annan inriktning. En sammanhängande utbildningsgång bör även på sitt sätt kunna bidra till att göra både utbildningen och inriktningen på yrket mer attraktiv, främst för de unga blivande egna företagarna.

Av denna anledning bör lantmästarkursen anordnas som en sammanhängande tvåårig kurs vid sidan om arbets- och driftsledarkursen. För inträde i lantmästarkursen bör kvalifikationer av ungefär samma slag och omfattning krävas som vid inträde i arbets- och driftsledarkurs vad avser praktik och grundläggande yrkesutbildning samt i fråga om teoretisk grundutbildning realexamen, enhetsskola 9 g eller motsvarande kunskaper. För att få genomgå lantmästarkursens andra år bör fordras minst betyget godkänd i första årskursen i samtliga ämnen. Möjligheter att tentera in i andra årskursen bör finnas t. ex. för sådana som önskar komplettera med denna utbildning efter genomgången arbets- och driftsledarkurs eller på grundval av motsvarande kunskaper som inhämtats på annat sätt.

B. Yttranden

Den fråga, som främst dominerat remissinstansernas diskussion beträffande lantmästarutbildningens utformning, är anknytningen till arbets- och driftsledarkursen. Åtskilliga remissinstanser menar, att utbildningen fram till lantmästarexamen kan göras effektivare, om den utformas som en sammanhängande tvåårig kurs med arbets- och driftsledarkursen inbyggd i stället för som enligt förslaget två särskilda, var för sig avslutade kurser. För att inte utestänga de elever, som först på ett senare stadium bestämt sig för lantmästarutbildning och därför redan genomgått arbets- och driftsledarkurs, bör samtidigt anordnas en ettårig lantmästarkurs. Förslag med i huvudsak denna innebörd har framlagts av styrelsen för och lantbruksavdelningskollegiet vid Alnarpsinstitutet, styrelsen för och lärarkollegiet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, arbetsmarknadsstyrelsen, skogs- och lantbruksakademien, Riksförbundet Landsbygdens folk, Svenska lantmannaskolornas lärareförening, Tjänstemännens Centralorganisation, landstingets förvaltningsutskott i Kalmar läns södra del, hushållningssällskapen i Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Malmöhus län samt Kalmar läns södra del ävensom av styrelsen för lantmannaskolan i Sänga-Säby. Ur nämnda yttranden må följande anföras.

Styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut vill med instämmande i herr Edbloms särskilda yttrande framhålla, att lantmästarutbildningen kan göras effektivare inom tvåårig sammanhängande undervisning i stället för inom två särskilda var för sig avslutade kurser. Med hänvisning härtill förordar styrelsen att den föreslagna arbets- och driftsledarkursen vid Alnarp inordnas i en tvåårig lantmästarkurs. Därjämte bör möjligheter beredas dugande elever från andra skolor att i en speciell avdelning erhålla ettårig lantmästarutbildning vid Alnarp. Lantmästarutbildningen bör avslutas med examen. För att inte studietiden skall bli onödigt lång bör man liksom för agronomerna något minska kraven på praktik.

Lärarkollegiet vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning framhåller, att det medför betydande pedagogiska olägenheter och dåligt utnyttjande av studietiden, om två avslutade kurser på olika stadier (arbets- och driftsledarkurs resp. lantmästarkurs) skulle komma att finnas vid Alnarp.

Kollegiet föreslår därför, att vid Alnarp förläggs såväl ettårig lantmästarkurs enligt kommitténs förslag som tvåårig, sammanhängande lantmästarkurs enligt herr Edbloms förslag. En sådan uppläggning ger möjlighet för de elever, som redan från början har en klar inriktning på lantmästarutbildning och som så effektivt som möjligt vill fullfölja den önskade utbildningen, att välja den sammanhängande tvååriga kursen. De elever däremot, som först på ett senare stadium bestämt sig för lantmästarutbildning, kan välja den ettåriga kursen. Till vardera av dessa kurser kan enligt kollegiet utan nybyggnader och utan ökade kostnader för lärarlöner årligen antas 30 elever, vilket innebär 90 studerande elever och 60 utexaminerade lantmästare per år, d. v. s. samma antal som enligt kommitténs förslag.

Styrelsen för och lärarkollegiet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök betonar, att det måste innebära betydande olägenheter för blivande lantmästare att få sin utbildning uppdelad på två olika och i förhållande till varandra fristående ettåriga kurser, och anser därför, att lantmästarutbildningen i stället bör göras tvåårig.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att ett tänkbart alternativ till kommitténs förslag kan vara en tvåårig lantmästarkurs enligt reservanten Edbloms förslag, varvid genomgången första årskurs skulle kunna medföra samma kompetens som de fristående ettåriga arbets- och driftsledarkurserna. En sådan lösning torde medföra stora fördelar från såväl organisatoriska som ekonomiska synpunkter.

Riksförbundet Landsbygdens folk förordar, att lantmästarutbildningen läggs upp i enlighet med herr Edbloms förslag, vilket innebär att lantmästarkursen anordnas som en sammanhängande tvåårig kurs vid sidan av den ettåriga arbets- och driftsledarkursen. Möjligheter bör dock finnas att tentera in i andra årskursen efter genomgången arbets- och driftsledarkurs eller på grundval av motsvarande kunskaper, som inhämtas på annat sätt.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) är av den meningen att en tvåårig sammanhängande lantmästarkurs ger en betydligt större stadga och effektivitet åt lantmästarutbildningen än det av kommittén förordade förslaget. TCO förordar därför i likhet med herr Edblom en vid sidan av arbets- och driftsledarkursen utformad tvåårig lantmästarutbildning. Vidare förutsätts att lantmästare, som avser att bli instruktör vid hushållningssällskap resp. lantbruksnämnd eller yrkeslärare, skall genomgå speciella påbyggnadskurser av minst den omfattning som utredningen skisserat.

En från lantbruksundervisningskommittén och övriga remissinstanser helt avvikande utformning av lantmästarutbildningen förordas av Riksförbundet Sveriges 4 H och Svenska lantbrukstjänstemannaförbundet, vilka anser, att ett lantbruksgymnasium bör inrättas.

Riksförbundet Sveriges 4 H anser det inte ändamålsenligt att låta blivande lantmästare först genomgå lantbruksskolans grundkurs, därefter praktisera okontrollerat och undervisas vid driftsledarkurser tillsammans med sådana elever, som inte skall fortsätta samt slutligen genomgå själva lantmästarutbildningen vid en avskild kurs och undervisningsanstalt. Riksförbundet förordar i stället, att blivande lantmästare efter genomgången grundkurs förs över till ett treårigt lantbruksgymnasium och får sin utbildning slut-

förd genom kurser omfattande både den praktiska och teoretiska delen av utbildningen. Med hänsyn till att lantmästarnas uppgifter varierar starkt bör man tillåta en mycket vittgående linjedelning vid lantbruksgymnasiet. En speciell linje bör vara i huvudsak teoretisk och kunna leda vidare till högskolestudier. Denna linje skall kunna ersätta Vilans specialgymnasium.

Svenska lantbrukstjänstemannaförbundet understryker, att tanken på ett lantbrukets gymnasium inte bör begravas, utan förordar, att densamma på lämpligt sätt överlämnas till de sakkunniga på fackgymnasieområdet. Förbundet anser det vidare vara olämpligt, att en odifferentierad kurs får utgöra slututbildningen för yrkeskategorier med skilda inriktningar. I linje därmed ter sig därför kommitténs syn på lantmästarutbildningen såsom en grund för ett vidsträckt yrkesfält som motsägende och orealistisk. En viss specialisering av lantmästarkursen får därför enligt förbundet anses behövt. Lantmästarkursen bör enligt förbundet ges en mera snäv inriktning för utbildning av i första hand instruktörer och yrkeslärare.

Synpunkter på inträdesfordringarna för lantmästarkursen har framförts av bl. a. *lärarkollegiet vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning*, som anser, att av allmän-teoretiska ämnen bör krävas vissa minimibetyg från enhetsskolans årskurs 9 g i stället för som kommittén föreslagit real-examenskunskaper i vissa ämnen. Av facklig förutbildning bör för inträde vid ettårig lantmästarkurs krävas endera arbets- och driftsledarkurs eller »lantbrukskurs» eller på annat sätt inhämtade motsvarande kunskaper. För inträde vid tvåårig lantmästarkurs bör enligt avdelningskollegiet krävas grundläggande yrkeskurs samt minst tre års lantbrukspraktik. Av praktiken bör minst två år ha fullgjorts utanför hemjordbruk och ett år om möjligt vara kvalificerad praktik, alltså anställning som rättare, bokhållare, försöksassistent e. d. Praktikutbildning utöver minimtiden bör enligt kollegiet tillgodoräknas sökande som merit. Kollegiet föreslår vidare, att minimiåldern för inträde till den ettåriga lantmästarkursen bör vara 22 år och till den tvååriga kursen 21 år.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att det är av vikt att eleverna i lantmästarkursen inte är alltför unga. De bör därför helst ha skaffat sig något års praktik mellan arbets- och driftsledarkursen och lantmästarkursen.

Sveriges lantmästareförbund förordar, att inträdesprov ordnas för samtliga sökande till lantmästarutbildning med hänsyn till att betygen från arbets- och driftsledarkurserna vid ansökan om inträde i lantmästarkursen är flera år gamla. Förbundet anser vidare, att minimiåldern för inträde i lantmästarkursen bör sättas till 23 år. Minimiåldern är f. n. 22 år och medelåldern hos de inträdessökande i lantmästarkursen 26,4 år. Förbundet framhåller slutligen, att det flerfaldiga gånger understrukit, att undervisningen bör bedrivas genom föreläsningar, självstudier och övningar. Den nuvarande ordningen med lektioner i stora avdelningar är i högsta grad otillfredsställande på det stadium det här är fråga om. När erfarenheter vunnits av undervisning enligt kommitténs uppläggning bör undervisningsplan fastställas av tillsynsmyndigheten.

I övrigt kan nämnas att *avdelningskollegiet vid Alnarpsinstitutet* föreslår, att lantmästarexamen får officiell ställning. För lantmästarexamen skall

fordras godkända prov i samtliga betygsämnen, avdelningskollegiet dock obetaget att lämna dispens för ett ämne.

Synpunkter på antalet elever vid lantmästarkursen har framförts av *styrelsen för och lärarkollegiet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök*, vilka anser det önskvärt, att blivande jordbrukare vid särskilt större jordbruk erhåller lantmästarutbildning. Den erforderliga ökningen av utbildningskapaciteten anses i första hand böra ske vid Alnarp. Om detta inte skulle vara tillräckligt, bör lantmästarutbildning jämväl kunna anordnas på lämplig plats i Mellansverige. Vid Ultuna är dock mark- och lokalresurserna helt tagna i anspråk för lantbrukshögskolans forsknings- och försöksverksamhet.

Sveriges lantbruksförbund framhåller, att antalet sökande till driftsledarkursen vid Alnarp under flera år varit mer än dubbelt så stort som antalet antagna elever. Förbundet anser i likhet med herr Edblom, att denna konkurrens om inträde till lantmästarkursen främst går ut över de sökande, som avser att bli egna företagare. Förbundet finner det därför angeläget, att åtgärder vidtas för att snarast avhjälpa det nuvarande missförhållandet.

Riksförbundet Landsbygdens folk framhåller, att den nuvarande situationen med betydligt större antal sökande än antagna vid lantmästarkursen medför, att många blivande jordbrukare inte har kunnat skaffa sig den yrkesutbildning, som de önskat sig. Enligt riksförbundets mening är det otillfredsställande, att platsbrist hindrar fullt kompetenta sökande med avsikt att bli praktiska jordbrukare från att skaffa sig denna form av jordbruksutbildning. Åtgärder bör därför vidtas för att underlätta för blivande praktiska jordbrukare att genomgå lantmästarkurs.

Svenska lantarbetsgivareföreningen är av den uppfattningen, att lantmästarutbildningen bör ges sådana resurser, att kvalificerade sökande inte på grund av platsbrist förhindras att erhålla denna grundläggande och i olika hänseenden användbara utbildning. Det synes föreningen vara av synnerlig vikt, att detta utbildningsled väl tillgodoses, då detsamma liksom nuvarande driftsledarkurs torde vara av stort värde för jordbruket.

Å andra sidan varnar *Svenska lantbrukstjänstemannaförbundet* för överutbildning av lantbruksbefäl.

IX. Lanthushållsskolorna

A. Kommittén

Lantbruksundervisningskommittén framhåller inledningsvis, att yrkesskickligheten på det husliga området är av den största betydelse främst för de enskilda hemmen men även ur samhällsekonomisk synpunkt. De ekonomiska värden, som husmödrarna förvaltar, representerar stora belopp. Härtill kommer den känsla av trivsel i arbetet, som yrkesskickligheten ger. Lanthushållsskolans stora betydelse för utbildning på det husliga området har

allmänt erkänts. De olika kurserna har varit mycket eftersökta och antalet sökande är betydligt större än antalet tillgängliga elevplatser.

Lanthushållsskolan torde enligt kommitténs mening redan fylla högt ställda anspråk på nutida lanthushållsutbildning. Kommittén har därför inte ansett sig böra föreslå några mera genomgripande förändringar beträffande denna skolform men anför vissa synpunkter på lanthushållsskolans framtida arbetsuppgifter liksom på undervisningens anknytning till den obligatoriska skolans husliga utbildning.

Uppgifter. Enligt förslag av 1957 års skolberedning skall den förberedande yrkesutbildningen i den framtida obligatoriska skolan omfatta bl. a. en hushållsteknisk linje. Den hittillsvarande uppdelningen av den husliga utbildningen på olika alternativ föreslås bli slopad. Lantbruksundervisningskommittén förutsätter emellertid, att vissa variationsmöjligheter i fråga om undervisningens inriktning fortfarande skall förefinnas. Sålunda bör enligt kommittén, då så befinnas önskvärt, undervisningen inom den hushållstekniska linjen kunna ges en mera lanthushållsbetonad i riktning. Så långt tillgängliga resurser medger, bör lanthushållsskolorna medverka i denna förberedande husliga utbildning. Kommittén anför vidare bl. a. följande.

Detta samarbete skulle underlättas, om den obligatoriska skolans undervisning i vissa speciellt lanthushållsbetonade ämnen kunde koncentreras till en kortare kurstid om exempelvis sex till åtta veckor och förläggas till lanthushållsskola. Ett annat tänkbart alternativ skulle vara att överflytta eleverna till en lanthushållsskola, exempelvis ett par veckor under vardera höstterminen och vårterminen, för undervisning i sådana ämnen, som speciellt sammanhänger med husmoderns arbetsuppgifter i ett lanthem. Detta senare alternativ torde vara att föredra med hänsyn till att undervisningen i trädgårdsskötsel är säsongbetonad. Förutsättningen för att en lösning av problemet skall ernås är emellertid, att eleverna kan inkvarteras på skolan eller att skolskjutsar kan ordnas. Möjligheterna att utnyttja lanthushållsskolans resurser för nu ifrågakvarande ändamål bör nog prövas av de regionala och lokala myndigheterna.

Lanthushållsskolans främsta uppgift bör emellertid, framhåller kommittén, även i fortsättningen vara att ge den för husmodern på landsbygden nödvändiga husliga grundutbildningen.

I detta syfte bör den framdeles ge dels en grundutbildning för de elever, vilka inte i den obligatoriska skolan erhållit huslig utbildning, dels en fortsatt utbildning åt dem, som genomgått hushållsteknisk linje, men som önskar fördjupade kunskaper i lanthushållsbetonade ämnen. Vid planering av lanthushållsskolans kurser måste därför hänsyn tas till elevernas förkunskaper, så att kurserna inte blir en upprepning utan bygger vidare på det kunskapsstoff och de färdigheter, som tidigare inhämtats. Vissa kurser torde därför böra utformas som direkt påbyggnad till utbildningen vid den obligatoriska skolans hushållslinje. Även andra typer av kurser än de nu förekommande kan dock komma att visa sig erforderliga. Det bör därför ankomma på de lokala och regionala myndigheterna att följa behovet av kurser.

Lanthushållsskolan bör enligt kommitténs mening även liksom hittills medverka vid den grundläggande utbildningen i vårdyrken o. d. Det synes

lämpligt, att ungdomar, som avser att bli yrkesverksamma på landsbygden, även i fortsättningen söker sig till lanthushållsskolan. Särskilt för blivande hemvårdarinnor på landsbygden torde denna skolform vara en lämplig utbildningsväg.

Då lanthushållsskolorna i stor utsträckning vänder sig till kvinnlig jordbrukarungdom, kan skolorna vid sin undervisning givetvis inte helt bortse från förhållanden, som är rådande inom jordbruket. Enligt kommitténs mening ligger det dock inte inom ramen för lanthushållsskolans uppgift att meddela yrkeskunskaper i rena jordbruks- och skogsämnena. Kurser i dessa ämnen anordnas av lantbruksskolor och hushållningssällskap och de kvinnor, som önskar utbilda sig på dessa områden, bör hänvisas dit.

Även om lanthushållsskolan sålunda inte bör engageras i den direkta yrkesutbildningen i jordbruksämnena, är det enligt kommittén viktigt, att lanthushållsskolan ger sina elever en orientering om själva jordbruksproduktionen för att klargöra sambandet mellan jordbrukets olika driftsgrenar. En sådan inblick i jordbruksdriften är en nödvändig del av utbildningen för den, som kommer att som lantbrukarhustru bli delägare i ett jordbruksföretag. Grundläggande kunskaper i driftsekonomi är av värde för jordbrukets husmödrar, enär dessa bör kunna förstå planeringen av jordbruksdriften. Härtill kommer att husmodern ofta är nödsakad att direkt delta i jordbruksarbete och husdjursskötsel. Som exempel på arbetsuppgifter, som kvinnorna i större utsträckning än nu kommer att delta i, nämner kommittén traktorkörning och andra maskinarbeten samt lantbruksbokföring. Genom fortgående rationalisering av lanthushållet minskas husmoderns arbete, varigenom hon får tillfälle till ökad fritid eller till att göra insatser antingen i det egna jordbruksföretaget — i synnerhet under tidsperioder av ökad arbetsbelastning — eller i annan förvärvsverksamhet. Då möjligheterna att erhålla förvärvsarbete utanför jordbruket är betydligt mera begränsade på den egentliga landsbygden än i tätorterna, torde det ofta bli så, att husmodern i stället deltar i jordbruksarbetet, vilket också är av ekonomisk betydelse för familjen.

Utbildningens innehåll och uppläggning. F. n. anordnas vid lanthushållsskolorna två slag av huvudkurser, nämligen dels årskurser om 44 veckor, dels halvårskurser om 22 veckor. Även i fortsättningen bör enligt lantbruksundervisningskommitténs mening lanthushållsskolornas centrala arbetsuppgift, husmoderns utbildningen, tillgodoses genom kurstyper av detta slag. Sannolikt beroende på den kortare kurstiden har halvårskursen blivit synnerligen populär. Med hänsyn till den stora efterfrågan på utbildning i lanthushåll och angelägenheten av att bereda så många som möjligt plats vid skolorna är det, framhåller kommittén, önskvärt, att nuvarande system med halvårskurser bibehålls.

Den längre kursen (årskursen) kan enligt kommittén utan väsentlig olägenhet förkortas till förslagsvis 39 veckor. Med en något mera koncentrerad undervisning synes nämligen, enligt vad som uttalats från ett flertal skolor, lika gott resultat kunna erhållas som med nuvarande kurstid.

Genom en dylik förkortning skulle personal och lokaler kunna frigöras för bl. a. fortbildningskurser, varigenom skolornas sammanlagda utbildningsinsatser skulle ökas. Med hänsyn till att läsåret vid lantbruks- och lantushållsskolorna föreslagits skola omfatta 42 veckor måste halvårskursen avkortas med en vecka till 21 veckor. Båda de här nämnda kurserna föreslås skola benämnas yrkeskurser. Undervisningen vid lantushållsskolornas yrkeskurser skall enligt kommittén omfatta 45 veckotimmar, varav 15—16 timmar teoretisk undervisning. För närmare redogörelse beträffande undervisningens utformning hänvisas till betänkandet s. 85 och 201—203.

Hemvårdarinna utbildas f. n. vid vissa skolor dels i årskursen, dels i en speciell yrkeskurs om 22 veckor.

För inträde i den senare fordras att ha genomgått lantushållsskolans halvårskurs eller annan likvärdig utbildning. Vid några lantushållsskolor anordnas därjämte tre månaders prov- och kompletteringskurser, som avser att ge äldre praktiskt erfarna kvinnor möjlighet till en kortare och mera koncentrerad utbildning för hemvårdarinneyrket.

Enligt kommitténs mening bör hemvårdarinneutbildning vid lantushållsskola i fortsättningen omfatta antingen yrkeskurs om 39 veckor eller 21 veckor med en på sistnämnda kurs följande särskild yrkeskurs om 18 veckor. Annan likvärdig utbildning, inhämtad inom andra skolformer, bör även kvalificera för inträde till den sistnämnda kursen. Vidare bör, i likhet med vad som nu gäller för att erhålla hemvårdarinnekompetens, utbildningen vid såväl 39 veckors yrkeskursen som 18 veckors yrkeskursen kompletteras med fem månaders praktik inom sjukvård, barnavård och åldringvård. Efter denna praktiktid bör eleverna vid skolan genomgå en avslutande specialkurs om tre veckor. Genom att koncentrera undervisningen och överföra vissa ämnesavsnitt till den avslutande treveckorskursen bör enligt kommitténs mening trots den avkortning av yrkeskursen, som sålunda föreslås, en tillfredsställande hemvårdarinneutbildning kunna ernås. Det synes skäligt, att praktik t. ex. på barnavårds- eller sjukvårdsinstitutioner, som kan ha fullgjorts mellan lantushållsskolans 21 veckors kurs och yrkeskursen för hemvårdarinna, få tillgodoräknas för inträde vid den avslutande kursen.

Den av kommittén föreslagna utbildningsgången skiljer sig från den nu tillämpade främst genom tillkomsten av treveckorskursen. Det har, uppger kommittén, sedan länge varit ett önskemål, inte minst från socialstyrelsens sida, att genom en dylik kurs ge eleverna tillfälle att under kompetent ledning sammanfoga de olika utbildningsmomenten till en helhet.

Inträdesåldern vid lantushållsskola är f. n. 17 år. Kommittén föreslår, att inträdesåldern sänks till 16 år, så att lantushållsskolans kurser kan genomgåas i direkt anslutning till den obligatoriska skolan.

Specialkurser m. m. Lantbruksundervisningskommittén har ansett sig böra överväga en särskild fortbildningskurs för dem, som tidigare genomgått lantushållsskola eller erhållit motsvarande utbildning inom hushåll och har mera bestämda planer på att ägna sig åt jordbrukarhushållet. Denna kurs föreslås omfatta en tid av sex veckor med omkring 200 undervisnings-

timmar. Med hänsyn till att eleverna vid dessa kurser i många fall kommer att utgöras av husmödrar, har härvid förutsatts, att undervisningen endast skulle pågå fem dagar per vecka, varigenom deltagarna skulle kunna återvända till sina hem över lördag och söndag.

Kommittén nämner vidare, att vid lanthushållsskolorna redan nu anordnas specialkurser för blivande hushållslärare, som har för avsikt att genomgå lanthushållsinriktade grenar vid seminarium. Behov av sådana kurser föreligger enligt kommitténs mening allttjämt.

Kommittén framhåller slutligen, att det är av vikt, att lanthushållsskolorna i samråd med hushållningssällskapen tillgodoser önskemålet om specialkurser inom olika områden med anknytning till landsbygdens förhållanden. Skolornas resurser i fråga om både lärare, undervisningslokaler och förelägningsutrymmen bör ställas till förfogande för rådgivnings- och upplysningsverksamhet i den utsträckning detta kan ske, utan att undervisningen eftersätts.

Genom den föreslagna förkortningen av årskursen blir lanthushållsskolornas möjligheter att motta kortare kurser betydligt utökade. Även kortare kurser om exempelvis en å två veckor bör då kunna anordnas och kan förlagsvis behandla ämnen som ekonomilära med hushållsbokföring, maskin- och elkunskap, konsumentupplysning med inköps- och distributionskunskap, rationellt hemarbete, omfattande bl. a. matlagning och hemvård samt heminredning, trädgårds- och smådjursskötsel. Även kortare kurser i barnuppföstran och samhällslära med familjekunskap bör kunna förläggas till lanthushållsskola.

B. Yttranden

De av kommittén förordade, förhållandevis begränsade förändringarna i lanthushållsskolornas verksamhet har i allmänhet lämnats utan erinran av remissinstanserna. Man godtar sålunda förslagen om avkortning av kurserna vid lanthushållsskolorna liksom förslagen om att införa vissa specialkurser och en särskild avslutningskurs (treveckorskurs) för hemvårdarinneutbildningen. I vissa yttranden har man uttryckt sin uppskattning över bl. a. förslaget att lanthushållsskolans elever skall erhålla undervisning i lantbruksekonomi. Med hänsyn till att kvinnornas redan betydande insats i själva jordbruksproduktionen tenderar att öka, allt eftersom hushållsarbetet förenklas, bör, framhåller man vidare, flickorna beredas ökade möjligheter till utbildning i vissa jordbruksämnen samt i att utföra olika förekommande arbeten såsom traktorkörning m. m. För den rent jordbruksbetonade utbildningen bör emellertid eleverna hänvisas till kurser vid lantbruksskola. Ur yttrandena må följande särskilt anföras.

Lantbruksstyrelsen, som helt tillstyrker vad kommittén föreslagit beträffande lanthushållsskolorna, framhåller den stora betydelse som lanthushållsskolorna har för utbildning av för lanthushåll intresserad kvinnlig ungdom. Med tanke på det omfattande och viktiga arbete, som jordbrukarkvinnorna utför även i själva jordbruksproduktionen, är det enligt styrelsen sär-

skilt tillfredsställande, att kommittén framfört förslag om att även flickorna skall få god inblick i jordbruksämnen.

Arbetsmarknadsstyrelsen understryker beträffande lanthushållsutbildningen särskilt, att kvinnornas arbetsuppgifter inom jordbruket inte längre är förlagda enbart till hushåll och djurskötsel utan omfattar i allt större utsträckning jämväl utearbeten, t. ex. traktorkörning. Utbildning vid lantbruksskola torde därför komma att bli allt vanligare även för flickorna. Styrelsen framhåller vidare, att skillnaden mellan stadshushåll och lanthushåll har utjämnats och att det därför inte längre är lika angeläget att anordna skilda utbildningslinjer för dem, som skall ägna sig åt arbete inom ena eller andra slaget av hushåll. Styrelsen ifrågasätter därför, om inte den husliga grundutbildningen borde ges en enhetlig utformning. Detta förutsätter emellertid, att vid lanthushållsskolorna inrättas specialkurser för undervisning i de arbetsuppgifter, som förekommer endast inom lanthushållet.

Sveriges lantbruksförbund understryker kommitténs uttalande, att lanthushållsskolan bör ge eleverna även en orientering om själva jordbruksproduktionen, avsedd att klarlägga sambandet mellan jordbrukets olika driftsgrenar. Förbundet anser vidare, att ämnet ekonomilära även bör omfatta information om den varuforskning och konsumentupplysning, som bedrivs på hushållsområdet, samt att varukännedom förutom i kostläran även bör ingå i ämnena bostadslära och sömnadslära.

Riksförbundet Landsbygdens folk framhåller, att den övervägande delen av jordbruksproduktionen i vårt land sker inom familjeföretag, där såväl brukaren och hans hustru som familjen i övrigt är engagerade. Lanthusmodrarna har därför behov av yrkesutbildning inte blott på det husliga området utan även inom exempelvis djurskötsel. Ekonomin är beroende av att hustrun kan delta i yrkesarbetet, särskilt under arbetstoppar och då mannen av någon anledning — sjukdom, militärinkallelse etc. — inte kan sköta jordbruket. Den härför erforderliga yrkesutbildningen torde emellertid, som också kommittén förutsatt, i huvudsak böra förläggas till lantbruksskolorna, som självfallet skall ta emot såväl manliga som kvinnliga elever. Riksförbundet finner det starkt motiverat med en särskild yrkesutbildning på lanthushållsområdet. Förbundet tillstyrker kommitténs förslag om en viss avkortning av kurserna vid lanthushållsskolorna samt att fortbildningskurser skall kunna anordnas för sådana elever, som avser att ägna sig åt jordbrukarhushållet. Dessa kurser kommer enligt förbundet att fylla en viktig funktion.

Svenska lanthushållslärarinnornas förening understryker vikten av att lanthushållsskolorna i sina grundkurser ger eleverna en sådan inblick i de lantbruksekonomiska frågorna, att de får möjlighet att förstå och ta del i skötseln av jordbruksföretaget. I anslutning därtill anför föreningen bl. a. följande.

Enligt den jordbruksekonomiska undersökningen har de kvinnliga familjemedlemmarna under senare år svarat för inte mindre än 12 procent av den totala arbetsinsatsen i jordbruket, medan den lejda arbetskraften i jord-

bruket svarat för 17 procent. Detta visar, att husmödrarnas arbetsinsats i jordbruket är av betydande omfattning och av stor ekonomisk betydelse. Föreningen anser det angeläget, att hänsyn tas här till vid kursernas utformning.

För en mera specialiserad utbildning i rena jordbruksämnen finner föreningen det riktigt, att eleverna hänvisas till kurser anordnade av lantbruksskola eller hushållningssällskap. Föreningen biträder vidare kommitténs förslag om förkortning av den längre kursen till 39 veckor och av den kortare kursen till 21 veckor. Det synes föreningen möjligt att trots en sådan avkortning av kurserna kunna nå ett gott resultat av undervisningen under förutsättning av skolorna utrustas med personal för sådana arbeten, som inte är direkt försvarbara ur undervisningssynpunkt. Beträffande hemvårdarinneutbildningen understryker föreningen värdet av en avslutande kurs av den karaktär, som kommittén föreslagit. Det framhålls också som angeläget, att specialkurser kan anordnas vid lantbruksskolorna. Föreningen ifrågasätter dock, om det inte såväl ur skolornas som elevernas synpunkt kunde vara lämpligt att fördela kursinnehållet i exempelvis den föreslagna specialkursen i lantbrukshålls och företags ekonomi på två treveckorskurser än på en sexveckorskurs.

Svenska facklärarförbundet betonar vikten av att den förberedande husliga utbildningen i största möjliga utsträckning kommer att meddelas inom enhetsskolan. Förbundet hälsar med tillfredsställelse, att ämnet barnvård fått ökat utrymme i lantbruksskolornas kurser. Förbundet framför vidare önskemål om koncentrationsundervisning i vissa ämnen, såsom barnvård och hemsjukvård, där lantbruksskolorna är beroende av timplärare.

Landstingens förvaltningsutskott har i huvudsak godtagit kommitténs förslag beträffande lantbruksskolorna. Sålunda framhåller *förvaltningsutskottet i Östergötlands län*, att den föreslagna avkortningen av kurstiderna bl. a. möjliggör, att fortbildningskurser kan anordnas, vilket framhålls vara av värde. *Förvaltningsutskottet i Malmöhus län* anser, att den obligatoriska skolans förberedande husliga utbildning är en ren primärkommunal uppgift och därför bör anordnas av vederbörande kommuner. Utskottet vänder sig sålunda mot förslaget, att lantbruksskolorna skulle kunna utnyttjas för denna utbildning. *Förvaltningsutskottet i Örebro län* ifrågasätter, om det finns anledning att bibehålla lantbruksskolorna såsom en från den övriga husliga utbildningen skild skolform.

X. Lantbruksundervisningens organisation

A. Nuvarande organisation

Huvudmän för skolorna är i övervägande antalet fall (80 procent) landsting. Övriga huvudmän är staten, hushållningssällskap, stiftelser, föreningar och i enstaka fall aktiebolag.

Enligt gällande stadga för lantbruksundervisningsanstalter skall vid varje skola finnas en skolstyrelse, utsedd på det sätt och för den tid Kungl. Maj:t för varje skola bestämmer. Antalet styrelseledamöter skall vara lägst fem. Minst två av ledamöterna i lantbruksskolas styrelse skall vara kvinnor. Då lantmanna- och lantbruksskola är förlagda till samma plats, kan gemensam styrelse utses för båda skolorna.

Det tillkommer styrelsen bl. a. att tillsätta och entlediga rektor och lärare. Vidare skall styrelsen uppgöra förslag till undervisningsplaner och underställa tillsynsmyndigheten dessa förslag för godkännande, uppgöra utgifts- och inkomststat för skolan samt till skolans huvudman och tillsynsmyndigheten avge berättelse över skolans verksamhet under sistförflutna läsår. Rektor är självskriven ledamot av styrelsen och skall närmast under denna handha skolans ledning samt delta i och ansvara för undervisningen vid skolan.

Skolorna står under överinseende av lantbruksstyrelsen, som äger utfärda närmare föreskrifter för undervisningens ordnande. Det åligger lantbruksstyrelsen bl. a., att efter Kungl. Maj:ts bemyndigande årligen fastställa det antal huvudkurser, som må anordnas vid varje skola, samt fastställa undervisningsplaner för sådana kurser. Lantbruksstyrelsen äger vidare att med hänsyn till verksamhetens omfattning bestämma det antal ordinarie, extra ordinarie och extra ämneslärartjänster, som skall finnas vid varje skola, samt meddela beslut om inrättande av ordinarie tjänster. Vid tillsättandet av ordinarie tjänst skall lantbruksstyrelsen pröva de sökandes behörighet och på förslag uppföra de tre mest meriterade. I disciplinmål skall skolstyrelsens beslut om lärares skiljande från skolan underställas lantbruksstyrelsen för godkännande.

B. Kommittén

För att lantbrukets yrkesskolor skall kunna fylla sin uppgift i den produktivitetsbefrämjande verksamheten på jordbrukets område, krävs enligt lantbruksundervisningskommittén ett nära och intimt samarbete dels mellan skolorna inbördes, dels mellan skolorna å ena sidan och olika organ på jordbrukets och skolväsendets områden å den andra sidan. Det framhålls därvid vara av vikt, att den lokala, regionala och centrala organisationen är sådan, att den främjar en önskvärd samverkan. Kommittén har vid sina överväganden av dessa frågor utgått från följande synpunkter.

Lantbruksundervisningens allmänna uppläggning samt det begränsade rekryteringsunderlaget gör, att undervisningen enligt kommitténs mening knappast kan bli en primärkommunal angelägenhet.

En aktuell och effektiv lantbruksundervisning fordrar, att skolorna är mångsidiga och välutrustade och därför relativt stora. Liksom hittills måste därför lantbruksundervisning anses som regel vara en uppgift för landstingskommun eller annan länsomfattande institution. Detta har också fått sitt uttryck bl. a. däri att landstingen i allt större omfattning inträtt som huvudmän för lantbrukets yrkesskolor. I de fall skolorna har andra huvudmän åtnjuter de i regel landstingsbidrag av betydande storlek.

Även mellan skolor i större områden, exempelvis län är ett organiserat samarbete motiverat. En skolas normala rekryteringsområde är ofta otillräckligt i fråga om flertalet specialiserade yrkeskurser. Kommitténs förslag rörande lantbruksundervisningen medför bl. a., att antalet sådana kurser kommer att öka. För att rationellt utnyttja möjligheterna krävs därvid en för flera skolor gemensam planläggning av kurserna. Vidare är att förutse att under i vart fall en övergångstid verksamheten vid skolorna kommer att liksom hittills vara väsentligt större under vinterhalvåret än under sommarhalvåret. Det kan under sådana förhållanden i många fall vara lämpligt att begränsa verksamheten under sommaren till en eller två skolor i området för att i stället helt frigöra lärarna vid övriga skolor för annan tjänstgöring. En samverkan mellan olika skolor inom ett större område kan också visa sig ändamålsenlig i det hänseendet, att lärare med viss specialutbildning anställs för två eller flera skolor gemensamt.

Problem, som bör vara föremål för skolornas inbördes samverkan, skulle, framhåller kommittén, lättare kunna lösas, om för alla lantbrukets yrkes-skolor inom ett visst område, förslagsvis landstingskommun, funnes en gemensam eller regional skolstyrelse. Hur denna styrelse bör vara sammansatt, påverkas i sin tur även av det samarbete, som erfordras med andra organ inom lantbruksförvaltningen. Kommittén anför härom bl. a. följande.

Rådgivningsverksamheten samt informationen om forskningens och försöksverksamhetens rön inom jordbruksområdet omhänderhas i vårt land främst av hushållningssällskapen men även av lantbruksnämnderna. Denna verksamhet bedrivs i stor utsträckning i form av kortare kurser, demonstrationer, fältvandringar och andra sammankomster m. m. Eftersom skolorna har resurser, som kan utnyttjas i sällskapens och nämndernas verksamhet är det av vikt, att dessa resurser används på sådant sätt, att hela verksamheten gagnas därav. Detta förutsätter ett intimt samarbete mellan skolorna och nämnda organ.

Ett gott samarbete mellan skolor och hushållningssällskap resp. lantbruksnämnder ger garantier för en undervisning, som är aktuell med avseende på rationaliseringssträvandena och den tekniska och ekonomiska utvecklingen i jordbruket inom länet. Samarbetet kan bestå i att lärarna, där så befinns lämpligt medverkar i sällskapens och nämndernas verksamhet, att personalen hos sällskap och nämnder medverkar i undervisningen vid vid skolorna i vissa speciella avsnitt samt att även representanter för skolorna deltar i sådana konferenser på länsplanet, då rationaliseringsarbetet planläggs, ävensom i gemensamma fortbildningskurser. Alla dessa former av samverkan kräver en gemensam planering.

Lantbruksskolorna skall även meddela skogsundervisning.

Planläggningen av skogsundervisningens omfattning och uppläggning måste ske i samråd med skogsvårdsstyrelserna. Även i fråga om de personella resurserna måste ett samarbete äga rum, eftersom lantbruksskolorna, såsom hittills varit fallet, i stor utsträckning blir hänvisade till skogsvårdsstyrelsernas personal för sin skogsundervisning. Ett dylikt samarbete skulle enligt kommitténs mening i hög grad främjas om lantbruks- och skogsbruks-skolor, där möjligheter härtill finns, förläggs i anslutning till varandra.

Vad beträffar lantbruksskolorna bör planering av nya utbildningsresurser på det husliga området ske genom samråd mellan företrädare för både lantbruksskolor och husmodersskolor.

Ett utökat samarbete mellan lantbruksundervisningen och övrig yrkesutbildning är främst angeläget, när det gäller pedagogiska och undervisningsmetodiska spørsmål. Detta kan ske i form av gemensamma pedagogiska dagar eller på annat sätt planerad gemensam fortbildning av lärarpersonalen.

Vid den förberedande yrkesutbildningen i jordbruk måste samarbete ske med de ansvariga lokala (kommunala) skolstyrelserna och regionala myndigheterna inom den obligatoriska skolan.

Kurserna i yrkesskolan bör anpassas efter de kunskaper, som getts i den obligatoriska skolan. Yrkesvalslärare och andra i yrkesvägledningen verkssamma måste ha fortlöpande informationer om vilka utbildningsvägar och utbildningsmöjligheter som finns för den jordbruksintresserade. I detta sammanhang är också en ständig kontakt med arbetsmarknadsmyndigheterna påkallad med tanke på arbetsmarknadsfrågorna inom jordbruket.

Kommittén erinrar vidare om att frågan om en organisatoriskt utbyggd samverkan inom lantbruksundervisningen har uppmärksamats även i tidigare utredningar på området.

Sålunda föreslog 1945 års sakkunniga för yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering, att särskilda yrkesundervisningsnämnder skulle tillsättas inom varje landstingsområde. Dessa skulle bestå av representanter för landsting, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser och ha till huvuduppgift att trygga samarbetet mellan skolor, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser. Nämnda förslag behandlades i prop. 1949: 124 angående utbildning inom jordbruk och skogshantering. I propositionen anförde departementschefen, att en regional samordning torde vara erforderlig för att trygga, att verksamheten bedrivs planmässigt och utvecklas på önskvärt sätt och att de föreslagna yrkesundervisningsnämnderna bör vara väl ägnade att medverka till en lämplig samordning och planering av verksamheten. Han ansåg sig emellertid — med hänsyn till uttalanden av ett flertal remissinstanser — inte kunna ansluta sig till förslaget att inrättandet av dylika nämnder skulle göras obligatoriskt. I stället borde det ankomma på varje landsting att avgöra, hur en samordning och enhetlig ledning av yrkesundervisningen inom området borde åstadkommas.

Under den tidsperiod, som förflutit sedan nämnda förslag godkändes av riksdagen, har den förutsatta samordningen inte kommit till stånd i den utsträckning, som kan anses nödvändig och önskvärd. Detta beror enligt kommitténs uppfattning till väsentlig del på att den nuvarande organisationen inte underlättat ett sådant samarbete. Huvudmännen för skolorna i vissa län har emellerid övervägt möjligheterna att samordna verksamheten inom länet. Landstinget i Norrbottens län har sålunda verkställt en utredning om att inrätta en central styrelse för samtliga skolor med landstinget som huvudman. Landstinget i Malmöhus län har föreslagit inrättande av ett samlarbetsorgan för icke landstingsägda skolor inom länet såsom villkor för erhållande av landstingsbidrag. Vissa bestämmelser i gällande stadga och avsaknaden av föreskrifter om regional samordning av skolornas verksamhet har emellertid bidragit till att en tillfredsställande lösning av organisationsfrågan inte kommit till stånd.

Regionala skolstyrelser. Lantbruksundervisningskommittén framhåller, att

vad här anförts visar, att behov föreligger av ökad samverkan dels mellan lantbrukets yrkesskolor inbördes i resp. län, dels mellan skolorna och andra organ inom lantbruksadministrationen och skolväsendet. Detta synes enligt kommittén bäst kunna åstadkommas genom en gemensam styrelse för samtliga lantbrukets yrkesskolor inom ett visst område. Med hänsyn till att landstingen på det lokala planet har det huvudsakliga ansvaret för lantbruks- och lanthushållsundervisningen, bör en sådan styrelse lämpligen omfatta ett landstingsområde.

Kommittén har i första hand undersökt, om något redan befintligt organ kan fylla funktionen som regional styrelse för lantbrukets yrkesskolor. Kommittén anför i anslutning härtill bl. a. följande.

Bland de institutioner, som skolorna har att närmare samarbeta med, är hushållningssällskapen de viktigaste. För sällskapen är det i hög grad betydelsefullt att god kontakt hålls med den grundläggande utbildningen inom jordbruket med därav följande möjligheter till gemensam planläggning av verksamheten. Sällskapen har i många fall aktivt medverkat vid tillkomsten av nya lantbruksundervisningsanstalter och de har under årens lopp lämnat betydande ekonomiska bidrag till skolornas drift. Vidare är sällskapen alltså jämt huvudmän för några skolor (fyra lantmannaskolor, två lantbruksskolor, en jordbruksskola och en lanthushållsskola). Väsentliga fördelar i fråga om planläggningen och ledningen av såväl rådgivningsverksamheten som lantbruksundervisningen skulle enligt kommittén uppnås, om det uppdrogs åt sällskapets förvaltningsutskott att jämväl fungera som gemensam skolstyrelse för samtliga lantbrukets yrkesskolor i området. Någon ändring i huvudmannaskapet skulle inte erfordras härför. En sådan lösning skulle heller inte vara oförenlig med rådande förhållanden i fråga om huvudmannaskapet för skolorna, eftersom sällskapets förvaltningsutskott består av — förutom den av Kungl. Maj:t utsedde ordföranden, fyra av sällskapets valda ombud, sällskapets sekreterare och lantbruksdirektören — fyra av landstinget utsedda ledamöter. Om förvaltningsutskottet på angivet sätt skulle fungera som skolstyrelse, skulle landstinget sålunda automatiskt få ett betydande inflytande inom styrelsen.

Även om en lösning av skolstyrelsefrågan på nu antytt sätt skulle innebära uppenbara fördelar, har kommittén dock ansett, att landstingen, som är huvudmän för 80 procent av skolorna, bör äga ett större inflytande i en sådan skolstyrelse. Kommittén föreslår därför, att styrelsen för lantbrukets yrkesskolor skall bestå av sju ledamöter, varav fyra utses av landstingets förvaltningsutskott, två av hushållningssällskapets förvaltningsutskott och en av skogsvårdsstyrelsen i länet.

Suppleanter för styrelseledamöterna bör utses på enahanda sätt. Styrelsen skall inom sig utse ordförande och vice ordförande. Vid utseende av ledamöter i styrelsen skall tillses, att styrelsen erhåller en sådan sammansättning, att jämväl lanthushållsundervisningens intressen blir beaktade. Arvoden, reseersättningar o. d. till styrelsens ledamöter torde få utgå från det organ, som utser resp. ledamöter. Administrativ organisation, expensmedel m. m. förutsätts skola ställas till förfogande av landstingen på det sätt som inom varje område befinns lämpligast.

Kommittén framhåller att den föreslagna lösningen av styrelsefrågan inte torde medföra några svårigheter i de landstingsområden, där endast lands-

tingsägda lantbruks- och lanthushållsskolor finns. I vissa län, t. ex. i Malmöhus samt i Göteborgs och Bohus län, där samtliga skolor har annan huvudman än landsting, kan emellertid en annan lösning av samordnings- och styrelsefrågan vara erforderlig. Vidare kan i enstaka fall starka skäl föreligga att enskild skola med annan huvudman än landsting skall ha egen styrelse. Ehuru kommittén i princip anser, att samtliga skolor, oberoende av vem som är huvudman, bör inordnas under den gemensamma styrelsen, torde dock möjlighet böra finnas att med Kungl. Maj:ts medgivande skolas styrelse utses på annat sätt, då särskilda skäl härför föreligger.

De nuvarande skolstyrelsernas befogenheter bör i huvudsak överföras till den gemensamma skolstyrelsen men bör i viss utsträckning t. ex. i mera rutinmässiga frågor kunna anförtros åt rektor. Styrelses och rektors skyldigheter och befogenheter bör enligt kommittén i huvudsak kunna regleras på följande sätt.

Styrelsen skall ha ledningen för lantbruksundervisningen i landstingskommunen och tillse, att erforderligt samarbete sker med dels de kommunala skolmyndigheterna, dels med andra organ såsom hushållningssällskap, skogsvårdsstyrelse, länsskolnämnd m. fl. Till styrelsens uppgifter skall vidare bl. a. höra att tillsätta och entlediga lärare, att besluta om disciplinära åtgärder mot befattningshavare och om skiljande av elev från skola, då så provas nödvändigt, att uppgöra förslag till undervisningsplaner och att uppgöra inkomst- och utgiftsstat för skolorna inom området samt att i övrigt ansvara för skolornas medelsförvaltning.

I fråga om lantbruksundervisningens ställning gentemot länsskolnämnderna erinrar kommittén om att dessa nämnder är statliga organ, som dels övertagit de uppgifter, vilka tidigare ålegat folkskoleinspektörerna, dels tilldelats vissa av de befogenheter, som tidigare utövats av de centrala tillsynsmyndigheterna. Kommittén har inte funnit anledning föreslå, att styrelsen för lantbrukets yrkesskolor, som i sig själv utgör ett länsomfattande organ, skall underordnas länsskolnämnden men förutsätter givetvis att samråd sker bl. a. i planeringsfrågor. I detta syfte bör länsskoleinspektören eller den, nämnden i hans ställe förordnar, äga närvara vid regional styrelses sammanträden.

Lantbruksundervisningens centrala ledning. Under lantbruksstyrelsen, som nu utövar den centrala ledningen av lantbruksundervisningen, sorterar ett system av regionala organ — hushållningssällskap och lantbruksnämnder — på jordbruksrationaliseringens områden. Kommittén framhåller, att de kontakter med näringen och utvecklingen inom densamma, som erhålls via dessa regionala organ, måste vara av mycket stor betydelse för lantbruksundervisningen. Lantbruksstyrelsen har därjämte tillsyn över eller nära kontakt med institutioner i övrigt inom jordbruket.

De ärenden, som berör verksamheten vid lantbrukets yrkesskolor, handläggs inom lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå. Denna byrå svarar vidare för ärenden, som berör hushållningssällskapens rådgivningsverksamhet och för de fortbildningskurser, som anordnas för personal vid skolor, hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Detta skapar möjligheter att sammanföra olika personalkategorier till gemensamma överläggningar om ak-

tuella problem, samtidigt som härigenom samordningen på förevarande verksamhetsområde främjas.

Kommittén betonar, att en överflyttning av lantbruks- och lanthushållsundervisningen till ett särskilt ämbetsverk för yrkesundervisning, som inte har den sakkunskap och de kontaktmöjligheter på förevarande område, som lantbruksstyrelsen äger, i hög grad måste försvåra lantbruksundervisningens samarbete med lantbrukets övriga organ. Kommittén fortsätter.

En oavbruten kontakt med jordbruksnäringen är en oavvislig förutsättning för att denna undervisning skall kunna fylla sin uppgift. Vid en överflyttning från lantbruksstyrelsen torde dessutom kunna befaras, att lantbruksundervisningen, som är tämligen särpräglad och utgör en relativt obetydlig del av yrkesundervisningen, inte vinner det beaktande, som med hänsyn till dess betydelse för jordbruksnäringen är påkallat. Härtill kommer att vissa av undervisningsbyråns nuvarande arbetsuppgifter, exempelvis ledningen av hushållningssällskapens rådgivningsverksamhet, fortbildningen av sällskapens och lantbruksnämndernas tjänstemän m. m., svårligen skulle kunna överflyttas, varför personal inom lantbruksstyrelsen även efter en överflyttning måste syssla med lantbrukspedagogiska problem. Om lantbrukets yrkesskolor överförs till ett annat ämbetsverk, måste vidare inom detta verk finnas särskild personal för handläggning av de med dessa skolor förenade undervisningsfrågorna i minst samma omfattning som f. n., varför någon besparing ur administrativ eller ekonomisk synpunkt av en sådan åtgärd inte är att förvänta.

Kommittén finner sålunda övervägande skäl tala för, att den nuvarande organisationen med lantbruksstyrelsen som central tillsynsmyndighet för lantbruksundervisningen bör bibehållas. Detta gäller enligt kommittén även lanthushållsundervisningen.

I lanthushållsundervisningen kommer även framdeles att i viss omfattning ingå ämnen med direkt anknytning till jordbruksdriften, såsom lantbruksekonomi, husdjursskötsel och trädgårdsskötsel. Härav följer behov av samarbete med lantbruksskolorna, bl. a. genom att lärare vid de senare anlitas för undervisningen i vissa ämnen. Att lanthushållsskolorna samarbetar med hushållningssällskapen och den rådgivningsverksamhet, som bedrivs av deras hemkonsulenter, är lika angeläget som att lantbruksskolorna samordnar sin kursverksamhet med den av hushållningssällskapen bedrivna verksamheten på jordbrukets område. Frågor, som rör hemkonsulenternas kursverksamhet, handläggs också f. n. på lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå.

Kommittén har därför funnit, att starka skäl talar för att även lanthushållsundervisningen allttjämt skall stå under lantbruksstyrelsens överinseende. Ett samarbete med överstyrelsen för yrkesutbildning framstår dock som angeläget och detta förekommer redan nu, exempelvis i fråga om kursplaner, fortbildningskurser för lärarpersonalen m. m. Den nuvarande organisationen utgör enligt kommittén intet hinder för att detta samarbete ytterligare utbyggs.

Lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå. På denna byrå, vilken f. n. omhänderhar den centrala tillsynen av lantbruks- och lanthushållsundervisningen, ankommer att svara för inspektion av skolornas verksamhet, att

granska och fastställa från skolorna inkomna förslag till undervisningsplaner samt att pröva skolornas ansökningar om statsbidrag till olika ändamål, såsom avlöningar, driftskostnader, byggnadsarbeten, studiehjälp m. m. Inom byrån handläggs också ärenden angående lönegrads- och löneklassplacering av lärare vid skolorna samt behörighetsförklaring av sökande till ordinarie rektors- och ämneslärartjänster. Byrån behandlar vidare motsvarande ärenden rörande hushållningssällskapens kursverksamhet, samt svarar för fortbildningen av skolornas, sällskapens och lantbruksnämndernas personal. Med denna verksamhet följer givetvis därjämte, att byråns personal i betydande omfattning är engagerad i frågor, som rör metoderna i lantbruksundervisningen. Detta är av särskild betydelse med hänsyn till denna undervisnings speciella karaktär.

På undervisningsbyrån är f. n. anställda en byråchef och en förste byråinspektör på ordinarie stat, två förste byråsekreterare, varav en på extra ordinarie och en på extra stat samt en extra ordinarie byråagronom, vartill kommer erforderlig kontorspersonal. Kommittén erinrar om att i tidigare utredningar liksom också under ett flertal år i av lantbruksstyrelsen avgivna *petita* framlagts förslag om att inrätta en särskild byråinspektörstjänst på ordinarie stat för lantbruksundervisningen. För erforderlig inspektion m. m. av skolor på detta område har tidigare endast disponerats ett arvode på 3 000 kr. för att avlöna deltidsanställd inspektris.

Till följd av ökad omfattning av lantbruksundervisningen samt stigande krav på effektiv central ledning av utvecklingsarbetet inom skolornas undervisning och hushållningssällskapens kursverksamhet inom hushållsområdet har lantbruksstyrelsen överfört de arbetsuppgifter, som åvilat inspektrisen, på en extra förste byråsekreterare i lönegrad A 21. Kommittén anser, att denna befattning bör ändras till en tjänst som ordinarie förste byråinspektör, med uppgift att inom undervisningsbyrån handlägga ärenden, som rör lantbrukskolornas arbetsområde samt hemkonsulentverksamheten. Tjänsten föreslås bli placerad lägst i lönegrad A 23.

För handläggning av ärenden, som sammanhänger med lantbruksskolornas verksamhet, finns redan nu en ordinarie förste byråinspektörsbefattning i lönegrad A 23 eller samma lönegrad, som gäller för vissa av de ordinarie lärartjänsterna vid lantbruksskolorna. Med hänsyn till de stora krav, som måste ställas på denne befattningshavare, anser kommittén, att tjänsten bör besättas med en person med flerårig lärarerfarenhet. Kommittén förordar därför, att tjänsten omändras till en ordinarie byrådirektörstjänst i lönegrad A 24.

Kommitténs förslag om lantbruksundervisningens organisation har föranlett *särskilda yttranden* av kommittéledamöterna herrar Söderqvist och Hjorth.

Som organ för lantbruksundervisningens centrala ledning har herr Söderqvist för sin del förordat överstyrelsen för yrkesutbildning. Till stöd härför har han anfört bl. a. följande.

Lanthushållsskolornas uppgift är att meddela huslig yrkesutbildning. Att denna utbildning i vissa avsnitt får en speciell inriktning på förhållandena i jordbrukarhushållen ändrar i och för sig inte karaktären härvidlag. Vikten av samverkan med överstyrelsen för yrkesutbildning, när det gäller betydelsefulla frågor om utbildningen vid lanthushållsskolorna, har också kommittémajoriteten understrukit. Inom överstyrelsen finns en särskild byrå för den husliga yrkesutbildningen. Det utan tvekan effektivaste för att uppnå den erforderliga samordningen på detta fält är, att lanthushållsskolorna får överstyrelsen såsom tillsynsmyndighet och inordnas under nämnda byrå.

Kommittémajoriteten har framhållit betydelsen av kontakter med näringen och ansett att bättre möjligheter till sådan kontakt föreligger, om ledningen av lantbrukets yrkesskolor kvarligg hos lantbruksstyrelsen. Angående behovet av samråd i rent fackliga frågor har jag ingen från kommittémajoriteten avvikande uppfattning. Det är emellertid ingenting som är speciellt för jordbrukets område i detta. Jag anser, att all erforderlig kontakt av betydelse för skolornas verksamhet kan upprätthållas även av överstyrelsen för yrkesutbildning.

Behovet av fackkunskap inom överstyrelsen för yrkesutbildning bör, när det gäller lantbruksundervisningen, tillgodoses genom att där inrättas en särskild fackbyrå under en fackbyråchef. På nämnda byrå skulle sålunda handläggas bl. a. ärenden rörande organisationen och undervisningens anordnande vid lantbruksskolorna.

Som organ för lantbruksundervisningens regionala ledning har herr *Söderqvist* förordat länsskolnämnderna och har till stöd härför anfört bl. a. följande.

En naturlig följd av att lanthushållsskolor och lantbruksskolor får överstyrelsen för yrkesutbildning såsom tillsynsmyndighet bör vara, att skolorna också inordnas under de regionala organ, som numera finns på skolväsendets område, länsskolnämnderna. Framförallt bör det bli planerings- och samordningsfrågor, som nämnderna i fråga om dessa skolor kommer att behöva taga befattning med.

Det är naturligtvis viktigt, att de samordningsproblem, som kan föreligga, löses på bästa sätt. Någon lösning av dessa problem, som inte lika väl kan vinnas på annat sätt, anser jag emellertid inte att kommittémajoritetens förslag om den gemensamma skolstyrelsen inom landstingskommunerna anvisar. Kontakter i samordningssyfte bör kunna åstadkommas, även om man behåller möjligheten att ha särskilda styrelser för de olika skolorna.

Flertalet skolor har landstingskommun som huvudman. Jag anser att landstingen själva i dessa fall bör få utse styrelse. Bestämmelserna bör utformas så, att möjligheter föreligger att, om så befinnes lämpligt, utse gemensam styrelse för två eller flera skolor. F. n. är rektor självskriven ledamot av skolstyrelse. Jag föreslår ingen annan ändring i det hänseendet än att, om gemensam styrelse väljs för flera skolor, en av rektorerna bör ingå i styrelsen. Hur denne skall utses, bör få fastställas av tillsynsmyndigheten. De valda ledamöternas antal synes böra vara minst fyra. För de valda ledamöterna bör finnas suppleanter. Styrelsen bör inom sig få utse ordförande och vice ordförande. Om gemensam styrelse utses för flera skolor, bör de rektorer som inte är ledamöter, vara föredragande var och en för ärenden, som berör enbart den egna skolan.

I fråga om val av styrelse för landstingskommuns yrkesskola gäller en bestämmelse, som säger, att det bör väljas lämpliga personer, däribland representanter för arbetsgivare och arbetare till lika antal. Ledamöterna bör, sägs

det, äga god kännedom om skolområdets arbetsliv i allmänhet och om de yrken, som undervisningen avser. Jag anser, att liknande bestämmelser bör kunna gälla för val av styrelse för lantbruksskola eller lanthushållsskola, som har landstingskommun såsom huvudman.

För skolor, som har annan huvudman än landstingskommun, synes i huvudsak nu gällande regler i fråga om styrelses sammansättning m. m. kunna utan olägenhet alltså få gälla.

Vad kommittémajoriteten framhåller angående behov av större rekryteringsområden för lantbrukets yrkesskolor torde väl i huvudsak vara riktigt. Jag anser emellertid, att man inte får utestänga kommunerna — enskilda eller i samverkan — från möjligheterna att ordna yrkesutbildning också inom lantbrukets områden.

Om det i något fall befinns lämpligt att vid kommunal yrkesskola anordna heltidskurser av de slag, som kommittén i detta betänkande förordar, anser jag att det bör få ske. Statsbidraget bör få utmätas efter de grunder, som kommittén föreslår för lantbrukets yrkesskolor. Därest rekryteringsområdet emellertid blir mindre än en landstingskommun, bör statsbidraget till lärarlöner utgå med, i stället för av kommittén för skolorna i övrigt föreslagna 100 procent av på visst sätt beräknade kostnader, 78 procent. Till stadigvarande undervisningsmateriel bör i så fall få utgå statsbidrag med hälften eller, i undantagsfall, högst två tredjedelar av kostnaderna. Denna regel gäller nu i fråga om statsbidrag till yrkesskola med kommun som huvudman.

Herr Hjorth har för sin del som organ för lantbruksundervisningens regionala ledning förordat hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Till stöd härför har han anfört bl. a. följande.

Genom den föreslagna regionala skolstyrelsen skulle visserligen samordningen av undervisningen de olika skolorna emellan kunna förbättras, men anknytningen till näringen och informationsverksamheten synes ej bli så effektiv som önskvärt vore. Under utredningsarbetet har tydligt framkommit ett behov av att bättre samordna de personella resurserna hos lantbrukets skolor och hushållningssällskapen till fromma för den samlade undervisnings- och informationsverksamheten.

Redan nu griper skolornas och hushållningssällskapens undervisningsverksamhet i viss mån över varandra. Eftersom skolmässig utbildning, fortbildningskurser och andra former av upplysning enligt mitt sätt att se endast är olika sidor av undervisningsverksamheten sedd såsom en större enhet, borde det vara mest ändamålsenligt att ledningen för hela detta verksamhetsområde ordnades så enhetligt som möjligt. Stöd för värdet av en sådan organisationsform kan man få på det skogliga området, där skogs-vårdsstyrelserna svarar för både skolmässig utbildning, fortbildning och upplysningsverksamhet av olika slag när det gäller skogsägare, skogsarbetare och lägre skogsbefäl. Det synes vara allmänt omvittnat att detta varit en lycklig anordning med avseende på både verksamhetens resultat och det effektiva utnyttjandet av personalresurserna.

Jag anser därför att man bör allvarligt överväga om ej hushållningssällskapens förvaltningsutskott lämpligen skulle kunna fungera som regionala skolstyrelser för lantbrukets skolor. Inom dessa förvaltningsutskott har landstingen — huvudmän för flertalet skolor — ett mycket stort om ej dominerande inflytande genom att hälften av de ej självskrivna ledamöterna utses av dem. Då det kan tänkas att de av landstingen utsedda ledamöterna i hushållningssällskapens förvaltningsutskott ej i tillräcklig grad represen-

terar lantbruksskoleintressena bör tingen beredas tillfälle att ompröva valet av sina ledamöter i nämnda utskott.

Någon ändring av huvudmannaskapet för de olika skolorna behövs ej heller vid denna lösning av organisationsfrågan. Den regionala skolstyrelsens befogenheter såsom de utformats i betänkandet och vilka jag i princip godtar innebär ju icke att huvudmannen fränhänder sig avgörandet i några väsentliga avseenden. Gentemot huvudmannen fungerar skolstyrelsen främst *dels* som ett planläggande och anslagsberäknande organ, *dels* inom den av huvudmannen uppdragna ekonomiska ramen som ett verkställande och förvaltande organ. I alla frågor, som mera väsentligt berör huvudmannens ekonomiska intressen t. ex. utvidgning av verksamheten, byggnationer, anskaffning av dyrare utrustning m. m. kvarstår ju huvudmannens beslutanderätt ograverad. Detsamma gäller i allt väsentligt även undervisningsverksamhetens allmänna uppläggning och inriktning. Det synes mig därför icke behöva från landstingens synpunkt sett innebära något uppgivande av väsentliga befogenheter att godta hushållningssällskapens förvaltningsutskott som regionala skolstyrelser även om landstinget ej utser majoriteten av ledamöterna i detta utskott. Mycket talar för att en enhetlig ledning på sätt här antytts skulle bli till fördel för den samlade undervisnings- och upplysningsverksamheten på jordbrukets och lantbrukens område sett ur synpunkten att tillgängliga resurser utnyttjas på effektivast möjliga sätt.

Enligt kommittémajoritetens förslag skulle skogsvårdsstyrelsen utse en ledamot i den fristående regionala skolstyrelsen. Med den av mig förordade organisationen kan detta ej ske. Emellertid anser jag att samordningen av den skogliga utbildningen inom lantbrukets skolor med den av skogsvårdsstyrelserna bedrivna verksamheten bör kunna tillfredsställande lösas *dels* genom den föreslagna regeln att även timlärare skall äga delta i lärarrådets sammanträden, *dels* genom införande av en regel att länsjägmästaren eller den han sätter i sitt ställe skall äga rätt att närvara när hushållningssällskapets förvaltningsutskott diskuterar frågor rörande skoglig undervisning i lantbrukets skolor samt att därvid vid behov få sin mening antecknad till protokollet. Reellt sett torde de synpunkter skogsvårdsstyrelsen har att företräda bli lika väl tillgodosedda på detta sätt som genom en formlig representation i en fristående styrelse. När det gäller sällskapens upplysnings- och kursverksamhet fungerar ju f. n. ett liknande system där länsjägmästaren deltar i sällskapets undervisningsnämnd.

Den regionala ledningen av lantbrukets skolor kan i avvaktan på en eventuell omorganisation av de offentliga organen till jordbrukets stöd i anledning av förslag från 1960 års jordbruksutredning möjligen behöva få provisorisk karaktär. Därvid bör en även provisorisk förläggning till hushållningssällskapets förvaltningsutskott föredras framför tillskapande av fristående regionala skolstyrelser av provisorisk karaktär. Betydelsen av en regional samordning är så stor att pågående utredning på organisationsområdet ej bör få hindra frågans lösning även om denna inte skulle kunna bli definitiv.

C. Yttranden

1. Regionala skolstyrelser

Lantbruksundervisningskommitténs förslag om regionala skolstyrelser har föranlett en rätt ingående diskussion i åtskilliga remissyttranden. Flera förslag till annan lösning av skolstyrelsefrågan har därvid framförts. Det över-

väga antalet remissinstanser anser emellertid, att samverkan dels mellan lantbruksskolorna inbördes, dels mellan skolorna och bl. a. hushållnings-sällskapen är nödvändig för att förefintliga resurser skall kunna utnyttjas så rationellt som möjligt.

Av de på dylik samverkan inställda remissinstanserna förordar de flesta kommitténs förslag om regionala skolstyrelser. Några biträder emellertid det av herr Hjorth i särskilt yttrande framförda förslaget att hushållnings-sällskapens förvaltningsutskott skall fungera som regionala styrelser för lantbrukets yrkesskolor, medan vissa framlägger andra förslag till lösning av styrelsefrågan. I dessa förslag har en ökad regional samverkan eftersträ-vats, samtidigt som man sökt bevara de fördelar, som det nuvarande syste-met med lokala skolstyrelser ansetts ha. I sistnämnda syfte har bl. a. före-slagits, att den regionala skolstyrelsen skall utse ett arbetsutskott för varje skola. Vidare förordar några remissinstanser, att länsskolnämnden skall sva-ra för den regionala samordningen.

Statskontoret anser, att det svävande läge, i vilket frågan om den centrala organisationen av yrkesutbildningen befinner sig, föranleder ovisshet även beträffande den regionala organisationen av yrkesutbildningen på lantbrukets område. Med hänsyn härtill bör enligt ämbetsverkets mening tills vidare ställning inte tas till förslaget att inrätta en för varje landstingsområde ge-mensam skolstyrelse. Övriga remissinstanser, som yttrat sig i denna fråga, yrkar på att nuvarande system med lokala skolstyrelser skall bibehållas oför-ändrat.

Beträffande innehållet i yttrandena torde följande få anföras.

Lantbruksundervisningskommitténs förslag om en för varje landstings-område gemensam skolstyrelse förordas utan några väsentliga erinringar av Svenska landstingsförbundet, åtta av landstingens förvaltningsutskott, Sveriges lantbruksförbund, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetareförbundet, lantbrukshögskolans lärarkollegium och Tjänstemän-nens centralorganisation.

Svenska landstingsförbundet anför bl. a. följande.

Förbundet finner det naturligt, att landstingen tillerkänns ett avgörande inflytande på lantbruksundervisningens utformning med hänsyn till att ca 80 procent av lantbruksskolorna sorterar under landsting. Förbundet biträ-der kommitténs förslag om för hela länet gemensamma skolstyrelser. Även när det gäller sammansättningen av dessa styrelser, kan förbundet i prin-cip ansluta sig till majoritetens förslag. Ifrågasätts kan dock om inte det tilltänkta antalet ledamöter i styrelserna åtminstone i vissa områden kan minskas från föreslagna sju till fem, varav landstingen skulle utse tre samt hushållningssällskapet och skogsvårdsstyrelsen vardera en. Med hänsyn till att ett nära samarbete med länsskolnämnden är erforderligt, synes fog före-ligga, att länsskolinspektören eller den nämnden i hans ställe förordnar skall äga närvara vid skolstyrelsens sammanträden. Enligt förbundets me-ning bör dock möjlighet föreligga att bibehålla en mindre, lokal styrelse med förslagsvis tre ledamöter vid vissa skolor. Vidare bör möjligheter till modi-fikationer finnas med hänsyn till att inte alla skolor är landstingsdrivna.

Landstingens förvaltningsutskott har i flertalet fall ansett, att någon form av regional samverkan bör komma till stånd. Förvaltningsutskotten i Södermanlands, Kronobergs, Kalmar norra, Gotlands, Hallands, Värmlands, Kopparbergs och Norrbottens län har förordat kommitténs förslag om regional skolstyrelse. Förvaltningsutskotten i Stockholms, Östergötlands, Jönköpings, Blekinge, Malmöhus, Jämtlands och Västerbottens län har ansett, att behov av regional samverkan föreligger, men har förordat, att denna samverkan åstadkoms på annat sätt än enligt kommitténs förslag, bl. a. genom en gemensam nämnd. Övriga förvaltningsutskott, som yttrat sig i denna fråga, nämligen de i Uppsala, Kalmar södra, Kristianstads, Älvsborgs, Skaraborgs, Västmanlands, Örebro och Gävleborgs län, har avstyrkt förslaget om regional styrelse. Man har därvid oftast anført, att huvudmannen själv bör få avgöra, om han vill ha regional styrelse eller ej.

Sveriges lantbruksförbund framhåller bl. a. följande.

Enligt förbundets mening finns ett starkt behov av samordning utav utbildningen på jordbruks- och skogsbruksområdet. Lika starkt behov av samordning föreligger mellan hushållningssällskapens kursverksamhet och lantbrukets yrkesskolor samt mellan dessa skolor inbördes. Detta förhållande är enligt förbundet ett bärande skäl för att de av kommittén föreslagna regionala styrelserna inrättas. Emellertid anser förbundet samtidigt, att de nuvarande lokala skolstyrelserna har ett betydande värde, främst genom den anknytning till bygden, som därigenom vinnas. En sådan lokal anknytning är önskvärd även framgent och av denna anledning bör i regionalstyrelserna — eventuellt utöver de av kommittén föreslagna sju ledamöterna — ingå någon ledamot som representant för den bygd, där skolan är belägen. I likhet med kommittén anser förbundet, att skolor med annan huvudman än landsting bör beredas möjlighet att ha helt egen styrelse.

Svenska lantarbetsgivareföreningen ansluter sig till kommitténs uppfattning, att ledningen av lantbrukets yrkesskolor i normalfallet bör handhas av regionala styrelser för att åvägabringa erforderlig samordning. De regionala styrelserna bör emellertid enligt föreningens uppfattning ha en sådan sammansättning att den betydelsefulla anknytningen till bygden inte äventyras.

Svenska lantarbetareförbundet anser, att landstingen bör överta huvudmannaskapet för samtliga lantbruksskolor. En gemensam styrelse för samtliga skolor inom landstingsområdet, vilket synes förbundet välbetänkt, kan därmed lättare åstadkommas. Förbundet förordar vidare, att landstingen i egenskap av huvudmän för skolorna får ett stort inflytande vid tillsättningen av styrelse. God kontakt bör enligt förbundet hållas med hushållningssällskapen, lantbruksnämnderna och skogsvårdsstyrelserna. Även jordbrukarnas organisationer bör, liksom arbetstagarnas inom områden, där detta med hänsyn till omständigheterna lämpligen kan ske, vara representerade i styrelserna. Denna representation bör ordnas antingen inom ramen för de av landstingen utsedda ledamöterna eller på annat sätt.

Lantbrukshögskolans lärarkollegium delar kommitténs uppfattning, att de föreslagna regionala skolstyrelserna bör kunna främja samordningen samt

en praktisk tillämpning av utfärdade bestämmelser och direktiv. Då förslaget avser en ganska väsentlig förändring, synes omorganisationen emellertid böra ske successivt, d. v. s. till en början på prov på några håll i landet. Därigenom borde värdefulla erfarenheter till stöd för den fortsatta utvecklingen kunna vinnas.

Tjänstemännens Centralorganisation anför bl. a. följande.

Vi vill särskilt poängtera betydelsen av ett intensivare samarbete mellan lantbrukets skolor å ena sidan och hushållningssällskap, lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser å den andra. Den förbistring, som råder i fråga om huvudmannaskap för skolorna och deras anknytning till olika regionala organ, är en svaghet, som tydligen efter ett eventuellt genomförande av kommitténs förslag alltså skulle existera. En organisatoriskt sammanhängande kedja från lantbrukshögskolan, forskning och försök till yrkesundervisning i slutna kurser och undervisning och rådgivning ute på fältet, skulle ha varit ägnad att effektivisera och rationalisera utbildningen.

På skogens område tillämpas redan en viss regional samverkan, därigenom att skogsvårdsstyrelserna även har hand om den skolmässiga yrkesutbildning i skogsbruk, som bedrivs vid skogsbruksskolorna. De remissinstanser, som är verksamma inom detta område, är genomgående mycket positiva till denna samverkan. Man anser emellertid, att samordningen i fråga om lantbrukets yrkesskolor bör ordnas på analogt sätt som inom skogsområdet, varvid den regionala ledningen bör anförtros åt hushållningssällskapen. Synpunkter av detta slag har framförts av domänstyrelsen, skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna i landet.

Domänstyrelsen anser, att den regionala ledningen bör ligga på länsplanet men vara knuten till hushållningssällskapen i enlighet med förslaget i herr Hjorths särskilda yttrande. Styrelsen anför bl. a. följande.

Erfarenheterna inom den skogliga yrkesutbildningen ger vid handen, att det är lämpligt att ha den regionala ledningen länsbunden. En dylik anordning bör även för lantbruksundervisningen i väsentlig grad underlätta och förenkla arbetet för tillsynsmyndigheten. Länsledningen synes därvid böra anförtros åt hushållningssällskapen.

Skogsstyrelsen, som i ärendet hört samtliga *skogsvårdsstyrelser*, framhåller att ungefär hälften av styrelserna ansluter sig till det i herr Hjorths särskilda yttrande framlagda förslaget att hushållningssällskapens förvaltningsutskott skall fungera som regionala styrelser. Motiveringen härför är i regel att det synes önskvärt att samordna rådgivningen på jordbrukets område med verksamheten vid lantbruksskolorna. Några skogsvårdsstyrelser ansluter sig till kommittémajoritetens förslag med i huvudsak den motivering, som anförts i följande yttrande av skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län.

Skogsvårdsstyrelsen vill understryka behovet av samordning av verksamheten skolorna emellan. Erfarenheterna torde ha visat, att detta med hänsyn till kurstyper och undervisningens uppläggning är synnerligen angeläget. Behovet av en regional samordning kan dessutom väntas öka ytterligare. Beträffande den regionala skolstyrelsen finns det enligt skogsvårdsstyrelsens uppfattning otvivelaktigt goda skäl för den lösning, som herr

Hjorth förordat. Med hänsyn till vad som i betänkandet uttalats om landstingens direkta inflytande på skolverksamheten anser sig dock styrelsen vilja ansluta sig till utredningsmajoritetens förslag. Styrelsen vill under alla förhållanden bestämt avstyrka det förslag angående skolornas närmaste ledning, som framlagts av herr Söderqvist i särskilt yttrande och som innebär, att de lokala skolstyrelserna bibehålls och inordnas under länsskolnämnderna.

Vissa skogsvårdsstyrelser anser, att organisationsfrågan bör ytterligare övervägas.

Skogsstyrelsen framhåller för egen del bl. a., att styrelsens erfarenheter av direkt samordnad utbildning, rådgivning och biträdesverksamhet på skogsbrukets område under skogsvårdsstyrelsernas ledning visar, att en sådan sammankoppling varit synnerligen gynnsam för utbildningsarbetet. Detta synes tala för att lantbruksskolorna borde ha stor nytta av att stärka kontakterna med bl. a. hushållningssällskapen. Skogsstyrelsen anför vidare följande.

I likhet med kommittén anser styrelsen, att lantbruksundervisningen knappast kan vara en primärkommunal uppgift. Med den spridda rekrytering, som är karakteristisk för både jordbrukets och skogsbrukets yrkesskolor, krävs i de allra flesta fall ett vida större upptagningsområde för en rationellt utbyggd skola än en enskild kommun eller ett par tre i skolfrågor samverkande kommuner. Lantbruksskolornas tilltänkta inriktning och samverkan i olika avseenden kommer att ytterligare framhäva deras prägel av regionala utbildningsanstalter.

Önskvärdheten av nära samordning mellan yrkesskola samt upplysnings- och rådgivningsverksamhet synes styrelsen närmast tala för att hushållningssällskapens förvaltningsutskott ur utbildningssynpunkt skulle vara särskilt lämpade som regionala organ för skolorna. Därigenom skulle utbildningsresurserna lättare kunna fördelas mellan undervisning på olika stadier, samtidigt som personalen rationellt kunde disponeras för olika arbetsuppgifter.

Kommitténs förslag om att inrätta särskilda regionala styrelser för lantbruksskolorna innebär emellertid enligt skogsstyrelsens uppfattning en klar förbättring i jämförelse med nuvarande förhållanden. Styrelsen anser sig därför inte böra avstyrka en lösning i anslutning till majoritetsförslaget.

Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund, Hushållningssällskapens förbund samt Riksförbundet Landsbygdens folk för fram tanken på att komplettera kommitténs förslag om regionala skolstyrelser på så sätt att varje skola förses med ett särskilt arbetsutskott för att tillgodose den önskvärda kontakten med den bygd, där skolan är belägen.

Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund vill i första hand bibehålla de nuvarande lokala styrelserna. Om emellertid förslaget om regionala skolstyrelser skulle komma att genomföras, bör enligt förbundet följande tillägg till detsamma göras.

1. Vid varje lokalt belägen skola (eller skolor) inrättas ett arbetsutskott bestående av två ledamöter från den regionala styrelsen samt rektor (eller

rektorerna) som ordinarie ledamöter. Om så befinns lämpligt eller nödvändigt med hänsyn till skolornas antal inom landstingsområdet, kan en och samma styrelseledamot delta i mer än ett arbetsutskott. Arbetsutskottens uppgift skall vara att fatta beslut i frågor av mindre vikt samt att förbereda frågor, som skall avgöras av den regionala styrelsen.

2. I den regionala styrelsen skall resp. skolas rektor vara föredragande i frågor, som berör dennes skola.

3. För att samordningen mellan all lantbruksundervisning inom området skall bli fullständig bör lantbruksdirektören eller den, som han i sitt ställe förordnar, vara adjungerad ledamot i den regionala skolstyrelsen. Likaledes bör länsskolinspektören inte endast äga närvara vid styrelsens sammanträden utan i likhet med lantbruksdirektören vara adjungerad ledamot av styrelsen.

4. I län med splittrat huvudmannaskap för de olika skolorna bör dessa ha rätt till egen lokal styrelse utan särskilt medgivande av Kungl. Maj:t. I de fall, där huvudmännen eventuellt önskar träffa överenskommelse om gemensam styrelse, bör rätt föreligga att utöka styrelsen på sådant sätt, att de olika huvudmännen erhåller tillfredsställande representation i styrelsen.

Hushållningssällskapens förbund är närmast av den uppfattningen, att det särskilt med hänsyn till skolornas förankring i bygden erfordras en lokal styrelse för varje skola. Om det likväl av samordningsskäl anses behövt med regionala skolstyrelser, föreslår förbundet, att särskilda arbetsutskott utses för varje skola.

Riksförbundet Landsbygdens folk, anför bl. a. följande.

Förbundet delar utredningens uppfattning, att ett intimt samarbete behövs mellan de olika yrkesskolorna på lantbrukets område inom ett län, men anser, att ett sådant samarbete kan upprätthållas, även om särskilda skolstyrelser bibehålls för varje enskild skola. Det erforderliga samarbetet skulle kunna åstadkommas genom en samarbetsnämnd med representanter från de enskilda skolornas styrelser och berörda organ. Eventuellt skulle organisationen kunna byggas upp så att man i enlighet med kommitténs förslag tillsätter en regional styrelse men att varje skola förses med ett särskilt arbetsutskott.

Skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning samt 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning anser, att länsskolnämnden bör bli det organ, som på det regionala planet anförtros den nödvändiga samordningen mellan de olika inom ett landstingsområde förefintliga lantbruksskolorna.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anför bl. a. följande.

Härigenom uppnår man, att lantbruksskolornas nuvarande jämförelsevis isolerade ställning bryts och att man får till stånd en samordning även med övriga yrkesskolor. Som överstyrelsen ser saken skulle denna ordning endast underlätta rekryteringen till lantbruksskolorna och därmed befrämja utbildningen av arbetskraft för jordbrukets behov. Den avgjort största delen av den vid lantbrukets yrkesskolor bedrivna undervisningen är av teoretisk natur. Det är uppenbart, att avsevärda förenklingar i själva skolorganisationen skulle kunna uppnås, om denna form av utbildning samordnades med den vid de kommunala och centrala yrkesskolorna bedrivna yrkesutbildningen. Man skulle på denna väg komma till rätta med nuvaran-

de orationella anordning, att en kommunal yrkesskola i en typisk jordbruksbygd i praktiken knappast har möjlighet att ordna yrkesutbildning för jordbrukets behov men väl kan ordna utbildning för vilken annan näring som helst. Överstyrelsen anser sig sakna anledning att ta ställning till frågan om sättet för utformningen av de lokala skolstyrelserna för lantbruksskolorna.

1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning anför bl. a. följande.

De sakkunniga anser, att den regionala ledningen bör utövas av ett för yrkesutbildningen i dess helhet gemensamt organ. Eftersom det redan finns ett regionalt organ på undervisningens område, nämligen läns skolnämnderna, finner de sakkunniga det önskvärt, att nämnderna blir regionala organ även för yrkesutbildningen. Blir läns skolnämnden regional myndighet även för yrkesutbildningen, får den goda möjligheter att samordna den obligatoriska skolans förberedande jordbruksutbildning med lantbruksskolornas yrkesutbildning. Läns skolnämndens främsta uppgift i fråga om yrkesutbildningen bör enligt de sakkunnigas mening bli att leda planeringen av denna inom länet och samordna de utbildningsåtgärder, som vidtas av olika huvudmän. I övrigt bör lokala styrelser för skolorna i huvudsak ansvara för dessas ledning.

Lantbruksstyrelsen, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, skogs- och lantbruksakademien, Svenska lantmannaskolornas lärareförening samt Svenska lanthushållslärarinnornas förening avstyrker kommitténs förslag om regionala skolstyrelser och förordar i första hand, att anordningen med lokala skolstyrelser bibehålles. Även dessa remissinstanser anser emellertid, att en viss samverkan inom landstingsområdena bör utvecklas men att denna närmast bör ske genom någon form av samarbetsnämnd, som emellertid inte skall vara beslutande utan endast ha rådgivande uppgifter.

Lantbruksstyrelsen, som avstyrker kommitténs förslag om regionala skolstyrelser, anför härom bl. a. följande.

För det länsvisa samarbetet i fråga om planeringen av kursverksamheten och kursernas fördelning på de olika skolorna behövs endast ett samordnande organ. Att av denna anledning bilda regionala styrelser och avskaffa de enskilda skolstyrelserna kan lantbruksstyrelsen inte finna vara riktigt. De lokala styrelserna har en bättre förankring i bygden och kan förutsättas intressera sig mer för de egna skolorna än regionala styrelser. Behovet av samarbete kan väl tillgodoses med hjälp av hushållningssällskapens eller landstingens undervisningsnämnder. Om kommitténs förslag följs, skulle lantbrukets yrkesskolor bli de enda skolor av denna typ, som inte har egna styrelser. För de icke landstingsägda skolorna måste inordnandet under en regional styrelse med beslutanderätt betyda, att dessa skolor skulle få överlämna förvaltningen av skolorbruk och övriga tillgångar, så att huvudmannen knappast kunde öva tillräckligt inflytande härpå. Därest emellertid regional skolstyrelse anses böra komma till stånd, bör möjlighet finnas att efter medgivande av Kungl. Maj:t vid sådan skola utse särskild skolstyrelse. Om frågan beträffande skolornas styrelse på grund av sin komplicerade natur anses böra bli föremål för förnyat övervägande efter det att »1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning» företett sin utredning,

är det dock angeläget, att övriga av lantbruksundervisningskommittén behandlade frågor löses utan dröjsmål.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök anser, att nuvarande system med skilda styrelser för lantbrukets yrkesskolor bör bibehållas.

Skogs- och lantbruksakademien, som avstyrker kommitténs förslag om regionala skolstyrelser, anser att nu verk samma lokala styrelser har en bättre kontakt med skolornas verksamhetsområden och även måste förutsättas äga ett större intresse för den enskilda skolans verksamhet än en regional styrelse. Den önskvärda samordningen bör enligt akademiens uppfattning ske — förutom genom den centrala tillsynsmyndigheten — genom hushållningssällskapens eller landstingens undervisningsnämnder.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening betraktar det som ett oeftergivligt krav, att vederbörande skolas huvudman liksom hittills tillförsäkras ett avgörande inflytande på skolans ledning, och anför i anslutning härtill bl. a. följande.

Kommittémajoritetens förslag tillgodoser möjligen detta villkor beträffande de landstingsägda skolorna men däremot inte beträffande de skolor, som drivs av annan huvudman, exempelvis hushållningssällskap eller stiftelse. Med största säkerhet torde det vara mest ändamålsenligt att behålla de nuvarande lokala styrelserna. Den önskvärda samordningen mellan skolorna inbördes samt mellan skolorna och hushållningssällskapen, lantbruksnämnderna och skogsvårdsstyrelserna borde kunna åstadkommas genom att lägga samordningsuppgifterna på redan befintliga organ, t. ex. de nya programnämnderna eller också hos landstingens undervisningsnämnder. En sådan nämnd kan självfallet inte bli något beslutande organ utan får endast karaktären av rådgivande, informerande och orienterande instans.

Det måste i detta sammanhang framhållas, att all den verksamhet, som organen för undervisning och rådgivning på jordbrukets och skogsbrukets områden utövar, är avsedd till båt nad för jord- och skogsbruksföretagaren och hans anställda. Det måste vara felaktigt att splittra denna verksamhet i så hög grad som nu sker. Att i tämligen omedelbart grannskap av en redan befintlig lantmannaskola, där skogsundervisning bedrivs och som inte är till fullo belagd, uppföra en helt ny skogsbruksskola, som också kanske kommer att gå för halv maskin, synes vara att i hög grad misshushålla med allmänna medel. Sett ur den synpunkten skulle det måhända vara riktigt att helt radikalt göra en enda regional institution, som hade hand om all denna verksamhet inom jordbruk med tillhörande skogsbruk.

Svenska lanthushållslärarinnornas förening, som är tveksam till kommitténs förslag om regional skolstyrelse, anför bl. a. följande.

Ledamöterna inom en sådan regional styrelse kan knappast tänkas intressera sig lika mycket för varje enskild skola som ledamöterna i en lokal styrelse för endast en eller högst två skolor. Enligt föreningens mening har de lokala skolstyrelserna betytt mycket för skolornas utveckling. Föreningen vill därför förorda, att de lokala skolstyrelserna bibehålls. I de fall lanthushållsskola och lantbruksskola har gemensam skolstyrelse vill föreningen påpeka nödvändigheten av att styrelsen sammansätts, så att de båda skolornas undervisningsområden blir likvärdigt beaktade.

För den samlade lantbruksundervisningen är det dock av en utomordentligt stor betydelse med ett gott samarbete mellan de organ, som bedriver undervisning och upplysning på jordbrukets område. I framtiden torde man också få räkna med ett väsentligt utökat utbyte av lärarkrafter mellan lant-hushållsskolor, lantbruksskolor och hushållningssällskap. Dessutom synes det vara av inte oväsentlig betydelse för elevernas utbildning med utökat samarbete mellan lant-hushålls- och lantbruksskolor. Föreningen föreslår därför, att vid sidan av de lokala skolstyrelserna inrättas något slag av samarbetsorgan med förslagsvis en ledamot från varje skolstyrelse samt ledamot utsedd av hushållningssällskap och lantbruksnämnd, såvida inte representanter för dessa organ såsom ledamot av skolstyrelsen ingår i samarbetsorganet.

Statens lönenämnd ifrågasätter, om inte arvoden, reseersättningar o. d. till ledamöterna i de regionala skolstyrelserna bör regleras centralt för att undvika olikheter de skilda skolstyrelserna emellan.

2. Lantbruksundervisningens centrala ledning

Det övervägande antalet remissinstanser har anslutit sig till lantbruksundervisningskommitténs uppfattning, att lantbruksstyrelsen även i fortsättningen bör vara central tillsynsmyndighet för lantbrukets yrkesskolor. Av de centrala remissinstanserna delas denna uppfattning sålunda av lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, skogsstyrelsen, jordbrukets upplysningsnämnd, Sveriges lantbruksförbund, Hushållningssällskapens förbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund, Svenska lantmannaskolornas lärareförening samt Svenska lant-hushållslärarinnornas förening. Statskontoret och Svenska landstingsförbundet har emellertid ansett, att den nuvarande organisationen med lantbruksstyrelsen som central tillsynsmyndighet för lantbruksundervisningen bör bibehållas tills vidare i avvaktan på resultatet av pågående utredning avseende den centrala ledningen av hela yrkesutbildningen. Överstyrelsen för yrkesutbildning, 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning, Svenska lantarbetareförbundet och Svenska facklärarförbundet har i anslutning till det av herr Söderqvist i särskilt yttrande framförda förslaget förordat överstyrelsen för yrkesutbildning som central tillsynsmyndighet även för lantbruksundervisningen. Samma förord ges även av landstingens förvaltningsutskott i Södermanlands, Jönköpings, Värmlands, Västmanlands, Örebro, Jämtlands och Västernorrlands län. Bortsett från förvaltningsutskotten i Västerbottens och Hallands län, vilka inte tagit ställning i denna fråga, har förvaltningsutskotten i de övriga sexton landstingen eljest uttalat sig för lantbruksstyrelsen som central tillsynsmyndighet för lantbruksundervisningen. Av samma mening är även praktiskt taget samtliga hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser.

Ur de remissyttranden, i vilka lantbruksstyrelsen förordats som central tillsynsmyndighet för lantbruksundervisningen torde följande få återges.

Sveriges lantbruksförbund anför sålunda bl. a. följande.

Förbundet finner, att de skäl kommittén förebragt för att lantbruksstyrelsen skall vara tillsynsmyndighet är synnerligen tungt vägande. Speciellt vill förbundet understryka det nära samband, som råder mellan lantbruksundervisningen samt hushållningssällskapens och även lantbruksnämndernas verksamhet, vilket motiverar, att dessa organ ligger under samma centrala tillsynsmyndighet. Starka skäl finns även för att lantbrukshållsundervisningen skall stå under lantbruksstyrelsens överinseende. Framtidens lantbrukshållsskola föreslås ju inrikta sin utbildning mer på de för en husmor i ett jordbruksföretag väsentliga ämnena, vilket är ett skäl till att den centrala ledningen av lantbrukshållsundervisningen handhas av lantbruksstyrelsen.

Hushållningssällskapens förbund och *Riksförbundet Landsbygdens folk* anser, att den nuvarande ordningen med lantbruksstyrelsen som tillsynsmyndighet innebär mycket påtagliga fördelar, inte minst med hänsyn till den nära och ständiga kontakt, som måste förefinnas mellan lantbruksundervisningen och rationaliseringsåtgärderna inom näringen. Under alla omständigheter bör enligt Hushållningssällskapens förbund en eventuell förändring i fråga om central tillsynsmyndighet behandlas i ett större sammanhang än det förevarande.

Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund anför till stöd för sin avslutning till kommitténs förslag om lantbruksstyrelsen som central tillsynsmyndighet bl. a. följande.

Framförallt inom jordbruket är det viktigt, att undervisning och rådgivning sker i nära anknytning till försöks- och forskningsverksamheten på området samt snabbt anpassas efter nya rön och efter ändringar i jordbrukspolitiken. För att samarbetet mellan dessa olika grenar av verksamheten på jordbrukets område skall bli så effektiv och snabbt verkande som möjligt är det ytterst angeläget, att de hålles samman under ett och samma fackdepartement. Trots detta bör givetvis samråd i olika yrkesutbildningsfrågor ske mellan lantbruksstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning.

När det gäller lantbrukshållsskolorna finner förbundet herr Söderqvists förslag om att skilja dem från lantbruksundervisningen i övrigt som mycket olyckligt. Av undersökningar inom lantbruksstyrelsens jordbruksekonomiska byrå framgår att det stora flertalet husmödrar inom jordbruket gör en betydande arbetsinsats inom företaget. Om man utgår från att en lantarbetare för full tjänst arbetar drygt 2 000 timmar per år, finner man, att inom storleksgrupperna II, III, IV och V resp. 58, 52, 42 och 24 procent av husmödrarna gör minst en fjärdedel av full arbetstid i jordbruket. Minst halvtid i jordbruket gör inom dessa storleksgrupper resp. 24, 23, 16 och 7 procent av husmödrarna. Förbundet finner det angeläget, att lantbrukshållsskolorna i sin undervisning tar hänsyn till dessa förhållanden och att ett nära samarbete etableras med övrig undervisning och rådgivning på lantbrukets område. Detta kan ske på många olika sätt, bl. a. genom utbyte av lärarkrafter, anordnande av gemensamma diskussioner för lantbruks- och lantbrukshållsskolornas elever och ett nära samarbete med hushållningssällskapens olika konsulenter samt lantbruksnämndernas tjänstemän.

Av vad nu framhållits torde framgå, att förbundet finner det mycket angeläget, att lantbruksskolor, lantbrukshållsskolor, hushållningssällskap och lantbruksnämnder hålls samman under en gemensam central tillsynsmyndighet. Detta är enligt förbundets mening en första förutsättning för en

samordning och utformning av undervisningen och rådgivningen, som blir till hela jordbruksföretagets och jordbrukarfamiljens bästa.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening påpekar, att jordbruket som näring intar en särställning.

Inga andra näringsgrenar representeras av ett särskilt fackämbetsverk. I jordbrukets fall är detta dock synnerligen välmotiverat, enär det arbetar under synnerligen skiftande geografiska och därav betingade olikartade förhållanden. Med lantbruksstyrelsens nuvarande uppbyggnad som central myndighet för hushållningssällskap och lantbruksnämnder har den självfallet de allra bästa förutsättningar att även liksom hittills administrera lantbrukets yrkesskolor. Som bekant är det så, att undervisning och rådgivning griper in i varandra och är svåra för att inte säga omöjliga att skilja åt, vilket man sannolikt inte heller bör försöka.

Liknande synpunkter anförs av *Svenska lantbrukslärarinnornas förening*.

Ur remissyttrandena från dem, som förordat överstyrelsen för yrkesutbildning som central tillsynsmyndighet för lantbruksundervisningen, må följande anföras.

Överstyrelsen för yrkesutbildning framhåller, att en samordning av lantbrukets yrkesutbildning med andra grenar av utbildningsverksamheten skulle bli till lantbrukets fromma. Till stöd härför framhåller överstyrelsen bl. a. följande.

Genom att föra in lantbruksundervisningen under överstyrelsen skulle dennas omfattande erfarenheter rörande yrkesutbildningen och dess problematik komma att ställas till lantbruksundervisningens förfogande. Inom överstyrelsen finns redan särskilda byråer inrättade för de olika näringsgrenarnas speciella behov. Införs lantbruksundervisningen under överstyrelsen, bör naturligen en särskild byrå inrättas för denna gren av yrkesutbildningen. Några speciella svårigheter att förse verket med erforderlig sakkunskap inom olika näringsområden har hittills inte förekommit. Det har tvärtom visat sig att, även om betydande olikheter föreligger mellan skilda näringsområden, det ändå föreligger många likartade problem. Erfarenheterna från arbetsfälten har vidare kunnat nyttiggöras på ett helt annat sätt än om den nuvarande organisatoriska samordningen inte funnits.

Lantbruksundervisningens behov av samarbete med jordbrukets övriga organ är inte något för lantbruket specifikt drag. Ett dylikt samarbete måste förefinnas inom alla områden. Enligt överstyrelsens erfarenheter har ett dylikt samarbete och ömsesidigt utbyte av erfarenheter inte försvårats genom att olika former av yrkesutbildning sammanförts under ett enda ämbetsverk. Att lantbruksundervisningens speciella problem inte skulle vinna tillräckligt beaktande, om denna gren av yrkesutbildning ges en analog ställning med annan yrkesutbildning, måste innebära en felbedömning från kommittémajoritetens sida. Överstyrelsen ansluter sig sålunda till det förslag, som framlagts av herr Söderqvist i dennes särskilda yttrande.

1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning upplyser, att de avser att i ett kommande betänkande framlägga förslag även beträffande ledningen av lantbrukets yrkesutbildning. Med hänsyn härtill finner de sakkunniga det naturligt, att den speciella frågan

om den centrala ledningen av lantbrukets yrkesutbildning avgörs i samband med den större frågan om utformningen av den centrala ledningen av yrkesutbildningen i dess helhet. Beträffande sin syn på frågan för lantbrukets del anför de sakkunniga i huvudsak följande.

De sakkunniga har ännu inte tagit definitiv ställning till spørgsmålet om den centrala ledningen för lantbrukets yrkesutbildning men lägger i huvudsak samma synpunkter på denna fråga, som herr Söderqvist gjort i sitt särskilda yttrande. De sakkunniga anser det sålunda önskvärt, att all yrkesutbildning — för jordbruket lika väl som för andra näringar — får arbeta under likvärdiga betingelser och att det ekonomiska stödet till yrkesutbildningen från det allmännas sida utformas på ett likvärdigt sätt. Dessa önskemål kan enligt de sakkunniga lättare uppfyllas, om yrkesutbildningens viktigaste grenar centralt leds av ett enda ämbetsverk än om ledningen såsom hittills skall vara fördelad mellan flera olika ämbetsverk. Om en gemensam central ledning för yrkesutbildningen kan åstadkommas, kommer detta enligt de sakkunnigas mening att bli till gagn även för lantbrukets yrkesutbildning.

Svenska lantarbetareförbundet anför bl. a. följande.

Vid den utbyggnad av hela yrkesundervisningen, som pågår, bör lantbruksundervisningen inte isoleras från annan yrkesundervisning. Speciellt i fråga om lantbruksskolorna torde en samordning med övrig huslig yrkesutbildning vara påkallad. Lantbruksskolorna skiljer sig numera inte vare sig i fråga om storlek eller arbetsuppgifter nämnvärt från andra hushåll. De rena jordbruksämnen bör saklöst kunna strykas. Ett ytterligare skäl till att man begränsar sig till hushållsgöromålen är att eleverna i allt större utsträckning rekryteras även från icke jordbrukarhem.

Svenska facklärarförbundet anser, att den centrala ledningen av yrkesutbildningen inom lantbruket i avvaktan på kommande beslut om en för all utbildning gemensam ledning bör ankomma på överstyrelsen för yrkesutbildning. Förbundet finner även en närmare anknytning till länsskolnämnderna påkallad och delar i detta avseende helt de synpunkter, som framförts av herr Söderqvist i det särskilda yttrandet.

Landstingets förvaltningsutskott i Södermanlands län anser det enda riktiga vara, att en central skolmyndighet för all undervisning inrättas och att samtidigt en betydande decentralisering av arbetsuppgifter och beslutanderätt till t. ex. länsskolnämnderna och skolornas huvudmän genomförs.

3. Lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå

Statens lönenämnd har ingen erinran mot den föreslagna löneställningen för de två vid lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå placerade tjänster, som kommittén anser böra omregleras.

Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund samt *Svenska lantbrukslärarinnornas förening* yrkar på att den av kommittén föreslagna tjänsten som förste byråinspektör i lönegrad A 23 omändras till tjänst som byrådirektör i lönegrad A 24, eftersom stora krav måste ställas på innehavaren som ensam specialist på lantbruksskolor och hemkonsulentverksamhet.

Sveriges lantbruksförbund tillstyrker, att den av kommittén föreslagna

tjänsten som förste byråinspektör inrättas, så att den centrala ledningen av lanthushållsundervisningen tillfredsställande kan handhas.

Statskontoret anser, att i rådande ovisshet beträffande organisationsfrågan tjänsteförändringar inte bör vidtas vid lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå.

XI. Vissa skolorganisatoriska problem

A. Kommittén

Läsår och undervisningstid. Om nuvarande förhållanden anför lantbruksundervisningskommittén följande.

Den årliga undervisningstiden vid lantbrukets yrkesskolor varierar f. n. från 21 veckor och upp till 50 veckor. Lärarna är i princip tjänstgöringsskyldiga hela året och åtnjuter författningsenlig semester. Omfattningen av de enskilda lärarnas årliga undervisning, mätt i antal veckor, kommer därför att variera, beroende på den egna semesternas längd.

Vid andra skolformer pågår undervisning i regel 39 veckor under ett läsår. Variationer förekommer både uppåt och nedåt. Att undervisning pågår mer än 42 veckor under ett och samma läsår är dock sällsynt. Under tid, då ingen undervisning pågår, åtnjuter såväl elever som lärare ferier. Förekomsten av ferier betingas främst av elevernas behov av uppehåll i studierna men även av skolorganisatoriska skäl, såsom kursernas längd, nödvändigheten av att ur schematekniska synpunkter samtliga lärare bör vara i tjänst samtidigt m. m.

Det förhållandet, att undervisningen vid lantbrukets yrkesskolor i många fall är utsträckt över hela året, har, enligt vad kommittén inhämtat, lett till att semester i ökad omfattning måste uttas under pågående kurs. Detta medför, antingen att undervisningen under vissa perioder måste upprätthållas med mindre antal lärare än normalt eller att semestervikarier måste anställas. Det har också visat sig, att svårigheter kan uppstå att sysselsätta lärare under de uppehåll, som av hänsyn till eleverna måste förläggas i anslutning till större helger. I princip är lärarna tjänstgöringsskyldiga under dessa tider.

Med hänsyn till anförda olägenheter har kommittén ansett sig böra förorda, att undervisningen vid lantbrukets yrkesskolor i regel skall pågå 42 veckor per läsår och att lärarnas tjänstgöringsskyldighet skall omfatta undervisning med visst antal timmar per vecka under 42 veckor. Övrig del av året bör helårsanställd lärare åtnjuta ferier. Kommittén anför i anslutning härtill bl. a. följande.

Ferier kommer alltid mera regelmässigt att uttas i samband med de större helgerna jul och påsk. Ferier i övrigt bör inte ovillkorligen förläggas till sommarhalvåret. Hur stor del av ferierna, som kan förläggas till sommaren, måste bli beroende av skolans kursprogram. Det torde i åtskilliga fall, åtminstone vad lantbruksskolorna beträffar, bli lämpligt att förlägga en del av ferierna till oktober månad. Kursuppehåll vid lantbruksskolorna kan sommartid med fördel förläggas till för jordbruket arbetsbråda perioder, varige-

nom eleverna får möjlighet delta i arbetet på hemgården. De elever, som har långt till sina hem eller kommer från icke jordbrukarhem, bör, om de så önskar, kunna beredas möjlighet att praktisera på skolorjordbruket eller av skolan placeras på lämpliga praktikgårdar.

Rektor bör enligt kommittén liksom hittills vara tjänstgöringsskyldig hela året samt åtnjuta författningsenlig semester. Under rektors semester bör lärare kunna förordnas som vikarie. I den mån detta sker under kursfri tid, bör särskild ersättning härför utgå efter i huvudsak samma regler, som gäller för motsvarande förhållande inom det obligatoriska skolväsendet.

Tiden för början och slutet av läsåret kan, framhåller kommittén, behöva variera från skola till skola. Vid flertalet skolor löper läsåret från 1 november till 31 oktober påföljande år. Enligt gällande stadga må lantbruksstyrelsen på framställning av skolans styrelse medge jämkning härutinnan. Kommittén anser, att gällande bestämmelser därmed ger den smidighet, som erfordras, och har inte funnit anledning att i detta avseende föreslå ändringar.

Undervisningsavdelningarnas storlek. I fråga om nuvarande förhållanden anför lantbruksundervisningskommittén bl. a. följande.

Antalet lärare vid lantbrukets yrkesskolor bestäms f. n. av lantbruksstyrelsen på förslag av resp. skolstyrelse. Lantbruksstyrelsen följer härvid vissa riktlinjer, enligt vilka antalet lärare ställs i relation till det genomsnittliga elevantalet vid resp. skola. En lantmannaskola med 15—30 elever i vinterkurs, längre kurs eller helårskurs får sålunda anställa rektor och en ämneslärare, medan en skola med 31—45 elever får anställa rektor och två ämneslärare o. s. v. Antalet elever per lärare uppgår alltså i genomsnitt till 10—15.

Vid lantbruksskolorna meddelas övervägande praktisk undervisning. Genomgående görs en uppdelning av eleverna på smärre grupper än vid övriga skolor. Detta har ökat behovet av lärartimmar, vilket i sin tur inneburit, att andra regler måst tillämpas vid fastställandet av antalet lärare.

Kommittén framhåller, att de speciella förhållanden, som råder vid lantbrukets yrkesskolor medför, att några helt allmängiltiga regler för undervisningsavdelningarnas storlek inte kan uppställas. Antalet ordinarie samt extra ordinarie och extra lärare vid lantbrukets yrkesskolor bör, liksom hittills, fastställas av tillsynsmyndigheten efter förslag av skolstyrelsen. En avvägning torde böra göras med hänsyn till lärarnas tjänstgöring fördelad på hela året, så att inte en alltför långt driven gruppindelning under toppbelastningsperioderna skapar ytterligare disproportion i behovet av lärare under vinter- resp. sommarhalvåret.

Vid yrkesskolor inom industri och hantverk, handel samt husligt arbete gäller att minimiantalet elever per läraravdelning skall uppgå till minst åtta. Överstyrelsen för yrkesutbildning har dock möjlighet att medge, att bidrag må utgå till kurs, som vid igångsättandet har minst fem elever, vilka på grund av läroämnenas fackliga natur inte lämpligen kan sammanföras med elever i annan kurs. Förutsättningen härför är, att den undervisning, som skall meddelas i kursen, anses vara av särskild betydelse under redovisningsåret. Maximiantalet elever skall i regel utgöra vid kurs för hus-

ligt arbete 16 och vid kurs för handel samt kurs för industri och hantverk av övervägande teoretisk karaktär 30.

Kommittén föreslår att i princip samma regler rörande minimiantal tillämpas även för kurserna vid lantbrukets yrkesskolor.

Ersättning åt lärare för extra undervisningstimmar (övertimmar). Kommittén framhåller, att lärare, som åtar sig flera undervisningstimmar per vecka än som svarar mot deras undervisningsskyldighet, vid flertalet andra skolformer har rätt att uppbära särskild ersättning för övertimmar enligt bestämmelserna i timlärarkungörelsen. Någon motsvarande möjlighet finns inte vid lantbrukets yrkesskolor. Kommittén finner det skäligt, att ersättning för övertimmar kan utgå även till lärarna vid här ifrågavarande skolor.

Kommittén anför fortsättningsvis, att svårigheter ibland kan uppstå att finna timlärare för de resttimmar, som återstår, sedan varje lärare tilldelats ett timantal svarande mot hans undervisningsskyldighet. Om i sådant fall ersättning får utgå till skolans egna lärare, i den mån de åtar sig fler undervisningstimmar än som motsvarar deras undervisningsskyldighet, skulle enligt kommittén en önskvärd elasticitet skapas i fråga om utnyttjandet av lärarpersonalen. I vissa fall torde härigenom kunna undvikas, att skolan måste anställa en ny heltidsanställd lärare under en toppbelastningsperiod.

Med hänvisning till vad som sålunda anförts föreslår kommittén, att lärare vid lantbrukets yrkesskolor skall äga åta sig tjänstgöring utöver den fastställda undervisningsskyldigheten, då detta av skolan och tillsynsmyndigheten bedöms ändamålsenligt. Beslut om i vilken utsträckning detta skall få ske bör av tillsynsmyndigheten fattas i samband med att antalet timlärartimmar fastställs för visst läsår. För sådan extra undervisning föreslås lärarna få uppbära extra ersättning med samma belopp, som utgår till timlärare. Statsbidrag härför bör enligt kommittén utgå efter samma bestämmelser, som föreslagits för timlärare.

Till rektor bör enligt kommittén inte utgå någon ersättning för övertimmar. Däremot bör rektor vid lantbruksskola i egenskap av förvaltare vid skolfjordbruket liksom hittills äga rätt uppbära förvaltararvode enligt Kungl. Maj:ts bestämmande i varje särskilt fall.

Kurser och kurs typer. Enligt nuvarande stadga för lantbruksundervisningsanstalterna skall vid skola under varje läsår anordnas en eller flera huvudkurser. Enligt lantbruksundervisningskommittén synes det knappast längre motiverat att definiera vissa av kurserna vid lantbrukets yrkesskolor som huvudkurser och att använda sig av häremot svarande indelning eller terminologi. Kommittén föreslår därför, att begreppet huvudkurs inte längre används i berörda sammanhang.

B. Yttranden

Det spörsmål i detta avsnitt, som tilldragit sig det största intresset bland remissinstanserna, har varit frågan om lärarna vid lantbrukets skolor skall ha ferier eller semester. I stor utsträckning har man ställt sig tve-

sam till lantbruksundervisningskommitténs förslag att införa ferier i stället för semester. Lantbruksstyrelsen, Svenska landstingsförbundet, Svenska lantmannaskolornas lärareförening samt Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund anser det olämpligt att helt inställa undervisningen på sommaren för att ferier skall kunna uttas. Förslaget om ferier avvisas av landstingens förvaltningsutskott i Stockholms, Södermanlands, Gotlands, Blekinge, Värmlands, Kopparbergs, Göteborgs och Bohus samt Norrbottens län. Av landstingens förvaltningsutskott har endast det i Kristianstads län tillstyrkt förslaget. Även Svenska facklärarförbundet ansluter sig till förordet för ferier. Statskontoret framhåller, att frågan om ferier eller semester bör prövas vid förhandlingar med tjänstemannaorganisationerna.

Förslaget om 42 veckors läsår har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser utom Svenska facklärarförbundet och Svenska landstingsförbundet.

Ur yttrandena må följande anföras.

Statskontoret framför principiella betänkligheter mot förslaget, att lärarna vid lantbrukets yrkesskolor skall åtnjuta ferier under tio veckor av året, främst med hänsyn till att en önskvärd samverkan mellan skolorna och hushållningssällskapen härigenom försvåras.

Lantbruksstyrelsen, som har vissa betänkligheter mot förslaget om ferier, anför bl. a. följande.

Arbetet vid ett jordbruk är inte bundet till vissa termer utan pågår året runt, om än med vissa mindre arbetsbråda perioder. Det torde därför vara mindre lämpligt att avbryta undervisningen någon längre tid under sommaren i den praktisk-teoretiska kursen, där eleverna har skolorbrukets som studieobjekt. Styrelsen anför vidare, att det är av stort värde för undervisningen och av betydelse inte minst för lärarna själva, om dessa får delta i skolorbrukets skötsel genom att ta ansvar för olika delar av driften. Genom sådan praktisk verksamhet skaffar sig lärarna större erfarenhet och får även större möjligheter att meritera sig för såväl konsulttjänster som rektorsbefattningar.

Svenska landstingsförbundet framhåller, att starka skäl talar för att nuvarande anordning med semester för lärarna bibehålls, bl. a. med hänsyn till att en lantbrukets yrkesskola om möjligt bör vara i verksamhet året runt. Styrelsen är vidare tveksam, om man nu bör fastställa en undervisningstid om 42 veckor per år och anpassa lärarnas tjänstgöringsskyldighet därtill. F. n. pågår utredning angående vissa lönespörsmål beträffande yrkeslärare och därmed likartade kategorier av lärare. Under sådana förhållanden synes skäl föreligga att inte nu göra några ändringar beträffande hithörande förhållanden vid lantbrukets yrkesskolor.

Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund anser, att kommitténs förslag beträffande läsårets längd är ett mycket viktigt steg åt rätt håll. I längden torde det vara ohållbart att kräva betydligt större arbetsinsatser av lärare vid lantbrukets yrkesskolor än inom andra skolformer, t. ex. folkhögskolor och läroverk. Förbundet har emellertid också vissa erinringar att göra mot kommitténs förslag och anför i anslutning härtill bl. a. följande.

Kommitténs förslag att dela upp ferierna på ett flertal perioder är från lärarsynpunkt knappast tillfredsställande. För lärarna är sammanhängande sommarferier av den typ, som nu tillämpas vid andra skolor, att föredra. Med hänsyn till skolornas art skulle å andra sidan avsevärda svårigheter uppstå, om man under sommaren under så lång tid skulle avbryta skolornas verksamhet. Särskilt gäller detta skolor med skolorjordbruk, eftersom lärarna normalt skall delta i ledningen och övervakningen av detta. Då det emellertid är av största betydelse, att man kan finna ett system, som medför att lärarna vid lantbrukets yrkesskolor får en arbetsbörda, som inte alltför mycket avviker från vad som är normalt för andra lärarkategorier, får förbundet framföra följande alternativ till kommitténs förslag.

1. Ferierna utformas så att alla lärare vid en skola inte nödvändigtvis får ferier samtidigt utan med en viss förskjutning, som anpassas efter varje lärares arbetsuppgifter. På så sätt bör lärarna kunna erhålla längre ledighet under sommaren utan att förorsaka avbräck i skolornas verksamhet.

2. Det nuvarande systemet med semester bibehålls men med tillägget att lärarna dessutom har rätt till ledighet under kursuppehåll vid jul med minst tre veckor och vid påsk med minst en vecka.

Om något av de här angivna alternativen genomförs, skulle lärarna få en tjänstgöringstid av ungefär den längd, som kommittén föreslagit, men med möjlighet till smidigare anpassning till skolverksamheten.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening tillstyrker förslaget att begränsa läsåret till 42 veckor men framhåller, att ferier bör kunna uttas i samband med jul och påsk. Däremot torde det enligt föreningen vara svårt och i vissa fall helt olämpligt att ställa in undervisningen tre veckor vid mid-sommar. Särskilt för Norrlands vidkommande med dess korta och hopträngda vegetationsperiod anses ett så långt uppehåll på sommaren vara svårt att förena med den praktiska undervisningen. Ledighetens förläggning under sommarhalvåret torde bäst kunna bestämmas av varje skolas lokala styrelse.

Svenska facklärarförbundet anser det riktigt, att läsårets längd vid lantbrukets yrkesskolor anpassas till övriga skolformers. Därvid bör man emellertid fastställa läsåret till 39 veckor i stället för som utredningen föreslagit 42 veckor. Förbundet föreslår vidare, att i princip samma regler som gäller för undervisningsavdelningarnas storlek vid yrkesskolor inom industri och hantverk, handel samt husligt arbete skall tillämpas vid jordbrukets yrkesskolor. Förbundet framhåller, att antalet elever vid praktisk undervisning inte bör överstiga tio med hänsyn till de stora svårigheter, som är förenade med undervisning inom detta område.

XII. Lärarpersonalen vid lantbrukets yrkesskolor

A. Kommittén

Lantbruksskolor

De av kommittén föreslagna förändringarna av lantbruksundervisningens uppläggning medför, att arbetsövningar kommer att ingå i utbildningen i ökad omfattning. Detta sammanhänger i första hand med den föreslagna utbyggnaden av den förberedande yrkesutbildningen. Även vid den grundläggande utbildningen och vidareutbildningen sker emellertid en utökning av den på praktiska göromål inriktade utbildningen, exempelvis i maskinlära, jordbrukslära och husdjurslära. Samtidigt härmed kommer — därest kommitténs förslag genomförs — kurserna att i ökad omfattning beviljas av yngre elever med mindre omfattande erfarenhet av jordbruk än de nuvarande eleverna. Detta medför i sin tur ett ökat behov av handledning och instruktion i undervisningen. Kommittén föreslår därför, att särskilda yrkeslärar-tjänster inrättas vid lantbruksskolorna. Beträffande kompetens, arbetsuppgifter m. m. för innehavare av dessa tjänster anför kommittén bl. a. följande.

För att erhålla anställning som yrkeslärare bör krävas lantmästarutbildning eller i vissa fall motsvarande utbildning inom skogs- eller trädgårdsområdet. Yrkeslärarna vid lantbruksskolorna skall leda de praktiska arbetsövningarna samt med biträde av förmännen vid skolor jordbruket handha instruktionen i praktiskt arbete. De bör vidare kunna meddela teoretisk undervisning i vissa avsnitt av de tillämpade fackämnena, i första hand i maskinlära, men även i viss utsträckning i jordbrukslära, husdjurslära m. fl. ämnen.

Yrkeslärar-tjänsterna bör inrättas successivt i samband med att skolor nyinrättas eller ämneslärar-tjänster blir vakanta. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att med hänsyn till undervisningens inriktning och utformning vid den aktuella skolan avgöra, om lärar-tjänst bör besättas med ämneslärare eller yrkeslärare.

Under förutsättning att kommitténs förslag om att inrätta yrkeslärar-tjänster genomförs, kommer undervisningen vid lantbruksskolorna att i framtiden handhas av rektor, ämneslärare, yrkeslärare, förmän vid skolor jordbruk samt timlärare. Om dessa olika lärarkategorier anför kommittén bl. a. följande.

R e k t o r vid lantbruksskola är f. n. skyldig att undervisa 10—12 timmar per vecka och rektor vid lantmannaskola 14—20 timmar per vecka. Kommittén föreslår, att undervisningsskyldigheten för rektor vid lantbruksskola i framtiden skall omfatta 12—20 timmar per vecka. För behörighet som rektor vid lantbruksskola bör enligt kommittén gälla samma villkor som för ordinarie ämneslärar- eller yrkeslärarbefattning. Vidare skall krävas minst fyra års väl vitsordad lärar-tjänstgöring, av vilken minst två år med minst 21 veckors undervisning per år skall ha fullgjorts vid lantbruks-

skola. Med lärartjänstgöring bör, vad återstående tid beträffar, jämsställas för agronomer, hortonomer och lantmästare väl vitsordad tjänstgöring hos hushållningssällskap och för skogsutbildad personal väl vitsordad tjänstgöring vid skogsvårdsstyrelse. Det är nämligen enligt kommitténs uppfattning angeläget, att behörighetsvillkoren erhåller sådan utformning, att de underlättar för blivande rektorer och ämneslärare att skaffa sig erfarenheter från andra verksamhetsområden inom lantbruket.

Skillnaden mellan nu gällande och föreslagna behörighetsvillkor är bl. a., att yrkeslärare bereds möjlighet att erhålla rektorsbefattning vid lantbruks-skola.

Ämneslärarna är f. n. skyldiga att undervisa 16—20 timmar per vecka vid lantbruksskola och 20—24 timmar per vecka vid lantmannaskola. Kommittén föreslår, att undervisningsskyldigheten för ämneslärare vid lantbruksskola skall omfatta 20—24 timmar per vecka vid teoretisk undervisning. Då praktisk undervisning meddelas, bör en och en halv timmes sådan undervisning anses motsvara en timmes teoretisk undervisning. Såsom teoretisk undervisning skall räknas teorilektioner och demonstrationer, medan övningar skall hänföras till praktisk undervisning.

Undervisningsskyldigheten för ämneslärarna vid de enskilda skolorna bör — inom ramen för angivna gränser samt även med beaktande av att ämneslärarna har vissa arbetsuppgifter vid sidan av den schemabundna undervisningen — fastställas till ett visst antal undervisningstimmar per vecka för viss tidsperiod, exempelvis vinterhalvåret resp. sommarhalvåret.

Undervisningsskyldigheten bör vara lägre för lärare i ämnen eller ämnes-avsnitt, som fordrar omfattande förberedelsearbeten, t. ex. i form av anskaffning och iordningsställande av övnings- och undervisningsmateriel (bokföring, kemi, vissa delar av växtodlings- och maskinlära m. fl. ämnen) än för lärare med mindre krävande undervisning. Medverkan i sådan kursverksamhet på lantbrukets område, som anordnas av hushållningssällskap, bör, oavsett om den är förlagd till skolan eller ej, få inräknas i undervisningsskyldigheten. Detta bör också vara fallet i fråga om undervisning, som fullgörs vid lantbruksskola. Tid som åtgår för lärarnas besök på elevernas hemgårdar vid kurser med hemkontakt bör i skälighetsomfattning få jämsställas med undervisning vid skolan. Förslagsvis bör hel tjänstgöringsdag anses motsvara fyra teoretiska undervisningstimmar.

Beträffande kompetensvillkoren för ämneslärare anför kommittén bl. a. följande.

För anställning som ämneslärare vid lantbruksskola bör fordras, att sökande avlagt agronom-, civiljägmästar- eller hortonomexamen. För behörighet som ordinarie ämneslärare bör vidare fordras, att sökande har minst fyra års väl vitsordad lärartjänstgöring. Av denna tjänstgöring bör minst två år med minst 21 veckors undervisning per år ha fullgjorts vid lantbruksskola. Med lärartjänstgöring bör vad återstående tid beträffar kunna jämsställas för agronomer och hortonomer väl vitsordad tjänstgöring hos hushållningssällskap och för jägmästare väl vitsordad tjänstgöring hos skogsvårdsstyrelse.

Jämfört med nu gällande bestämmelser innebär kommitténs förslag, att även personer med hortonomexamen skall kunna förklaras behöriga för äm-

neslärarbefattning vid lantbruksskola samt att tjänstgöring vid hushållningssällskap resp. skogsvårdsstyrelse i viss omfattning skall jämföras med lärartjänstgöring. Om pedagogisk utbildning för lärarna vid lantbruksskolorna kommer till stånd, bör enligt kommittén efter en övergångstid krav uppfyllas på genomgången sådan utbildning för att erhålla ordinarie tjänst.

Yrkeslärare vid lantbruksskola bör enligt kommittén erhålla en undervisningsskyldighet av motsvarande längd som gäller för yrkeslärare inom yrkesskolväsendet.

Yrkeslärare vid central verkstadsskola anses ha full tjänstgöring, om han under 39 veckor av läsåret undervisar 34—37 veckotimmar i yrkesarbete och fyra veckotimmar i teoretiska ämnen samt under återstoden av läsåret undervisar 42—45 veckotimmar i yrkesarbete. Undervisningsskyldigheten för yrkeslärare, som innehar lärartjänst vid kurser i industri och hantverk av verkstadsskolekaraktär vid kommunal yrkesskola, uppgår f. n. till 40 praktiska undervisningstimmar per vecka under ett läsår, omfattande 42 veckor.

Kommittén framhåller, att yrkeslärarna liksom ämneslärarna kommer att åläggas vissa uppgifter vid sidan av den schemabundna undervisningen, och föreslår därför, att undervisningsskyldigheten för yrkeslärarna fastställs till 34—40 praktiska undervisningstimmar per vecka. Då yrkeslärare fullgör teoretisk undervisning, bör en timmes sådan undervisning anses motsvara en och en halv timmes praktisk undervisning.

Beträffande kompetensfordringar och anställningsförhållanden för yrkeslärare anför kommittén bl. a. följande.

För anställning som yrkeslärare vid lantbruksskola bör fordras, att sökande avlagt lantmästarexamen. För behörighet som ordinarie yrkeslärare bör därutöver fordras, att sökande har minst fyra års väl vitsordad lärartjänstgöring. Minst två år av denna tjänstgöring med minst 21 veckors undervisning per år skall ha fullgjorts vid lantbruksskola. Tjänstgöring såsom yrkeslärare vid jordbrukslinje inom enhetsskolans högstadium bör tillgodoräknas enligt samma grunder som tjänstgöring vid lantbruksskola. Med lärartjänst bör vad återstående tid beträffar kunna jämföras väl vitsordad tjänstgöring som instruktör hos hushållningssällskap eller — i aktuella fall — motsvarande tjänstgöring hos skogsvårdsstyrelse. I fråga om pedagogisk utbildning bör vidare gälla samma krav som för ämneslärare.

Lön åt yrkeslärare vid lantbruksskola bör enligt kommitténs mening utgå i huvudsak enligt de grunder, som gäller för yrkeslärare vid de nuvarande jordbruksskolorna och vid de centrala verkstadsskolorna. För att möjliggöra en tillämpning av i stort sett samma avlöningsbestämmelser för både ämneslärare och yrkeslärare vid lantbruksskolorna förordar kommittén, att yrkeslärarna inordnas i den statliga löneplanen och att de i likhet med ämneslärarna placeras i vissa bestämda lönegrader. Då yrkeslärarna vid nuvarande jordbrukets yrkesskolor är placerade i lönegrad A 15, torde även yrkeslärarna vid lantbruksskolorna böra tills vidare placeras i samma lönegrad. Sedan frågan om lärarnas pedagogiska utbildning lösts, bör ordinarie yrkeslärare, som genomgått sådan utbildning, kunna placeras i lönegrad A 16. De ordinarie yrkeslärarna kommer härigenom att erhålla samma löneförmåner som yrkeslärare med pedagogisk utbildning vid centrala verkstadsskolor. Detta är, enligt kommitténs uppfattning, rimligt med hänsyn dels till att lantmästarutbildning inklusive arbets- och driftsledarkurs kommer att omfatta minst

fem års praktisk och teoretisk jordbruksutbildning, dels till att för anställning som ordinarie yrkeslärare, förutom lantmästarexamen och pedagogisk utbildning, skall fordras minst fyra års lärartjänstgöring. Yrkeslärarnas anställningsförhållanden bör i övrigt överensstämma med dem, som gäller för ämneslärarna vid lantbruksskolorna.

Förmän vid skolor i jordbruk bör enligt kommittén även i fortsättningen medverka vid elevernas praktiska utbildning. Kommittén framhåller, att det är i hög grad angeläget, att de förmän, som anställs vid skolor i jordbruken, har genomgått arbets- och driftsledarkurs eller ladugårdsförmanskurs. De bör dessutom ha praktisk erfarenhet som arbetsledare eller som ladugårdsförmän samt vissa pedagogiska kunskaper. Frågan om förmännens pedagogiska utbildning bör lösas i samband med spørsmålet om motsvarande utbildning för lärarna.

Förmännen förutsätts, liksom hittills, vara anställda vid skolor i jordbruken och uppbära lön enligt gällande kollektivavtal. I den mån de i mera betydande omfattning medverkar vid den praktiska undervisningen, bör de av skolans huvudman kunna uppbära särskild ersättning härför.

Ti m l ä r a r e anlitas f. n. främst i ämnena maskinlära och skogshushållning. Undervisningen i maskinlära kommer enligt kommitténs förslag — i samma mån som yrkeslärare anställs vid skolorna — att i stor utsträckning övertas av yrkeslärare. Däremot torde för undervisningen i skogshushållning behövas ett ökat antal timlärare. I ämnena samhällslära, sjukvårds- och hovbeslagslära, vissa delar av kontrollassistentutbildningen, byggnadslära m. fl. synes enligt kommittén för framtiden timlärare behöva anlitas i stort sett i samma utsträckning som hittills. För att kunna anställas som timlärare bör liksom nu fordras, att vederbörande äger grundlig insikt i sitt ämne och har erforderlig undervisningsvana.

Lanthushållsskolor

Undervisningen vid lanthushållsskolorna beräknas även för framtiden komma att handhas av rektor, ämneslärare samt timlärare.

R e k t o r vid lanthushållsskola skall enligt gällande stadga handha skolans ledning och därmed förenade administrativa uppgifter samt delta i och ansvara för undervisningen vid skolan. Bestämmelser om undervisningsskyldighet för rektor vid lanthushållsskola är emellertid inte intagna i gällande stadga. Lantbruksundervisningskommittén anser, att undervisningsskyldighet för framtiden bör stadgas också för rektor vid lanthushållsskola och att den bör ha samma omfattning som för rektor vid lantbruksskola, d. v. s. 12 —20 undervisningstimmar per vecka.

För anställning som rektor vid lanthushållsskola fordras f. n. bl. a., att sökande genomgått statsunderstött lanthushållningsseminarium. I framtiden skall lärarutbildningen på det husliga området (prop. 1960: 95) ske vid statliga seminarier och omfatta utbildning av dels hushållslärare, dels textil-lärare. Med hänsyn till dessa ändringar förordar kommittén, att för behörighet som rektor vid lanthushållsskola bör fordras följande.

Sökande bör antingen ha avlagt examen vid statsunderstött lanthushållningsseminarium eller ha avlagt hushållslärary- eller textilläraryexamen vid statligt seminarium. Därutöver bör fordras, att sökande har minst fyra års väl vitsordad lärartjänstgöring. Av denna tjänstgöring bör minst två år med 21 veckors undervisning per år fullgöras vid lanthushållsskola. Med lärartjänstgöring bör vad återstående tid beträffar jämnställas väl vitsordad tjänstgöring hos hushållningssällskap.

Ä m n e s l ä r a r e. Vid lanthushållsskolorna meddelas i regel av samme lärare både teoretisk och praktisk undervisning inom ett visst ämne eller ämnesavsnitt. Några bestämmelser om undervisningsskyldighet för ämneslärare vid lanthushållsskola finns f. n. inte.

Kommittén har undersökt omfattningen av lärarnas arbetsuppgifter läsåret 1957/58 och därvid funnit, att undervisningen för flertalet lärare vid lanthushållsskolorna omfattar 35—40 timmar i veckan, varav en sjättedel till en femtedel avser teoretiska lektioner och demonstrationer och resten praktiska arbetsövningar. Lärarna ansvarar därjämte för till undervisningen hörande arbetsuppgifter inom trädgårds- och smådjursskötsel, tillsyn av elevinternat och skolans bibliotek, expeditiönsarbete och andra administrativa göromål.

Kommittén föreslår, att följande bestämmelser rörande lärarnas undervisningsskyldighet fastställs bl. a. för att underlätta bedömningen av lärarbehovet.

Undervisningsskyldigheten för berörda ämneslärare bör enligt kommittén vara densamma som tidigare föreslagits för motsvarande lärare vid lantbruksskolorna, d. v. s. 20—24 teoretiska undervisningstimmar per vecka. I den teoretiska undervisningen skall ingå demonstrationer men däremot inte övningar, vilka bör hänföras till praktisk undervisning. En och en halv timmes praktisk undervisning skall anses motsvara en timmes teoretisk undervisning. Den föreslagna undervisningsskyldigheten är av ungefär samma omfattning som nu förekommer vid lanthushållsskolorna. När undervisningsskyldigheten fastställs, bör liksom vid lantbruksskolorna hänsyn tas till såväl undervisningens art som omfattningen av de arbetsuppgifter, vilka lärarna har att fullgöra vid sidan av undervisningen.

För behörighet som ämneslärare vid lanthushållsskola bör enligt kommitténs förslag för framtiden fordras att sökande antingen avlagt examen vid statsunderstött lanthushållningsseminarium eller avlagt hushållslärary- eller textilläraryexamen vid statligt seminarium. I fråga om kraven på lärartjänstgöring har kommittén inte funnit anledning föreslå några ändringar.

För behörighet som ordinarie eller extra ordinarie ämneslärare bör sålunda fordras, att sökande har minst två års väl vitsordad lärartjänstgöring. Av denna tjänstgöring skall minst ett år med minst 21 veckors undervisning ha fullgjorts vid lanthushållsskola. Med lärartjänstgöring bör vad återstående tid beträffar jämnställas väl vitsordad tjänstgöring hos hushållningssällskap.

T i m l ä r a r e. Lanthushållsskolorna har hittills anlitat timlärare i förhållandevis begränsad omfattning. Kommittén anser någon mera väsentlig ändring i detta avseende inte vara påkallad och anför därvid följande.

Timlärare bör liksom f. n. är fallet i första hand anlitas för undervisning i hemsjukvård, barnavård samt i vissa allmänna läroämnena, såsom samhällslära med familjekunskap, psykologi m. m. Hittills har också i viss omfattning anlitats timlärare för undervisning i husdjurslära och mjölkhushållning. För undervisning i sistnämnda ämnen bör i första hand anlitas lärare från närbelägna lantbruksskolor. Detta bör också vara fallet i fråga om den orientering i lantbruksekonomi, som kommittén föreslagit skola ingå i undervisningen vid lantbruksskolorna. För att kunna anställas som timlärare bör liksom hittills fordras grundlig insikt i det ämne, vari undervisning skall meddelas, samt erforderlig undervisningsvana.

Övrig personal. Kommittén anser, att vid lantbruksskolorna — allteftersom dessa utbyggs till större enheter — bör anställas en husmor och anför härom följande.

Husmor skall bl. a. närmast under rektor svara för den direkta tillsynen av elevinternatet, leda och övervaka biträdenas arbete samt övervaka den allmänna ordningen i skollokaler och elevhem. Vidare bör husmor svara för inventarieunderhållet och skolans förråd m. m. samt i samråd med lärare för resp. ämnesområde svara för inköp av matvaror och andra förnödenheter. Lärarna kan på så sätt avlastas från en stor del tidskrävande arbetsuppgifter av rutinmässig karaktär och mera odelat ägna sig åt undervisning och sådana uppgifter, som har direkt anknytning till denna. Husmor bör avlönas av skolans huvudman.

Tillsättning av rektors- och lärartjänster

F. n. tillsätts såväl rektor som samtliga lärare av skolans styrelse. I fråga om rektors- och ordinarie ämneslärartjänster skall de sökandes behörighet prövas av lantbruksstyrelsen, som därvid har att upprätta ett förslag, som upptar de tre enligt lantbruksstyrelsens mening mest meriterade av de sökande.

Enligt lantbruksundervisningskommitténs mening bör tillsynsmyndigheten ha det slutliga avgörandet vid tillsättning av rektor. Kommittén föreslår därför, att befattning som rektor vid lantbruksskola och lantbruksskola — i likhet med vad som tillämpas för motsvarande befattningar inom andra skolformer — skall tillsättas av tillsynsmyndigheten. Vakant rektorsbefattning bör liksom hittills ledigförklaras av skolans styrelse, som har att efter ansökningstidens utgång insända inkomna ansökningshandlingar till tillsynsmyndigheten. Till ansökningshandlingarna skall fogas förord för den eller de av de sökande, som skolstyrelsen funnit i första hand böra ifrågakomma för befattningen.

Med hänsyn till att de tidigare föreslagna behörighetsvillkoren för ämneslärare och yrkeslärare är enkla och entydiga synes det kommittén vara möjligt att förenkla det nu tillämpade förfaringssättet vid tillsättning av ordinarie lärartjänster. Detta bör enligt kommitténs mening kunna ske genom att dessa tjänster — liksom nu är fallet beträffande extra ordinarie och extra lärartjänster — tillsätts av skolstyrelsen utan föregående behörighetsförklaring av tillsynsmyndigheten. Mot skolstyrelsens beslut bör besvär kunna anföras hos tillsynsmyndigheten.

Kommittén påpekar att bifall till här framlagda förslag bör föranleda änd-

ring även av bestämmelserna om tillsättning av föreståndare och ämneslärare vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning.

Befordringsgrunderna för sökande till rektors- eller lärarbefattning bör enligt kommittén i nämnd ordning vara följande.

1) Vederbörandes lämplighet för befattningen i fråga och förutsättningar att kunna fullgöra med denna förenade arbetsuppgifter,

2) kunskaper och färdigheter, vitsordade genom betyg eller på annat sätt samt

3) längden av väl vitsordad lärartjänstgöring eller därmed i behörighets-hänseende jämförbar tjänstgöring.

Hänsyn bör även tas till arbetsuppgifter, som sammanhänger med skötseln av skolorbruk.

Fyllnadstjänstgöring

Lantbruksundervisningskommittén framhåller, att den föreslagna utformningen av undervisningen torde medverka till en jämnare sysselsättning för lärarpersonalen bl. a. genom att skolorna under sommarhalvåret i ökad utsträckning anordnar förberedande praktisk-teoretisk undervisning. Trots detta torde det emellertid även i fortsättningen komma att visa sig behövt att bereda vissa lärare fyllnadstjänstgöring utanför skolan. Kommittén anför i anslutning här till bl. a. följande.

Fyllnadstjänstgöring i viss omfattning är också av värde för lantbruksundervisningen. Särskilt yngre lärare — för vilka fyllnadstjänstgöring i första hand blir aktuell — bereds genom denna tillfälle att samla erfarenheter från områden inom rationaliseringsverksamheten och jordbruksadministrationen, som de eljest inte skulle komma i kontakt med. I den mån tjänstgöringen består i fältarbeten, ger den därtill goda möjligheter att lära känna jordbruksbefolkningen och dess förhållanden inom det område, från vilket skolan rekryterar sina elever.

Om fyllnadstjänstgöringen skall ge ett tillfredsställande utbyte för såväl läraren som för den institution, vid vilken tjänstgöringen fullgörs, måste den på ett rationellt och ändamålsenligt sätt kunna inordnas i verksamheten vid institutionen. En del brister i detta avseende har hittills förekommit. Ofta har det blivit alltför sent bestämt, att fyllnadstjänstgöring skall förekomma, och tillräcklig tid har därför inte stått till buds för planläggning av arbetsuppgifterna.

För att fyllnadstjänstgöringen skall bli kvalitativt tillfredsställande är det enligt kommitténs uppfattning nödvändigt, att den planläggs i god tid före tjänstgöringens början och att den omfattar en inte alltför kort sammanhängande period. Den bör därför i regel omfatta minst åtta veckor. Lärare, som fullgör fyllnadstjänstgöring, bör vidare under tiden för tjänstgöringen stå helt till den institutions eller myndighets disposition, vid vilken tjänstgöringen fullgörs.

Vissa lärartjänster vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning

Kommittén erinrar om att den föreslagit, att utbildningen av lantmästare skall ligga på en nivå mellan å ena sidan den undervisning, som meddelas i arbets- och driftsledarkursen, och å andra sidan agronomutbildningen. För

att denna kunskapsnivå skall kunna uppnås framhålls det vara av avgörande betydelse, att kvalificerade lärare handhar lantmästarutbildningen. Kommittén förordar därför, att lektorstjänster inrättas i ämnena jordbrukslära, husdjurslära, lantbruksekonomi, maskinlära och lantbrukskemi med lantbruksbiologi. De nuvarande ämneslärartjänsterna i dessa ämnen bör, framhåller kommittén, allteftersom de blir vakanta, ombildas till ordinarie lektorstjänster. Beträffande kompetenskraven på dessa tjänster anför kommittén följande.

För behörighet som lektor bör i fråga om teoretiska fackkunskaper fordras, att sökande avlagt agronomie licentiatexamen och därvid erhållit minst betyget Med beröm godkänd i det examensämne, som motsvarar läroämnet, eller, då tjänsten omfattar flera läroämnen, ett av dessa. Dessutom bör fordras, att lektorerna genomgått pedagogisk utbildning av samma omfattning, som kommittén tidigare föreslagit i fråga om ordinarie ämneslärare.

Särskilda föreskrifter rörande undervisningsskyldighetens omfattning finns inte utfärdade för ämneslärare vid lantbruksavdelningen. Enligt vad kommittén inhämtat uppgår antalet undervisningstimmar per ämneslärare i medeltal till ca 600 per år.

Undervisningsskyldigheten för lektorerna vid institutet bör enligt kommitténs uppfattning motsvara den undervisningsskyldighet, som gäller för lektorer vid högre allmänt läroverk. Undervisningsskyldigheten på det högsta stadiet (ringarna I³—III³ och II⁴—IV⁴) omfattar för heltidsanställd lektor i medeltal 21 veckotimmar under 39 veckor eller sammanlagt ca 820 undervisningstimmar per läsår.

Undervisningen vid lantmästarkursen kan anses ligga på en nivå, som närmast svarar mot det högsta stadiet vid högre allmänt läroverk. Kommittén anser därför, att undervisningsskyldigheten för lektorerna vid institutet bör fastställas med ledning av den undervisningsskyldighet, som gäller för de lektorer, vilka vid läroverken meddelar undervisning på ifrågavarande stadium. Då 820 undervisningstimmar per läsår vid 42 veckors läsår motsvarar ca 20 timmar per vecka, föreslår kommittén, att lektorernas undervisningsskyldighet fastställs till 16—24 undervisningstimmar per vecka.

Undervisningstiden bör inom denna ram för varje enskild befattningshavare fastställas med hänsyn dels till i vilken omfattning undervisning sker jämväl i den arbets- och driftsledarkurs, som avses bli förlagd till institutet, dels till tjänstgöringens beskaffenhet och omfattningen av den tid, som åtgår för att fullgöra vissa särskilda åligganden i samband med undervisningen, såsom uppgifter i samband med skolorbrukets drift samt i till institutet förlagd försöksverksamhet m. m. Av den totala undervisningsskyldigheten bör åtminstone tre fjärdedelar fullgöras i lantmästarkursen.

Ledamöterna av kommittén *herrar Arnegren, Ekerot och Zachrisson* har i *särskilt yttrande* framhållit, att de inte kan ansluta sig till kommitténs förslag om ändrat tillsättningsförfarande för rektor och ordinarie lärare, utan anser, att hittillsvarande förfaringssätt alltjämt bör tillämpas. I det särskilda yttrandet anförs bl. a. följande.

Erfarenheterna av nuvarande system, vilket tillämpats sedan år 1940, är mycket goda och de skäl, som åberopats för en ändring, synes oss inte vara tillräckligt bärande för en övergång till ett nytt förfaringssätt, vilket dessutom sannolikt skulle medföra en väsentlig ökning av antalet besvärsärenden i hithörande frågor. I fråga om rektorerna bör vidare uppmärksammas, att dessa — vid sidan av sin uppgift att vara skolledare — även har ansvaret för skoljordbrukets skötsel och ekonomi. Det är här ofta fråga om mycket betydande värden. Med hänsyn härtill synes det motiverat, att huvudmannen äger ett avgörande medinflytande vid utseendet av den, som skall vara ledare för såväl skolan som jordbruket. Vi vill även framhålla, att skolstyrelsen torde bättre än en central myndighet kunna avgöra, vilken av de på förslaget uppförda sökandena som med hänsyn till skolan och de lokala förhållandena är den mest lämplige. Det må även erinras om att vid folkhögskolorna, med vilka lantbruksundervisningsanstalterna sedan gammalt haft mycket gemensamt, tillkommer det skolstyrelsen att bland de av skolöverstyrelsen behörighetsförklarade sökandena utse såväl rektor som ordinarie lärare.

Beräffande lärarna har kommittémajoriteten gått åt rakt motsatt håll och ansett, att tillsynsmyndigheten inte skulle ha någon som helst befattning med frågor, som sammanhänger med ordinarie ämnes- och yrkeslärarens tillsättande. Det är enligt vår mening att gå för långt, eftersom det skulle få till följd, att prövningen av behörighet som lärare skulle uppdelas på minst 24 olika skolstyrelser. Även om skolstyrelserna torde vara väl skickade att bedöma de sökandes lämplighet är därmed inte sagt, att samtliga skolstyrelser kommer att följa enhetliga regler vid behörighetsprövningen. För att garantera en objektiv och rättvis behörighetsprövning synes denna böra göras av en myndighet, nämligen lantbruksstyrelsen. När det gäller tillsättandet av ordinarie lärare bör således lantbruksstyrelsen även fortsättningsvis medverka på sätt som nu sker genom att pröva de sökandes behörighet och upprätta förslag, upptagande de tre mest meriterade. Det bör sedan tillkomma skolstyrelsen att bland de på förslaget uppförda utse innehavaren av den ledigförklarade befattningen.

Slutligen vill vi framhålla, att i nuvarande stadga för lantbruksundervisningsanstalter är bl. a. föreskrivet, att vid antagande av rektor eller ämneslärare må särskilt avseende fästas vid väl vitsordad praktisk verksamhet inom ämnesområdet för den sökta befattningen. Vidare stadgas, att vid besättandet av rektors- eller lärarbefattning, med vilken är förenad skyldighet att handha skötsel av skoljordbruk, bör särskilt uppmärksammas vikten av att sökanden äger de insikter och egenskaper, som har betydelse för en god skötsel av skolegendomen. Enligt vår mening är nu angivna bestämmelser av sådan aktualitet och betydelse, att de alltjämt bör ingå och anges bland behörighetsvillkoren.

B. Yttranden

Lantbruksundervisningskommitténs förslag om yrkeslärartjänster vid lantbruksskolorna har tillstyrkts av alla remissinstanser, som yttrat sig i frågan. Sålunda framhåller *lantbruksstyrelsen*, att behovet av yrkeslärartjänster vid lantbruksskolorna blivit alltmera påtagligt och kommer att bli det än mer i den mån yngre elever, som skall meddelas en större del praktisk undervisning, kommer till skolorna. *Skogsstyrelsen* framhåller att, såvitt den kan finna och erfarenhetsmässigt bedöma, yrkeslärare bör ha en given

funktion att fylla på ifrågavarande utbildningsnivå. Inte heller *statskontoret* har något att erinra mot förslaget att utbyta vissa ämneslärare mot yrkeslärare och att inplacera de sistnämnda i den statliga löneplanen. *Lantbrukshögskolans lärarkollegium* finner väl motiverat att lantmästare, som genomgått pedagogisk utbildning, placeras i något högre lönegrad än sådan som icke genomgått dylik utbildning. Kommitténs uppfattning om önskvärdheten av att yrkeslärartjänster inrättas vid lantbruksskolorna tillstyrks vidare av *Svenska facklärarförbundet*, *Svenska lantmannaskolornas lärareförening*, *Sveriges agronom- och lantbrukslärares förening* samt alla *förvaltningsutskotten vid landstingen*.

Till kommitténs förslag att öppna möjlighet för yrkeslärare att bli rektor ställer sig åtskilliga remissinstanser ganska tveksamma.

Lantbruksstyrelsen anser, att för rektorsbefattning bör fordras ämneslärarkompetens. Skulle i något fall yrkeslärare på grund av stor allmän duglighet anses böra ifrågakomma som rektor, bör en utnämning enligt styrelsens mening kunna möjliggöras genom dispens.

Lantbrukshögskolans lärarkollegium kan inte godta, att yrkeslärare skall kunna erhålla behörighet att inneha rektorstjänst vid lantbruksskola.

Med hänsyn till de uppgifter, som åvilar rektor i egenskap av skolans chef, anser kollegiet det vara ett oavvisligt krav, att denne har högskoleutbildning. Som jämförelse kan nämnas, att rektor för folkhögskola som regel har en akademisk examen, ofta en högre sådan. Kollegiet vill framhålla, att vid i övrigt lika kompetens avlagd agronomie licentiatexamen bör utgöra en särskilt välgående merit vid tillsättning av rektorstjänst.

Riksförbundet Landsbygdens folk, som hör till de tveksamma i fråga om det lämpliga i att ge yrkeslärare möjlighet att inneha rektorstjänst, anför bl. a. följande.

Om detta förslag genomförs, skulle yrkesläraren som rektor bli ansvarig för planering och ledning av en utbildning, där han inte skulle äga behörighet att undervisa. De förhållandevis elementära grundläggande yrkeskurserna kommer i framtiden att få mindre betydelse än de nuvarande huvudkurserna vid lantmannaskolorna, varvid den specialiserade yrkesutbildningen blir den viktigaste formen av yrkesutbildning inom jordbruket. Den specialiserade yrkesutbildningen måste därför enligt riksförbundet hållas på en jämförelsevis hög nivå och till alldeles övervägande del avse teoretisk utbildning. Som en konsekvens härav måste undervisningen vid dessa kurser företrädesvis bestridas av ämneslärare och timlärare, medan däremot yrkeslärarna i första hand kommer att utnyttjas för den grundläggande utbildningen. Riksförbundet förordar därför, att för behörighet som rektor vid lantbruksskola i första hand skall gälla samma villkor som för ordinarie ämneslärarbefattning.

Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund betraktar det som angeläget, att i spetsen för skolornas undervisning och försöksverksamhet står en person med grundlig och djupgående utbildning på området. Även om en person med lantmästarutbildning kan bli en god administratör och i det av-

seendet lämpad som rektor, måste det starkt betvivlas, att denna utbildning ger tillräckliga kunskaper för att leda, utveckla och forma verksamheten vid en ordinär lantbruksskola. Däremot torde man kunna tänka sig, att yrkeslärare efter dispens i varje särskilt fall förklaras behörig till rektorstjänst vid lantbruksskola, t. ex. med enbart förberedande yrkesutbildning.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening — som motsätter sig förslaget att yrkeslärare skall kunna befordras till rektor — framhåller, att en yrkeslärare inte kan förutsättas besitta den överblick över olika ämnen, som krävs av en rektor.

Svenska lantarbetsgivareföreningen anser, att högskoleutbildning bör utgöra behörighetskrav för rektorstjänst vid lantbruksskola.

Några av landstingens förvaltningsutskott och flertalet hushållningssällskap framhåller att yrkeslärare inte bör erhålla rektorsbefattning.

Beträffande lärarnas undervisningsskyldighet ansluter sig *lantbruksstyrelsen* till kommitténs förslag. Med hänsyn till rektors omfattande administrativa uppgifter bör dock enligt styrelsen möjlighet finnas för rektor vid större skola med stort skolorbruk att få en viss nedsättning av undervisningsskyldigheten. Likaså bör lärare, som är engagerad i skolorbrukets skötsel eller i andra kvalificerade arbetsuppgifter, kunna åläggas ett något mindre antal undervisningstimmar per vecka. Denna fråga bör dock underställas tillsynsmyndigheten.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening framhåller, att ämneslärare och rektor förutom den egentliga schemabundna undervisningen har många andra uppgifter i samband med skolorbruk, försök, elevinternat, bibliotek, studiebesökande, expeditionstjänst, vård av undervisningsmateriel m. m., vilka uppgifter kan variera inom rätt vida gränser. Med hänsyn härtill föreslår förbundet, att gränserna för undervisningsskyldigheten fastställs till 10—20 timmar per vecka för rektor och 18—24 timmar per vecka för ämneslärare. Även *Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund* finner starka skäl tala för en sänkning av den lägre gränsen för undervisningsskyldigheten. Förbundet föreslår därför, att undervisningsskyldigheten för ämneslärare fastställs till 18—24 teoretiska undervisningstimmar per vecka och för rektor till 8—20 undervisningstimmar per vecka.

I fråga om behörighetsvillkoren tillstyrker *Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund* kommitténs förslag om viss minimitjänstgöring vid lantbruksskola resp. lantbruksskola för behörighet att söka rektors- och ordinarie ämneslärartjänster men finner förslaget om att med återstående lärartjänstgöring skall jämföras endast tjänstgöring hos hushållningssällskap alltför snävt. Förbundet anför i anslutning härtill bl. a. följande.

Skulle detta förslag genomföras, kan följden bli, att duktiga personer, som varit anställda t. ex. vid lantbruksnämnder, inom forsknings- och försöksverksamhet, inom förvaltningen, inom de ekonomiska och fackliga organisationerna eller inom annan privat verksamhet och som kanske skulle

komma att bli mycket duktiga lärare eller rektorer, hindras från att söka sig till skolorna. Ur skolornas synpunkt synes det vara en uppenbar nackdel att genom alltför snäva behörighetsvillkor minska skolornas möjligheter att konkurrera om de bästa krafterna även inom dessa områden. Dessutom torde det vara av betydelse för skolornas utveckling att till lärarkåren kunna knyta personer med erfarenhet från olika verksamhetsområden.

Förbundet föreslår, att förutom av kommittén föreslagen examen skall för rektor och ordinarie ämneslärare vid lantbruksskola fordras minst två års väl vitsordad lärartjänstgöring vid lantbruksskola med minst 21 veckors undervisning per år samt minst två års väl vitsordad tjänstgöring inom yrkesområdet. I fråga om rektor vid lantbruksskola bör enligt förbundet fordras minst två års väl vitsordad tjänstgöring vid lantbruksskola med minst 21 veckors tjänstgöring per år samt minst två års väl vitsordad tjänstgöring inom yrkesområdet och i fråga om ordinarie ämneslärare vid lantbruksskola minst ett års väl vitsordad tjänstgöring vid lantbruksskola med minst 21 veckors undervisning samt minst ett års väl vitsordad tjänstgöring inom yrkesområdet.

Den för icke ordinarie ämneslärare gällande beföringsgången, som f. n. är fyra år vid lantmannas- och lantbruksskolor, föreslås av Sveriges agrotekniska och lantbrukslärareförbund avkortad till tre och ett halvt år, eftersom denna kortare beföringsgång tillämpas för flertalet övriga verksamhetsområden för akademiker. Vid inplacering i beföringsgången bör beföringshavaren få tillgodoräkna tidigare tjänstgöring. Detta är enligt förbundets mening en absolut förutsättning för att skolorna skall kunna konkurrera om den bästa arbetskraften. I annat fall kommer skolorna inte att kunna locka till sig arbetskraft från andra verksamhetsområden. Behörighetsvillkor för extra ordinarie ämneslärare vid lantbrukets yrkesskolor synes enligt förbundet sakna aktualitet, eftersom anställning som extra ordinarie lärare bör avgöras enligt bestämmelserna om reglerad beföringsgång.

Lantbrukshögskolans lärarkollegium fäster uppmärksamheten på att utredningen inte omnämnt tjänstgöring vid lantbrukshögskolan såsom meritering för tjänst som rektor och ordinarie ämneslärare. Kollegiet framhåller, att assistent- och forskarassistenttjänst vid lantbrukshögskolan, vari i regel ingår att biträda vid undervisningen, måste vara meriterande i minst samma utsträckning som den av utredningen omnämnda tjänstgöringen hos hushållningssällskapen.

Svenska lantbrukslärarinnornas förening anser det angeläget, att vid tillsättning av rektorstjänst vid lantbruksskola stor hänsyn tas till vederbörandes kännedom och intresse för jordbrukarhushållet och landsbygdsbefolkningens levnads- och miljöförhållanden.

Beträffande *lärarna* finner *skogsstyrelsen* det ändamålsenligt, att i enlighet med kommitténs förslag skogsvårdsstyrelserna i möjligaste mån ställer såväl ämnes- som yrkeslärare till förfogande för lantbruksskolornas undervisning i skogliga ämnen. En sådan supplerande verksamhet anser styrelsen bli till nytta även för lärarna själva. För att en dylik

medverkan från skogsvårdsstyrelserna skall kunna organiseras effektivt bör dock skogsutbildningen vid lantbruksskolorna såvitt möjligt koncentreras tidsmässigt. Därjämte är det önskvärt, att medverkan avtalas och planläggs för längre tidsperioder. Skogsstyrelsen förutsätter vidare, att de ekonomiska frågor, som är förenade med att lärarpersonal tillhandahålls, kan tillfredsställande lösas.

Vad angår övrig personal vid lantbrukets yrkesskolor anser *Svenska lanthushållslärarinnornas förening* det vara av mycket stor vikt, att en tjänst som husmor inrättas vid varje lanthushållsskola. Föreningen anför bl. a. följande.

Det är enligt föreningen inte försvarbart att utnyttja rektor och lärare för uppgifter, för vilka de är överkvalificerade. Endast skolor av sådan storlek bör i framtiden få inrättas, att anställning av husmor är motiverat. Skolorna bör vidare beredas möjlighet att anställa även annan erforderlig ekonomipersonal samt expeditionshjälp. Under senare år har rektors arbetsuppgifter ökat betydligt. Bl. a. har den ökade elevtillströmningen, kontakten och rådgivningen med hemmen och frågor rörande studiehjälp m. m. väsentligt ökat rektors arbete. Föreningen anser det därför angeläget, att rektor frikopplas från det rena rutinarbetet i fråga om skrivarbete och enklare bokföring, så att tillräcklig tid erhålls för viktigare arbetsuppgifter. Föreningen anser det därför nödvändigt, att det klart utsägs att erforderlig skrivhjälp skall anställas.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening samt *Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund* understryker nödvändigheten av att anslag kommer att utgå för anställning av erforderlig skriv- och expeditionshjälp, och framhåller, att det inte kan vara rationellt, att akademiskt utbildad och sålunda tämligen dyrbar personal skall syssla med maskinskrivning och telefonpassning, samtidigt som andra och betydelsefulla arbetsuppgifter får ställas på framtiden eller bli helt försummade.

Även *Sveriges lantbruksförbund*, *Svenska facklärarförbundet* och *Sveriges 4 H* tillstyrker det av kommittén framlagda förslaget, att husmor skall anställas vid de större lanthushållsskolorna.

Kommitténs förslag om ändrat tillsättningsförfarande för rektor och ämneslärare — att rektor skall utses av tillsynsmyndigheten och ordinarie lärare av den regionala skolstyrelsen utan föregående behörighetsbedömning av tillsynsmyndigheten — tillstyrks av statskontoret, Riksförbundet Landsbygdens folk samt landstingens förvaltningsutskott i Hallands, Örebro och Västerbottens län. De remissinstanser i övrigt, som yttrat sig i denna fråga, anser, att nuvarande tillvägagångssätt — vid vilket tillsynsmyndigheten utför behörighetsbedömning av såväl rektor som ämneslärare och skolstyrelsen utser dem — bör bibehållas. Ur yttrandena må följande återges.

Statskontoret ansluter sig till det av kommittémajoriteten förordade förfarandet vid tillsättning av rektor och lärare, vilket nära överensstämmer med det vid landstingskommuns yrkesskolor redan tillämpade tillvägagångs-

sättet. Även *Riksförbundet Landsbygdens folk* anser, att övervägande skäl talar för förslaget, att rektor skall tillsättas av tillsynsmyndigheten.

Lantbruksstyrelsen, som avstyrker kommitténs förslag om ändrat tillsättningsförfarande, anför till stöd för sin uppfattning bl. a. följande.

Styrelsen anser, att det är en väsentlig skillnad mellan att vara rektor för en lantbruksskola och t. ex. för en central verkstadsskola. Med den förra rektorstjänsten följer en omfattande ekonomisk förvaltning (skoljordbruket). Det kan knappast anses rimligt, att tillsynsmyndigheten tillsätter rektor, tillika förvaltare för skoljordbruket, medan skolans styrelse och huvudman har det ekonomiska ansvaret. Styrelsen ansluter sig i stället till det av herrar Arnegren, Ekerot och Zachrisson avgivna särskilda yttrandet. Samma mening framförs i yttranden från samtliga skolor och hushållningssällskap.

Lantbrukshögskolans lärarkollegium anser, att det nuvarande systemet medför en större trygghet för att en likartad bedömning skall komma till stånd och förordar därför, att det bibehålls tills vidare. Även *skogs- och lantbruksakademien* anser att tillsynsmyndigheten bör utföra behörighetsprövning av ordinarie ämneslärare samt framhåller därutöver, att huvudmännen bör äga ett avgörande medinflytande vid valet av den, som skall vara ledare av såväl skolan som jordbruket.

Sveriges lantbruksförbund framhåller, att de hittillsvarande erfarenheterna av det nuvarande systemet för tillsättning av rektors- och lärartjänster vid lantbruksskolorna är goda. Förbundet anser, att förfaringssättet utgör en lämplig avvägning av tillsynsmyndighetens och skolstyrelsernas befogenheter, och menar, att tillräckligt vägande skäl inte förebragts av kommittémajoriteten för ändring av nuvarande förhållanden. *Svenska lantarbetsgivarföreningen* finner, att kommitténs förslag om tillsättning av rektors- och ämneslärartjänster innebär en onödig ändring av en redan förut väl fungerande ordning.

Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund framhåller, att nuvarande tillsättningssystem är bättre än det av kommittén föreslagna. Förbundet förordar emellertid, att det nuvarande systemet kompletteras med en för skolorna gemensam personalförteckning, som ger tillsynsmyndigheten möjlighet att omplacera överblivna befattningshavare vid nedläggning av skolor. I huvudsak samma synpunkter framförs av *Svenska lantmannaskolornas lärareförening*.

De av kommittén föreslagna *lektorstjänsterna vid lantmästarkursen* har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser utom statskontoret.

Statens lönenämnd har intet att erinra mot förslaget att lektorstjänster inrättas vid Alnarpsinstitutet, om som behörighet för sådan tjänst uppställs krav på agronomie licentiatexamen. Däremot kan nämnden inte tillstyrka, att undervisningsskyldigheten per vecka för dessa tjänster fastställs till lägre antal undervisningstimmar än för lektorstjänsterna vid de högre allmänna läroverken.

Lantbrukshögskolans lärarkollegium anser förslaget om lektorstjänster vid Alnarpsinstitutet välmotiverat. *Styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut* hälsar förslaget med tillfredsställelse. Befattningar av detta slag skulle underlätta styrelsens strävan att förvärva dugliga lärarkrafter och att hålla undervisningen på en hög nivå. Styrelsen anser vidare, att nuvarande ämneslärare efter särskild prövning bör kunna utnämnas till lektorer.

Lärarkollegiet vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning understryker starkt önskvärdheten av att den av kommittén föreslagna lektorstjänsten i lantbruksekonomi inrättas. Kollegiet utgår från att nämnda lektorstjänst skall avse den undervisning, som nu handhas av en speciallärare. Denne, som undervisar i lantbruksekonomi, marknadslära, redovisningslära och nationalekonomi, handhar ca 70 procent av lantmästarkursens ekonomiundervisning och har flera undervisningstimmar i denna kurs än någon av de övriga lärarna. Kollegiet framhåller vidare bl. a. följande.

Då lantmästarkursen inrättades, tänkte man sig, att lärarna vid lantbruksavdelningen skulle rekryteras bland konsulenter och lärare vid lantmanna- och lantbruksskolor. Lönerna sattes därför så högt, att de skulle verka lockande för dessa. Vid lönejusteringar och löneplansförändringar har emellertid lönerna för ämneslärarna vid Alnarp flera gånger försämrats i förhållande till konsulenternas och lantmannaskolelärnarnas. I nu gällande löneplan och tjänsteförteckning har vissa konsulenter placerats i lönegrad A 24, medan ämneslärarna vid Alnarp är placerade i lönegrad A 23. Detta innebär, att tjänsterna vid Alnarp är mindre lockande och att rekryteringen försvårats. Kollegiet vill därför starkt understödja kommitténs förslag, att lärartjänsterna vid Alnarp ombildas till lektorat. Kollegiet biträder också förslaget att för behörighet till sådan tjänst skall krävas enligentliggande licentiatexamen. Vid bedömning av sökandes kompetens bör enligt kollegiet gälla att erfarenhet vunnen genom verksamhet inom befattningens område och vetenskaplig meritering skall tillmätas lika vikt. Med hänsyn till de nuvarande lärarnas långa erfarenhet och väl vitsordade verksamhet inom sina resp. ämnesområden vill kollegiet föreslå, att de nuvarande ämneslärarna i jordbrukslära, husdjurslära, maskinlära, lantbrukskemi med lantbruksbiologi samt nuvarande speciallärare i lantbruksekonomi m. fl. ämnen skall förklaras behöriga att inneha ovannämnda lektorat.

Lärarkollegiet framhåller vidare, att den av kommittén föreslagna undervisningsskyldigheten för lektorerna vid Alnarp (16—24 undervisningstimmar per vecka) är för hög. Den av kommittén gjorda jämförelsen med gymnasielektorerna, vilka har denna undervisningsskyldighet, är enligt kollegiet inte rättvisande beroende på den särpräglade undervisningen på lantmästarkursen. Kollegiet anför härom bl. a. följande.

Lantmästarkursens elever är äldre (medelålder 27 år) än gymnasieeleverna och har lång praktisk erfarenhet och omfattande fackutbildning. De har dessutom ofta studentexamen, reservofficersexamen m. m. Vidare är tentamensskyldigheten större på lantmästarkursen beroende på ett stort antal muntliga tentamina. Eleverna utför enskilda arbeten, vilket medför extra arbete i form av personlig handledning från lärarnas sida. Därtill

kommer att lärarna måste ges möjlighet att följa utvecklingen i sina ämnen, om undervisningen skall kunna hållas på en hög nivå.

Kollegiet anser därför, att nu gällande undervisningsskyldighet — ca 600 timmar per år — bör bibehållas oförändrad. Dessutom bör — bl. a. för att möjliggöra koncentrationsläsning — undervisningsskyldigheten anges i årstimmar i stället för veckotimmar.

Riksförbundet Landsbygdens folk finner det angeläget, att lärarna vid lantmästarkursen äger en hög teoretisk utbildning, och tillstyrker därför, att de föreslagna lektorstjänsterna inrättas.

Sveriges lantmästareförbund understryker kraftigt, att den föreslagna upprustningen av lantmästarutbildningen med lektorstjänster med krav på avlagd agronomie licentiatexamen snarast genomförs.

Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund anser, att vissa av de nuvarande ämneslärartjänsterna vid lantmästarkursen bör omändras till lektorstjänster, allteftersom tjänsterna blir vakanta. Ifrågavarande ämneslärare vid Alnarp har sedan lång tid tillbaka varit uppenbart för lågt placerade i lönehänseende. Förbundet förutsätter, att den av kommittén föreslagna lektorstjänsten i ekonomi avser en ny ordinarie tjänst för den nuvarande specialläraren i nationalekonomi, handelslära, redovisningslära och driftsplanering. Förbundet anser, att en undervisningsskyldighet av samma omfattning som gymnasielektorernas skulle vara alltför betungande för Alnarpsinstitutets lektorer av i huvudsak samma skäl som lärarkollegiet vid institutets lantbruksavdelning anfört. Förbundet anser sålunda mycket starka skäl tala för att en högre undervisningsskyldighet än nu gällande 600 undervisningstimmar per år inte bör fastställas för institutets lektorer.

XIII. Pedagogisk grundutbildning och fortbildning för lärare vid lantbrukets yrkesskolor m. fl.

A. Kommittén

Pedagogisk utbildning. Lantbruksundervisningskommittén framhåller, att den pedagogiska grundutbildning, som lärarna vid lantbruks- och lantmannaskolorna erhåller, i jämförelse med motsvarande utbildning för lärare vid lanthushållsskolorna och inom det allmänna skolväsendet och yrkesskolväsendet är av mycket begränsad och otillfredsställande omfattning. Vid behandlingen av denna fråga har kommittén samrått med 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning, vilka fått i uppdrag att utreda frågor, som sammanhänger med rekryteringen och utbildningen av lärare och instruktörer i yrkesämnena vid den utbildning i jordbruk, som planeras inom enhetsskolans ram. Samråd har även förekommit med jordbruksupplysningskommittén, som behandlat den pedagogiska utbildning, som erfordras för inom rådgivningen på jordbrukets område verkssamma konsulenter m. fl. (SOU 1960: 39).

Lantbruksundervisningskommittén anser i likhet med jordbruksupplysningskommittén, att undervisningen vid skolorna och den av hushållningssällskapen bedrivna upplysnings- och rådgivningsverksamheten i många hänseenden omfattar så likartade arbetsuppgifter, att i stort sett samma krav bör ställas på befattningshavarna i fråga om pedagogiskt kunnande och att därför gemensam pedagogisk grundutbildning för dessa personalkategorier bör kunna anordnas. Den pedagogiska grundutbildningen av här avsedda kategorier av lärare m. fl. bör meddelas i särskilda kurser, som bör genomgå, sedan fackutbildningen avslutats. Lantbruksundervisningskommittén erinrar om att jordbrukshögskoleutredningen (SOU 1960:2) också framhållit, att den pedagogiska utbildningen inte borde ingå i agromotbildningen utan ges i särskild ordning efter agronom- och hortonomexamen. Även lantmästarutbildningen bör enligt kommittén utformas på ett analogt sätt, vilket innebär, att lärarutbildning inte bör ingå i lantmäs-tarkursen utan meddelas blivande lärare efter genomgången av densamma.

Lantbruksundervisningskommittén har efter närmare undersökningar kommit till den uppfattningen, att Jälla lantmannaskola och Alnarpsinstitutet är särskilt lämpade som förläggningsplatser för pedagogisk utbildning.

Jälla ligger i närheten av såväl Uppsala universitet som lantbrukshögskolan. Uppsala läns landsting, som är huvudman för Jälla lantmannaskola, har erbjudit sig att medverka till att en utbildning av antytt slag skall kunna förläggas till Jälla. Å andra sidan ligger Alnarpsinstitutet i närheten av Lunds universitet, varjämte tillgången på närbelägna lantbruksskolor är större.

Lantbruksundervisningskommittén anser — i likhet med jordbruksupplysningskommittén — att behovet av platser i pedagogiska kurser för personal vid lantbruksskolor och hushållningssällskap kommer att uppgå till 25 å 30 per år. Beträffande utformningen av den pedagogiska utbildningen anför lantbruksundervisningskommittén bl. a. följande.

Med hänsyn till föreliggande stora utbildningsbehov för såväl ämneslärare (konsulenter) som yrkeslärare (lokalrådgivare) bör utbildningen i vart fall under de första åren förläggas till två skilda skolor. För att undvika onödiga investeringar torde det dock vara lämpligt att anordna utbildning av permanent karaktär vid endast en skola, nämligen Jälla lantmannaskola, medan Alnarpsinstitutet bör handha den mera tillfälliga undervisningen. Sedan det ackumulerade utbildningsbehov, som nu är för handen, blivit tillgodosett, torde utbildningen av såväl ämneslärare som yrkeslärare kunna förläggas till Jälla.

Intet hinder föreligger för att ämneslärare och konsulenter å ena sidan samt yrkeslärare och lokalrådgivare å andra sidan sammanförs i samma kurser. Med hänsyn till att elevunderlaget kan bedömas bli tillräckligt stort för minst två kurser årligen, har kommittén dock funnit det ändamålsenligt, att lärare och konsulenter utbildas i en kurs, förslagsvis den som förläggs till Jälla, medan yrkeslärare och instruktörer utbildas i den andra kursen som förläggs till Alnarp.

Enligt lantbruksundervisningskommittén bör en grundläggande kurs för pedagogisk utbildning av lärare vid lantbruksskolor m. fl. omfatta omkring 15 veckor med ca 30 elevtimmar per vecka. Utbildningen bör omfatta psy-

kologi, pedagogik och sociologi, allmän och speciell undervisningsmetodik, åskådningsmedel, röst- och talvård samt muntlig och skriftlig framställning, bok- och bibliotekskunskap, skolhygien, yrkesvals- och arbetsmarknadsfrågor, viss orientering om svensk lantbruksadministration samt specialstudier. Den praktiska utbildningen skall till huvudsaklig del utgöras av auskultationer och demonstrationslektioner samt undervisnings- och rådgivningsövningar.

För en mera fullständig redogörelse över utformningen av den pedagogiska utbildningen hänvisas till betänkandet s. 121—122.

Kommittén framhåller fortsättningsvis, att även förmännen vid lantbruks-skolornas skolorjordbruk bör erhålla en viss pedagogisk utbildning. Förmännen medverkar nämligen i viss utsträckning i undervisningen, bl. a. som instruktörer i praktiskt arbete. Då deras arbetsuppgifter i undervisningen är mindre omfattande än lärarnas och uteslutande begränsade till praktiska kursmoment, bör utbildningen enligt kommitténs mening kunna göras betydligt kortare än utbildningen av ämneslärare och yrkeslärare och förslagsvis omfatta fem veckor. Denna utbildning bör kunna inpassas vid sidan av övrig pedagogisk utbildning vid Jälla.

För att den pedagogiska utbildningen skall kunna infogas i berörda skolors ordinarie program, är det enligt kommittén nödvändigt, att rektorn vid Jälla resp. föreståndaren för lantbruksavdelningen vid Alnarp är kursledare och svarar för tidsplanering, schema m. m. Den pedagogiska utbildningen bör vid Jälla handhas av en helårsanställd lärare, som avlagt filosofie licentiatexamen i pedagogik eller psykologi. Utöver sin undervisning i lärarutbildningskursen bör ifrågavarande lärare även svara för huvuddelen av undervisningen i femveckorskursen för skolorjordbrukens förmän m. fl. samt medverka i pedagogiska fortbildningskurser, som anordnas för personal från lantbrukets skolor, hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Vid Alnarp bör enligt kommitténs uppfattning anställas en extra lärare i psykologi och pedagogik med motsvarande uppgifter. För handledning i speciell undervisningsmetodik och undervisning i olika specialämnen bör vid sidan av rektor och ämneslärare anlitas speciallärare.

Kommittén föreslår, att ersättning skall utgå till deltagare i här nämnda lärarutbildningskurser efter i huvudsak samma regler, som gäller för deltagare i lärarutbildningskurser anordnade med medel från anslaget Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen (1960/61, VIII ht. J 22; Kungl. brev 28/7 1960 och 1/9 1960). Kursdeltagare bör sålunda åtnjuta ersättning med ett belopp av 1 020 kr. per månad under kurstiden samt ersättning för resa från hemorten till kursorten och åter. Kursdeltagare, som åtnjuter lön med B-avdrag under tjänstledighet för kursens beivrande, bör inte äga uppbära någon av här nämnda ersättningar. Till deltagare i kurs för pedagogisk utbildning av förmän m. fl. bör utgå ersättning för resa från hemorten till kursorten och åter efter samma bestämmelser som i lärarutbildningskurs samt traktamentsersättning med 14 kr. för dag under kursen.

Fortbildning. Fortbildningsverksamheten inom lantbrukets område har

hittills i stor utsträckning organiserats centralt av lantbruksstyrelsen. I viss omfattning har i samråd med denna anordnats regionala fortbildningskurser, exempelvis i hushållningssällskapens regi. Det framstår för lantbruksundervisningskommittén som angeläget, att en samordning och enhetlig planering sker av all fortbildning för personalen vid de organ, som står under lantbruksstyrelsens tillsyn. Detta har hittills varit fallet, i och med att ansvaret härför åvilat undervisningsbyrån inom lantbruksstyrelsen. Härigenom har skapats möjligheter för ett rationellt utnyttjande av de för fortbildning tillgängliga medlen.

Kommittén finner för sin del, att fortbildningsverksamheten även i framtiden bör organiseras som centrala fortbildningskurser med deltagare från hela landet. Vid sidan härav synes dock i viss omfattning regionala fortbildningskurser av olika slag böra anordnas. Även sådana kurser bör ledas av lantbruksstyrelsen.

På styrelsen bör därför liksom hittills ankomma att planlägga och leda fortbildningsarbetet i stort samt upprätthålla kontakten med de institutioner, företag och organisationer, som på olika sätt kan medverka i fortbildningsverksamheten. Det bör också ankomma på styrelsen att hos Kungl. Maj:t göra framställningar om erforderliga medel och svara för dessas fördelning med beaktande av de behov, som hushållningssällskap, skolstyrelser, personalföreningar och andra regionala organ redovisar för styrelsen.

Deltagare i fortbildningskurs bör liksom hittills erhålla oavkortad lön under kurstiden jämte resekostnadsersättning och traktamente enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet. Kostnaderna för deltagarnas resor bör såsom nu är fallet täckas genom bidrag från staten, medan traktamentena bör betalas av resp. skola eller institution.

Om fortbildningsverksamheten skall kunna utbyggas och effektiviseras i enlighet med de riktlinjer, som kommittén föreslagit, erfordras en uppräknings av anslaget till ifrågavarande verksamhet.

B. Yttranden

Den av lantbruksundervisningskommittén föreslagna pedagogiska grundutbildningen om 15 veckor för lärare, konsulenter och instruktörer samt om fem veckor för skolorbrukens förmän har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Även den föreslagna förläggningen till Jälla lantmannaskola resp. Alnarpsinstitutet har i allmänhet godtagits. I fråga om vissa i yttrandena anförda synpunkter må följande anföras.

Statens lönenämnd ifrågasätter om inte en arvodesbefattning tills vidare är en lämpligare form än den av kommittén föreslagna extra läraren i psykologi och pedagogik vid Alnarp. Vad kommittén i övrigt föreslagit i fråga om pedagogisk grundutbildning och fortbildning för lärare vid lantbrukets yrkesskolor m. fl. har inte givit nämnden anledning till erinran.

Lantbruksstyrelsen tillstyrker kommitténs förslag om pedagogisk utbildning och framhåller därvid särskilt de yngre lärarnas behov av undervisning i metodik. Styrelsen understryker även behovet av en central informationstjänst, som genom sammandrag och systematisering av vetenskap-

liga avhandlingar, försöksberättelser m. m. väsentligt kunde underlätta för lärarna att följa med i utvecklingen.

Skogsstyrelsen ifrågasätter, om inte en viss för de kommande uppgifterna aktuell specialutbildning även på det fackmässiga området borde meddelas i anslutning till de pedagogiska kurserna. Erfarenheterna från den skogliga lärarutbildningen visar, att de blivande lärarna behöver trimmas i vissa avseenden — framför allt i arbetstekniska och maskinella discipliner — för att kunna rätt sköta den praktiska undervisningen. Frågan om att vidmakthålla lärarnas teoretiska kunskaper och praktiska färdigheter bör också uppmärksammas.

Skolöverstyrelsen finner timantalet för speciell metodik vara väl lågt i jämförelse med timantalet för allmän undervisningsmetodik. Styrelsen anser även, att underlaget för lärartjänsterna i pedagogik och psykologi behöver vidare klarläggas.

Jordbrukets upplysningsnämnd rekommenderar, att den föreslagna pedagogiska utbildningen förläggs till lantbrukshögskolan och ingår som ett ämne i agronomexamen.

Lärarkollegiet vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning, som instämmer i behovet av pedagogisk utbildning, förordar, att den pedagogiska undervisningen för agronomer och lantmästare förläggs till Alnarp. Kollegiet anför i anslutning härtill följande.

Ur statens synpunkt torde det vara lämpligare att förlägga dylik utbildning till en helstatlig institution. Nära Alnarp finns inte mindre än tre lantbruksskolor, vilka bör kunna tjäna som övningsskolor för den pedagogiska utbildningen. Möjligheten att få goda special- och timlärare för pedagogisk och psykologisk undervisning torde även vara särskilt gynnsam vid Alnarp, då lärarhögskola finns i Malmö och pedagogisk institution vid Lunds universitet. Kollegiet understryker vidare nödvändigheten av att fortbildningskurser anordnas. För lärare och konsulenter bör fortbildningen förläggas till Ultuna och för yrkeslärare och instruktörer till Alnarp. Kollegiet framhåller därjämte behovet av central information, som skulle underlätta lärarnas arbete och även höja kvaliteten på undervisningen, då lärarna därigenom får tillgång till aktuellt material.

1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning framhåller bl. a. följande.

De av lantbruksundervisningskommittén framlagda förslagen om lärarutbildningen utgör i huvudsak en sammanfattning av de resultat, som uppnåtts i nära samverkan med de sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning. De sakkunniga ansluter sig i stort till kommitténs uppfattning beträffande lärarnas pedagogiska grundutbildning och fortbildning. Därest länsskolnämnderna blir regionala tillsynsmyndigheter för yrkesutbildningen i dess helhet, bör nämnderna erhålla vissa uppgifter i fråga om regionalt anordnad fortbildning av lärare och instruktörer.

Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund tillstyrker kommitténs förslag om ersättning till deltagare i den pedagogiska grundutbildningskursen men anser det nödvändigt, att ersättning för resa mellan hemort och kurs-

ort utgår även till dem som uppbär B-avdrag. I annat fall kommer deltagare med långt avstånd till hemorten att bli ogynnsamt behandlad i förhållande till den, som bor nära kursorten.

Svenska lantmannaskolornas lärareförening tillstyrker förslaget till pedagogisk grundutbildning och understryker kraftigt behovet av förbättrad central informationstjänst.

Svenska facklärarförbundet finner det angeläget med en förbättrad pedagogisk utbildning och förutsätter, att man till denna utbildning knyter väl kvalificerade lärare.

Enligt förbundet skulle det vara synnerligen värdefullt, om lektorstjänster i yrkespedagogik kunde inrättas. Förbundet finner vidare förslaget om en fortlöpande central information om försöksberättelse, fackartiklar m. m. vara mycket lovvärt. Därigenom kan lärarna utan tidsödande studier erhålla kunskap om den aktuella utvecklingen på jordbruksområdet. Tillsynen över den pedagogiska utbildningen bör enligt förbundets mening handhas av de myndigheter, som är ansvariga för övrig lärarutbildning inom yrkesundervisnings område och inte, som kommittén föreslagit, av lantbruksstyrelsen.

XIV. Statsbidrag till lantbrukets yrkesskolor

A. Nuvarande bestämmelser

F. n. utgår statsbidrag till lantbruksundervisningsanstalt under förutsättning bl. a. att Kungl. Maj:t förklarat skolan berättigad till sådant understöd samt att skolans verksamhet bedrivs i överensstämmelse med gällande stadga för lantbruksundervisningsanstalter och av lantbruksstyrelsen utfärdade föreskrifter. Skolan är också skyldig underkasta sig den kontroll, lantbruksstyrelsen i varje särskilt fall finner skäl föreskriva.

Undervisningsmateriel för maskinundervisning. I mån av tillgång på medel utbetalas statsbidrag för anskaffning av maskiner m. m. till lantbruks-, lantmanna-, lantlänshålls-, trädgårds- och fruktodlingsskola eller jordbrukets yrkesskola med 75 procent av skolornas totala kostnader för anskaffning och montering av maskiner, redskap o. d., som erfordras för undervisningen. Bidrag till materiel, avsedd att användas både för undervisningsändamål och jordbruksdriften vid skolan, utgår endast med 75 procent av den del av anskaffningskostnaden, som beräknas motsvara materielens användning vid undervisningen.

Skoljordbruk. Lån kan beviljas för inköp av jordbruksfastighet eller till utvidgning av befintligt skoljordbruk vid lantmanna- och lantlänshållsskola med högst 90 procent av fastighetens uppskattade värde, dock högst 200 000 kr. för lantmannaskola och 75 000 kr. för lantlänshållsskola.

Avlöningar m. m. åt lärarpersonalen. Statsbidrag utgår till lantbruks-, lantmanna- och lantlänshållsskolor dels med 90 procent för avlöningar m. m. åt ordinarie, extra ordinarie och extra befattningshavare, dels till arvoden

åt timlärare med belopp, som lantbruksstyrelsen i varje särskilt fall bestämmer, dock högst med 14 kr. för undervisningstimme.

Driftkostnader. Statsbidrag till lantbruks-, lantmanna-, lantushålls-, trädgårds- och fruktodlingsskolor utgår för deras driftkostnader med dels ett grundbidrag av vid lantbruks-, lantmanna- och lantushållsskola 26 kr. för varje dag, då undervisning pågår, samt vid trädgårds- och fruktodlingsskola av 12 900 resp. 6 450 kr. för läsår, dels ett tilläggsbidrag av 2 kr. 80 öre om dagen för varje elev, som deltar i maskinskötarkurs och 1 kr. 40 öre om dagen för elev, som deltar i annan undervisning, dock att statsbidraget till driftkostnader inte får överstiga tre fjärdedelar av skolans av lantbruksstyrelsen godkända driftkostnader, sedan avdrag gjorts för influtna hyror av elevbostäder.

Ur driftkostnadsanslaget utbetalas också arvode åt skolläkare med 4 kr. 50 öre för varje elev, som deltar i undervisningen, dock högst med belopp, som motsvarar skolläkarens verkliga arvode.

För att statsbidrag till driftkostnader skall utgå gäller bl. a., att antalet elever i huvudkurs uppgår eller i medeltal för de fem sista åren eller det mindre antal läsår, som skolan varit i verksamhet, uppgått till minst 15 samt att det inte överstiger vid lantmannaskola 60 och vid lantushållsskola 30. Då fråga är om praktisk-teoretisk sommarkurs eller ladugårdsförmanskurs eller då särskilda skäl föreligger, kan statsbidrag dock beviljas, oaktat de nämnda villkoren i fråga om elevantalet inte är uppfyllda.

Till jordbrukets yrkesskolor utgår statsbidrag till skolornas driftkostnader med ett grundbidrag av 7 020 kr. per skola och läsår samt ett tilläggsbidrag av 42 kr. per elev och månad.

Särskilda utbildningskurser. Statsbidrag utgår till ett flertal olika specialkurser, såsom kontrollassistentkurser, ladugårdsskötarkurser, mejerikurser, svinskötarkurser m. fl. med dels grundbidrag, avsedda att täcka skolornas kostnader för lärare och instruktörer, dels tilläggsbidrag till kostnaderna i övrigt, dels i vissa fall bidrag till eleverna för resekostnader, traktamentsersättningar och stipendier för förlorad arbetstid.

I övrigt utgår statsbidrag till *byggnadsarbeten*, till *studiehjälp åt elever* och till *kursverksamhet för jordbrukets rationalisering*.

B. Kommittén

För att skapa garantier för att statsbidragen används på föreskrivet sätt har i de härom utfärdade kungörelserna införts detaljerade föreskrifter om kontroll av statsbidragens användning. Detta har medfört en stor arbetsbörda både för skolorna och för den centrala tillsynsmyndigheten, lantbruksstyrelsen. Den mest arbetstyngande delen av lantbruksstyrelsens arbete med den ekonomiska avräkningen staten och skolorna emellan hänför sig till granskningen av lönekostnaderna. Enbart detta arbete sysselsätter f. n. en tjänsteman hos lantbruksstyrelsen mer än halva året. Lantbruksundervisningskommittén har därför funnit det angeläget att i samband med över-

syn av statsbidragssystemet även undersöka möjligheterna att förenkla det samma.

Kommittén tar inledningsvis upp vissa allmänna villkor för statsbidragsgivningen, såsom skolornas storlek m. m., och anför följande.

Flera av de nuvarande lantmanna- och lanthushållsskolorna är dimensionerade för ett elevantal på 20—30 elever. Kommittén anser, att en skola normalt bör kunna ta emot ett större antal elever samtidigt. Vid lantbruksskolorna bör sålunda ca 60 elever kunna undervisas samtidigt åtminstone under vissa tider av året och vid lanthushållsskolorna ett 45-tal elever. En lämplig riktpunkt för den lägsta gränsen vid en lantbrukets yrkesskola synes enligt kommittén vara 32 elever i samtliga under vinterhalvåret pågående kurser. Svårigheterna att snabbt bygga ut vissa av skolorna gör, att kommittén dock ansett sig inte nu kunna föreslå ett statsbidragsvillkor av denna innebörd utan att samtidigt förutsätta en omfattande dispensgivning. Från tillsynsmyndighetens sida bör i samverkan med resp. huvudmän eftersträvas en successiv ökning av de mindre skolornas kapacitet, i den mån tillgången på elever motiverar detta. Efter en övergångstid, som bl. a. blir beroende på i vilken takt statsbidrag kan ställas till förfogande för en önskad utbyggnad vid vissa av yrkesskolorna, torde ett sådant villkor för att erhålla statsbidrag böra uppställas.

Då skola nyinrättas bör dock, såsom allmänt villkor för att den skall förklaras statsbidragsberättigad, redan nu införas bestämmelsen, att skolan skall ha sådana dimensioner, att den på en gång kan motta minst 32 elever.

Liksom hittills bör vissa villkor om minimiantal elever i olika kurser uppställas. Sålunda bör antalet elever vid början av varje kurs uppgå till i kurs med övervägande teoretisk undervisning minst 16 och i kurs med övervägande praktisk undervisning minst åtta. Till kurser med övervägande praktisk undervisning bör därvid räknas både olika former av praktisk-teoretiska yrkeskurser och vissa slag av specialkurser, såsom maskinskötkurser, kontrollassistentkurser m. fl. Tillsynsmyndigheten bör få befogenhet att, när så anses påkallat med hänsyn till kursernas art, uppläggning och angelägenheten av att viss utbildning kommer till stånd, medge undantag från angivna villkor. Statsbidrag bör dock i intet fall få medges, om elevantalet i en kurs understiger fem.

Det är f. n. relativt vanligt, att elever i en lantbrukets yrkesskola kommer från andra orter i landet än dem, som ligger inom skolans naturliga upptagningsområde, exempelvis från annat län. Kommittén betonar att i den mån platser finns tillgängliga, bör dessa elever tas emot vid skolan på samma villkor, som gäller för elever från det egna länet.

Undervisningsmateriel. Lantbruksundervisningskommittén föreslår, att statsbidrag till anskaffning av undervisningsmateriel vid lantbrukets yrkesskolor liksom vid de centrala verkstadsskolorna bör utgå med 90 procent av kostnaderna för förvärv och montering av densamma. För förvärv av materiel, som avses att begagnas både i jordbruksdriften och i undervisningens tjänst, föreslås, att statsbidrag liksom nu skall kunna utgå med 90 procent av halva anskaffningskostnaden. Med hänsyn till att medelsbehovet undergår växlingar, som svårigen låter sig förutsägas, anser kommittén, att anslag för ändamålet bör uppföras såsom förslagsanslag i stället för som f. n. reservationsanslag.

Skoljordbruk. Med hänsyn till önskvärdheten av att i vissa fall utöka skoljordbrukens storlek och med tanke på att eventuellt ytterligare skolor kan komma att inrättas, bör, framhåller lantbruksundervisningskommittén, möjligheter till lån för anskaffande av skoljordbruk finnas även fortsättningsvis enligt de villkor, som nu gäller.

Avlöningar m. m. åt lärarpersonalen. Statsbidragsreglerna för lantbrukets yrkesskolor bör enligt lantbruksundervisningskommitténs uppfattning i möjligaste mån anpassas efter vad som gäller för övriga yrkesskolor.

Då lantbrukets yrkesskolor liksom de centrala verkstadsskolorna hämtar sina elever från en större region, i regel ett landstingsområde, anser kommittén, att statsbidrag bör utgå med i princip 100 procent av avlöningskostnaderna.

Till timlärarna utgår ersättning i form av timarvoden. Kommittén föreslår, att en anknytning sker till timlärarkungörelsen även för lantbrukets yrkesskolor men anser, att timtaxan i dess nuvarande utformning blir onödigt tungarbetad. Kommittén förordar i stället en ordning med statsbidrag till enhetliga timlärararvoden. Med timlärartimmar jämföras då även övertidstimmar av vid skolorna anställda lärare.

Driftkostnader. Enligt kommitténs mening bör staten liksom hittills i form av statsbidrag delvis svara för de kostnader utöver lärarlönerna, som är förknippade med skolornas drift. Statsbidraget bör enligt kommitténs mening täcka i genomsnitt 50 procent av de verkliga driftkostnaderna, sedan avdrag gjorts för influtna hyror. Någon begränsning uppåt, i likhet med den nu gällande att statsbidraget får uppgå till högst viss del (f. n. 3/4) av de verkliga kostnaderna, kan enligt kommittén inte vara erforderlig. Den skulle dessutom kräva en mer omfattande detaljkontroll än kommittén anser nödvändig i detta sammanhang.

Då det är önskvärt, att skolornas kontakt med det praktiska jordbruket underlättas, har kommittén funnit skäligt, att statsbidrag även utgår till en del av skolornas kostnader för reseersättningar och traktamenten åt lärare. Kommittén har därför i det bidragsunderlag, som legat till grund för kommitténs beräkningar av nya bidragsbelopp, inräknat rese- och traktamentskostnader med ett belopp av 600 kr. för läsår för varje helårsanställd ämnes- och yrkeslärare vid ifrågavarande skolor.

Kommittén förordar, att statsbidragsgivningen till skolornas driftkostnader liksom nu skall ske på grundval av särskilda grund- och tilläggsbidrag, varvid den nuvarande relationen mellan bidragen bör bibehållas.

Kommittén understryker vikten av att ett driftkostnadsbidrag, konstruerat på föreslaget sätt, justeras i takt med dels den allmänna kostnadsstegringen, dels de mera betydande ändringar i driftkostnaderna vid lantbrukets yrkesskolor, som kan bli en följd av att kursverksamheten i sin helhet omläggs.

Pedagogisk utbildning och fortbildning för lärare m. fl. I det föregående har kommittén föreslagit, att vissa av de specialkurser, till vilka bidrag nu utgår från reservationsanslaget Särskilda utbildningskurser, skall inordnas

i skolornas ordinarie kursverksamhet. Härav följer, att statsbidrag till ifrågavarande specialkurser i framtiden kommer att utgå från avlönings- och driftkostnadsanslagen.

Statsbidrag från nämnda anslag utgår även till Svenska svinavelsföreningen och Svenska fåravelsföreningen för specialutbildning i svinskötsel resp. fårskötsel. Kommittén anser, att särskilt statsbidrag till nämnda ändamål bör utgå även i fortsättningen. Bidragen synes dock lämpligen kunna utgå från annat anslag, förslagsvis nionde huvudtitelns anslag Befrämjande av husdjursaveln.

Under förutsättning att här föreslagna ändringar genomförs, bör statsbidragsgivningen från anslaget sålunda kunna begränsas att avse fortbildningskurser för lärarpersonalen vid lantbrukets yrkesskolor samt för konsulenter, assistenter och instruktörer hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Statsbidrag vid dessa kurser bör enligt kommittén utgå dels till arvoden, resekostnadsersättningar och traktamenten åt föreläsare, dels till undervisningsmateriel och övriga expenser, dels till resekostnadsersättningar och i förekommande fall traktamenten åt kursdeltagare.

Under anslaget bör också anvisas medel till den i föregående kapitel behandlade pedagogiska grundutbildningen för lärare vid lantbrukets yrkesskolor m. fl., vilken föreslagits skola helt bekostas av staten.

Studiehjälp åt elever vid lantbrukets yrkesskolor. Lantbruksundervisningskommittén förordar, att elever vid lantbrukets yrkesskolor — med undantag av eleverna vid de kortare grundläggande yrkeskurserna — fortsättningsvis erhåller studiehjälp enligt nu gällande bestämmelser. Med tanke på att eleverna i de kortare grundläggande yrkeskurserna utgörs av redan yrkesverksamma jordbrukare och lantarbetare, som oftast har försörjningsplikt, förordar kommittén, att dessa erhåller stipendier enligt samma bestämmelser som gäller för elever i de kurser, vilka anordnas med statsbidrag från anslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m.

Detta innebär, att kursdeltagarna får ersättning, beräknad efter billigaste klass för erforderliga järnvägs-, ångbåts- eller bussresor mellan hemmet och kursplatsen, samt, om de inte under kursen vistas i hemmet, tillika traktamentsstipendium med 5 kr. om dagen. Härutöver utgår stipendium för förlopad arbetstid efter behovsprövning med högst 17 kr. om dagen till familjeförsörjare och med högst 10 kr. om dagen till icke familjeförsörjare.

Kommittén ifrågasätter vidare lämpligheten av att vid beviljandet av studiehjälp hänsyn tas till föräldrarnas bundna tillgångar i den utsträckning, som nu sker. Vid stipendiegivningen jämföras nu taxeringsvärdet på föräldrarnas gårdar och värdet av inventarier med likvida tillgångar, trots att de förra värdena inte kan lösgröras. På grund härav torde eleverna vid lantbrukets yrkesskolor i stipendiehänseende tillhöra en av de mera missgynnade elevkategorierna. Kommittén förordar därför sådan ändring i de nuvarande studiehjälpsbestämmelserna, att bundna tillgångar inte i den utsträckning, som nu är fallet, kommer att inverka på stipendiegivningen i framtiden.

C. Yttranden

I fråga om de mera allmänna synpunkter som remissinstanserna haft beträffande statsbidragsbestämmelserna för lantbrukets yrkesskolor må anföras följande.

Statskontoret delar lantbruksundervisningskommitténs uppfattning, att statsbidragsgivningen bör förenklas. Bidragsreglerna för lantbrukets skolor bör dock enligt statskontoret i större utsträckning än kommittén tänkt sig anpassas till motsvarande bestämmelser, som gäller för andra yrkesskolor, främst de centrala verkstadsskolorna.

Lantbruksstyrelsen anser, att kommitténs förslag innebär vissa förbättringar och betydande förenklingar både för tillsynsmyndigheten och för skolorna själva. Styrelsen framhåller dock, att skolor, som inte är landstingsägda eller som tar emot elever från hela landet, kan ha svårigheter att få bidrag av erforderlig storlek av det landsting, inom vars område skolan är belägen. Styrelsen föreslår därför, att en sådan skola skall kunna få ytterligare statsbidrag eller att det skall föreskrivas skyldighet för landsting, inom vars område elever vid skolan är hemmahörande, att lämna skäligt bidrag till skolan i proportion till antalet sådana elever.

Kommitténs förslag beträffande statsbidrag till undervisningsmateriel har lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. *Statskontoret* framhåller emellertid att ämbetsverket inte motsätter sig, att statsbidrag får utgå med 90 procent av kostnaderna för anskaffning av första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel. Därigenom kommer samma begränsning att gälla för lantbrukets yrkesskolor som för övriga yrkesskolor. Enligt *riksräkenskapsverket* bör anslaget till bidrag till undervisningsmateriel uppföras såsom reservationsanslag.

Beträffande statsbidraget till avlöningar m. m. säger sig *statskontoret* inte vilja rikta någon erinran mot förslaget att i likhet med vad som gäller för vid de centrala verkstadsskolorna lämna bidrag med 100 procent av avlöningskostnaderna.

Beträffande ersättningen till timlärare framhåller *statskontoret*, att en närmare anknytning av bidragsnormerna för timlärare vid lantbrukets yrkesskolor till motsvarande bestämmelser vid de centrala verkstadsskolorna (SFS 1958: 419) synes starkt påkallad.

Kommitténs förslag att lämna lärarna vid lantbruksskolorna ett årligt belopp om 600 kr. som traktaments- och reseersättning för resor i samband med undervisningen har *statskontoret* inte ansett sig böra tillstyrka. *Svenska lantmannaskolornas lärareförening* har däremot ingen erinran mot detta förslag men påpekar, att behovet av rese- och traktamentsersättningar till lärare i de s. k. fortsättningskurserna med hemkontakt inte tillräckligt uppmärksamrats.

Förslaget att minska betydelsen av föräldrarna bundna tillgångar vid stipendiegivningen har vunnit anslutning från Sveriges lantbruks-

förbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, lantbruksstyrelsen, Svenska lantmannaskolornas lärareförening och Svenska lanthushållslärarinnornas förening men avstyrkts av statskontoret. I övrigt understryker åtskilliga remissinstanser studiehjälpens betydelse för elevernas möjligheter att skaffa sig yrkesutbildning.

XV. Kostnadsberäkningar

A. Kommittén

Lantbruksundervisningskommittén har vid sina beräkningar av de merkostnader, som de framlagda förslagen kommer att medföra, i huvudsak utgått från den bedömning av undervisningsverksamhetens omfattning, som lantbruksstyrelsen framlagt i sina anslagsäskanden för budgetåret 1961/62.

Dessa har grundats på från skolorna infordrade uppgifter om den planerade verksamheten under detta budgetår. I fråga om den specialiserade vidareutbildningen föreslår kommittén en rad nya kurstyper. Övergången till dessa kommer emellertid att åtföljas av en samtidig minskning av vissa nuvarande kurser. Kommittén har ansett sig kunna förutsätta, att dessa förändringar under en övergångstid balanserar varandra. Särskild hänsyn har i beräkningarna dock tagits till kommitténs förslag om att anordna kortare grundläggande yrkeskurser samt till att vissa av de utbildningskurser, till vilka hittills medel anvisats från anslaget Särskilda utbildningskurser, i fortsättningen kommer att ingå som specialkurser i lantbruksskolornas ordinarie kursprogram. Lantbruksskolorna vid Ultuna och Alnarp är inte medtagna i lantbruksstyrelsens anslagsäskanden utan medel till dessa skolor anvisas över särskilda anslag resp. Alnarpsinstitutets stater. De föreslagna ändringarna torde vid dessa skolor medföra relativt små kostnadsjusteringar. Detta är också fallet med kommitténs förslag om ombildning av vissa ämneslärartjänster vid Alnarpsinstitutet till lektorstjänster. Kommittén har därför i kostnadsberäkningarna inte ansett sig behöva räkna med några förändringar för lantbruksskolorna vid Ultuna och Alnarp.

Kommitténs förslag är avsedda att genomföras successivt. Vid de följande beräkningarna har emellertid kommittén funnit lämpligt, att med utgångspunkt i uppgifterna i lantbruksstyrelsens anslagsäskanden för budgetåret 1961/62 framräkna de kostnadsändringar, som — jämförda med de i 1961 års statsverkspropositionen föreslagna anslagsbeloppen — skulle uppkomma under budgetåret 1961/62, därest kommitténs förslag hade genomförts under detta budgetår.

De av kommittén framlagda förslagen skulle sålunda, om de genomförts under budgetåret 1961/62, ha medfört en kostnadsökning för staten under detta budgetår med sammanlagt 2 665 000 kr. I detta belopp ingår ett engångsanslag på 45 000 kr. till inventarier m. m. vid Jälla lantbruksskola under punkt IV. 2. f), varför den årliga kostnadsökningen skulle stanna vid 2 620 000 kr.

Som motivering till de föreslagna anslagsförändringarna anför kommittén bl. a. följande.

I. Anslaget, som hittills har benämnts Bidrag till undervisningsmateriel för maskinundervisning, bör i fortsättningen benämnas Bidrag till undervisningsmateriel. Till följd av denna utvidgning och med hänsyn till att ett ackumulerat behov av statsbidrag till undervisningsmateriel föreligger, bör anslaget uppräknas med 165 000 kr. till 330 000 kr. Samtidigt bör anslagets karaktär ändras från reservationsanslag till förslagsanslag.

II. A. 1. a). Statsbidraget föreslås utgå med 100 procent av lönekostnaderna.

II A. 1. b). Statsbidrag beräknas utgå med 100 procent av ett på grundval av timlärararvode enligt BT 17 (ortsgrupp 3) vid lantbruksskolorna och BT 15 (ortsgrupp 3) vid lantbruksskolorna beräknat bidragsunderlag i enlighet med kommitténs förslag. Med hänsyn till att kommittén föreslagit, att särskilt statsbidrag inte vidare skall utgå för extra ersättning till skollärarens förmän för deras medverkan med handledning i praktiskt arbete, har antalet timlärararvoden för övningsstimmar minskats i motsvarande grad.

II. A. 2 a). I samband med att nuvarande jordbrukets yrkesskolor omorganiseras till lantbruksskolor ändras rektorslönerna till lönegrad A 26. Vidare har räknats med en ämneslärare i Gålö. I stället har det statsbidrag med 50 procent, som hittills utgått till förmanspersonalen, indragits. Vid beräkningarna har förutsatts, att undervisning i lantbruk för flickor liksom hittills kommer att anordnas i Sorselegården och Pålhem.

III. Kommittén har tidigare föreslagit, att statsbidrag under vissa förutsättningar skall utgå till jordbrukare, som åtar sig att ta emot lantbrukselever. För detta ändamål bör ett nytt reservationsanslag uppföras i riksstaten, förslagsvis benämnt Bidrag till praktikgårdar. Antalet praktikgårdar har beräknats till 300 och statsbidraget till varje praktikgård till 1 200 kr.

IV. Anslaget har hittills benämnts Särskilda utbildningskurser. Då vissa av utbildningskurserna föreslås skola inordnas i lantbruksskolornas ordinarie kursprogram och andra utgå, bör medelsanvisningen från anslaget kunna begränsas till att avse pedagogisk utbildning och fortbildning för lärare m. fl. Kommittén föreslår därför ändrad benämning av anslaget.

IV. 1. Under denna punkt ingår utbildningskurser för ladugårdsskötare, kontrollassistenter m. fl. De anslag, som nu utgår till Svenska svinavelsföreningen och till Svenska fåravelsföreningen, bör i fortsättningen utgå från anslaget Befrämjande av husdjursaveln.

IV. 2. a). För den pedagogiska utbildningen i Jälla har beräknats en helårsanställd lektor i lönegrad A 24. I Alnarp har räknats med en halvårsanställd ämneslärare i lönegrad A 23. Övriga lärarkostnader utgörs av arvoden åt timlärare. Lärarkostnaderna har med denna utgångspunkt beräknats uppgå till ca 60 000 kr. i Jälla och till ca 40 000 kr. i Alnarp. I dessa belopp ingår också arvoden åt kursledare vid övningskolorna.

IV. 2. b). Ersättning till kursdeltagarna i 15-veckorskursen i Jälla och Alnarp har beräknats utgå med 1 020 kr. per deltagare och månad. Till deltagarna i femveckorskursen har ersättning beräknats utgå i form av traktementen med 14 kr. per deltagare och dag. Därutöver har räknats med ersättning åt kursdeltagarna för resa från hemorten till kursorten och åter.

IV. 2. c). Beräknad kostnad för lärarnas och kursdeltagarnas resor på grund av undervisningens förläggning till övningskolor.

IV. 3. Den föreslagna höjningen av anslaget till fortbildningsverksamheten är erforderlig, för att den utbyggnad och effektivisering av ifrågavarande verksamhet, som kommittén förordat, skall kunna genomföras.

VII. Till detta anslag föreslås skola överföras de tidigare under punkt IV. 1. omnämnda bidragen till Svenska svinavelsföreningen och Svenska fåravelsföreningen, vilka f. n. utgår från anslaget Särskilda utbildningskurser.

	I 1961 års statsverks- proposition föreslaget belopp, kr.	Ökning, kr.	Minskning, kr.
I. Bidrag till undervisningsmateriel	165 000	165 000	
II. Bidrag till driften av lantbrukets yrkesskolor			
A. Bidrag till avlöningar	10 940 000		
1. Förändringar till följd av nya bidragsnormer			
a) avlöning m. m. åt rektorer och lärare		866 000	
b) arvoden åt timplärare		145 000	
2. Förändringar till följd av kommitténs övriga förslag			
Lantbruksskolor:			
a) höjda avlöningskostnader vid nuvarande jordbrukets yrkesskolor		19 000	
b) nedläggning av Urshults fruktodlingsskola			170 000
c) minskning med 30 ämneslärartjänster			705 000
d) ökning med 45 yrkeslärartjänster		845 000	
e) ökat antal undervisningstimmar för timplä- rare (inkl. övertimmar)		86 000	
Lanthushållsskolor:			
f) minskning med fem ämneslärartjänster ..			94 000
B. Bidrag till driftskostnader	2 291 000	706 000	
1. Förändringar till följd av nya bidragsnormer			
2. Förändringar till följd av kommitténs övriga förslag			
Lantbruksskolor:			
a) nedläggning av Urshults fruktodlingsskola			14 000
b) förändring av tvååriga kurser för utbild- ning av jordbruksförmän till arbets- och driftsledarkurser		18 000	
c) två ladugårdsförmanskurser om 24 veckor i st. f. 13 ettåriga d:o			26 000
d) bidrag till kursverksamhet, till vilken an- slag tidigare utgått från anslaget Särskilda utbildningskurser		16 000	
e) två kortare grundläggande yrkeskurser		4 000	
III. Bidrag till praktikgårdar		360 000	
IV. Bidrag till pedagogisk utbildning och fortbildning av lärare m. fl.	113 000		48 000
1. Utbildningskurser			
2. Pedagogisk utbildning			
a) avlöning åt lärare (inkl. timplärare och handle- dare)		100 000	
b) ersättning till kursdeltagare (inkl. reseersätt- ning)		135 000	
c) resor i samband med den pedagogiska grund- utbildningen		5 000	
d) lokalhyra vid Jälla		10 000	
e) årliga kostnader för materiel och bokinköp ..		4 000	
f) utrustning av lokaler vid Jälla (engångsanslag)		45 000	
3. Fortbildningskurser		60 000	
V. Lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå			
1. En byrådirektör i st. f. en förste byråinspektör		2 000	
2. En förste byråinspektör (nyinrättad tjänst)		31 000	
3. Arvode åt inspektör			3 000
VI. Studiehjälp åt elever vid lantbrukets yrkesskolor ..	2 700 000		
VII. Befrämjande av husdjursaveln			
Anslag till Svenska svinavelsföreningen och Svenska fåravelsföreningen		3 000	
Summa		3 625 000	960 000

¹ Förslag om nedläggning av Urshults fruktodlingsskola har framlagts i statsverkspropositionen 1962, IX ht, p. 64 och 65.

XVI. Långtidsplan för den fortsatta upprustningen och utbyggnaden av lantbrukets yrkesskolor

A. Lantbruksstyrelsen

Såsom tidigare anförts har lantbruksstyrelsen på uppdrag av Kungl. Maj:t utarbetat en långsiktig plan för den fortsatta upprustningen och utbyggnaden av lantbrukets yrkesskolor. I fråga om beräkningsgrunderna framhåller styrelsen bl. a. följande.

En fortsatt utbyggnad av lantbrukets yrkesskolor bör grundas på en bedömning av behovet av utbildningsplatser så långt fram i tiden som möjligt. Därigenom kan felaktiga investeringar undvikas. Styrelsen, som utarbetat en prognos över behovet av utbildningsplatser för läsåret 1970/71, framhåller, att de gjorda beräkningarna är mycket schematiska. Den framlagda prognosen bör dock enligt styrelsen kunna läggas till grund för den utbyggnadsverksamhet, som bör ske under de närmaste åren.

Beräkningarna över behovet av utbildningsplatser för yrkesutbildning i jordbruk avser två olika kategorier, nämligen dels jordbruksföretagare, dels anställda i olika befattningar i jordbruket. I fråga om företagarna har rekryteringsbehovet beräknats med utgångspunkt från antalet brukningsenheter med minst 2 ha åker år 1971. Vid beräkning av behovet av utbildningsplatser har bl. a. förutsatts, att endast en viss efter jordbrukens storlek varierande andel av de nytillträdande jordbrukarna kommer att skaffa sig skolmässig yrkesutbildning.

Det årliga behovet av utbildningsplatser för anställda arbetsledare beräknar styrelsen till ett 100-tal för arbets- och driftsledarutbildning och 20–25 för ladugårdsförmansutbildning. Vid beräkning av det framtida utbildningsbehovet för lantarbetare har styrelsen utgått från ett visst antal anställda för varje brukningsenhet över 50 ha åker år 1971 samt från en antagen yrkesutbildningsfrekvens bland lantarbetarna.

Det framtida behovet av utbildningsplatser vid lantbruksskolorna har av styrelsen beräknats på i princip motsvarande sätt som för lantbruksskolorna.

Skillnaden mellan det beräknade behovet av utbildningsplatser 1970/71 och den nuvarande utbildningskapaciteten har av lantbruksstyrelsen lagts till grund för en bedömning av behovet av upprustning och utbyggnad av lantbrukets yrkesskolor. Enligt de av styrelsen utförda beräkningarna för tiden fram till 1970/71 erfordras sammanlagda investeringar i lokaler för dessa skolor av 30 miljoner kr. eller i genomsnitt per år 3,4 miljoner kr. Under förutsättning av ett statsbidrag av 50 procent skulle härför erfordras en årlig statlig medelsanvisning av 1,7 miljoner kr. Enligt lantbruksstyrelsens mening bör emellertid upprustningen och utbyggnaden av lantbrukets yrkesskolor utföras i snabbast möjliga takt.

B. Yttranden

Remissinstanserna framhåller överlag, att en betydande osäkerhet vidlår de prognoser lantbruksstyrelsen utfört. Särskilt anses detta gälla de antaganden styrelsen gjort beträffande den andel av de nytillträdande jordbrukarna, som kommer att skaffa sig skolmässig yrkesutbildning. Åtskilliga av remissinstanserna anser därför, att den av styrelsen framlagda långsiktiga planen inte utan vidare kan bli vägledande för framtida utbyggnad av lantbrukets yrkesskolor.

Ur remissyttrandena må följande återges.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller bl. a., att man vid de fördjupade undersökningar på detta område, som arbetsmarknadsstyrelsen bedriver i samråd med bl. a. lantbruksstyrelsen, kan komma till något avvikande slutsatser. I avvaktan på resultatet av dessa undersökningar synes emellertid det av lantbruksstyrelsen framlagda materialet kunna ligga till grund för planeringen på lantbruksundervisningens område.

Statskontoret finner det angeläget att, innan utbyggnad sker av lantbrukets yrkesskolor, befintlig överkapacitet inom vissa landsdelar så långt möjligt utnyttjas. Möjligheterna att uppföra provisoriska lokaler bör också tillvaratas för att begränsa utgifterna och undvika felinvesteringar.

Svenska landstingsförbundet framhåller, att ett ingående samråd med de lokala huvudmännen synes erforderligt, innan några åtgärder vidtas.

Riksförbundet Landsbygdens folk anser, att behovet av utbildningsplatser för de föreslagna specialkurserna kommer att bli väsentligt större än vad lantbruksstyrelsen förutsatt. Enligt riksförbundets uppfattning bör det i första hand ankomma på vederbörande huvudman att bedöma, vilka skolor som skall nybyggas, utvidgas eller eventuellt läggas ned.

Hushållningssällskapens förbund anser sig inte kunna tillstyrka, att lantbruksstyrelsens plan utan ytterligare bearbetning får utgöra underlag för beslut rörande den fortsatta utbyggnaden av lantbrukets yrkesskolor. I anslutning härtill bör en samlad översyn av de åtgärder, som kan leda till en bättre elevrekrytering, också verkställas.

De olika *landstingens förvaltningsutskott* har behandlat den av lantbruksstyrelsen utarbetade planen för utbyggnad av lantbrukets yrkesskolor förhållandevis ingående. De har därvid redovisat det utbyggnadsbehov, som enligt deras bedömning föreligger inom det egna landstingsområdet. I stor utsträckning har förvaltningsutskotten funnit, att lantbruksstyrelsens beräkning underskattar det framtida utbildningsbehovet inom lantbrukets område. Flera av förvaltningsutskotten ifrågasätter vidare, om lantbruksstyrelsens schematiska beräkningar är realistiska. Den faktiska utbyggnaden av skolorna anses böra ske med beaktande av de vid varje tidpunkt föreliggande praktiska erfarenheterna av efterfrågan på utbildningsplatser.

Departementschefen

Skolmässig yrkesutbildning har under senare tid blivit av allt större betydelse för näringslivets effektivitet. Den tekniska och ekonomiska utvecklingen medför att, samtidigt som arbeten av rutinkaraktär mekaniseras, arbetsuppgifterna i övrigt blir alltmera komplicerade. Inte minst gör sig denna utveckling gällande inom jordbruket. Maskinerna har där starkt reducerat

den manuella arbetsinsatsen. Samtidigt har forskning och övrig utvecklingsverksamhet i hög grad förändrat produktionsförutsättningarna genom tillkomsten av bland annat förbättrad produktionsteknik, växter och djur, som ger högre avkastning, samt nya medel och metoder för bekämpning av växtsjukdomar och ogräs. Allt detta syftar till en högre produktivitet, d. v. s. ett bättre utbyte i förhållande till insatta resurser. Till belysning av de resultat, som uppnåtts, och den genomgripande omställningsprocess, som ägt rum, kan nämnas att enbart under de två senaste årtiondena antalet i jordbruket sysselsatta reducerats till hälften, samtidigt som produktionsvolymen varit i stort sett oförändrad. Utan denna rationaliseringsprocess torde kostnaderna för livsmedelsproduktionen ha varit ojämförligt mycket högre än vad de är i dag.

Det pågående forsknings- och utvecklingsarbetet världen över leder till oavbrutet nya framsteg. Den utvecklingsnivå, på vilken ett lands jordbruk befinner sig, är emellertid i hög grad beroende av hur snabbt framstegen blir kända och kommer i bruk bland yrkesutövarna. Den skolmässiga yrkesutbildningen är därvidlag ett mycket väsentligt led i den verksamhet, som syftar till att bland den jordbrukande befolkningen sprida kännedom om effektivare produktionsmetoder och en mera ekonomisk uppläggning av produktionen. En god yrkesutbildning spelar också en viktig roll för människornas intresse för sitt yrke och skänker därmed en ökad trivsel i tillvaron.

Enligt utförda undersökningar synes de jordbrukare, som genomgått skolmässig yrkesutbildning, uppnå ett bättre ekonomiskt resultat än de, som saknar sådan utbildning. För de anställda föreligger oftast ett mera omedelbart samband mellan utbildning och ekonomiskt utbyte, eftersom särskild utbildning ger möjligheter till bättre betalda anställningar. I framtiden torde vinsten av en god yrkesutbildning bli än mera påtaglig både för egna företagare och anställda, eftersom behovet av väl utbildad arbetskraft inom jordbruksproduktionen relativt sett kan förväntas komma att öka.

Det torde vidare böra framhållas, att man genom ökad utbildning hör kunna bättre utnyttja de investeringar, som enskilda och staten gjort i jordbruket, och även skapa större säkerhet för att de åtgärder, som alltför vidtas i detta avseende, blir effektiva. Ur samhällelig synpunkt synes yrkesutbildningen på jordbrukets område även därutöver böra tillmätas särskild betydelse. Det allmänna har på detta område åtagit sig vissa förpliktelser beträffande inkomstlikställighet för jordbruksbefolkningen. Därför bör det ur samhällets synpunkt vara angeläget att främja alla åtgärder, som syftar till att förbättra jordbrukets produktivitet och som därmed förbilligar livsmedlen för konsumenterna och minskar behovet av statligt stöd för att upprätthålla den avsedda inkomststandarden i jordbruket. En inte oväsentlig åtgärd i detta sammanhang synes en förbättring av yrkesutbildningen vara.

Det är sålunda ur olika synpunkter angeläget, att en effektiv och välorganiserad yrkesundervisning kan erbjudas dem, som arbetar inom jordbruket. Jag hälsar därför med tillfredsställelse lantbruksundervisningskommitténs förslag till förbättrad yrkesutbildning på detta område, vilka jag för egen del anser mig i huvudsak kunna godta. Särskilt vill jag framhålla, att det

genom kommitténs arbete skapats möjligheter att nu framlägga förslag till utbildningsgång för yrkesutbildningen i jordbruk, som direkt bygger på den obligatoriska skolan. På några punkter har jag emellertid funnit mig med hänsyn till bland annat vad som framkommit vid remissbehandlingen av kommitténs betänkande böra förorda vissa jämkningar i de framlagda förslagen. Några av kommittén behandlade spörsmål, bland annat frågan beträffande statsbidragen till berörda skolor, torde få prövas i senare sammanhang.

Den av mig förordade omläggningen av yrkesutbildningen på jordbrukets område bör i princip genomföras från och med den 1 juli 1963. I det följande avser jag att i huvudsak behandla de olika förslagen i den ordning de redovisats i kommitténs betänkande.

Skolornas benämning. I enlighet med kommitténs förslag bör nuvarande lantmannaskolor, lantbruksskolor och jordbruksskolor ombildas till en enhetlig skoltyp, som bör benämnas lantbruksskolor. Vidare bör dessa skolor samt trädgårdsskolorna och lantbruksskolorna i fortsättningen benämnas lantbrukets yrkesskolor.

Förberedande yrkesutbildning. Kommittén och remissinstanserna har särskilt framhållit, att omfattningen av den förberedande yrkesutbildningen i lantbruksskolorna i hög grad blir beroende av om den obligatoriska skolan kommer att inrymma särskild jordbruksutbildning eller ej. I anledning härav vill jag erinra om att chefen för ecklesiastikdepartementet i propositionen nr 54 till årets riksdag angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. förordat, att någon särskild jordbrukslinje inte skall ingå i denna skola. Klart yrkesbestämda elever skall emellertid efter skolstyrelsens medgivande i varje enskilt fall och med de förbehåll skolberedningen angivit få fullgöra sitt nionde skolår i yrkesskola. Med hänsyn till vad som sålunda föreslagits synes ökade krav komma att ställas på lantbruksskolornas kapacitet i vad avser den förberedande yrkesutbildningen.

Liksom för närvarande torde den skolmässiga förberedande yrkesutbildningen även för framtiden i huvudsak böra ske i form av praktisk-teoretiska sommarkurser omfattande 21 veckor. Denna kursform, som omfattats med stort intresse och därvid getts ökat utrymme under senare år, synes skapa en god grund för den fortsatta yrkesutbildningen. Den av kommittén föreslagna undervisningsplanen synes väl ägnad att tjäna som norm för kursens närmare utformning.

Vid de nuvarande jordbruksskolorna har anordnats utbildning motsvarande de av kommittén förordade ettåriga förberedande yrkeskurserna. Elevtillströmningen till dessa kurser, särskilt av ungdomar från tätorterna, har under senare år varit mycket stor. För att bättre tillgodose detta utbildningsbehov bör i enlighet med kommitténs förslag ettåriga förberedande yrkeskurser i fortsättningen kunna ingå som ett led i den ordinarie kursverksamheten vid lantbruksskolorna i den mån behov av dylik utbildning föreligger. Den av kommittén förordade uppläggningsplanen av ettårskursen föranleder i princip ingen erinran från min sida.

Huvuddelen av den förberedande yrkesutbildningen i jordbruk synes även i fortsättningen komma att ske genom praktik på föräldragården eller hos andra jordbrukare. I syfte att öka tillgången på lämpliga praktikplatser för bland annat dem, som inte kan beredas plats i den skolmässiga förberedande yrkesutbildningen, har kommittén föreslagit, att särskilt statsbidrag skall utgå som ersättning åt sådana jordbrukare, som åtar sig att svara för praktisk utbildning av lantbrukselever. Med hänsyn till bland annat de erinringar beträffande utformningen och konsekvenserna av bidraget, som framförts vid remissbehandlingen, är jag emellertid inte beredd att tillstyrka kommitténs förslag i denna del.

Grundläggande yrkesutbildning. Den av kommittén föreslagna sänkningen av minimiåldern från för närvarande 18 år för inträde i lantmanna- och lantbruksskolor till 16 år för inträde i grundläggande yrkeskurs anser jag mig böra tillstyrka. Genom denna sänkning av inträdesåldern erhålls en direkt anknytning till den obligatoriska skolan. Såsom bland annat skolöverstyrelsen framhållit kan man därvid undvika de betydande olägenheter, som nuvarande bestämmelser medfört för de på jordbruksutbildning inriktade ungdomar, som hittills nödgats vänta ett eller två år för att få tillgodogöra sig den skolmässiga yrkesutbildningen. En lägre inträdesålder till lantbrukets yrkesskolor än för närvarande synes också vara nödvändig med hänsyn till att jordbruksnäringen bör ställas i paritet med övriga näringar vid rekryteringen av ny arbetskraft. Därtill kommer att ungdomar i denna ålder lättare kan avvaras i arbetet på hemgården. Den förordade sänkningen av inträdesåldern bör sålunda kunna medverka till att allt flera av de blivande yrkesutövarna inom jordbruket skaffar sig grundläggande yrkesutbildning.

Den av kommittén föreslagna utformningen av den grundläggande yrkesutbildningen med tre olika kurstyper är enligt min mening lämpligt avvägd. Utbildningen på denna nivå bör sålunda omfatta dels grundläggande yrkeskurs, omfattande minst 21 veckor, dels kortare grundläggande yrkeskurs för redan yrkesverksamma, omfattande cirka tio veckor, dels grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs, omfattande 42 veckor.

I fråga om kursernas innehåll har vid remissbehandlingen framförts vissa önskemål. Sålunda har föreslagits, att övningar och demonstrationer samt arbetsteknik och arbetsplanering skall ges en mera framskjuten plats än i kommitténs förslag till undervisningsplaner. Vidare har bland annat yrkats på att de naturvetenskapliga ämnena skall infogas i närliggande fackämnen. Enligt min mening synes de av kommittén utarbetade förslagen utgöra en lämplig norm för den praktiska utformningen av undervisningen. Såsom kommittén framhållit bör emellertid genom tillsynsmyndighetens försorg utarbetas normalplaner för kurserna. Vid utarbetandet av dessa planer bör hänsyn kunna tas till de framförda önskemålen. Dessa planer bör givetvis efterhand anpassas efter utvecklingens krav.

Kommittén har förordat, att försöksverksamhet genom tillsynsmyndighetens försorg igångsätts i syfte att successivt förlänga den grundläggande

yrkeskursen om 21 veckor för att därigenom göra den mera effektiv. Några remissinstanser har emellertid ifrågasatt om det är möjligt att rekrytera elever till en förlängd grundläggande yrkeskurs, eftersom denna skulle komma att sträcka sig över betydande delar av vegetationsperioden. Man har därvid framhållit, att säsongvariationen i jordbrukets arbetsintensitet gör, att man måste räkna vinterhalvåret som den egentliga studietiden för i jordbruket sysselsätta ungdomar. För min del har jag intet att erinra mot att den av kommittén föreslagna försöksverksamheten igångsätts.

Den av kommittén föreslagna kortare grundläggande yrkeskursen om tio veckor för redan yrkesverksamma jordbrukare och lantarbetare, som uppnått en ålder av minst 25 år, har mottagits med tillfredsställelse av remissinstanserna. Även jag är av den uppfattningen, att denna nya kursform kommer att få stor betydelse för att höja yrkesskickligheten bland dem, som i yngre år av en eller annan anledning inte varit i tillfälle att genomgå grundläggande yrkeskurs. Jag har inte heller något att erinra mot det förslag till närmare utformning av kursens innehåll, som kommittén framlagt. Allteftersom erfarenheter av denna kursform blir tillgängliga, bör emellertid tillsynsmyndigheten kunna vidta de jämkningar, som visar sig erforderliga. Därvid synes bland annat kunna övervägas att såsom skogsstyrelsen ifrågasatt införa en kombinerad jord- och skogsbrukskurs, avsedd för denna elevkategori.

Kommitténs förslag om en relativt omfattande undervisning i skogshushållning i de längre grundläggande yrkeskurserna inom områden, där skogsbruket dominerar, har godtagits av flertalet remissinstanser, som yttrat sig i denna fråga. Flera av dem har därvid understrukit betydelsen av att skogs- och jordbruksundervisningen så långt möjligt samordnas, bland annat med hänsyn till att flertalet blivande jordbrukare behöver såväl jordbruks- som skogsutbildning.

Även enligt min mening är det angeläget med en nära samordning av jordbruks- respektive skogsbruksutbildningen för blivande brukare av ungdomar med såväl jord som skog. För att denna samverkan skall kunna ske på ändamålsenligast sätt bör emellertid vissa riktlinjer föreligga för lantbruksskolornas respektive de skogliga yrkesskolornas uppgifter i detta avseende. Jag har för min del intet att erinra mot att lantbruksskolorna ges möjlighet att meddela jordbrukare utbildning i skogsskötsel av ungefär den omfattning, som kommittén föreslagit. De skogliga yrkesskolorna bör å andra sidan svara för undervisningen i skogsbruk av jordbrukare, som vill förvärva mera omfattande kunskaper på detta område än vad lantbruksskolorna tillhandahåller. Även den på skogsbruk specialiserade förmansutbildningen bör i sin helhet vara förlagd till skoglig yrkesskola. I den mån så visar sig ändamålsenligt bör skogsutbildningen i lantbruksskolornas grundläggande yrkeskurs kunna förläggas till skoglig yrkesskola. Vad jag nu anfört synes böra utgöra en allmän riktlinje för skogsutbildningen vid lantbruksskolor. Med utgångspunkt härifrån bör omfattningen av sådan undervisning efter prövning av tillsynsmyndigheten kunna anpassas efter vad som bedöms er-

forderligt för att tillgodose behovet i den bygd, där vederbörande lantbrukskola är belägen.

För att på längre sikt få till stånd en närmare samordning mellan skogs- och jordbruksundervisningen kan det i många fall vara lämpligt att samförlägga jordbrukets och skogsbrukets yrkesskolor. Därigenom synes man dels kunna öka möjligheterna att rationellt utnyttja lärare, lokaler och övriga undervisningsresurser, dels skapa förutsättningar för en bättre utbildning av blivande brukare av egendomar med såväl jord som skog. Jag avser att närmare beröra dessa spörsmål i samband med att förslag rörande riktlinjer för den skogligen yrkesutbildningen framläggs.

Specialiserad yrkesutbildning. Lantbruksundervisningskommittén har föreslagit, att specialkurser av åtta till tolv veckors längd skall kunna anordnas inom ett flertal olika ämnesområden. Förslaget har biträtts av remissinstanserna, som framhållit att sådana kurser kommer att bli värdefulla särskilt för dem, som genomgått grundläggande yrkesutbildning vid tidig ålder. Även med hänsyn till att utvecklingen inom jordbruksproduktionen går mot en ökad specialisering har kurser av detta slag ansetts bli ändamålsenliga.

För egen del finner jag mig böra biträda kommitténs förslag, att specialkurser skall få anordnas inom lämpliga ämnesområden. Kurserna torde i huvudsak böra utformas efter de riktlinjer, som kommittén dragit upp. Jämkningsar bör emellertid vidtas av tillsynsmyndigheten i den mån så befinns påkallat med hänsyn till framtida erfarenheter. Redan från början synes emellertid enligt min mening följande vid remissbehandlingen framförda synpunkter böra beaktas.

Beträffande inträdesfordringarna till specialkurs har kommittén föreslagit, att genomgången grundläggande yrkesutbildning efter en övergångstid skall utgöra formellt kompetenskrav. Undantag från denna regel skall dock få göras, då det gäller starkt specialiserade kurser, t. ex. fjäderfäkurser. Flera remissinstanser har framhållit, att särskilt äldre sökande, som har långvarig jordbrukspraktik, bör kunna erhålla tillträde även till andra specialkurser utan föregående grundläggande yrkeskurs. Det synes nämligen under lång tid framöver komma att finnas åtskilliga jordbrukare och lantarbetare, som först vid mera mogen ålder kommer till insikt om behovet av att fördjupa sitt kunnande inom ett speciellt område utan att då ha möjlighet att genomgå en grundläggande yrkeskurs. Dessa synes inte heller enligt min mening böra utestängas från den specialiserade yrkesutbildningen. Jag förordar därför, att under en betydande övergångstid tillträde till specialkurs bör kunna erhållas utan genomgången grundläggande yrkeskurs. Först när den grundläggande yrkesutbildningen blivit mera vanlig än vad som nu är fallet och en betydande del av de yrkesverksamma inom jordbruket genomgått sådan utbildning, torde krav på grundläggande yrkeskurs mera generellt böra tillämpas. I fråga om vissa speciella kursformer, såsom

kontrollassistentutbildning, bör dock liksom nu genomgången grundläggande yrkeskurs uppställas som inträdesvillkor. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av tillsynsmyndigheten utforma närmare bestämmelser beträffande inträdeskraven vid specialkurser.

Åtskilliga remissinstanser har förordat avkortning eller uppdelning av specialkurserna med hänsyn till att äldre, redan yrkesverksamma jordbrukare och jordbruksanställda kan ha svårigheter att vara hemifrån under en längre tid. För min del finner jag dessa synpunkter värda beaktande. Eftersom man hitintills har mycket begränsad erfarenhet från kurser av detta slag, torde det vara nödvändigt med en viss försöksverksamhet, bland annat beträffande kursernas längd. Skolorna bör sålunda medges möjlighet att pröva specialkurser, som är kortare än åtta till tolv veckor. Även längre specialkurser, t. ex. i fjäderfäskötsel, varom önskemål särskilt framförts, bör kunna prövas. Det torde böra ankomma på tillsynsmyndigheten att utforma kursplaner för dessa kortare eller längre specialkurser samt att tillse, att de erhåller en viss enhetlighet.

Specialkurser bör som nyss anförts kunna anordnas inom samtliga de ämnesområden, där tillräcklig elevanslutning kan erhållas. Därmed bör det i huvudsak vara möjligt att tillgodose de önskemål, som i detta avseende framförts vid remissbehandlingen. Det är emellertid uppenbart, att specialkurser av olika slag, särskilt inom vissa ämnesområden, inte kan anordnas vid samtliga lantbruksskolor. Det torde böra ankomma på tillsynsmyndigheten att tillse att sådana kurser koncentreras till vissa lantbruksskolor och därvid förläggs till de delar av landet, där anslutningen kan påräknas bli störst. Tillsynsmyndigheten bör samtidigt sörja för att berörda yrkesutövare inom andra delar av landet blir informerade om dessa kurser.

Utbildning av arbets- och driftsledare samt ladugårdsförmän. Den av kommittén föreslagna ettåriga arbets- och driftsledarkursen synes mig väl lämpad för utbildning av arbetsbefäl och driftsledare inom det större jordbruket. Jag anser mig därför i huvudsak kunna godta den föreslagna utformningen av denna kurs.

I likhet med åtskilliga remissinstanser vill jag emellertid förorda, att möjligheter skapas att vid sidan av arbets- och driftsledarkursen tillgodose behovet av en utbildning på denna nivå, som är bättre lämpad för flertalet blivande jordbrukare vid medelstora gårdar än vad den föreslagna kursen ansetts vara. För sådana jordbrukare kan behovet av en fortsatt utbildning efter grundläggande yrkeskurs väntas öka i framtiden, bland annat med hänsyn till att den grundläggande yrkeskursen i större utsträckning än för närvarande kommer att genomgåas av yngre elever. Jag anser mig därför inte böra biträda kommitténs förslag att slopa den utbildning på denna nivå, som i huvudsak redan nu finns vid vissa lantmannaskolor i form av en andra vinterkurs. I likhet med ett betydande antal remissinstanser förordar jag, att denna kursform i princip bibehålls parallellt med arbets- och driftsledarkursen och utformas med utgångspunkt från det för denna framlagda förslaget till undervisningsplan. I undervisningsplanen för denna parallella

kursform, som synes böra benämnas förkortad driftsledarkurs, bör relativt sett större utrymme än i arbets- och driftsledarkursen ges åt sådana tekniska och företagsekonomiska ämnen, som är av särskild betydelse för blivande driftsledare vid medelstora jordbruk. Relativt sett mindre utrymme bör samtidigt ges åt sådana ämnen som arbetsledning och psykologi. Den förkortade driftsledarkursen bör i princip förläggas till vinterhalvåret och omfatta minst 21 veckor.

För inträde till såväl den ettåriga arbets- och driftsledarkursen som den förkortade driftsledarkursen bör fordras genomgången grundläggande yrkeskurs samt minst två års yrkespraktik i jordbruk eller därmed jämförbar annan praktik. Praktiken bör företrädesvis vara fullgjord efter genomgången grundläggande yrkesutbildning. För äldre sökande med flerårig praktik bör dock undantag kunna göras i detta senare avseende. Minimåldern för inträde bör vara 19 år. Såväl arbets- och driftsledarkursen som den förkortade driftsledarkursen, den senare kompletterad med minst sex månaders kvalificerad praktik och vidareutbildning av betydelse för de fortsatta studierna, synes böra godtas som grund för inträde i lantmästarkursen. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av tillsynsmyndigheten fastställa närmare riktlinjer för den förkortade driftsledarkursen.

Blivande arbets- och driftsledare inom jordbruket synes böra erbjudas möjlighet att erhålla även viss kvalificerad skoglig utbildning. Den lämpligaste utformningen av dylik specialutbildning bör emellertid närmare undersökas av tillsynsmyndigheten och skogsstyrelsen gemensamt.

Vissa remissinstanser har uttryckt farhågor för att det av kommittén föreslagna antalet skolor med arbets- och driftsledarutbildning (Alnarp, Bolkerup och Ulvhäll) inte skulle vara tillfyllest. I och med att en förkortad driftsledarkurs tillkommer, synes man emellertid inte för närvarande behöva hysa sådana farhågor. Spörsmålet om det för arbets- och driftsledarutbildningen erforderliga antalet lantbruksskolor bör emellertid uppmärksammas och följas av tillsynsmyndigheten. Den förkortade driftsledarkursen bör i första hand förläggas till de skolor, som redan har s. k. andra vinterkurs. Även vissa andra lantbruksskolor bör emellertid, i den mån behov härav föreligger, av tillsynsmyndigheten kunna medges rätt att anordna sådan kurs. Det torde böra ankomma på tillsynsmyndigheten att kontinuerligt anpassa antalet lantbruksskolor med utbildning av detta slag efter föreliggande behov.

Den av kommittén föreslagna utformningen av den framtida utbildningen av ladugårdsförmän föranleder ingen erinran från min sida. Ladugårdsförmanskurs bör sålunda i framtiden begränsas till 24 veckor. För inträde till sådan kurs bör krävas genomgången grundläggande yrkeskurs om minst 21 veckor samt minst två års praktik i djurskötsel. Normalt bör praktiken ha fullgjorts efter den grundläggande yrkeskursen. Liksom i fråga om arbets- och driftsledarkursen bör emellertid tillsynsmyndigheten äga avgöra i vilken utsträckning flerårig praktik före yrkeskursen skall få tillgodoräknas. I stället för grundläggande yrkeskurs om minst 21 veckor synes,

såsom kommittén föreslagit, kortare yrkeskurs kompletterad med djurskö-tarkurs böra kunna godtas för inträde vid ladugårdsförmanskurs.

I enlighet med kommitténs förslag bör ladugårdsförmanskurserna förläggas till Bollerups och Ulvhälls lantbruksskolor. Frågan om behovet av antalet kurser med denna utbildning bör följas av tillsynsmyndigheten.

Utbildning av lantmästare. De från den hittillsvarande driftsledarkursen vid Alnarp utexaminerade benämns lantmästare. För att undvika förväxlingar med de tidigare förordade arbets- och driftsledarkurserna bör i enlighet med lantbruksundervisningskommitténs förslag berörda utbildning i fortsättningen benämnas lantmästarutbildning.

Lantmästarutbildningen är för närvarande ettårig. För tillträde till denna utbildning krävs bland annat genomgången lantbruksskola eller lantmannaskolans längre kurs samt tre års jordbrukspraktik. Även enligt lantbruksundervisningskommitténs förslag skall lantmästarutbildningen utgöras av en ettårig odifferentierad kurs. Av facklig förutbildning skall enligt kommittén i princip krävas genomgången arbets- och driftsledarkurs. Remissinstanserna har överlag godtagit den föreslagna utformningen av lantmästarkursens innehåll men i åtskilliga yttranden har ifrågasatts, om inte de elever som redan före arbets- och driftsledarkursen inriktat sig på en lantmästarutbildning borde kunna erbjudas en sammanhängande tvåårig kurs i stället för två skilda, var för sig avslutade kurser. Genom en sådan anordning skulle enligt dessa remissinstanser vinnas avsevärda pedagogiska fördelar och därmed en effektivare undervisning. Samtidigt skulle de elever, som först på ett senare stadium, d. v. s. efter arbets- och driftsledarkursen eller motsvarande utbildning, bestämt sig för lantmästarutbildning, kunna genomgå en ettårig lantmästarkurs.

Eftersom lantmästarkursen redan nu är och även för framtiden synes böra vara uppdelad på minst två parallella undervisningsavdelningar, föreligger i och för sig intet hinder att göra den ena avdelningen tvåårig — samt däri inkludera också den arbets- och driftsledarkurs, som är avsedd att förläggas till Alnarp — och den andra avdelningen ettårig. Enligt vad lärarkollegiet vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning uppger i sitt yttrande kan denna anordning genomföras utan nybyggnader eller ökade kostnader för lärarlöner. Med hänsyn härtill samt till att en kombination av ett- och tvååriga lantmästarkurser utgör en smidig lösning av föreliggande problem har jag intet att erinra mol att lantmästarutbildningen vid Alnarp organiseras på två avdelningar, varav den ena är ettårig och den andra tvåårig.

Av facklig förutbildning för inträde vid den ettåriga lantmästarkursen bör krävas antingen genomgången arbets- och driftsledarkurs eller förkortad driftsledarkurs, kompletterad med minst sex månaders kvalificerad praktik och vidareutbildning av betydelse för de fortsatta studierna, eller på annat sätt inhämtade kunskaper motsvarande de i arbets- och driftsledarkursen meddelade. För inträde vid den tvååriga lantmästarkursen bör av facklig

förutbildning krävas genomgången grundläggande yrkeskurs samt minst två års lantbrukspraktik efter yrkeskursen eller samma fordringar som för inträde i arbets- och driftsledarkurs. Minimåldern för inträde i den ettåriga lantmästarkursen bör såsom kommittén föreslagit fastställas till 20 år, medan minimåldern för inträde i den tvååriga lantmästarkursen bör vara densamma som vid inträde i arbets- och driftsledarkursen, d. v. s. 19 år.

Av allmäntheoretiska förkunskaper för inträde i såväl ettårig som tvåårig lantmästarkurs bör krävas kunskaper i ämnena svenska, matematik, fysik, kemi, biologi och engelska av ungefär samma omfattning som i väl inhämtade kurser enligt årskurs 9 g i grundskolan.

Den av kommittén föreslagna allmänna utformningen av lantmästarutbildningen liksom de framlagda rekommendationerna beträffande undervisningens uppläggning m. m. synes enligt min mening utgöra en lämplig grund för den fortsatta lantmästarutbildningen. Sedan närmare erfarenheter vunnits av undervisningen enligt kommitténs förslag synes en mera definitiv undervisningsplan böra fastställas av tillsynsmyndigheten. Redan nu bör emellertid i enlighet med kommitténs förslag lantmästarkursens omfattning fastställas till 42 veckor. Såsom avdelningskollegiet vid Alnarpsinstitutet framhållit bör lantmästarutbildningen avslutas med en officiellt godtagen examen.

Med hänsyn till det förhållandevis mogna elevmaterial som genomgår lantmästarkurserna synes det motiverat att ge eleverna möjlighet att i ordnade former framföra sina synpunkter och önskemål i fråga om undervisningen. Som förebild torde en undervisningsnämnd av den typ, som finns vid universitet och högskolor, kunna tjäna. Jag anser mig därför böra förordna, att vid lantbruksavdelningen i Alnarp inrättas en undervisningsnämnd, bestående av föreståndaren för avdelningen såsom självskriven ordförande, två av lektorerna och en annan lärare vid avdelningen samt tre ledamöter, utsedda av elevkåren.

Riksförbundet Sveriges 4 H och Svenska lantbrukstjänstemannaförbundet har tagit upp frågan om att inrätta ett treårigt lantbruksgymnasium. Ett sådant gymnasium, som enligt förslaget skulle kunna meddela förutbildning för inträde vid bland annat lantbrukshögskolan, torde få en inriktning av utbildningen, som ganska avsevärt avviker från lantmästarkursens. För inträde vid lantbrukshögskolan krävs nämligen av facklig förutbildning endast ett års praktisk-teoretisk jordbruksutbildning, vilket avsevärt understiger vad en utbildad lantmästare har. Ett lantbruksgymnasium torde sålunda snarare få betraktas som en ny utbildningsgång än som en ersättning för lantmästarkursen. Förslaget synes sålunda inte böra prövas i förevarande sammanhang.

Lantbruksundervisningskommittén har med hänvisning till den osäkerhet, som för närvarande råder i fråga om utbildningsbehovet, föreslagit, att antalet elevplatser vid lantmästarkurserna tills vidare begränsas till högst 60. Om behovet av lantmästarutbildning för framtiden skulle öka, bör det dock enligt kommittén övervägas att inrätta ytterligare en lantmästarkurs i mellersta Sverige. I ett till betänkandet fogat särskilt yttrande liksom i åtskil-

liga remissyttranden har framhållits, att antalet elevplatser vid lantmästarutbildningen bör utökas, så att blivande jordbrukare inte i den omfattning, som för närvarande sker, hindras att skaffa sig denna utbildning. Antalet sökande till lantmästarutbildning har under åren 1955—1959, enligt vad kommittén uppgett, varit i genomsnitt mer än dubbelt så stort som antalet elevplatser. Under de två senaste åren har antalet sökande ökat ytterligare.

För min del anser jag det vara en angelägen uppgift från samhällets sida att sörja för att de, som önskar en kvalificerad yrkesutbildning, också erbjuds möjlighet att skaffa sig denna. Inte minst gäller detta lantmästarutbildningen, som visat sig vara mycket lämplig inte endast för driftsledare vid större jordbruk utan även för anställda inom såväl jordbrukets undervisnings-, upplysnings- och försöksverksamhet som inom handel och industri i anslutning till jordbruksproduktionen. Enligt min mening bör tillsynsmyndigheten därför undersöka förutsättningarna att öka antalet elevplatser vid lantmästarutbildningen i Alnarp. Som underlag för åtgärder i detta hänseende bör tillsynsmyndigheten och arbetsmarknadsstyrelsen gemensamt utföra kontinuerliga prognoser över utbildningsbehovet.

Lanthushållsskolorna. Lantbruksundervisningskommitténs förslag beträffande lanthushållsskolorna innebär bland annat, att den nuvarande helårskursen om 44 veckor och halvårskursen om 22 veckor skall avkortas till 39 respektive 21 veckor, att en avslutande specialkurs om tre veckor skall ingå i den vid dessa skolor anordnade hemvårdarinneutbildningen samt att specialkurser av varierande längd skall anordnas i bland annat för lanthusmodrar aktuella ämnen. Vidare föreslås att inträdesåldern vid lanthushållsskolan, vilken för närvarande är 17 år, sänks till 16 år, så att lanthushållsskolans kurser kan genomgå i direkt anslutning till den obligatoriska skolan. De av kommittén framförda förslagen har i huvudsak godkänts av de remissinstanser, som yttrat sig beträffande lanthushållsutbildningen.

Enligt min mening synes intet vara att erinra mot den föreslagna avkortningen av helårs- och halvårskurserna. Lanthushållsskolorna kan härigenom tillämpa samma läsårstid som förordats för lantbruksskolorna, nämligen 42 veckor, och samtidigt erhålla visst utrymme för specialkurser. Jag vill vidare tillstyrka, att hemvårdarinneutbildningen erhåller den utformning kommittén föreslagit, vilket bland annat innebär, att en särskild avslutningskurs om tre veckor tillkommer. Önskemål om en sådan kurs, där eleverna får tillfälle att sammanfoga de olika praktiska och teoretiska utbildningsmomenten till en helhet, har förelegat sedan länge. Inom lanthushållsområdet liksom inom lantbruksundervisningen i övrigt bör efter prövning av tillsynsmyndigheten specialkurser i mån av behov kunna anordnas. Den av kommittén föreslagna sänkningen av inträdesåldern vid lanthushållsskolorna föranleder ingen erinran från min sida.

Såväl kommittén som särskilt vissa remissinstanser har understrukit angelägenheten av att kvinnorna inom jordbruket erbjuds utbildning inte bara i rena hushållsämnen utan även i vissa arbetsuppgifter, som sammanhänger

med jordbruksdriften. De kvinnliga familjemedlemmarna torde redan nu svara för en rätt betydande del av arbetsinsatsen i själva jordbruksproduktionen. Mekaniseringen av jordbruksarbetet medför vidare, att allt flera arbetsuppgifter kan utföras av kvinnor, samtidigt som hushållsarbetets rationalisering minskar behovet av arbete i hemmen. Kvinnornas arbetsinsats i jordbruket framhålls vara särskilt värdefull under sådana arbetstoppar som sådd och skörd eller då mannen av någon anledning, såsom sjukdom, militärinkallelse eller dylikt, inte kan sköta jordbruket. Även enligt min mening bör eleverna vid lantbruksskolorna, i den mån de så önskar, ges möjlighet att erhålla utbildning i vissa lantbruksgöromål, såsom traktorkörning och andra maskinarbeten samt lantbruksbokföring och lantbruksekonomi. Denna utbildning synes böra handhas av den lärarpersonal, som finns vid lantbruksskolorna. Utbildningen synes böra anordnas antingen som särskilda kurser vid lantbruksskolorna eller genom frivilligt tillval av vissa lantbruksämnen vid genomgång av kurs vid lantbruksskola. Det senare tillvägagångssättet förutsätter, att lantbruksskolan är belägen i närheten av en lantbruksskola. Det torde böra ankomma på tillsynsmyndigheten att utarbeta förslag till undervisningsplaner m. m. för den yrkesutbildning i lantbruksgöromål, som jag sålunda vill förorda.

Regionala skolstyrelser. Lantbruksundervisningskommittén har föreslagit, att inom varje landstingsområde skall inrättas en för samtliga lantbrukets yrkesskolor inom området gemensam styrelse, bestående av sju ledamöter, varav fyra utses av landstingets förvaltningsutskott, två av hushållningssällskapets förvaltningsutskott och en av vederbörande skogsvårdsstyrelse. Detta förslag om regionala skolstyrelser har såsom framgår av det föregående föranlett en rätt ingående diskussion i åtskilliga yttranden. Flera förslag till lösning av skolstyrelsefrågan har därvid framförts. Det övervägande antalet remissinstanser har emellertid förordat regional samverkan i en eller annan form och ansett, att en sådan samverkan bör kunna bidra till ett bättre utnyttjande av de resurser, som disponeras för yrkesutbildning inom jordbruksområdet. Ur statliga synpunkter får det anses vara en angelägen uppgift att tillse att organisationen som sådan inte förorsakar onödiga kostnader. Staten svarar nämligen för närvarande för drygt två tredjedelar av de årliga kostnaderna vid lantbrukets yrkesskolor. I likhet med flertalet remissinstanser anser jag, att en regional samverkan även bör kunna bli ett betydelsefullt led i strävandena att effektivisera jordbrukets yrkesutbildning.

Såsom framgår av remissyttrandena kan den eftersträfvade regionala samverkan ges ett flertal olika organisatoriska utformningar. De remissinstanser, som har erfarenheter från skogsområdet, där en regional samverkan redan förekommer inom skogsvårdsstyrelsernas ram, förordar, att hushållningssällskapets förvaltningsutskott skall ges den regionala ledningen av jordbrukets yrkesutbildning. En sådan lösning synes också enligt min mening i vissa avseenden vara ändamålsenlig. Den synes dock svår att förverk-

liga bland annat med hänsyn till att landstingen, som svarar för omkring en fjärdedel av de årliga kostnaderna för lantbrukets yrkesskolor, bör äga ett större inflytande på skolornas ledning än en sådan lösning skulle möjliggöra. Från några remissinstanser har framhållits, att länskolnämnden borde bli regional tillsynsmyndighet. Man har därvid pekat på att denna nämnd har pedagogisk och övrig expertis för handläggning av skolfrågor. Mot en sådan lösning talar emellertid behovet av samordning av lantbruksundervisningen med den av hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser bedrivna rådgivningsverksamheten. Vissa andra remissinstanser har förordat, att den önskvärda regionala samordningen bör ske genom någon form av samarbetsnämnd, som emellertid inte skulle vara beslutande utan endast ha rådgivande uppgifter. En sådan lösning synes emellertid enligt min mening inte på ett godtagbart sätt tillgodose det behov av samordning som föreligger, eftersom en nämnd med så starkt begränsade befogenheter skulle få mycket små möjligheter att påverka lantbruksundervisningens uppläggning och utformning.

I likhet med flertalet av de remissinstanser, som är positiva till en regional ledning av lantbruksundervisningen, anser jag, att kommitténs förslag om särskilda regionala skolstyrelser utgör den bästa lösningen av föreliggande problem. Inom varje län bör sålunda inrättas en gemensam regional styrelse för samtliga lantbrukets yrkesskolor. Denna styrelse bör normalt bestå av sju ledamöter. Av dessa bör fyra utses av skolornas huvudmän, en av hushållningssällskapets förvaltningsutskott, en av skogsvårdsstyrelsen och en av länskolnämnden. Huvudmännen bör vara representerade i förhållande till det antal skolor de äger. I län med två landsting bör vardera landstingsområdet utse två ledamöter och i län med två hushållningssällskap bör dessa gemensamt utse en representant. Skulle i län med mer än en huvudman fråga uppkomma om annan representation för huvudmännen än nyss förordats bör spørsmålet härom underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Lantbruksdirektören bör, såsom kommittén föreslagit, vara adjungerad ledamot av den regionala styrelsen. Rektor vid lantbrukets yrkesskola bör, i den mån så befinns lämpligt, vara föredragande i frågor som berör skolan. Vid valet av ledamöter i styrelsen bör beaktas, att sammansättningen blir sådan, att jämväl lantbrukets undervisningens intressen blir tillgodosedda.

Därest särskilda skäl föreligger, bör Kungl. Maj:t efter framställning av huvudman för lantbrukets yrkesskola kunna undanta skolan från den regionala styrelsens överinseende. Sådan skola skall ha egen styrelse, som handlägger de uppgifter, som eljest ankommer på den regionala styrelsen. Även huvudmän, som samverkar i en regional styrelse, bör kunna, därest de finner detta ändamålsenligt, bibehålla de nuvarande lokala skolstyrelserna. Dessa lokala skolstyrelser bör i sådana fall handlägga de ärenden, som den regionala styrelsen delegerar till dem och i övrigt verka för att arbetet vid skolan bedrivs ändamålsenligt. Huvudmän, som samverkar i en regional styrelse och som samtidigt har lokal skolstyrelse, bör själva äga utse samtliga ledamöter i den lokala skolstyrelsen.

Arvoden, reseersättningar och dylikt till den regionala styrelsens ledamöter torde böra utgå från det organ, som utser respektive ledamöter. Statens lönenämnd har ifrågasatt, om inte dylika ersättningar bör regleras centralt för att undvika olikheter de skilda styrelserna emellan. Enligt min mening synes en viss enhetlighet böra eftersträvas.

Lantbruksundervisningens centrala ledning. Lantbruksundervisningskommittén har ansett, att övervägande skäl talar för att den nuvarande organisationen med lantbruksstyrelsen som central tillsynsmyndighet för lantbruksundervisningen bör bibehållas. Kommitténs ställningstagande i denna fråga har biträttts av det överväldigande flertalet av remissinstanserna. Endast i ett fåtal remissyttranden förordas överstyrelsen för yrkesutbildning som central tillsynsmyndighet för lantbrukets yrkesskolor.

Eftersom spörsmålet om yrkesutbildningens centrala ledning för närvarande är föremål för särskild utredning, anser jag mig inte böra föreslå, att denna fråga nu löses definitivt. Tills vidare bör emellertid lantbruksstyrelsen vara central tillsynsmyndighet för lantbrukets yrkesskolor.

Lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå. Den av mig förordade omorganisationen av lantbruksundervisningen torde bland annat medföra, att ökade krav kommer att ställas på effektiv central ledning av denna verksamhet. I likhet med lantbruksundervisningskommittén anser jag det därför nödvändigt med en viss förstärkning av personalen vid lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå. I stället för en nu befintlig arvodesbefattning för ärenden rörande lantbrukets undervisningen bör sålunda från och med den 1 juli 1963 inrättas en tjänst som förste byråinspektör i lönegrad Ae 23. Vidare bör från och med den 1 juli 1962 den nuvarande tjänsten som förste byråinspektör i lönegrad Ao 23 utbytas mot en tjänst som byrådirektör i lönegrad Ao 24 och i stället för en tjänst som amanuens i reglerad befordringsgång inrättas en tjänst som förste byråsekreterare i lönegrad Ae 21.

Vissa skolorganisatoriska problem. Lantbruksundervisningskommittén har föreslagit, att undervisningen vid lantbrukets yrkesskolor i regel skall pågå 42 veckor per läsår samt att helårsanställd lärare skall åtnjuta ferier under övrig del av året. Rektor skall emellertid enligt förslaget vara tjänstgöringsskyldig hela året samt åtnjuta författningsenlig semester. Remissinstanserna har i allmänhet ställt sig tveksamma till förslaget om ferier. Bland annat framhåller man, att betydande svårigheter skulle uppstå, om skolornas verksamhet skulle avbrytas för en längre period under sommaren. Särskilt för Norrlands vidkommande med dess korta vegetationsperiod anses ett längre uppehåll på sommaren vara svårt att förena med den praktiska undervisningen. Vidare framhålls, att samverkan med hushållningssällskapen försvåras om ferier införs vid lantbrukets yrkesskolor.

För egen del finner jag i likhet med flertalet remissinstanser den vid lantbrukets yrkesskolor bedrivna undervisningen vara av sådan karaktär, att för lärarna vid dessa skolor bör föreskrivas semester och inte ferier.

Detta innebär, att lärarna vid lantbrukets yrkesskolor bör vara tjänstgöringsskyldiga under hela året med undantag för den tid, som de åtnjuter författningsenlig semester. Emellertid synes praktiska skäl tala för att dessa lärare i likhet med flertalet övriga lärare skall kunna erhålla ledighet i samband med kursuppehåll vid större helger, såsom jul- och påskhelgerna. Denna ledighet, som alltså tillkommer utöver författningsenlig semester, bör uppgå till högst 15 söckendagar per år och synes böra få uttas endast i den mån så kan ske med hänsyn till det övriga arbetets behöriga gång vid skolorna. Det torde böra ankomma på tillsynsmyndigheten att utfärda föreskrifter beträffande denna ledighet.

Av olika skäl synes det mig ändamålsenligt att fastställa en viss normal-läsårstid. I likhet med kommittén vill jag sålunda förorda, att undervisningen vid lantbrukets yrkesskolor i regel skall pågå 42 veckor per läsår. I den mån tjänstgöringsskyldig lärare inte är tagen i anspråk för undervisning skall denne medverka vid förberedelsearbeten för undervisningen samt vid försöksverksamhet, som bedrivs i skolans regi, delta i ledningen och övervakningen av skoljordbruket eller fullgöra fyllnadstjänstgöring utanför skolan.

Kommitténs förslag att i princip samma regler för minimiantal elever per undervisningsavdelning skall tillämpas vid lantbrukets yrkesskolor som vid yrkesskolor inom industri- och hantverk, handel samt husligt arbete föranleder inte någon erinran från min sida. I enlighet härmed bör sålunda vid början av varje kurs med övervägande teoretisk undervisning elevantalet uppgå till minst 16. Vid kurs med övervägande praktisk undervisning bör antalet elever uppgå till minst åtta. Tillsynsmyndigheten bör dock ha möjlighet att — då den undervisning som skall meddelas i kursen anses vara av särskild betydelse med hänsyn till lantbruksundervisningen i dess helhet — medge, att statsbidrag må utgå till kurs, som vid igångsättandet har minst fem elever, vilka på grund av läroämnenas fackliga natur inte lämpligen kan sammanföras med elever i annan kurs. Till kurs med övervägande praktisk undervisning synes därvid böra räknas även olika former av praktisk-teoretiska yrkeskurser och vissa slag av specialkurser, såsom maskinskötarkurser och kontrollassistentkurser.

Antalet ordinarie, extra-ordinarie och extra lärare vid varje enskild yrkesskola bör fastställas av tillsynsmyndigheten efter förslag av de regionala styrelserna. Vad i detta avsnitt föreslagits beträffande lärare avser i tillämpliga delar även undervisningsassistent.

Kommittén har föreslagit, att lärare, som åtar sig flera undervisningstimmor per vecka än som svarar mot undervisningsskyldigheten, skall äga uppbära särskild ersättning för dessa övertimmar. Detta spörsmål synes emellertid böra prövas i särskild ordning. Jag anser mig därför inte nu böra framlägga förslag i denna fråga. I enlighet med kommitténs förslag bör begreppet huvudkurs såsom beteckning på vissa kursformer slopas i samband med att den nya utbildningsgången genomförs.

Lärarpersonalen vid lantbrukets yrkesskolor. De i det föregående förordade förändringarna i lantbruksundervisningen medför bland annat, att arbetsövningar och praktisk utbildning kommer att få ökad omfattning vid lantbruksskolorna. Detta sammanhänger främst med att den förberedande yrkesutbildningen byggs ut men även med att den grundläggande utbildningen i ökad utsträckning kommer att genomgåas av yngre elever. Med hänsyn till det ökade behovet av handledning och instruktion i undervisningen har lantbruksundervisningskommittén föreslagit, att särskilda tjänster för lantmästarutbildad personal inrättas. Detta förslag har över lag tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Även för min del anser jag det ändamålsenligt, att tjänster av sådant slag inrättas vid lantbruksskolorna. Den högskoleutbildade lärarpersonalen kan härigenom i större utsträckning än eljest ägna sig åt den mera teoretiskt betonade undervisningen, samtidigt som den praktiska utbildningen omhändertas av personal med en omfattande och grundlig praktisk utbildning och erfarenhet. Kommittén har föreslagit, att den för den praktiska utbildningen disponerade personalen skall vara yrkeslärare. Med hänsyn till bland annat denna personals arbetsuppgifter anser jag mig emellertid böra föreslå, att tjänster som undervisningsassistent inrättas. Dessa tjänster, vilka i enlighet med kommitténs förslag successivt bör ersätta ett visst antal ämneslärartjänster, bör inrättas i lönegrad A 17.

Mot kommitténs förslag att även lärare med lantmästarexamen skall kunna utses till rektor vid lantbruksskola har vissa remissinstanser anfört betänkligheter. Man har bland annat framhållit, att en lantmästarutbildad lärare i egenskap av rektor skulle bli ansvarig för planering och ledning av en utbildning, där han inte äger behörighet att undervisa. För egen del vill jag emellertid inte motsätta mig, att även undervisningsassistent skall kunna utses till rektor. Med hänsyn till att huvuddelen av lantbruksskolornas undervisning även framgent kommer att vara av teoretisk karaktär samt ligga på de nivåer, där lantmästarutbildad personal endast i begränsad omfattning kommer att medverka i undervisningen, synes dock undervisningsassistent böra komma i fråga som rektor endast i särskilda fall.

I huvudsaklig anslutning till kommitténs förslag bör enligt min mening undervisningsskyldigheten per vecka fastställas till 10—20 teoretiska undervisningstimmar för föreståndaren vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning och för rektor vid sådan lantbruksskola, som har arbets- och driftsledarkurs eller propedeutisk utbildning av agronomie studerande, samt till 12—20 teoretiska undervisningstimmar för rektor vid övriga lantbruksskolor samt för rektor vid lantbruksskola. För lektor vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning bör undervisningsskyldigheten omfatta 18—24 teoretiska undervisningstimmar per vecka, för ämneslärare 20—24 teoretiska undervisningstimmar per vecka och för undervisningsassistent 34—40 praktiska undervisningstimmar per vecka. I de fall praktisk undervisning meddelas, skall en och en halv timmes sådan undervisning anses motsvara en timmes teoretisk undervisning. I ålagd undervisningsskyldighet bör såsom kommittén före-

slagit få inräknas medverkan i hushållningssällskapens kursverksamhet och undervisning, som av lärare vid lantbruksskola fullgörs vid lantbruksskolan. Även medverkan i kurser med hemkontakt skall efter vissa grunder få jämsställas med undervisning vid skola. Det torde böra ankomma på tillsynsmyndigheten att utfärda närmare föreskrifter härom. Tillsynsmyndigheten bör vidare inom nyss angivna gränser för undervisningsskyldighet fastställa dennas omfattning med hänsyn till olikheter i förberedelsearbeten m. m. för skilda ämnen samt de arbetsuppgifter, som åligger rektor eller lärare vid sidan av undervisningen.

I enlighet med kommitténs förslag bör för anställning som ämneslärare vid lantbruksskola fordras, att sökande avlagt agronom-, civiljägmästar- eller hortonomexamen. För anställning som undervisningsassistent bör krävas, att sökande avlagt lantmästarexamen eller motsvarande examen.

Utöver dessa examina bör enligt kommitténs förslag för behörighet som ordinarie lärare föreskrivas minst fyra års väl vitsordad lärartjänstgöring, varav minst två år med minst 21 veckors undervisning per år vid lantbruksskola. Med lärartjänstgöring skall för återstående tid kunna jämsställas tjänstgöring hos hushållningssällskap eller skogsvårdsstyrelse. Vissa remissinstanser har i anslutning härtill anfört, att de finner förslaget om att med återstående lärartjänstgöring skall jämsställas endast tjänstgöring hos dessa organ alltför snävt.

Även jag är av den uppfattningen, att det är till nackdel för undervisningen, om behörighetsvillkoren görs så snäva, att detta minskar skolornas möjligheter att konkurrera om de bästa lärarkrafterna. För lärare vid lantbruksskola kan det vara lika värdefullt att ha några års tjänstgöring vid jordbrukets rationaliseringsorgan eller inom forsknings- och försöksverksamheten m. m. som att ha ytterligare lärarpraktik. Det synes dock nödvändigt att kräva viss minimitjänstgöring som lärare för behörighet till ordinarie befattning. För rektor, ordinarie ämneslärare och undervisningsassistent i lönegrad A 17 vid lantbruksskola bör sålunda enligt min mening fordras minst fyra års väl vitsordad tjänstgöring efter avlagd examen, varav minst två års lärartjänstgöring med minst 21 veckors undervisning per år vid lantbruksskola. För undervisningsassistent i lönegrad A 17 bör vidare såsom kompetensvillkor föreskrivas genomgången pedagogisk grundkurs. Även för ämneslärare bör efter en övergångstid uppställas motsvarande krav på pedagogisk utbildning för erhållande av ordinarie tjänster.

För extra och extra-ordinarie ämneslärare vid lantbruksskola gäller för närvarande särskild befordringsgång. För att befrämja en önskvärd cirkulation mellan olika verksamhetsområden bör enligt min mening vid inplacering i denna befordringsgång även annan tjänstgöring än undervisning få tillgodoräknas i den mån denna tjänstgöring har betydelse för undervisningsverksamheten.

För anställning som rektor eller ämneslärare vid lantbruksskola hör såsom kommittén föreslagit fordras, att sökande antingen avlagt examen vid statsunderstött lantbruksskollärarseminarium eller avlagt hushållsläraryrket eller

textillärarexamen vid statligt seminarium för huslig utbildning. Därutöver bör för behörighet som rektor krävas minst fyra års väl vitsordad tjänstgöring efter avlagd examen, varav minst två års lärartjänstgöring med minst 21 veckors undervisning per år vid lantbruksskola. För behörighet som ordinarie ämneslärare vid lantbruksskola bör fordras minst två års väl vitsordad tjänstgöring efter avlagd examen, varav minst ett års lärartjänstgöring med minst 21 veckors undervisning vid lantbruksskola. Ämneslärare som tillhört A 15 under minst fyra år må efter prövning av tillsynsmyndigheten förordnas till extra ordinarie ämneslärare i Ae 16.

Vad kommittén i detta sammanhang anfört i fråga om förmän vid skolor, jordbruk, timlärare och övrig personal, såsom husmor, skrivpersonal m. fl., föranleder ingen erinran från min sida.

För närvarande tillsätts på lantbruksundervisningsområdet såväl rektor som samtliga lärare av skolans styrelse. I fråga om rektors- och ordinarie ämneslärartjänster prövas emellertid de sökandes behörighet av tillsynsmyndigheten, som därvid upprättar ett förslag, som upptar de tre mest meriterade av de sökande. Kommittén har föreslagit, att tjänst som rektor vid lantbruksskola och lantbruksskola — i likhet med vad som tillämpas för motsvarande tjänster inom andra skolformer — skall tillsättas av tillsynsmyndigheten. Tjänst som ämneslärare och undervisningsassistent bör enligt kommitténs förslag tillsättas av den regionala skolstyrelsen utan föregående behörighetsprövning av tillsynsmyndigheten.

Mot de av kommittén föreslagna ändringarna i förfarandet vid tillsättning av rektor och ämneslärare har i rätt många remissyttranden framförts invändningar. Därvid har bland annat anförts, att erfarenheterna av det nuvarande tillsättningsförfarandet synes goda. Vidare har i anslutning till ett vid kommitténs betänkande fogat särskilt yttrande framhållits, att lantbruks- och lantbruksskolors styrelse och huvudman, vilka har det ekonomiska ansvaret för skolor, bör få tillsätta rektor med hänsyn till att denne i regel också är föreståndare för skolor. Vad angår ämneslärarna har yrkats, att dessas behörighet även i fortsättningen bör prövas av tillsynsmyndigheten, varigenom större trygghet för en likartad bedömning skulle erhållas. I några av remissyttrandena har förordats, att det nuvarande systemet kompletteras med en för skolorna gemensam personalförteckning, som ger tillsynsmyndigheten möjlighet att omplacera överblivna befattningshavare vid nedläggning av skolor.

Liksom kommittén anser jag det ändamålsenligt, att rektor vid lantbrukets yrkesskolor — i likhet med vad som tillämpas för motsvarande tjänster inom andra skolformer — tillsätts av tillsynsmyndigheten. Den regionala skolstyrelsen bör vidare avge förord för den eller dem av de sökande, som styrelsen funnit böra ifrågakomma för tjänsten. I anslutning härtill vill jag förorda, att tillsynsmyndigheten efter framställning av regional styrelse skall kunna befria rektor från att förestå skolor. I sådant fall bör uppdras åt någon av lärarna vid skolan att i stället vara föreståndare. Häri-

genom ökas huvudmannens möjligheter att förvärva en för honom godtagbar driftsledare för skolorbruk.

Tjänst som ämneslärare vid lantbruks- och lanthushållsskola samt som undervisningsassistent bör i enlighet med kommitténs förslag tillsättas av den regionala skolstyrelsen eller vid skola, som inte lyder under sådan styrelse, av den lokala skolstyrelsen. I likhet med vissa remissinstanser anser jag dock, att tillsynsmyndigheten liksom nu bör utföra behörighetsbedömning av ordinarie ämneslärare ävensom av undervisningsassistent i lönegrad A 17. Härigenom torde en enhetligare bedömning av de sökandes kompetens kunna erhållas.

Såsom kommittén anfört torde det — trots den ökning av undervisningstiden under sommarhalvåret som kan påräknas efter omorganisationen — även i fortsättningen visa sig behövt att i viss omfattning bereda lärare vid lantbrukets yrkesskolor fyllnadstjänstgöring utanför skolan. I likhet med kommittén anser jag det angeläget, att denna tjänstgöring planläggs i god tid och organiseras på ett sådant sätt att lärarnas kapacitet väl utnyttjas och att de om möjligt bereds tillfälle att få erfarenheter av betydelse för lantbruksundervisningen. Det synes böra ankomma på tillsynsmyndigheten att med utgångspunkt från vad kommittén anfört i ämnet vidta erforderliga åtgärder härför.

Med hänsyn till behovet av kvalificerade lärare för lantmästarutbildningen har kommittén föreslagit, att vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning lektorstjänster inrättas i fem huvudämnen. Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser utom statskontoret. Även enligt min mening är det angeläget, att lantmästarutbildningen hålls på en tillfredsställande nivå. Det synes därför erforderligt att kräva en högre kompetens för huvudlärarna vid lantmästarutbildningen än för lärare vid lantbruksskolorna. Jag anser mig sålunda böra förordna, att lektorstjänster i lönegrad Ao 25 inrättas i ämnena jordbrukslära, husdjurslära, lantbruks ekonomi, maskinlära och lantbruksbotanik med växtpatologi. Samtidigt bör fyra tjänster som ämneslärare i lönegrad Ao 23 och en tjänst som speciallärare mot arvode avföras ur organisationen.

För behörighet till lektorstjänst bör i fråga om teoretiska fackkunskaper fordras, att sökande avlagt agronomie licentiatexamen och därvid erhållit minst betyget Med beröm godkänd i för tjänsten centralt ämnesområde. Därutöver bör krävas genomgången pedagogisk grundkurs eller under en övergångstid motsvarande pedagogisk utbildning.

Pedagogisk grundutbildning och fortbildning för lärare vid lantbrukets yrkesskolor m. fl. Lantbruksundervisningskommittén har föreslagit, att 15 veckors kurser för pedagogisk grundutbildning av lärare, konsulenter m. fl. skall anordnas vid Jälla lantmannaskola strax utanför Uppsala och vid Alnarpsinstitutet. För förmän vid skolorbruk föreslås en pedagogisk kurs om fem veckor, förlagd till Jälla.

I likhet med kommittén och remissinstanserna anser jag det angeläget, att en förbättrad pedagogisk utbildning kommer till stånd för lärare m. fl. inom jordbruksområdet. För denna personal föreligger för närvarande endast mycket begränsade möjligheter till sådan utbildning. Den av kommittén föreslagna utformningen av den pedagogiska grundutbildningen anser jag i huvudsak böra godtas. Jag förordar alltså, att vid Jälla lantmannaskola och Alnarpsinstitutet årligen anordnas en eller flera 15 veckors kurser i pedagogisk grundutbildning. Den för dessa kurser erforderliga lärarpersonalen vid såväl Jälla som Alnarp bör enligt min mening vara arvodesanställd. Även den av kommittén föreslagna femveckorskursen för skoljordbrukens förmän bör i mån av behov kunna anordnas. För att kurs av här nämnt slag skall få anordnas bör antalet deltagare i regel uppgå till minst åtta.

I likhet med kommittén vill jag förorda att deltagare i pedagogisk grundkurs erhåller ersättning efter i huvudsak samma regler, som gäller för deltagare i de lärarutbildningskurser, som anordnas med medel från det under åttonde huvudtiteln upptagna anslaget till utbildning av lärare vid yrkesundervisningen. Till deltagare i kurs för pedagogisk utbildning av förmän m. fl. bör såsom kommittén föreslagit utgå ersättning för resa efter samma bestämmelser som för lärarutbildningskurs samt traktamente under kursen.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att på förslag av tillsynsmyndigheten utfärda närmare föreskrifter beträffande de pedagogiska grundkurserna.

Vad kommittén anfört beträffande fortbildning av lärare vid lantbrukets yrkesskolor föranleder i huvudsak ingen erinran från min sida. Liksom hittills torde frågan om omfattningen av denna fortbildningsverksamhet böra prövas i samband med den årliga budgetbehandlingen.

Statsbidrag till lantbrukets yrkesskolor. Med hänsyn till att kostnaderna per elev räknat blir högre vid en liten skola än vid en större bör enligt lantbruksundervisningskommitténs mening tillsynsmyndigheten i samverkan med respektive huvudmän arbeta för en successiv ökning av de mindre skolornas kapacitet. Kommittén anger som en allmän riktpunkt, att vid en lantbruksskola cirka 60 elever bör kunna erhålla undervisning samtidigt och vid en lantbruksskola omkring 45 elever. Den undre gränsen för en lantbrukets yrkesskola bör enligt kommitténs mening vara 32 elever i samtliga under vinterhalvåret pågående kurser.

Beräkningar över de totala undervisningskostnaderna per elevdag vid nuvarande lantmannas- och lantbruksskolor visar, att de större skolorna har avsevärt lägre kostnader per elevdag än de mindre. Betydande besparingar skulle därför kunna göras genom att öka skolornas storlek. Även rent pedagogiska skäl kan anföras till förmån för större skolor. Vid sådana kan anställas flera lärare, vilket i sin tur möjliggör en specialisering på vissa avgränsade ämnesområden. Därmed ökas också möjligheterna för en kvalitativt bättre undervisning. Såväl kostnadsskäl som pedagogiska skäl talar sålunda för större skolor.

Jag är emellertid väl medveten om att en förändring mot större skolenheter kan genomföras endast på längre sikt och därvid i samband med om- och nybyggnader. I vissa delar av landet torde det vidare på grund av bland annat geografiska skäl vara nödvändigt att även för framtiden räkna med förhållandevis små skolor. Vid planläggningen av ny- och ombyggnader av lantbrukets yrkesskolor synes man emellertid enligt min mening böra eftersträva att söka tillvarata de möjligheter till besparingar i undervisningskostnader och till den bättre undervisning, som större skolenheter uppenbarligen erbjuder.

För att kostnadsutvecklingen inom jordbrukets yrkesutbildning skall kunna följas, synes tillsynsmyndigheten regelbundet böra redovisa beräkningar över undervisningskostnaden per elevdag vid olika skolor.

Såsom förut anförts bestrids för närvarande drygt två tredjedelar av undervisningskostnaderna för lantbrukets yrkesskolor med statliga bidrag till avlöningar, driftkostnader och undervisningsmateriel m. m. Av den tidigare redogörelsen framgår, att lantbruksundervisningskommittén föreslagit vissa jämkningar i de för sådana statsbidrag gällande bestämmelserna. Jag är emellertid inte nu beredd att ta ställning till de av kommittén i detta sammanhang framförda förslagen. Med hänsyn till att omorganisationen av lantbrukets yrkesskolor är avsedd att ske först från och med den 1 juli 1963 synes det vara tillfyllest om förslagen i fråga om statsbidrag till avlöningar, driftkostnader och undervisningsmateriel prövas i samband med budgetarbetet hösten 1962. Frågorna om ersättning till timlärare och om ersättning för övertidstimmar är av den natur, att de torde böra prövas i särskild ordning. Inte heller beträffande dessa frågor är jag därför beredd att nu framlägga förslag.

Som jag tidigare anført bör i enlighet med kommitténs förslag ersättning till deltagare i lärarutbildningskurs för pedagogisk utbildning och fortbildning utgå efter i huvudsak samma regler som gäller för deltagare i lärarutbildningskurs, anordnad för medel från det under åttonde huvudtiteln upptagna anslaget till utbildning av lärare vid yrkesundervisningen.

Jag har i det föregående förordat, att kortare grundläggande yrkeskurser om tio veckor skall anordnas i syfte att bereda redan yrkesverksamma jordbrukare och lantarbetare över 25 år möjlighet till skolmässig yrkesutbildning i jordbrukets fackämnen. Med hänsyn till att eleverna vid dessa kurser oftast kommer att ha försörjningsplikt, är det såsom kommittén framhållit nödvändigt att lämna dessa elever förmånligare ekonomisk hjälp under kurs-tiden än den, som följer av de vanliga studiehjälpsbestämmelserna. Jag förordar därför, att eleverna i dessa kortare grundläggande yrkeskurser skall erhålla stipendier enligt samma bestämmelser som gäller för elever i de kurser, vilka anordnas med statsbidrag från det under nionde huvudtiteln upptagna reservationsanslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m. Detta innebär bland annat, att kursdeltagare erhåller viss ersättning för resa, traktamente med 5 kr. om dagen, om deltagaren inte under kursen

kan vistas i sitt hem, samt gottgörelse för förlorad arbetstid efter behovsprövning med högst 17 kr. om dagen för familjeförsörjare och med högst 10 kr. om dagen för icke familjeförsörjare.

Vissa anslagstekniska frågor. Såsom framgår av den utav lantbruksundervisningskommittén lämnade redogörelsen utgår på de nuvarande lantbruksundervisningsanstalternas område statsbidrag från ett flertal olika anslag. För att åstadkomma en mera samlad och ändamålsenlig redovisning av de statsbidrag, som i framtiden kan komma att utgå i samband med yrkesutbildningen på lantbrukets område, synes de under driftbudgeten förekommande statsbidragen från och med budgetåret 1963/64 böra sammanföras under i huvudsak tre anslag, benämnda Bidrag till driften av lantbrukets yrkesskolor, m. m., Studiehjälp åt elever vid lantbrukets yrkesskolor samt Bidrag till byggnadsarbeten vid lantbrukets yrkesskolor. De båda förstnämnda anslagen bör vara förslagsanslag och det sistnämnda reservationsanslag.

Under förslagsanslaget Bidrag till driften av lantbrukets yrkesskolor, m. m. bör anvisas medel till bidrag till avlöningar, driftkostnader, undervisningsmateriel samt pedagogisk utbildning och fortbildning av lärare. I avvaktan på en lösning av frågan om mejeriundervisningens framtida organisation bör tills vidare under anslaget även anvisas medel till bidrag för fortbildning av mejeripersonal. Vad gäller undervisningsmateriel synes för varje budgetår böra fastställas en ram för bidragstilldelningen.

I fråga om förslagsanslaget Studiehjälp åt elever vid lantbrukets yrkesskolor och reservationsanslaget Bidrag till byggnadsarbeten vid lantbrukets yrkesskolor föreslås endast en anpassning av rubrikerna till den nya terminologien.

Av vad som sålunda föreslagits torde framgå, att det nuvarande reservationsanslaget Särskilda utbildningskurser bör slopas från och med budgetåret 1963/64. Flertalet av de ändamål, vartill medel utgått ur detta anslag, kommer nämligen genom omläggningen av lantbruksundervisningen att tillgodoses genom medel ur anslaget Bidrag till driften av lantbrukets yrkesskolor, m. m. Emellertid har ur anslaget Särskilda utbildningskurser även utgått bidrag till Svenska svinavelsföreningen för av föreningen anordnad svinskötarkurs samt till kurser för fårskötare, mjölkbedömare och köttklassificerare. Bidrag till nu nämnda ändamål synes från och med budgetåret 1963/64 böra anvisas från det under nionde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m.

Med hänsyn till behovet av samordning synes samtliga anslagsäskanden rörande yrkesutbildningen på jordbrukets område böra inges till Kungl. Maj:t av lantbruksstyrelsen.

Långsiktig plan för den fortsatta upprustningen och utbyggnaden av lantbrukets yrkesskolor. I likhet med flertalet av de remissinstanser, som yttrat sig över lantbruksstyrelsens förut berörda plan, är även jag medveten om den osäkerhet, som vidlåder en bedömning av det framtida utbildningsbeho-

vet inom jordbruket. Med hänsyn härtill är det angeläget att kontinuerliga prognoser över detta behov utförs med relativt täta intervall. Såsom framgår av arbetsmarknadsstyrelsens yttrande har denna styrelse i samråd med bland annat lantbruksstyrelsen redan påbörjat fördjupade undersökningar på detta område. Härigenom synes ett bättre underlag för den framtida planeringen i fråga om lantbrukets yrkesskolor kunna erhållas.

I samband härmed bör såsom vissa remissinstanser framhållit tillsynsmyndigheten överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att få till stånd en mera allmän anslutning till yrkesutbildningen från blivande jordbrukares och jordbruksanställdas sida. Tillsynsmyndigheten synes i större utsträckning än vad nu är fallet böra samordna och leda informationsverksamheten rörande möjligheterna till utbildning på lantbrukets område. Därvid bör även yrkesorienteringen i den obligatoriska skolan ägnas ökad uppmärksamhet. Även de regionala skolstyrelserna i samverkan med bland annatushållningssällskapen synes verksamt kunna bidra till en förbättrad upplysning om utbildningsmöjligheterna på lantbruksområdet.

I anslutning till vad lantbruksundervisningskommittén anfört i ämnet avser jag att senare uppta frågan om att vid prövning av ansökan av statligt lån eller bidrag på jordbrukets område särskilt skall beaktas, om sökande genomgått skolmässig yrkesutbildning.

I anslutning till det av mig nu framlagda förslaget till grunder m. m. för utformningen och organisationen av yrkesutbildningen på jordbrukets område är jag beredd att förorda löneförbättringar för vissa befattningshavare vid lantbrukets yrkesskolor m. m. De förordade lönegradsuppflyttningarna samt den av mig tidigare förordade undervisningsskyldigheten för befattningshavarna ävensom sättet för beräkning av läsårsdaglön har varit föremål för överläggningar mellan företrädare för civil- och jordbruksdepartementen samt vederbörande personalorganisationer och därvid godtagits av organisationerna. De förordade lönegradsuppflyttningarna m. m. bör gälla från och med den 1 juli 1963 med undantag för två tjänster vid lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå, vilka bör uppflyttas från och med den 1 juli 1962. Tablå över den vid överläggningarna överenskomna lönegradsplaceringen m. m. redovisas i särskild, härvid fogad bilaga.

För att underlätta genomförandet av den förordade omorganisationen avser jag att senare denna dag föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt lantbruksstyrelsen att förbereda och vidta åtgärder i den omfattning, som kan ske utan att riksdagens ställningstagande i frågan föregrips.

I samband med omorganisationen kan uppkomma behov av vissa övergångsanordningar. Kungl. Maj:t torde därför böra bemyndigas att meddela de föreskrifter, som kan bli behövliga i detta sammanhang.

Såsom nyss anförts bör från och med den 1 juli 1962 vissa tjänsteförändringar genomföras vid lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå. På lantbruksstyrelsens personalförteckning bör sålunda utbytas en tjänst som förste byråinspektör i lönegrad Ao 23 mot en befattning som byrådirektör i löne-

grad Ao 24. På personalförteckningen bör vidare upptas en befattning som förste byråsekreterare i lönegrad Ae 21.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) godkänna grunder m. m. för utformningen och organisationen av yrkesutbildningen på jordbruksområdet i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag föreslagit i det föregående

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter i fråga om övergångsanordningar, som kan bli erforderliga i samband med genomförandet av de i det föregående framlagda förslagen

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lantbruksstyrelsen, som föranledes av vad jag föreslagit i det föregående.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

B. Siöalth

Bilaga

Förslag beträffande vissa tjänster vid lantbrukets yrkesskolor m. m.

A. Lönegradsfrågor

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenenämning			
Ao 23	<i>Lantbruksstyrelsen</i>			
Arvode	Förste byråinspektör	1	Ao 24 ¹	Byrådirektör. Undervisningsbyrån
	Förste byråsekreterare	1	Ae 23	Förste byråinspektör. Undervisningsbyrån
Af 15— Ae 19	Amanuens	1	Ae 21 ¹	Förste byråsekreterare. Undervisningsbyrån
	<i>Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut</i>			
Ae 26	Avdelningsföreståndare	2	Be 1	Lantbruks- resp. trädgårdssavd. Nuvarande arvode å 5 700 kr. per år för föreståndarskapet för Alnarps egendom förutsättes utgå oförändrat
Ao 23	Ämneslärare	4	Ao 25	Lektor. Husdjurs-, jordbruks- och maskinlära samt lantbruksbotanik med växtpatologi
Arvode	Speciallärare	1	Ao 25	Lektor. Lantbruksekonomi
	<i>Lantbruksskolor</i>			
A 26	Rector	15	of + avlöningsförstärkning 1 380 kr. per år	Avlöningsförstärkningen skall efter beslut av K.M:t på förslag av lantbruksstyrelsen i första hand utgå vid skolor med arbets- och driftsledarkurs samt med propedeutisk utbildning av agromomie studerande
A 24 A 21	Rector Ordinarie ämneslärare	2 27	A 26 A 23	Nuvarande jordbruksskolor Befintliga och föreslagna tjänster i A 23 förutsättes efter lantbruksstyrelsens bestämmande skola fördelas så att en tjänst avses för varje lantbruksskola

Anm. Tjänst som undervisningsassistent placeras i A 17

	<i>Lanthushållsskolor</i>			
A 21	Rector	43 (alla)	A 23	
A 13, A 15	Icke-ordinarie ämneslärare		A 13, A 15, A 16	Ämneslärare som tillhört lönegrad A 15 under minst fyra år må efter prövning av lantbruksstyrelsen förordnas till extra ordinarie ämneslärare i Ae 16

¹ Fr. o. m. den 1 juli 1962.

B. Övriga frågor**1. Undervisningsskyldighet per vecka, som ingår i föreskriven tjänstgörings-skyldighet****Alnarp, lantmästarkursen:**

Avdelningsföreståndare	10—20	teoretiska undervisningstimmar
Lektor	18—24	» »
Ämneslärare	20—24	» »

Lantbruksskolor:

Rektor vid skola med arbets- och drifts-
ledarkurs samt propedeutisk utbildning
av agronomie studerande

10—20 theoretiska undervisningstimmar

Rektor vid övriga lantbruksskolor

12—20 » »

Ämneslärare

20—24 » »

Undervisningsassistent

34—40 praktiska »

Lanthushållsskolor:

Rektor

12—20 theoretiska undervisningstimmar

Ämneslärare

20—24 theoretiska eller 30—36 praktiska undervisningstimmar

2. Läsårsdaglön

För *extra ordinarie* och *extra* ämneslärare vid lantbrukets yrkesskolor, vilka är anställda för kortare tid än 42 veckor för läsår¹, skall i stället för månadslön och daglön enligt statens löneförordning tillämpas *läsårsdaglön*.

Sådan läsårsdaglön utgår för varje anställningsdag under läsåret med 12/294 av den enligt löneförordningen för vederbörande löneklass och ortsgrupp gällande månadslönen.

Läsårsdaglönen skall anses inbegripa den ersättning för semester som eljest må tillkomma sådan lärare.

¹ Med läsår avses här den tid, då undervisning normalt pågår vid skolorna.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag av statsrådsprotokollet den 9 mars 1962	3
Inledning	3
I. Lantbruksundervisningens nuvarande former	4
II. Behovet av lantbruksundervisning	10
A. Kommittén	10
B. Yttranden	12
III. Lantbruksundervisningens allmänna uppläggning	14
A. Kommittén	14
B. Yttranden	17
IV. Förberedande yrkesutbildning	19
A. Kommittén	19
B. Yttranden	24
V. Grundläggande yrkesutbildning	29
A. Kommittén	29
B. Yttranden	34
VI. Specialiserad yrkesutbildning	39
A. Kommittén	39
B. Yttranden	42
VII. Utbildning av arbets- och driftsledare samt ladugårdsför- män	45
A. Kommittén	45
B. Yttranden	49
VIII. Utbildning av lantmästare	51
A. Kommittén	51
B. Yttranden	57
IX. Lanthushållsskolorna	60
A. Kommittén	60
B. Yttranden	64
X. Lantbruksundervisningens organisation	66
A. Nuvarande organisation	66
B. Kommittén	67
C. Yttranden	76
XI. Vissa skolorganisatoriska problem	88
A. Kommittén	88
B. Yttranden	90
XII. Lärarpersonalen vid lantbrukets yrkesskolor	93
A. Kommittén	93
B. Yttranden	101

XIII. Pedagogisk grundutbildning och fortbildning för lärare vid lantbrukets yrkesskolor m. fl.	108
A. Kommittén	108
B. Yttranden	111
XIV. Statsbidrag till lantbrukets yrkesskolor	113
A. Nuvarande bestämmelser	113
B. Kommittén	114
C. Yttranden	118
XV. Kostnadsberäkningar	119
A. Kommittén	119
XVI. Långtidsplan för den fortsatta upprustningen och utbyggnaden av lantbrukets yrkesskolor	122
A. Lantbruksstyrelsen	122
B. Yttranden	123
Departementschefen	123
Departementschefens hemställan	146
Bilaga: Förslag beträffande vissa tjänster vid lantbrukets yrkesskolor m. m.	147